

©MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

**Bəxtiyar
VAHABZADƏ**

Seçilmiş
əsərləri

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

**SEÇİLMİŞ
SƏRLƏRİ**

İki CİLDDƏ

I CİLD

"ÖNDƏR NƏŞRİYYAT"
BAKİ-2004

Bu kitab "Bəxtiyar Vahabzadə. Seçilmiş əsərləri" (I-III cildlər, Bakı, "Azərbaycan", 2001-2002; IV-VI cildlər, Bakı, "Çaşıoğlu", 2002-2003) nəşrləri əsasında təkrar nəşr hazırlanmışdır

Ön sözün müəllifi:

Çingiz Aytmatov

Tərtib edən və redaktoru:

Azər Bağirov

894.361'1 - dc 21

AZE

Bəxtiyar Vahabzadə. Seçilmiş əsərləri. İki cild. I cild (Şeirlər). Bakı, "Öndər nəşriyyat", 2004, 328 s. h.

Bəxtiyar Vahabzadə yaşayan, döyüşən, səfərbər edilən və Vətən, xalq qarşısında öz tarixi vəzifəsini yerinə yetirən çağdaş Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsidir. Elinə, torpağına, kökünə bağlılıq, təkrarsız, fərdi, milli çalar Bəxtiyar şeirini artıq müasir poeziyamızın tarixi-bədii faktına və hadisəsinə çevriləndir. O, poeziyamızı dövrün ağır sınaqlarında qoruyub saxlamağı bacaran, "öz sinəsində hər zərbəyə açıq, dörisi soyulmuş ürək gəzdirən" həqiqi milli şairdir.

Əsrin Şərq və dünya şeir prosesi məcrasında Azərbaycanı Bəxtiyar Vahabzadənin poetik söz dünyası əlaqələndirir.

Oxuculara dəyərli hədiyyə olan bu kitabda xalq şairinin seçilmiş şeirləri toplanmışdır.

ISBN 9952-416-10-4

© "ÖNDƏR NƏŞRİYYAT", 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

**"YARADIBDIR İNAM Mİ Nİ,
Mİ N İNAMIN ÖVLADİYAM"**

Bu misralar Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

Öz şair çağdaşın haqqında mühakimə yürütmək - o, çoxdan tanınmış məşhur söz ustası olsa belə - həmişə mürəkkəb və məsul işdir. Bir həqiqəti təsvir etmək çətin deyil ki, klassikləri yalnız keçmişdə axtaranlar çağdaşın barədə deyilən tutarlı fikirləri dodaq büzüb, çiyin çəkib bilər. Buna görə də, istər-istəməz iş ehtiyatla yanaşmağı vacib bilirsin. Xoşbəxtlikdən, elə hallar olur ki, heç nə ilə hesablaşmadan, çəkinmədən öz çağdaşın haqqında ürək dolusu, açıqca fikrini bildirərsən ki, buna da məsuliyyətə həmburqsayağı yanaşma deyilirdi.

Bu yaxınlarda Bəxtiyar Vahabzadənin yeni şeirlər kitabını oxudum. Şeirlər ruscada böyük heyranlıqla oxunur. Həmin şeirlərdə zaman yaşayır - bizim qayğı "yükümüz" tab gətirən, dərd-sərimiz şürik olan, qoynunda yaşadığımız zaman! Şeirlərin qüdrəti də məhz bundadır. Eyni sistemə daxil olan türk məişli dilimiz bir-birinə yaxın olduğuna görə azərbaycanlılar məni çox asanlıqla inandırır ki, indiki dövrdə Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığı orijinalda milli poetik fikrin ən böyük nailiyyətlərindən biridir. Zəngin Azərbaycan edibi mənimlə müqabiləndə bu cür nüfuz və şöhrət qazanmağın çox-çox çətin olduğunu asanca təsvir etmə gətirirəm. Bununla belə, unutmaq olmaz ki, mənimlə yalnız və yalnız müasirliyin gərbində, yeni yaradıcıların yeni sözündə yaşayır:

*Yaşamaq yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam əgər yansarsa, yaşamır demək,
Onun da həyatı yanmağındadır!*

Şeir sənəti barədə mühakimə yürüdərkən, biz tez-tez "poeziyanın sehiri", "poeziyanın sirri", "poeziyanın musiqisi" ifadələrini işlədir, adətən anlaşılmaz asan olmayan, predmeti dəqiq müəyyənləşməyən qeyri-adi məfhumları, duyğuları açmağa çalışırıq.

Şeirlərin fəvqəltəbii stixiyası ilham pərisinin qüdrətidir və bu da gözəldir ki, hər kəs, hər bir qabiliyyətli adam onları oxuyanda həyəcanlanır, belə anlarda özünü şair hesab edir. Poeziyanın "sehrli atributları" o zaman intəhasız kamilliyə qadیر olur ki, şair yarananın fitri istedadı, məni və təcrübəsi başlıca rol oynasın. Çünki, on yeddi yaşının poetik ehtiyatı və vətəni ilə yetkin adamın fikri və hissləri arasında fərq böyükdür. Tarix "şeyinin" dibində qalan inciləri -dünyanın poetik söz antologiyasını vunderkindlər /onların dühasını inkar etmərik/ deyil, zəngin məni və təcrübəli malik olan qüdrətli şəxsiyyətlər yaratmışlar. Dünya mədəni irsinin Qərbdə Homerdən Puşkinədək, Şərqdə Füzulidən Səməd Vurğunədək neç-neç nüsilərin təxəyyül qüdrəti və təcrübəsi sərf olunmuşdur.

*"Bizim müdrik, ağsaçlı
Qəhrəman elimiz var.
Bizim qoç Koroğlumuz,
Bizim Nəsrəddinimiz,
Bizim Füzulimiz var!"
Vallah, bunu çox dedik
Billah, bunu çox dedik.
Keçmişin kölgəsində
Ağzımızı havaya
Açıb yatmaq istədik...
Ancaq bunu bilmədik:
Köhnə hava içində
Ürək susur, boğulur.*

Kölgüdə yatanların
Öz kölgəsi yox olur...

("Bəsdır!")

Poeziyanın meyarı hər şeydən əvvəl sənətkarın yetkinlik meyarıdır, onun kollektiv təcrübəmizlə həmahəng olan fəlsəfi və mədəni müdrikliyinin meyarıdır və bundan sonra şəxsiyyətin harmoniyası, epitetlərin gözəlliyi və daha sonra dövrün əslən yelində istedad yelkəni ilə sənətin gəlmək bacarığı gəlir. Dövrələr dəyişir, ömür keçir, lakin həqiqi sənət, dünyanı bizim üçün bəddi, həmişə yaşar varlığa çevirir. O bəddi, söhbət insandan - bütün əsrərdən insan olmaq eşqi ilə yanaşmadan gedir.

Bəxtiyar Vahabzadənin "Bir gələmin yolçusu" (1983) kitabında toplanan şeirlərinin demək olar ki, hamısında mənin güdrü, aydınlıq və müdriklik görünür. Şairin təlatümü, inkar və təsdiqi söz oyunundadır, ali ehtirasdən, "kəsdən qaldıqdan", qəlb inamından doğur. Bizi hədəf edən ələmdə hər nə varsa, şairi dərinləndirən düşündürür; xeyirli şəri, gözəlliklə eynilən, böyüklüklə kiçiklikli, bir sözlə, insan ruhunun ali və xırda duyğularını poeziya səviyyəsinə qaldırmaq ehtirası Bəxtiyarın fətrətindədir. Mütəfəkkir sənətkarın, ustad şairin başlıca qayəsi, uğuru da bundadır. Qadın-kişi ünsiyyətində doğan bədi mövzu onun qələmində təzə nər, sevgilisinin küsünün nisgili, qəribəlikləri və bunun əksinə, misralarda yaşayan mürdənə dözümlü və fəaliyyət bizi gözəlləndirən yaşarınca qədr kövrəkdir, çünki şair həmişə doğma olan bu əzəli-şəxsi münasibətlərdə sözün sığışmayan ilahi duyğuları seyrilə "ovlaya" bilir.

Bəxtiyar Vahabzadə hamımızla xas olan bu ehtiraslardan birbaşa zaman, məkan və fəzanın müqərrəd ələminə, bizim günün həyəcanlarına - dünyanın nüvə təhlükəsinə körpü-fikirilər, körpü-obrazlar atır, yenidən hər birimizə, bütün nəsillərə, yenidən insana, öz qonşusuna, onun od-ocağına və bundan sonra bütün kainata üz tutur. Yaradıcılığının çiçəklilik və müdriklik dövründə qələm qoyan böyük şairin ölçüsüz istedadı bar verir, bələdçi, inkişaf edir. Zənnimcə, oxucuların çoxu bu gün özünü, öz dünyasını, öz hiss və həyəcanlarını Bəxtiyar poeziyasında tapa bilər.

Vahabzadənin poetik təfəkkür mədəniyyəti təbii təbii millidir. Bu, müstəsna dəri cəldi zəruri haldır ki, sənə övladı olduğun xalqın nitq hissəsində fəal olmağı bacarasan, xalqının canlı dil məmurluğuna öz töhfəni verə bilərsən. Bununla yanaşı, Vahabzadənin poetik təfəkkür mədəniyyəti daha üstün mahiyyət kəsb edir və millilikdən ümum-bəşəri səviyyəyə qalxır. Milli və beynəlmillə münasibətlər problemi günümüzün canlı mübahisələrə çevrilən məsələlərindən biridir və bu problem dünya ictimaiyyətinə öz mütəəqqiliyini, obrazlılığını, nadir hədəfliyini və məhsuldarlığını bir daha Vahabzadə yaradıcılığında tapır. İndiki halda, sən əzəli-bəşəri şairi oxuyanda dünyanı oxuyursan.

Bundan başqa, mənin Vahabzadənin görkəmli sənətkar - şair üstünlüklərini, çox güclü cəhətlərini qeyd etməli idirəm. Lirizm və vətəndaşlıq Bəxtiyarın yaradıcılığında ayrılmaz qoşa simlərdir və bu simlərin onun şəxsi və ictimai dünyagörüşünün güdrətində bir daha şəhadət verir. O, vətənpərvərdir, o, ağıldır, sözün yaxşı mənasında nəsihətverən, yol göstərən sənətkardır. Vahabzadənin başqa kamil cəhətlərindən biri də odur ki, şair öz şeirlərində tarixi müasirlik qədər yaşada bilir. Keçmiş görkəmli ədəbiyyatçılara, ona bu günün gözüyü baxmaq - Bəxtiyarın mövzu dairəsinin genişliyindən, müdrikliyindən və zənginliyindən xəbərlər verir.

Sultanlar millətə qorxuda bildi,
Doğru danışanı asdılar dardan.
Qızıl saraylarda fərman verildi
Tarix gələcəkdə ac komalardan.

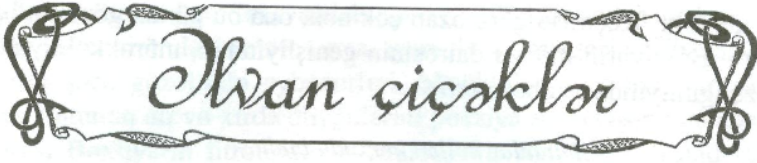
("Topqapı sarayı")

Tarix çoxdan ötüb keçib. Nə haqlı qalıb, nə haqsızlar. Adama elə gəlir ki, keçmiş "fəni mülkünə" qırq olubsa, ədəbiyyatçılar da yəni. Lakin Bəxtiyar tarixi bu günün gözüyü müəhkim edir, bizi inandırır ki, bunun bilavasitə ona və müasirlərinə dəxli var. O, bizi inandırır ki, indiki zamanın taleyi keçmişdən asılıdır. Şəri tarixin təkrarı geri dönsün, keçmiş hökmdarlar, sultanlar "Doğru danışanı asdılar dardan" misrasına, odlar səkməyə, qələbə və nifrət toxumu səpdiyindən, komalarda tarix yaradanlara məhəbbət bəslədiyindən, öz xalqının, öz millətinin kökünü yaşatmaq cəhdində görkəmli şairi əməlsizcəsinə cəzalandırırdılar.

...Dünyada ad çıxaran çox şair var. Qəzet və jurnalları vərəqlədikdə görürsən ki, əsl şair əzəli. Təkcə nəhaqəndə, bir neçə kəlmə ilə "Həyat nədir?" sualına cavab axtaranda yalnız sözün fikirdən, obrazdan, ruh və nəfəsindən yoxsulmuş həqiqi şairin sənətinə yaşamaq eşqini, düşüncələrini qol-qanad verir. Müasirimiz Bəxtiyar Vahabzadə belə şairlərdəndir.

"Yaradıbdır inam məni, mənin inamın övlədiyəm..." Məncə, bu misralar şairin yaradıcılığı üçün çox rəmzi və xarakterikdir. Bəxtiyar Vahabzadə öz möhtəşəm poeziya mədəniyyətini ucaltırmışdır. O güdrətdir. Bu mədəniyyət ucaldın məhərr və qadın olmalıdır. Bu ələmin qoyduğu özəl möhkəmləndirən gözəldir. Oxucu bu mədəniyyətə tez-tez ziyarət etməlidir.

Çingiz Aytmatov

ANA DİLİ

Dil açanda ilk dən ana söyləyirik biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dərsləyimiz.
İlk mahnumuz laylanı anamız öz südüylə
İçirir ruhumuza bu dildə gəl-gil.

Bu dil, - bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır,
Bu dil, - bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır.
Bu dil, - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi.
Bu dil, - əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözəlrimiz tərk
Qoruyub, nəsilələri biz də hədiyyə verək.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətində,
Yatağına sığmayan çayların hiddətində,
Bu torpaqdan, bu yerdən,
Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən,
Güllərin rənglərində, çiçəklərin iyində,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyində,
Ağ saçlı babaların əqlində, kamalından,
Düşmənin üstünə cuman o Qıratın nalından
Qopan səsdən yaradın.
Sən xalqının aldığı ilk nəfəsdən yaradın.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış.
Ürəkləri yol açan Füzulinin səndə,
Ey dilim, qüdrətini dünyalara yol açmış.
Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu
Tarixi varaqlanır,

Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,
Şan-şöhrətə saxlanır.
Mənim adım, sanımsan,
Namusum, vicdanımsan.

Millətə, xalqlara xalqımızın adından
Məhbəbbət dastanları yaradıldı bu dildə.
Moskvada Puşkinin heykəli qoyulan zaman,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də.

Bu dil, - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil, - vətəndəşlərimizin bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək
Qoruyub nəsilə biz də hədiyyə verək.

Ey öz doğma dilində danışmağı arzulayan,
Bunu iftixar bilən
Modalı dərbazlar
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun.
Ancaq Vətənin çörəyi,
Bir də ana ürəyi
Sizlərin qənim olsun.

Noyabr 1954

TƏKLİK

Xəyal gah dağdadır, gah da aranda,
Gah göyə yüksəlir, gah enir insan.
Otaqda bir saat tək oturanda,
Yüz ilin dərdiylə yüklənir insan.

Eldə bil divarlar gəlir üstünə,
Qulağın səslənir, qəlbin döyünür.
Alışıb yanırısan sənin öz tüstünə,
Nidalar gözündə suala dönür.

İnsanı tez yorar düşüncələr dər,
Verib nəfəsini dər udar insan.
Özündən başqası olmayan yerdə,
İnsan olduğunu unudar insan...

Bir günəş bəs edər, pərişan olma,
Sənin yüz Kür qədr göz yaşın olsa.
Mən dər hücum etsə, könül, sıxılma,
Bir nəfər dər bilən sirdaşın olsa.

Dünyaya gəlmişdik biz bəs yerə,
İnsanıq, insan da bizə gərkdir.
Bağatək qınına çəkiliblər
Ürək nə gərkdir, dil nə gərkdir.

Çay çaya qovuşmaz sular daşmasa,
Ulduzun ulduzla ünsiyyəti var.
Göydə buludlar da qoşalaşmasa
Nə ildırım çaxar, nə yağış yağar...

Yol tapa bilməmi saz ürəkliyə,
Mizrab asta-asta telə dəyməsə?
Çıxarmı qönçələnin tək bircə kərə,
Bülbülün nəfəsi gülə dəyməsə?

Öz el-obasını tərək etdiyində,
Tək-tənha dolanır bayquş bu gün də.
Kolların dibində tək bitdiyində,
Boynu bükük olur bənövşənin də.

Od vurmasa, qabda su daşa bilməz,
Quş da tək qanadla dağ aş bilməz.
Kösöyün ikisi çöldə də yanar,
Biri ocaqda da alışa bilməz.

Qəlbində min sözüm, min söhbətim var,
Mən deyim, siz deyən, dil yorulmasın.
Yığılın, yığılın başıma, dostlar,
Mənim bir günüm də sizsiz olmasın.

Dostların qəlbidir yurdum, mən skənim,
Ürəkdə bir nisgil gərək olmasın.
Sağlığım bir yana, a dostlar, mənim;
Soyuq mənə zarım da heç tərək olmasın!

Mart, 1956

DAĞDA ŞƏLƏLƏ KİMİ

Bir rəngi yox, göylərin min rəngini sevirm
Bir gülü yox, güllərin çələngini sevirm.
Mən çıxmağa təpə yox, uca dağ istəyirm,
Həyatı həyat kimi yaşamaq istəyirm.
Göydə qurub çağları da, dan yeri də gözəldir.
Həyatın sevinci də, kədəri də gözəldir.
Həyat - bir cıdır düzü, bir döyüş meydanıdır.
Hər kəsi öz cürüti, öz qüdrəti tanıdır.
İnci üzə çıxarmı çalxalanmasa ümman?
Bu meydanda heyif ki, daim eniş axtaran,
"Azca aşım, ağırılmaz başım" - deyənlər də var.
Kədərdəki nəşəni, zövqü anlamayanlar
Həyatın nəşəsindən, fərəhindən nə anlar?
Hər kədəri səadət, hər sevinci qəm izlər.
Əsl könül həmişə qəmi, həmişə sevinci əzizlər.
Tələtəmsüz ürəklər qovuş kimi boş olur.
Daim sevinc axtaran daim qəmli tuş olur.
Düşmənim yaltaqlanıb təpəyə dağ deyən.
"Bu dünyada birtəhər qoy yaşayaq", - deyən,
Ah, birtəhər!.. Lüğət bu söz hardan gəlmişdir?
Yaşamaq yaşamaqdır! Bəs bu birtəhər nədir?
Mən düşmənim, düşmənim belə "ölü canlara",
Gündən qaçıb həmişə kölgə axtaranlara...
Onlar ortada yeyib, qıraqdasa gəzdir,
Namusu xərcləməkdən onlar çəkinməzdir.
Onlar orta yol tutub nə "hə", nə də "yox", - dedi.
Havaya nə "istidir", nə də ki, "soyuq", - dedi.

Onlar ölçüb-biçdilər hər bir şeyi dərindən.
Özgəsinə qorxudub hürkdülər özlərindən.
Onlar qazdan ayıqdı...
Onlar havaya baxdı...
Gah yağışa, gah qara,
Gah qışa, gah bahara,
Gah axşama, gah da ki, səhər də m tutdular.
Özlərini düşünüb özgəni unutdular.
Səslərdən səs aldılar, öz səsləri olmadı.
Yaşadılar ölü tək, nəfəsləri olmadı...
Getdilər iş dalınca, ürəkliyi getmədi...
Gəzdilər... Hey gəzdilər.
Ayaq səslərinə tək özləri eşitdi,
bir kimsə eşitmədi...
Atlarını daşlığa salıb səyirtmədilər,
Adları kişi oldu, ömürdə bircə kərə
kişilik etmədilər.
Onlar öləndə belə kimsə xəbərlə tutmadı.
Bu səssiz, küysüz ölüm kimsəni ağlatmadı.
Çoxdan ölmüş zənn edir, axı, hamı onları.
Diri ikən, sağ ikən,
Öz səsi olmayanın ölümü səssiz keçər.
Min-min dəfə ölünün matəmi yassız keçər.
Qardaş, min duyğu ötsün ürəyindən bir anda.
Sən qımışma güləndə, inləmə ağlayanda.
Ağlasan, hönkür ağla, gülsən, qəhqəhə çək, gül.
Gülsən də, ağlasan da tamam doysun qoy könül.
Yaşamaq istəmirəm sürünüb dizin-dizin,
İstəyirəm ən uca zirvələrə mən qonam.
Xəfə sakitliyini neyləyirəm də nizin.
Onun qasırğasına, dalğasına vurğunam.
Qoy döysün yağış məni, boran məni, qar məni,
Həyatın boranları daim yaşadar məni.
İstəmirəm həyatım sakitcə bir otaqda
gəlib keçsin lal kimi...
İstəyirəm döyüşmə qayaların başında
düşmənlə qartal kimi.
Bağcadakı arx kimi ötüb həzin nəğmələr,

axmağı istəmirəm.
Səyyah olub həyata seyrçi bir nəzər
baxmağı istəmirəm.
Çağlamaq istəyirəm dağda şlalə kimi,
Səpilmək istəyirəm çöllərdə lalə kimi.
Dərya olub, nəhr olub, çalxanmaq istəyirəm,
Göylərdə ulduz kimi məni yanmaq istəyirəm.
Şığımaq istəyirəm başsız küləkklər kimi,
Bəsliyənmək istəyirəm bütün ürəkklərdə məni
arzu, diləkklər kimi.

Bir rəngi yox, göylərin min rəngini sevirəm.
Bir gülü yox, güllərin çəlləngini sevirəm.
Mən çıxmağa təpə yox, uca dağ istəyirəm;
Həyatı həyat kimi yaşamaq istəyirəm,
Yaşamaq istəyirəm!

May, 1960

KİMDİR MƏNİM DÜŞMƏNİM?

Kimdir mənim
    məni qorxulu düşmənim?
Kaş biləydim bunu məni.
O zərər verməmişdən
Kəsəydim yolunu məni.
Kimdir mənim
Düşmənim?
Yaxşımı qoyub
Yamanımı danışanmı?
Yox!
Eyblərimi deyib
Arxamca gülənmi?
Yox!..
Mənim nöqsanlarımı
Məndən yaxşı bilənmi?
Yox! Yox! Yox!

Onların gözünü
Taxaydım öz gözümü.
Özgünün gözüylə
Baxaydım öz-özümü.
Bacarsaydım bunu mən
Bu dünyada nə edərdim...
Mən onda öz-özümü
Daha yaxşı görərdim.
Onda eyiblərim
Özüm düşmənlər olardım;
Görsəydin öz-özümü,
Onda mən, mən olardım! Ah!..
Məni mənənin gözəl
Görən bilən dostlarım,
Arxamca qəh-qəh çəkib
Məni gülən dostlarım,
Gülün, elə gülün ki,
Çatsın qulaqlarıma
Sizin gülüşünüzün.
Yamanımı danışın,
Elə danışın ki, siz
Mən də xəbərdar olum.
Danışın, qoymayın ki,
Mən özümü vurulum.
Nə qorxulu düşmənin
Gələcəmə öhdəsindən,
Ancaq özüm özüm
Bacara bilmirəm mən,
Bacara bilmirəm mən.
Özüm özümə
Bir gün bal içirəmsə,
Bir gün zəhər içirəm.
Mən həyat yollarından
Ayaqlarımla deyil,
Əqidəmlə keçirəm.

Aprel, 1960

ÖZÜMDƏN NARAZIYAM

Təbiətin könül açan
Mən rəngi, mən səsi var.
Hər könülün mən arzusu,
Mən səli nəğməsi var.

Bu arzular, bu nəğmələr,
Bu səslər bir saz kimi
Mənim solğun sözümə rimdər
Heç dil açə bildimi?

Hissim dərin, sözüm solğun,
Qəlbim geniş, sinəm dar.
Məndən əvvəl doğulubdur
Sənəmdəki duyğular.

Səhv atılan addımları
Sonradan anlayıram.
Baxıb vicdan güzgüsünə
Özümü danlayıram.

Six əy yanlış addımlarım,
Məni dərdə saldınız.
Mən sizinlə döyüşdükə,
Gün-gündən çoxaldınız.

Mən haqq-hesab istəyirəm
Gecələr gündüzümdən.
Narahatam, narazıyam
Ömrüm boyu özümdən.

Bizim sənət dünyasının
Qırıq telli sazıyam.
Bircə ondan razıyam ki,
Özümdən narazıyam.

İyul, 1960, Rıqa

ANA HƏ DİYYƏ Sİ

Anam namaz üstünlü açib göyü
Allaha yalvarır "ya rəbbim! - dey:
- Sənsən xəlq eliyən göyləri, yeri,
Candan şirin olur bala, ay Allah.
Sən mənim ömrümdən kəsib illəri,
Balamın ömrünü cala, ay Allah!
Bu nədir? Arzuya, diləyi bir bax,
Gör bir nələri keçir ana qəlbindən?
Çoxdur bu dünyada hədiyyə... ancaq
Ömründən hədiyyə görməmişəm mən.

İstərim, bir ana, bir bala sözü
Lügətdə sözlərin önündə ged.
Uca olduğundan ananın özü
Ucadır, böyükdür hədiyyəsi də.

Çoxdur hədiyyələr insan adına:
Qiymətli ziynətlər, qiymətli daşlar.
Ana həyat verir öz övladına,
Həm də öz ömründən ömür bağışlar.

Avqust 1962, Şəki

VƏ TƏNDƏ N-VƏ TƏN

Arazın
bu tayı Vətənim,
o tayı Vətənim.
Vətəni görməyi amanım yox mənə.

Bu necə vətəndir?
Görmədim üzünü
Çatsam da bu yaşa
Ömründə bir dəfə.
Bəs salam verməzmi
Qardaş da qardaşa?

Bu q  mim, bu d  rdim dağlardan ağırdı
Arazın suyuna qarışib axıram.
F  zuli h  sr  td  n q  rb  td  n V  t  n   baxırdı,
M  n is  ...
V  t  nd  n-V  t  n   baxıram.

Oktyabr, 1962

S   AD   T N   D  R?

N  sir Sadıqzad  y  

S  ad  t n   dem  k?.. - bu sualla m  n
  z  m   çox yordum, tapa bilm  dim.
S  ad  t n   dem  k?.. Bir t  l  b  yk  n,
M  kt  bi axıra vurmaqdır, - dedim.

M  kt  bi bitirdim, i   d   girdim
S  ad  t bumudur? Yox, bu deyilm  !
B  y  k dahil  ri oxuyub g  rd  m
  oxları sevgini s  ad  t bilmi  .

Sevdim! Gec  -g  nd  z yandım   am kimi
  ztirab... G  z ya  ı... Min qan, min qada.
Tapmadım yen   d   s  ad  tim  ,
E   in   zabları   irin olsa da...

Ev  ndim, h  sr  td   son qoymaq     n,
Qurtardı o   irin   ztirablar da.
  ndi d  , qay   ılar artdı g  nb  g  n
Dedim: - Ay s  ad  t, hardasan, harda?

S  ad  t   f  qm    ...   l   atmaz ona,
Aydın g  r  ns   d   o, biz   gend  n.
Arzular sı   smır onun yoluna,
S  nd  n uzaqla  ır yeridic   s  n.

Seyr edib yaxını, gah da uzağı
Bir az seçib bildim qaranı ağdan.
Yaxşı görmək üçün uca bir dağı
Görək sən baxasan ona uzaqdan.

Evləndim... hicrana son qoymaq üçün
Qurtardı həsrət də, xoş intizar da.
İndi də qayğılar artdı günbəgün.
Dedim: - Ay səadət, hardasan, harda?

Bəlkə də səadət elə budur, bu:
"Hardasan, hardasan, gəl-gəl" - deməkdir.
Bəlkə də səadət ömrümüz boyu
Nəyis... gözəlmiş... hey... gözəlmişdir.

Tapdım səadətə dara düşəndə,
Alıb öz gücümü xəyallarımdan.
Kimmiş... nəyəmiş... hardasa... mən də,
Görək olduğumu bildiyim zaman.

Çıraqla ol! Nurunu artır günbəgün
Hər yerdə həyatın boğ zülmünü.
Mənə, çıraqla olub başqaları üçün
Yananlar tapıbdır səadətini!

Aprel, 1962

ANAM HAQQINDA ŞEİRLƏR

1. AN - MİN İL

Anam öldü!
Son nəfəs,
Son hıçqırq,
Son nida!
Biz dedi ılda!
Bir saat wəl

duyan,
hiss eləyən
bir insan
Yatağında daş oldu.
Heçliyən doğru axan
Bir axına qoşuldu.

Anamın ölümündən
Bir an keçib,
ancaq o,
Daş olub insan ikən,
Öz-özünü danıbdır.
Bircə anda
O bizdən
Min il aralanıbdır.
Elə bil zaman bizə
Bu ölümlər,
ölümlər,
Arxasından hey gülür.
Kim deyir ki, vaxt -
zaman
Saat ilə ölçülür?!

2. BAŞDAŞI

Anamı dəfə etdik...
töküldü dən-dən
gözümün yaşı,
Həmin gün məzarın baş tərində
Anamın yerinə qalxdı başdaşı.
Anamın əvəzi başdaşı oldu,
Kölgəsi özüylə yanaşı oldu...
Öldümü?
Elə bil o yoxmuş əsla,
Daşların üstündəki neçə yazıyla
seçilir insan
başqalarından.

3. ZAMAN

Bir ay tamam oldu, düz bir ay,
bir gün
Gəldim qəbiristana...
anamla deyil,
Onun başdaşıyla görüşməyə üçün.
Düzü gözlərimə inanmadım mən,
Bir heyranət dalğası ötdü sinəmdən.
Yaxşı yadımdadır...
dəfn ediləndə
Sonuncu qəbirdi anamın qəbri.
Qəbirlər doludur sağ-solu indi.

Nədən mən zərlikdə vaxt düşmür yada?
Demə o burda da, burda da varmış!
Ölülər məskəni - mən zərlikdə da
Zaman, qədim-qədim addımlayırmış!..

4. BU GÜN YEDDİN OLDU

Anam öldümü?

Nə tez illərini üzdün dünyadan,
Balam tək qoyub hara getdin sən?
Necə yox olurmuş bir anda insan,
Elə bil dünyada heç yox imişsən.

Günəş qürub etdi... otaq qaraldı,
Bir anda yox oldun sən xəyal kimi.
İndi düşünürəm: sənədən nə qaldı,
Könlümdə xatirən qara xal kimi.

Məni boya-başa yetirdin, ana
Bizə borclu bildik hər zaman səni.
Sən məni dünyaya gətirdin, ana,
Mənsə yola saldım dünyadan səni.

Sən mən beşikdə laylay çalmısan
Bu gün laylay çalım sən məndəmi?
Sənin şirin-şirin laylalarını
Mən sənə qaytarım cənazəndəmi?

"Yuxun şirin olsun" - deyərdin mən,
"Yuxun şirin olsun" - deyimmi sən?
Gərək mən başına dönəmə-dolanam,
Məni həyat üçün
Yatıran anam,
Söylə ölümçün
Necə yatırım
Səni mən bu gün?
Bu necə dünyadır, anlamıram mən,
Cilvəsi cürbəcür, rəngi cürbəcür.
Dünən nəfisiylə səni isidən
Bu gün buza dönüb, daşa dönübdür.

Bu necə dünyadır,
İnsan oğlunun
Xəyalı göydedir, özü yerdedir,
Sağ ikən çiyində həyatın yükü
Öləndə cəsdə çiyinlərdədir...
Bu necə dünyadır, bu necə dünya,
Ölümü həqiqət, həyatı rəya.

Dərdimin, qəminin səndin ortağı,
Niyə üz döndərdin, bəs niyə məndən?
"Dərdin mənə gəlsin!" - deyərdin axı,
Niyə dərd caladın dərdimə bəs sən?...

Anam, heç kəs səni incitməmişdir,
Mən səni,
mən səni incidən qəddər.
İndi kimə açım dərdimi bir-bir,
Kim mənə dərdimə yanar sən qəddər?
Evin hər kücündə görünür yerin.

Gözüm axtarcıdır, ana, ay ana.
"Nə nəm hanı?" - deyir körpü Azərin.
Mən nə cavab verim ona, ay ana?

Birmirəm, bilmirəm bu ölüm nədir.
Həyat var ikən?
Nəfəs, ay anam, hələ evdədir,
Özün yer altında daşa dönmüsən.
Bu gün yeddin oldu...
anam, yeddi gün,
Bizimlə bərabər ağlar otaqlar.
Sən,
yalnız sən,
sən demək üçün
Könlümdə nə qədr mənim sözüm var.

"Kimləri çağırmaq bu gün yeddi?"
"Xalalar, bacılar soruşur məndən.
Anamdan soruşaq, o bilir deyil,
Sənin otağına üz tuturam mən."

Anam, tapşırıldın ana torpağa,
Bu ölüm, sənə çəkdi dağ mənim.
Sən mənim arxamda bənzərdin dağa,
Elə bil arxamdan uçdu dağ mənim.

Qızımın adıdır səninin öz adın.
Bu da göz dağıdır mənə bu gün də.
Son dəfə sən mənə baxıb ağladın.
Surətətim məzara getdi gözündə...
Ömrü başa vurdun altmış yaşında.
Altmışın üstündə durub yaşın da.
Artıq səninin üçün dayanan zaman
Mənim üçün dolanır...
Gün olur axşam.
Vaxt keçir, sən məndən uzaqlaşırısan,
Mən sənə günbəgün yaxınlaşıram.

Fevral, 1963

AĞIL - GÖZ

Yerin layları kimi,
Göyün qatları kimi
Fikrim açılır hırdın
Göz önümdə qatbaqat.
Şeylərin ən kiçiyi –
Atom zərriçikliyi,
Ən böyüyü - kainat.
O da gözlə görünmür,
Bu da gözlə görünmür.
Belə ötdü sərlər,
Təbiətin verdiyi
Göz acızmış nə qədr...
İnsan o kiçikliyi,
İnsan o böyüklüyü
Görməyi çox can atdı,
Özünə göz yaratdı.
O, mikroskop yaratdı,
O, teleskop yaratdı.
Çox ehkamlar dağıldı,
Çox qurğular pozuldu.
Əsrimizdə
Ağıl döndü göz oldu.

Avqust 1963

HABİL SEGAHI

Kəmanə kamana toxunan zaman
Tufanımı hayqırdı, selmi çağladı?
Bədbəxt bir qəribin ah-amanından
Bəlkə göy kişnədi, bulud ağladı?

Durnamı ayrıldı, öz qatarından
Obamı dağıldı, elmi talandı?
Zamanımı ayrıldı öz axarından?
Əslimi hıçqırdı, Kərəmmi yandı?

Kamanın qolunda yatan xalların
Hər biri qəm yurdu, hicran yuvası.
Bir qolun üstün cəm olub min-min
Nəsimi üsyanı, Vaqif nəvası.

Ondakı bu qüdrət, bu sirr nədir, nə?
Zabla, zillətli doludur bu qol.
Aylara, illərə, qərindərə
Bölünən tarixin yoludur bu qol.

O enən, o qalxan səslər, avazlar
Yaz başı dağların selidir bəlkə?
Kamanın bağrında ağaran tozlar
Yanan arzuların külüdür bəlkə?

Bu səssiz sınaq üçün - qüssənin, qəmin
Könüllər evin səyahəti?
Bu səssiz ilk atamız qoca Adəmin
Təklidən gileyi, şikayəti?

Bəlkə susdurulan neçə dahinin
Yaralı ruhudur bu səssiz, bu nalı,
Danışmır... düşünür dərindən-dərin
Sözsüz nəغمlərə ağlayır el.

Hər xalı bənzəyir bir yanar közə,
Qıgılcım sıçrayır hər nəfəsdən,
Bu səslər danışır bəlkə də bizə
Atışlar yurdunun fəlsəfəsindən.

Deyirəm, bu səsi dinləyində mən,
Niyə dəqiqələr dönüb il olmur?
Bu səsin oduna, deyirəm, görən
Niyə bütün səslər yanıb kül olmur?

Bu səsdən ürəyim oldu bir tik -
Bağrımın başında yaradır bu səssiz.
Aydın camalında qara bir ləkə,
Lələnin köksündə qaradır bu səssiz.

Yox! Kardır qulağı kainatın da,
Eşidə bilsəydi suya dönərdi.
Sonsuz kainatın sonsuz qatında
İşıqsız ulduz da şölələndi.

Bu ahımı, amanımı ucalır yerdən,
Yer öz fəryadına özü bezdimi?
Qoca Füzuli də bu nalələrdən
Ney kimi bənd-bənd kəsilməzdimi?

Bu ağac parçası yanmayı özünü,
Ancaq od-ocaqsız yandırır bizi,
Odun atışın od şan-şan olur.
Bu səsin oduna alışar su da;
Ağac hər atış alısan olur,
Bu niyə alışmır belə bir oda?
Habil! Ay insafsız, ürəyimizi
Yandırıb yaxmaqda qəsdin nədir, nə?
Niyə yandırırısan atışsız bizi?
Bu haqqı kim verib, kim verib sənə?

Sentyabr-oktyabr 1964

MƏNİM ŞEİRİM

Məndi bir od kimi öz içində közlərib
Hey yanır şeirim mənim.
Bu gündəmdən sabaha
boylanır şeirim mənim.
Gəlib dildə, dodaqda,
Uçur, uçur həmişə özümdən də qabaqda.
İdrakımın gözləri,
Mənimlə minlərlə, mənəməli sözləri,
Duyan ürəyi şeirim,
Bütün dilçiklərimin mənə saf diləyi şeirim.
Sən ayın, ulduzların nurundan yağrulmusan,

Batan gecərimin açılan səhərlər
salamı sən olmusan.
İstərim sətirilərin bu günümün səlsalan
əks-sədaya dönsün.
Ərimizin nəbzini də ağıngində döyünsün.
İstəmirəm ki, şeirim nərmənazik qızların
saçında tər olsun.
İstərim gün altında pambıq yağan qızların
başında çər olsun.
Can vermə hər ötürmə dər-dəmə, şeirim mənim,
Əzmi-büzmi gözün bənzəmə, şeirim mənim.
Sən atış ol, sən od ol,
yandır da sən, yax da sən.
İldırım ol, çax da sən.
Göstər öz işığında bu dünyaya özünü,
Bir an yumma gözünü,
Həm gör sən, həm də göstər!
Fərhləri fərhdə, qəmi də qəmdə göstər.
Demirəm ki, zərriyəni geniş kürrədə göstər.
Qüdrətin varsa sən,
Sən bu boyda kürrəni kiçik zərriyə göstər.
Sən düşün dərin-dərin, düşündür dərin-dərin,
Vətəni, elini danan tufeyliyərin
Vətənin yox,
manatçın yanan tufeyliyərin
yumruğa dön başında.
Keşikçi ol bu yurdun torpağında, daşında.
Vüqarı ol, əzmi ol əyilməyən başların,
Qələbində mərmiyə dön əsl vətəndaşların.
Sonsuz düşüncəyərim,
Bu dünyaya sualım,
Hər istəyim, xəyalım,
Eşqim, həsrətim mənim,
İlk məhbəbbətim mənim,
Hədsiz şadlığım mənim,
Bu dünyada bədi narahatlığım mənim.
Sən qurban verməyi bir ömür çox azdır, az.

Yalnız bircü günümün sonsuz həyati canımı
Nəğməyi çevirməyi on ömür də çatışmaz.
Mən səninçin,
Anamsa mənimçin yandı, şəirim.
"Balamın rahatlığı yoxdur" - deydi o məni
səni qışqandı, şəirim.
Ancaq o bilmədi ki, mən anamdan doğuldum,
Sənsə mənim qələbimdə bələmtəki bəslədiyim
Duyğulardan doğuldun.
Məni anamdan alıb Vətənimə, xalqıma
Oğul edən səni oldun!

Noyabr 1964

KARUSEL

Fırlanır karusel bir təkdir kimi.
Daima fırlanan, dönməyən yer kimi.
Fırlanır uşaqlar dəstəbə dəstə.
Kimi "at" belində, kimi "fil" üstə.

Karusel fırlanır... Ötür xoş anlar.
Uşaqlar əl çalır şadlıqlarından.
Uşaqlar zənn edir, dayanıb onlar,
Ancaq başlarına dolanır cahan.

Sevinin, uşaqlar, gülün, əylənin.
Karusel dolanır,
Dəyişir zaman.
Həmişəlik cahanın başına siz yox,
Sizin başımıza dolanır cahan.

Sevinin, uşaqlar, ömür gödəkdir,
Həyat tumarlayır, oxşayır sizi.
Həmişəlik dünya da götürəcəkdir
Sizin nazınızı, şıltağınızı.

Karusel fırlanır... Bir dəstə duma
Sanki d vr  vurub s f  d z l r.
Atalar, analar uşaqlarının
Baxıb sevincinə sevinir, g l r.

Bütün bu   nlikd n uzaqda ancaq
Barmağı ağızında durub bir uşaq.

Uşaqlar fırlanır... baxır onlara
O g l r... Onun da dəyişir halı.
Uzaqdan baxdıqca fırlananlara
Fırlanır onun da fikri, xəyalı.
O da xo hallanır, həzz alır gendən.
Duyur fırlanmağın xoş olduğunu,
Uşaq meydançaya t k gəldiyindən
Yoxdur karusel  mindir n onu.

Ancaq o xo b xtidir...
O q lb  mən də
Heyranam...
Ey könül,
d   n, d   n sən.
O, həzz ala bilir Özgəsinin də
H zzind n, zövqündən, s ad tind n!...

İyul, 1965, Qusar

N  S  N GƏLSƏ N,
N  M  N BÜLBÜL

Bir qız qarlı qış günündə
Dib  kd  bir g l bitirdi.
Qış fəslində g l  baxıb
 r yin  yaz gətirdi.

Bu g l, əsl qızılɡ ld  –
L   kl ri varaq-varaq.
Tikamı bol, rəngi qızıl,
  tri yoxdu onun ancaq.

* * *

Qonşuluqda bir oğlanın
Qəfəsdi bülbülü vardı.
Oğlan onun nəğməsilə
Dərdlərini ovudardı.

Nə oldusa... oxumadı,
Susdu bülbül birdən-bir.
Oğlan düşdü min fikir.
Qonşudakı qızılıgüldən
Xəbərlə tutdu oğlan bir gün.
Bülbülünü o gətirib
Qonşuların qoydu gülün.

Gül, bülbülü görən kimi,
Sığallandı,
tumarlandı.
Gözələrinə naz-qəməzləndən
Sürmə çəkib xumarlandı...

Oxumadı bülbül yenə
Susub durdu, Lal kəsildi
Bu hal gülə acıq gəlirdi.
Gül daha da şivələnirdi,
Susub durdu bülbül yenə
Həsrət qaldı bu dar qəfəs
Nəğməkarın nəğməsinə.

Bu inadı görüncə gül,
Rəngi soldu,
Xəzan oldu
Yumaq kimi tez yumuldu.

Yavaş-yavaş dilə gəlirdi
Bu dəm bülbül
Dedi: - Ey gül,

mənəni tanı,
Ürəyimdə qəlmə karvanı,
Sən gülsənsən, trin hanı?
Demə susub nədən bülbül?
Yazım dönüb sazaq olub
Köksüm başı dağ-dağ olub
Vətənimdə dustaq olub
Çox desən də, "Vətən", bülbül.
Dibçəkdesən, qəfəsdəyim.
Sən əlacsız, mən xəstəyim.
İndi özgə həvəsdəyim,
-Ağlar zədən-zədən bülbül.
Zaman bizdən kam alıbdır,
Daha ürək qocalıbdır. Bizdən ancaq ad qalıbdır,
Nə sən gülsən, nə mən bülbül.

Aprel, 1956

TƏYYARLIQ

İsmayıl. Şıxlıya

Yerdən alıb öz gücünü
Qalxar göyü təyyarlıq,
Məhlə qoymaz
nə yağışa,
nə küləyə
təyyarlıq.
Uçuşu da zəhmətli,
Duruşu da zəhmətli...
Aşib-daşar
təyyarlıq.
Yerdə deyil,

göydə yaşar
təyyarlır.
Sənişin
Vüqarından - vüqar verir
təyyarlır,
Günlərin yox,
Saatların az ömründə
Qütbləri birləşdirir
təyyarlır.
Gecə gedir,
Gündüz gedir
təyyarlır.
Məqsədinə,
Mənzilinə dümdüz gedir
təyyarlır.
Eniş bilməz,
Yoxuş bilməz,
Dolay bilməz
təyyarlır.
Nə burulmaz,
Nə qayılmaz təyyarlır.
İçəridən alışmasa
bu sürətlə,
bu cürətlə
Gedə bilməz
təyyarlır.
Özü kimi
Ölümü də mərddən dir.
Mənzilinə uça-uça,
qaça-qaça
Öz içində tez üzülər
təyyarlır.
Yavaş-yavaş ölə bilməz.
Öləndə də birdən ölər
təyyarlır.

Aprel, 1966

AZƏRBAYCAN OĞLUYAM

Azərbaycan oğluyam,
Odu Allah sanmışam.
Anam torpaq,
Atam od,
Mən oddan yaranmışam:

Od kimi istiqanlı,
Seltək dəliqanlıyam.
Həyat qədir qədiməm,
Torpaq qədir şanlıyam.
Od kimi yandıranam.
Su kimi söndürənəm
Məni yandırsalar da,
Suda batırsalar da,
Yenə mənəm, mən mənəm!

Köküm üstə bitmişəm,
Şöhrətim var,
Şanım var.
Mənim gələcək də
Öz əhdi-peymanım var.

Azərbaycan oğluyam,
At belində doğuldum;
Zamanın qazanında
Neçə dəfə dağ oldum.

Mənim damarlarımda
Gür sellər çağlamışdır.
Anam cəngillər üstə
Məni qundaqlamışdır.

Azərbaycan oğluyam,
Min ildir,
öz adımın
Keşiyində durmuşam,

Silahım olmayanda
Nifrətimi barıttık
Qəlbimə doldurmuşam...

Hünər göstərməyincə
Adsız yaşamışam mən.
Dərdim Qorqud ad verdi
Mən öz hünərimdən.

Yoluma nur çiləyən,
Qoluma qüvvət verən
Eşqim,
ustadım oldu;
Adım doğdu hünərdən
Hünərim, adım oldu.

Azərbaycan oğluyam,
Yaşım adımdan qədim.
Heç kəsin toyuğuna
Ömrümdə "kiş" demədim.

Kimsənin torpağında
Gözüm yox; bilsin aləm
Torpağımdan bir çərək
Kimsəyə də vermərim.
Mən bir qədim mahnıyam
Xallarım İvan-İvan.
Musiqim - Qarabağdır,
Sözlərim - Naxçıvan.
Bu torpaqda yaranmış
Koroğlunun cəngisi,
Qıratın üzngisi!
Özümə vurulmadım,
Sevinc də görmüşəm mən,
Sitim də,

D rd də, Q m də...
Sabirin g z yaşıyla
 z m  gəlmışəm də.

  nlibeld n d ş li
Cıǵırları daǵıdıb
Geniş yollar salmışam
  nlibeld n də uca
Daǵlara ucalmışam.

Ucalsam da g n  gün,
D n nki son zirv m 
Bu gün yenə "az" dedim.
Tarixin kölgəsində
Daldalanan millətin
Sabahı olmaz dedim!..

Ney y kki... zamanın
Uǵursuz yollarında
 kiy  b l nm ş m.
 ki başı, bir q lbli
Bir bədənə dönmüşəm.

Həm Təbriz, h m Bakıdır
M kk m, M din m mənim.
Pasportsuz yaşar bu gün
 ki Vətəni olan Az roǵlum,
Qafarım,  lim, M din m mənim.

Balaş, biz ikimiz də
Bir ananın oǵluyuq,
Biz ki, Az roǵluyuq.
Hər ikimiz  z ld n
Bir arzunun quluyuq.
Elimiz də bir bizim,
Dilimiz də bir bizim.

Vətənimiz bir bizim,
Dünənimiz bir bizim,
Olmuşuq bir Vətəndə
Biz bu gün başqa-başqa.
Bizim talehərimiz
Bəs nəçün başqa-başqa?
Öz məsləkim, öz eşqim
Daim məndən öndədir.
Azərbaycan bayrağı
Başımın üstündədir!..

Əqidəmin, eşqimin,
Qanımın rəngi bayraq,
Bütün arzularımın,
Qızıl çələngi bayraq.
Hər şeydən bu dünyada
Şərf uca Şan uca,
Zamanın yollarında
Mən ki, səni tutmuşam,
Daim başımdan uca!

Noyabr, 1966

NƏ SƏ NƏ , ÖZÜN OL

Siz ey bizdən sonra şeir gələnlər,
Bu çətin yollarda uğurlar siz!
Eşqiniz - gələcək.
Yaşınız - səhər.
Qələbiniz işıqlı, fikriniz təz!

Mərd olun!
Meydanda durun mərd kimi,
Uymayın ötrə şöhrətə, ada.
Bizim şeirimizin dünənə kimi
Böyükdür, şanlıdır istiqbalı da!

Ehtiram olsa da, hamı zəldən,
"Səfin yolundan mən uzaq! - deyir
Dünün atasına "ön bax!" - deyən
Bu gün övladına "dala bax!" - deyir.

Biz öz atamıza deyirdik bir vaxt:
"Unutma,
hər günün öz hökmü var ha!.."
İndi oğlumuza deyirik ancaq,
"Gəl tən nırx qoyma köhn bazara!"

Zövqlər, duyğular dəyişir hər an,
Gəldikcə, getdikcə nəsillər bir-bir.
Zəldən belədir, övladlarından
Atalar həmişə gileylənibdir:

"Ay həzarat, bir zəmanə gəlir,
Ala qarğa şux tərsləri bəyənəz.
Oğullar atanı, qızlar ananı,
Gəlirlər də qaynananı bəyənəz..."

Atamız deyirdi bunu bir zaman,
İndi biz deyirik övladımıza.
Oğul o kəsdir ki, köhn kitabdan
Bu köhn yazını, bu fərqi poza!

Ata o kəsdir ki, dayanıb öndə
Övladın hissini yaşaya bilsin,
Övlad o kəsdir ki, çiyinlərində
Atanın dərini daşıya bilsin.

Siz ey bizdən sonra şəir gələnlər,
Bu çətin yollarda uğurlar sizə.
Eşqiniz - gələcək,
Yaşınız səhər,
Qəlbınız işıqlı,
hissiniz tən!
Qaçan tez köhnələr bu tənlikdən,
Ancaq bir mətləbi deməliyəm mən:

Sazımda eybəcər səlrlər uyduran
Saxta xallar vuran cavanlar da var.
Özgünün hinin, "Qəsri-Süleyman",
Özünün qəsrin "hin" deyir onlar.

Mənim beləsin bir sözüm var:
"Yad yerin halvası çox şirin olar".
Qaçırsan, min illik nənədən kaç!
Hər kəs bənzəmə, sən tənə yol aç!
Dediyn hər sözü duy dərindən-dərindən.
Həyatda gördüyün geriliklərin
Demə ki, hamısı nənəndir!..
Sən niyə arxanı köhnə sayırsan
Qaçıb öz atandan bəs bu nəndir,
Özgə ataları yamsılayırsan?

Gülən öz kökünə, ayıbdır sən!
Ot kökü üstündə bitər, unutma,
Köhnə damğasını vurub atana,
Özgədən özünə sən ata tutma!

Yadın köhnəsi də dilin zəbri,
Nənin çiyinə niyə yük oldu?
Anlaya bilmirəm, nə vaxtdan bəri
Yadı yamsılamaq yenilik oldu?!

Bütün köhnələr: - "bu nədir?" - deyər
Gülsək, nə qazanar bundan gələcək?
Vətən də, millət də köhnədir deyər
Bəlkə tənəsini axtarmaq gərək?

Onda kim deyəcəkdir, kim, biz yaxşı?
Hər köhnə pis deyil, hər tənə yaxşı!
Lev¹ nə deyirən? O qoca loğman,
Özgə bulağmdan qətrə içmədi.
Fövqəlbəşər oldu, ancaq heç zaman,
Mujik paltarını o dəyişmədi!

---

¹ L.N.Tolstoya işarədir.

"Təzə yol!" - deyib də qışqırmayın siz,
Sənət aləmində yol birmi, yüzümü?
Əsl sənətkarı yolsuz, cığırı siz
heç gördünüzmü?
Yaz ilham deyini, ürək deyini,
Yol özü dolanıb tapacaq sənə,

Qələbini, beynini nahaq yorma sən!
Amandır, özündən yol uydurma sən!
Yenilik xətrin yazmaqdan sakın!
İlhamdır yaradan sənəti, şeiri.
Yağmaq xatirin yağın yağışın
Nə bağa xeyri var, nə dağa xeyri!

Qələbin, hissini daim arxalan,
Bir də... Əlvən səli illərimiz.
Köhnə söz deməmiş ilham heç zaman
Hər qələbin öz sözü təzədir bizə!

Nə sənsən, özün ol!
Təzə sən onda,
Sən köhnə olursan yamsılayanda!
Nə sənsən, özün ol,
Kökündən yapış!
Dünən arxalan,
Bu gündən yapış!

Dekabr, 1966

EKRANDA GÖRÜŞ

Oğul şəhərdədir,
Anasa kənddə,
Görüş bilmirlər bir məmləkətdə.

Ekranın önündə oturub ana
Fəxrli,
Qürurla baxır oğluna.

Oğul şeir oxuyur: "ay anam sən
Canımı versəm də, bu azdır yenə..."

Oğul şeir oxuyur,
Ana dinləyir.
"Balam bir balaca sınıxıb" deyir.

May, 1966, Şəki

MEŞİN QAPILAR

Gözüm otağında
Saatlarla gözünün
Lal qapıya dikilir.
Mənim nə çəkdiyimi
Qapılar arxasında
Mürəbbənlər bilir.

Ürəyində böyüyür,
Dodağmda kiçilir
Sözün də, sualın da.
Ax!.. bizim ömrümüzün
Görün nəçə parçası
Əriyib külə dönmüş
Qapıların dalında?

Qapılar arxasmda
Biz nə qaldır durmuşuq.
Nəçə gözəl arzunu
Sığar tüstüləri
Havaya sovurmuşuq.

Ax, sənrt üzlü qapılar,
İki üzlü qapılar
Tələrlər həll olunur
Qapının o üzündə.

Adamlar boynubükük
Qapın bu üzündü.
Dindirsən gəlir dil
Qapıların ağzına
Səpilən tozlar bel.
Onlar toz deyil, ancaq
Qapılara toxunub
Ayaqlarm altına
Tökülən arzulardır.
Ürəkəldə doğulub,
Bircə "yox" kəlməsi
Yox olan arzulardır.

Ax!.. Bu bir kəlmə "yox"un
Arxasında nələt var,
Neçə yillər var.
O "yox" deyir, bu, yoxdan,
O özü də xoşlanır.
Deyirəm ki,
Yaltaqlıq da,
qorxaqlıq da
Elə burdan başlanır.
Siz ey meşin qapılar,
Siz ey meşin qapılar,
Sizin üzünüz soyuq;
Sizdənin ümidlə girib,
Ümitsiz çıxan da çox.
Sizi təpiklərilər
Vurub açan tapılar,
Siz ey bağlı qapılar,
Qaşqabaqlı qapılar!

Sentyabr, 1966

ÜMİD

Qorxmuram, düşmənim qoy min-min olsun.
Neyləyir mən?
Şöhrət sənin olsun, ad sənin olsun,
Ümid ver mən!..

Ümid istəyirəm, mən ümid ancaq,
Ümidlə qoyaram dağı-dağ üstü.
Nə şöhrət, nə mənsəb, nə dövlət, nə var.
Ey könül, dünyadan sən ümid istə!..

Ümid arzuların qızıl naxşıdır.
Deyirlər, yeməkdən ümid yaxşıdır.

Deyək də nizzəyim, sahil görünmür.
Ümid mənimlədir,
o, məndən dönmür.
Sahilə can atıb çırpınır ürək.
De, nələyəcək
Üstümə şığıyan ləpələrlər mən?
Ümid ver mən!

İnamla ucaltdıq anamız yeri,
Biz möhtac olmadıq dostla, düşmənlə.
Dəmir çəpərləri, daş hasarları
Dışımın sökərəm, ümid ver mən!
Həsret də, hicran da deyil qorxulu.
Ümidlə açılar hər eşqin yolu!
Bir il - bir an kimi görünər mən.
Ümid ver mən!
Həsret - vüsəl qəddər xoş gələr mən,
Ümid ver mən!
İnam ver mən!

Yaman darıxır,
Səfir çıxır
Mənim könlümdəki xəyallar yenə,
Bələdçi yerinə ümid ver mən.

Diləklər ümidə birgə doğulsa,
Yerin türkində də uclar insan.
Arzumu tapmağa ümidim olsa,
Mənzil başındayam, yola çıxmadan.
Ümidə qoyaram dağı dağ üstü.
Ey könül, özündən sən ümid istə!..

Mart 1967

ŞAİR - VƏ TƏN

Arada-bərdə görürsən tez-tez,
Deyirlər: "Nə çoxdur şairlərimiz,
Bunun qarşısını alaqlar biz gərək,
Bizə həkim gərək, mühəndis gərək..."

Mənsə deyirəm ki, şair bol olsun,
Bütün doğulanlar şair doğulsun.
Sənətkar sənəti əməllə başlar,
Şeirəm - əməldir - desəm, yeridir.
Şeir yazmasa da, əqidə daşlar
Dünyanın ən böyük şairləridir.

"Şair çoxdur" deyil gileylənmiş yin,
Ələzər elə yin tüfeyliyərdən.
Yaxşı söz önündə siz də baş əyin,
Şair ki, yağmayır sözləri yerdən.

Şairi kimsəyə dəyişməyən mən,
Onlar hər cəldə mən sifr axtarır.
İdrakın irişməz dərinliyində
Onlar söz axtarmır, fikir axtarır.
Onlar gecə-gündüz dərd, ələm çəkir,
Bu ağrı gələsin çox yüngül sizə.
Bəlkə də ən zəif, ən kiçik şair
Böyük vətəndaşdır Vətənimiz...

Şairin bəddəni - bu ana torpaq,
Nəfəsi - xəzridir, qanı - Kür, Araz.
Çox şey Vətənsiz də yaşayır, ancaq
Şeirsə Vətənsiz, elsiz yaşamaz...
Şair vətəfi, rütbəni gərək!
"Vətən", "Vətən" deyir könül səsi də.
Vətəni sevməkdir, Vətəni sevmək,
Şairin ən böyük vətəfisi də.

Ancaq... bəla onda, dərd ondadır ki,
Vətəfi xuman gözünü örtən,
Vətəni pul kimi cibinə dürtən
Bir rüşvət düşgünü, rütbəli nadan
Durub kül üfürür gözlərimiz.
Vətəni sevməyin "qaydalarından"
Utanmaz-utanmaz dərslər deyir biz.

Vətəni sevməkdə nə qayda, qanun?
Vətən sevgisinin həddü varmı?
Ey nadan, ölçülər özünün olsun,
Məhbəbbət ölçüyə, həddə sığarmı?

May, 1967

MİZ ARXASINDA

Gündüzlər gəzirəm bizim şəhəri,
Aşaqlar qonuram öz budağıma.
Aşaqlar xeyalım gəzir hər yeri
Dünyanı sığdırıb dar otağıma.
Masa arxasında mən söz ordumu
Çəkirəm üstün hər qaranlığın.
Mən bütün dünyanı,
Mən öz yurdumu
Mizimin üstündə görürəm aydın.
Masa arxasında... əlimdə qələm

Gəzirəm dünyanı mən qarış-qarış,
Mənim xəyalımın, deyirəm, bu dəm
Ayağı dəyməyin bir yer qalmamış.

Masa arxasında könlüm biqərar –
Yolum neçəkəndən, şəhərdən düşür.
Vyetnama yağan ağır bombalar
Elə bilirəm ki, evimə düşür.

Güclüyəm! - deməli, mən haqqam, dey,
Zülm haqq paltarı geyinir bu gün.
Mənim misralarım dönür gülləyə
Evini tutanda güclü gücsüzün.

Sinada yandın gün göyü, yeri,
Yenə də rəbin Vətəni darda.
"Su" deyib yananda rəb bəsgəri
Mənim dodaqlarım çatlayır burda.

Masa arxasında öz ürəyimi
Məşəllə döndərüb yandırırım mən;
Dünyanın dərdləri mürəkkəb kimi
Axır qələməmdən, axır sübhə cən.

Ürəyim ilhamla, sözlə dolanda
Hər sətrim könlümdən od alır mənim.
Duyan bir ürəkə tel qırılanda
Şeirimin vəznində qırılır mənim.
Masa arxasında... torpağın, yerin
İstifadəsiyəm, zərif təriyəm.
Mən havanın deyil, hadisələrin,
Könlü dünyasının barometriyəm.

Qoşuram ardınca xoş xəyllənn,
Yer mənim, göy mənim, asıman mənim.
Qələbəmdən min qələbə gedən yolların
Əvvəli başlanır masamdan mənim.

El ki, qalxıram masa dalından
Xəyalım kiçilir, fikrim gərilmir.
Bayaq otağıma sığışan cahan
İndi öz-özünə sığışa bilmir.

Bayaq öz canıma, qanıma qıydım,
Bilmirdim vaxt keçir, yatasıyam mən;
Bayaq bir dünyanın vətəndaşıydım,
İndi övladımın atasıyam mən.

Oxuyun könlümü şeirlərimdən,
Könül gizlənməsin söz arxasında;
Dünyanın ən gözəl adamıyam mən
İlham alımdan, miz arxasında.

May, 1967

RİYAKAR

Mənim övladıma ana dilində
Dərs deyən "ağıllı" müəllim bax.
"Vətən", "Vətən" deyir, Öz övladını
Əcnəbi dilində oxudur ancaq.
Özgəyi: "Dilini öyrən!" - deyirsən,
Özünsən... Bu dili bəyənmiş yirsən!..
Nə deyək bu miskin riyakarlığa?..
Yoxsa, öz qınını bəyənmiş bağa?..
Bir nədir, beş-altı dil bilsin gərək,
Bizim sabahımız - körpələrimiz.
Vətən dilinə də dodaq büzmiş yək,
Burdan ayaq açıb, yola çıxmaq biz.

Evdə ayaq açıb vətəncə hərə kəs,
Sonra uzaqlara düşür qədəmlər.
İlkini bilməyən sonunu bilməz,
Evdən üz döndərən çöldə vətəndir.

"vvl evin içi" demişlər nədən?
Sən çölü bilməzsən, içi bilmədən.
Yaxşı bilmək üçün özgə bir dili
vvl öz dilini yaxşı bilməli.

Niyə özümüzü ögey sayaq biz?
Niyə atamızı tanımayaq biz?
Özgəni sevirsən?
İnanmıram mən!
Özünü sevməyən özgəni sevməz.
Vətənin dilinə gərksiz deyən
Vətənin özünü necə sevir bəs?

Üzünə dursaydı yediyin çörək,
Rəzil olduğunu özün qanardın.
Dilimi dansaydım mən də sənənin tək
Sən kimə dərs deyib pul qazanan?

Vətən qeyrətini çəkməyən oğul
Həm özünü yüküdür, həm özgəsin;
Bu dildə dərs deyib qazandığın pul,
Yediyin çörək də haramdır sənə!
Böyüt balanı da sən özün tək,
Dənən, özün yaşa, aləm yox olsun.
Namus olmasa da keçinər, tək
Dilin uzun olsun, qarnın tox olsun.
Sənənin dünyaya dəyəri, a nadan,
Bir anlıq ötrü könül xoşluğun.
Mən də fəkiçikdir atalığından
Sənənin insanlığın, Vətəndaşlığın!

Oktyabr, 1967

"ANAMIN KİTABI"

*Böyük mələpərvər, böyük vətəndaş
C. Məmmədquluzadənin əziz xatirəsinə*

"Anamın kitabı!" - oxudum bir də,
Bu günüm dünənə gəlmişdi, görüşdün;
Cəllil çaldığı sarı simlərdən
Qədim bir təmsil də yadıma düşdü:

Xərçəng - arabanı çəkir quruya,
Ördək - buludlara,
Kor balıq-suya...
Araba tərpənmir ancaq yerindən,
Sənin təmsalınmış bu hal, ey Vətən!

Talandı bir zaman dövlətin, varın...
Varlığın əl açdın sən öz gələcəyə.
Yadlar yox,
Səni də öz övladların
Çəkdi üç tərəfli, çəkdi üç yerli.

Ana ümid oldu doğma övlada,
Övlad bel bağladı yadlara yalnız.
Övlad bilmədi ki, qonşuya, yada,
Göz dikən qalacaq şamsız, çıraqsız.
Bu doğma torpaqda doğulub onlar,
Dedilər, biz hara, bu torpaq hara,
Doğma kitablara yad olub onlar
Ümid bağladılar yad kitablara.

Anamın kitabı çatdı imdada,
Dedi: "özünə bax, əl açma yada;
Vaxt çatıb uzağı, yaxını tanı,
Bil, sənin vətənin, axırın nədir,
Vətənin xəstədirsə, onun dərmanı
Kənardadır deyildir, öz içindədir..."

Ananın kitabı! Tarixdə n qədim,
Çiçəkdən - tən-tən, Göylərdən dərindən.
Ayağı altında torpaq görmədim
Anadan üzünü çevirənərin.

Bu böyük mətləbi bilmədik bəzən,
Bizi böl-böl çəkdi rəza.
İl çəkib müqəddəs atəşimizdən
Yüzillər baş əydik yad kitablara...

Tapdandı ananın şərfi, şanı,
Bizdən sərvət alıb söz gətirdilər.
Bu boyda ölkəni - Azərbaycanı
Bir rəb qızına cəhiz verdilər.

Məni bağışlasın Şəriyarımda,
Otuz il özgey "bəradər" dedi.
Öz doğma yurdunda, öz diyarında
Doğma anasına o, "madər" dedi.
El ki, yumruğu yerə dirəndi,
Dərhal yada düşdü doğmaca kəndi.
Bunlar nağıl deyil, tarixdir, ancaq
Tarixin hökmünə, könül, yaxşı bax!
Gəl bilək, insanımı, zamanımı haqsız
Gah ona, gah buna biz yamaq olduq.
Kiçik komamızı qoyub çıraqsız,
Özgeyin qəsrində biz çıraq olduq.
Bu böyük dərddə düşündü Cəlil
Onu qorxutdular,
öz amalından
Nə bezdi,
Nə küsdü,
Nə döndü Cəlil!
O da bu günlərdə ümid bağladı,
Ayıldıb atamı,
bir ürək kimi
Milyon ürəklərdə döyündü Cəlil!

Mən Nə Nə VAR?

"Bizdə bu soyuq qanları neylərdin, ilahi? "

M. . Sabir

"Mən nə var?!" dedin.

Düzmü dedin sən?

Birləşir axırda ən uzun yollar.

Kənara çəkilmə, bil ki, bu gündən

Bu gün mən varsa, sabah sən var.

Daşqın böyrü üstə yıxsa bir dağı,

Yanındakı dağ da yiləkdir.

Bu gün yeyilirsən birinin haqqı,

Sabah da səninki yeyiləkdir.

Buzdan soyuq olar ilan qanı,
İnsan!

O isti qanın bəs hamı?

De görək, sən necə baxa bilirsən

Gözünün önündə tapdanan haqqa?

Nədən alışmayır bədən, nədən,

Haqsız məşəl tutub o yanan haqqa?

Necə insan deyim, necə mən sən?

Qoy övlad deməsin bu Vətən sən!..

Əgər adamsansa... sev adamları,

Demə, bu, dostumdur, o, düşmənimdir;

Demə, əzizimdir ev adamları,

De, mən bu xalqınam, xalq da mənimdir.

Demə, daş yayınıb qardaşa düşdü,

Mən elə bildim ki, daş daşa düşdü.

Yurdun o başında yıxılan kəsin

Ağrısı qəlbində gərək göynəsin!

Ən böyük dərmanın birdir sahili,

Onu hər tərəfdən döyər dalgalar.

Bir böyük Vətəni, bir böyük eli

Tarimar eləyər "mən nə var"lar.

Ağaclar qatarla cərgələnibdir.
Onlar bir-birində çox uzaqdadır.
Budaqlar, yarpaqlar görüşməsi də,
Kökəliyi bir yerdə, bir torpaqdadır!

Noyabr, 1967

OĞRULAR

Yusif, milis dostum, od kimisiyəni,
Oğrunun, yərinin qənimisiyəni.
Ancaq...
Cürbəcürdür, axı, oğrular,
Anbar oğrusunu tutmağa nə var?..

Düşüb arxasınca bir tüfeylinin,
İzlər axtarmısan, izlər gəzmisiyəni.
Kiçik oğrulardır hələ finisiyənin,
Böyük oğrulardan xəbərsizmişini?
Gözlər önündədir dükan, ya anbar,
Artığı, əskiylə bilinir asan.
Əlhəzar,
Əlhəzar,
dostum, Əlhəzar,
Vicdan oğrusundan, qəlb oğrusundan...
Onlar açə bilir düz ürəkliyi,
Ancaq...
Qıfıllıdır öz ürəkliyi...

Haqqa qılnc çəkib vicdana qıydı,
Onlar üzümüzə baxdılar dik-dik;
Ya səndə, ya məndə qüdrət olaydı,
Onların içini açə biləydik.
Vəzifə sahibi bir imza üçün
Bizi süründürür on gün, iyirmi gün...
Taleyin asılıb tək bir qoldan -

Sən bir imzadakı güc bax, güc,
Bir də görürsən ki, dağ boyda insan
Bir çırdan önündə cücədir, cücə.
Ömür parçalanıb doğranır min-min,

Səpilir yollara get-gəl içində.
Gəlməzdi bu vaxta bir tikə heyfim,
Əgər ərisəydi məni içində... Haray!
Az ömürdən vaxt oğurlanır,
İnam oğurlanır, əsəb korlanır...
Bilmirəm, sən mənə başa sal bunu,
Bu hansı zamandır, bu hansı çağdır.
-Əsəb oğrusunu, qəlb oğrusunu,
Sevinc oğrusunu kim tutacaqdır?
Bir daş sifətinin, bir sərt cavabı
Uman ürəkliyə iz açır dərin.
Bəs niyə sorulmur haqqı, hesabı
Ürəkə açılan bu şırımların?..
Çoxalır şırımlar, artır şırımlar,
Dönüb infarkt olur ürək də bir gün.
Bir həlqəyə dönüb axır şırımlar,
İri nöqtə qoyur sonuna ömrün.
Sonra deyirlər ki, indi adamlar
Ölür birdən-birə dağ uçan kimi.
Məgər ürəyin düşən şırımlar
Onu yavaş-yavaş öldürmürdümü?
Bəs onun ömrünü kim oğurladı?
Bəs niyə dəyişir oğrunun adı?..
Malı ucuz alıb, baha satanlar
Dəlləldir,
Onları cilovlayaq biz.
Zəhmətsiz, mayasız qazanan da var,
De görək onlara nə ad qoyaq biz?..

Dəlləlmə? Yox!
Bu ad yaraşmır ona,
Onun bir adı var: "məddəni" oğru.
Talayır adamı göz baxa-baxa
Bu yeni cibkəsən, bu yeni oğru...

Haqqı tapdasa da,
Söylə, bir nəddən
Güclünü çox yerdə doğru sayırlar?
Əlini uzadıb uzaq qitədən,
Gücsüzün varıtı oğurlayırlar.

Belə dəlləllərə deyən yoxmu bir:
Hərrac malımıdır namusun, arın? ...
Bəs kökü nə zaman kəsilsə cəkdir
Bu gizli, mənnəvi oğurluqların?

1967

MƏNİM ANAM

Savadsızdır,
Adını da yazı bilmir
Mənim anam...
Ancaq mənnə,
Say öyrətdib,
Ay öyrətdib,
İl öyrətdib;
Ən vacibi:
Dil öyrətdib
Mənim anam...
Bu dil ilə tanıyıram
Həmişə sevinci,
Həmişə də qəmi...
Bu dil ilə yaratmışam

Hər şeirimi,
Hər nəğməmi.
Yox, mən heçəm,
Mən yalanam,
Kitab-kitab sözlərimin
Müəllifi - mənəm anam!..

Yanvar, 1968

İKİ KOR

Bir kor tanıyıram, gözü korsa da,
özü kor deyil.
Bəzən qəm odunda qovrulursa da,
Ağlın, hissin o nankor deyil.
Gecəli-gündüzlü yazır, oxuyur.
Ağlının gözüylə o görür, duyur.

Ancaq... biri də var... kor deyilsə də,
gözü görməyir.
Dostu göz önündə öldürülsə də,
görmədim deyir...
Yaxşıya ortaqdır, yamanı görmür,
O, saata baxır, zamanı görmür.
Fikrini, hissini ucadan deməz,
Bəzən gördüyünü görmək istəməz.

Gözləri görməyən kor deyil hələ,
Görmək istəməyən kordur, deyirdim.
Belə müqəvvaya, belə cahil
Həyatın özü də gordur deyirdim.

1968

SƏ HƏ NDƏ MƏ KTUB

Sə hə nd, sözlərində n odlar töküldü,
Oxuduq şeirini göz yaşlarıyla.
Ata malı kimi yarıya böldü,
Qardaş eyni dərdi qardaşlarıyla.

Yazdın, eyni dərdi yaşayaq bahəm,
Qardaş qardaşıyla həmfikir olar.
Sənin düşüncəndi mənə düşüncəm,
Dərdlər bir olanda fikir bir olar.

O acı fəryadlar, şirin nəfəslər
Mənə də könlümün ahı, naləsi!
Qardaşım, Təbrizdə n gələn bu səslər
Bakının səsidir, Bakımın səsi!

Deyirsən, yarıya bölünmələrin,
Dərdini dünyada bir bilməyi yox.
Biz də bölünmüşük, ancaq bu dərdi
Uca kürsülərdən heç bir deyən yox.

Yıxılar kəndərdən itlənmələr.
Təkəni yaradaq özümüz gərək.
Yenə də "olanq həmənin xək"¹ gərək,
Biz öz içimizdən itlənməsək.

Xırda tərpləri sellər oyanda,
Sən bu həmləyi dağlar da zağ-zağ.
Biz də dərdimizə ağlamayanda,
Bizim yerimizə kim ağlayacaq?

Günahkar tutmayaq burda heç kəsi,
Dərilib ayrıldıq biz qonça-qonça.
Ana da süd vermir, ciyərpərsi
Nalələr qopanb ağlamayınca.

---

¹ Fars şairi Sedinin "Həmənin xəkəmi ki, həstəmi" (Həmənin torpağam ki, varam) misrasına işarədir.

Deyirsən, salama cavab almadın,
Bulud toqquşmasa, buluda neylər?
Mənim öz adımdır sənin öz adın,
Odu su keçirər, od oda neylər?

Mən dizimə döyüb zar-zar ağladım,
Çöllər göz yaşından gölmə-gölmədi.
Qranit dağları dənəni fıryadım,
Tək Araz çayını aşma bilmədi.

Yüz il, yüz elli il ağladığımı, bəs,
Ancaq ərimdi sən dağları.
Qardaş, bilmədik ki, göz yaşı dölümz,
Arzunun önündə duran dağlan...

Dünyada hər şeyin bütövü gözəl,
Yanmışıq səadətdə düşmənin olsun.
Mənə qəlmə versən də, yan bölmə, gəl,
Sevinc verirsənsə... qoy yəqin olsun.

Hamlet doğru deyib: "Ya öl, ya da ol!"
Ey!... Yarı canınla demə ki, varsan.
Qəmin də tammı istəyin oğul,
Bəs yarı Vətəndə necə yaşarsan?

Hanı? ...
Sormadılar - bəs yarı canım?
Niyə ucaltmışan üsyan səni?
Hələ görməmişik, Azərbaycanın
Bir yerdə, biz bütöv xəritəni...

1968

FİKİR QANADLARIM

Mənim qanadlarım var:
Şirin-şirin arzular,
Böyük-böyük xeyallar
Qanadlarımdır mənim!..
Dünya - qanadlarımçın
çox kiçikdir, kiçikdir,
Kainatdır - Vətənim!..

Arzular dünyasına
Uçan zaman ağllar
Yarandı fəsanlar,
Satılır, nağllar...

Uçuram, hey!.. uçuram!..
Mən təpə, düz bilmirəm.
Gecə, gündüz bilmirəm!
Xəyalın bir hüdudu,
Xəyalın bir həddi yox!
Göylərin sərhəddi yox!
Quşlar niyə azaddır?
Azadlığın təşbehi,
Yaşayır quş adında.
Azadlıq uçur, uçur,
Quşun sərhəddi bilməyən
O qoşa qanadında.
Fikrin qanadları da Azaddır!..
Sərhəddi yox!
Səma kimi həddi yox!..
Fikirdə min hal olur.
Bəzən səmanın özü
Fikrə dərisqal olur!
Uçur, uçur xeyallar,
Səmadan da o yana.
Boşluqda mənzilmi var –
Orda fikrin qanadı,

Qorur tutub dayana?..
Nə qədr istəyirsən Bax!

Üzüm bax! Nə qəm!
Məndən çox-çox böyükdür
Ayaqları başımda
Başı, sonsuz səmada

Sözün fikrim, düşüncəm!..
Mən azadam, azadam!
Mənzili görünməyən
Bir bədi yolum var.
Məni yerdən qaldıran,
Həddi, hüdudu qıran
Fikir qanadlarım var.

Yanvar, 1969

ŞAİRLƏR

Şair heykəllər qoyulan zaman,
Deyirlər, ona bax, nə bəxtinə düşmüş.
Ancaq demirlər ki, mən yaşayırkən,
O öz sinisini masaya girmiş.
O keçib canmdan ömrü qıyanda
Sənin nəşlərin aşib-daşırdı.
O ki yaşamırdı, sən yaşayanda
Sənin yerin də o alışırdı.
Dəryanın dibində çıxmamış hələ
Tanımaq olmayır mərcanı, dürrü.
Sən həsəd aparma o daş heykəllə
Ömürdən sonradır onların ömrü.
Şairlər, şairlər, bircə söz üstə
Sübhədən yaxdınız ürəyinizi.
Sizi görmə dilər heç vaxt diz üstə -
Qəribə yaradıb təbiət sizi!

Hamıdan gec yatıb qalxdınız erkən
Ağardı dan yeri gözlərinizdə.
Min əzab çəkdiyiniz siz yaşayırkən
Ölüb yaşadınız sözlərinizdə.

Zamandan-zamana əqidənizi
Keçirib yaşatdı nəğmələriniz;
Adi bir uşaq da aldadar sizi –
Xəyal dünyasında yaşadınız siz.

Bir kam almadınız siz ki, doyunca,
Sizə xoşbəxt deyən tanımır sizi.
Heç kəs çəkkən bilməz ömrü boyunca
Sizin bircə gündə çəkdiyinizi.

Dünyanın əlindən dad çəkən zaman
Xəyal kölgəsində daldalandınız.
Şahların, çarların saraylarından
Alçaq daxmaları uca sandınız.

Ölümdən, sürgündən qorxmayıb əsla
Yanıb özünüzü oda atdınız.
Ürək qarımızla, amalınızla
Zindanlar küncündə söz yaratdınız.

Təqiblə gəldiniz daim döş-döşə
Yolunuz haqq yolu, həqiqət yolu.
Bu da qəribədir, sizin həmişə
Cibiniz boş oldu, qəlbiniz dolu.

Sözünüz, qəsdiniz çıxdı sınaqdan
Ötüb haqq nəğməsi, haqq oldunuz siz.
Yaşamaq naminə keçməyib haqqdan,
"Nəhl-həqq" söyləyib soyuldunuz siz.

Lağ edib güləndə haqqa yalanlar,
Siz də zəmanəyə, dövrə güldünüz.
Gah gizli-xəlvəti, gah açıq-aşkar,
Gah da duellərdə öldürüldünüz.

Dünyanı gəldiniz siz oymaq-oymaq,
Fərhin içində qəm gördünüz siz.
Adi bir milçiyi qıymayıb, ancaq
Bəznin özünü öldürdünüz siz.

Sizindir dünyanın sinə dağları
Bu dağlar içində kəmə çatdınız.
Siz hey yana-yana, qaranlıqları
Könül atışıl işıqlatdınız.

Zalim zülmündə də nəşidir, nəşi,
Axı, əzabdan da zövq aldınız siz.
Zalimlər, cahillər hər addımbaşı
Sizi alçaltdıqca ucaldınız siz.

Sanmayın özümü sanıram yəqin
Belə şairlərin cərgəsində...
Yox! Axı, mən kimə şaircikliyin
İlhamı az olur, iddiası çox!

Şair - fikirlərin çırpınan seli,
Şair - həqiqətin müğənnisidir.
Şair - təbiətin danışan dili,
Şair - cəmiyyətin üsyan səsidir.

Şair - zamanın, əsrin vicdanı,
Şair - tarixlərin şərfi, şanı,
Şair - bu dünyaya zamanın sözü,
Şair - həqiqətin, haqqın güzgüsü!

Bütün millətləri siz anlırsınız –
Sevən də sizsiniz qələbə onları.
Vətəni gəlincə, məcnunlarsınız –
Vətən məcnunları, el məcnunları.

Məcnunluq gözəldir! "Bu nədir?" - dey
Hər cahil anlamaz bu ülvyyəti,
Yazıq o kəs ki, yoxdur bir şey
Nə sonsuz nifrəti, nə məhəbbəti!

Yoxdur beləsinin amalı, yolu,
Qəlbi ehtiyatdan çilik-çilikdir.
Düşmənin nifrəti deyil qorxulu,
Dostun soyuqluğu düşməncilikdir.

Bəzən yıxıldınız ancaq çəlikdən,
Kömək ummadınız ağır gündə də.
Həmişə qaçdınız biganəlikdən,
Ürəklə öldünüz siz öləndə də.

Noyabr, 1969

BEŞİK

M.Zeynal müəllim

Kəndimə getmişdim,
Gəzdim hər yeri -
Təzə küçələr, təzə evləri...
Hər köhnə ocaqda, təzə bir ocaq...
Ruhum təzələnəndi, fikrim uçaldı.
Təzəlik gözəldir, gözəlrim ancaq,
O köhnə yürükdə, beşikdə qaldı...

Beşik... nişanlıdır uşaqlığımdan,
Könlümdə ah nələri, nələri oyatdı.
Bu taxta beşikdə axı, bir zaman
Anam da, atam da, babam da yatdı!..
Beşik ilk mənzilim, ilk yuvam mənim,
Laylalar dünyası ilk dünyam mənim.

Babamın, atamın dünyaya məni də
Açdım gözəlrimi taxta beşikdə.
Anam beşiyimi tərpətməyənə,
Bilərdim, keşikçim yatıb keşikdə.

Qoymazdım anamı ala dincini,
Doymazdım anamın gül nəfəsindən.
Dadardım dünyanın ilk sevincini
Beşikdən asılan "şax-şax"larla məni.

Elə bilirdim ki, dolanır dünya,
Mənim beşiyimin başına ancaq,
Mənim dünyam idi uşaqlığımda
Bir anam, bir beşik, bir də o şax-şax!..

Qara gözmuncuğu sol biləyimdə,
Beşiyin üstündə üzərrik, quran.
Anam qoruyardı məni bunlarla
Dünyanın hər cür bəllələrindən.

Bizim ala-bəzək bu beşiklərdə
Ümidlər, arzular, diləklər yatıb.
Qılınc çəkmiş üçün ölüm, dərd
Sabirlər, Nəbilər, Babəklər yatıb.

İnsanın insana məhbəbbətini, Ey beşik,
İlk dəfə biz səndə duyduq.
Dünyanın zövqünü, səadətini
Ananın o ilq südündə duyduq:

Laylay dedim yatasan,
Qızıl gül batasan,
Qızıl güllər içində
Şirin yuxu tapasan.

Hopdu ruhumuza bayatılardan
Nəğməyə bənzəyən ləhcələr rimiz.
Daddıq dilimizin şirinliyini
Hələ bələkdəyə bu beşikdə biz.

Beşiyin üstünə səpildi dəndən,
Qaynar çeşmələrin zümzümələri.
Aldı öz kökünü beşiyimizdən
Üzeyir nəğməsi, Füzuli şeiri.

Laylanın hər xalı bir ümid, güman,
Onun ahənginə qaynadı qanım.
Anamın yanıqlı laylarından
Süzüldü ruhumla Azərbaycanım.

Yoxsul babaların qaranlıq damı
Güldü körpələrin gülüşlərində.
Atdıq dünyamıza biz ilk addımı
Taxta beşiklərin həndəvərində.

Düşdük arxasınca xoş xəyalların,
Arzular ayırdı bizi də bizdən.
Uzaq səfərlərin, böyük yolların
Əvvəli başladı beşiyimizdən.

Çıxdı qarşımıza gah dağ, gah dəniz,
Həyat gözümüzdə bir sual oldu.
Bir beşiyə sığan Nəsimiləri,
Sonra cahan özü dəniz oldu.

Bizim anaların laylalarından
Axdı ruhumuza Vətənin özü.
Beşik kökümüzdür... ucalıb ordan
Tanıdaq dünyaya öz kökümüzü!..

1969

BULUDLAR NƏ YAMAN GÖZƏL OLURMUŞ

Komamız meşənin qalın yerində,
Dağda salamlardı hər günü babam.
Odun daşmadı, çiynində rind
Daşdı həyatın yükünü babam.

Səksən il, ömrünün hər bir anında
Qəmi şərbət kimi içirdi babam.
Ömrünün tarlasına qəm kotanında
Həmişə güləkdi, vay dərdi babam.

Ancaq darılmadı, çalışdı yenə,
Dərdi, tabaqladı, dərdi üyütdü.
Qatlaşıb dünyanın hər möhnətində
Yeddi lay divarlı oğul böyütdü.

Dedi, şərrəfidir hər kəsin adı –
Yaşa gül -gül, öl gül -gül.
Yeddi tərflanına o, qıl açmadı,
Ölünce yaşadı öz məni yill.

Dinməzce dolaşdı bir gün o, kəndi,
Gəlib yatağına girdi naghəni.
Ömründə bir dəfə o xəstələnəndi,
Həmin azarla da köçdü dünyadan.

Yatdı üzü üstə, yatdı iki ay,
Dinmədi.
Nəyisə andı və yandı.
Nəhayət çöllər düşdü hay-haray,
Yazın nəğməsinə kişi oynadı.

Dedi, çöldə salın yerimi, çöldə,
Son dəfə seyr edirəm çölü-çəmənini.
Gör nə yaman yerdə gəlmiş cəldə,
Arxası üstünə çevirin məni.
Yerini saldılar göy çəməni üstə.
Uzandı, dərinlərin köks ötürərək.
Göydə ağ buludlar dəstə bəstə,
Yerdə badə tutan gül ləçək-ləçək.

Üfüqdə yanardı buludlar par-par,
O baxdı göyləri... axşam çağında. –
Mən indi görürəm, - dedi - buludlar
Nə gözəl olmuş göyün tağında.

Babam niyə baxdı göyü son kərə?
Getdi damağında dünyanın dadı.
Səksən il yaşadı,
ancaq göyləri
Doyunca baxmağa macal tapmadı.

Avqust, 1968

ELİ BİR FİKİR Kİ...

Mən fikir acıyam, mən fikir acı,
Fikir möhtacıyam, fikir möhtacı.

Elə bir fikir ki, o mənə rəhbər,
Mən ona adicə bir əsgər olum.
Onun eşqi ilə doğsun səhrələr,
Mən onun yolunda səhrələr olum.
Yerimdən oynatdı mənə top kimi,
Canımdan çıxartsın tələti...

O fikir - öz yolum, öz adım olsun
O mənə mənə möhkəm qanadım olsun.
Dönüb ildırıma, qoy vursun mənə,
Ulduzdan ulduza uçursun mənə.

Elə bir fikir ki, o mənə candan
Daha əziz olsun,
Can unudulsun.
Mənə günərim bir yön, bir sükan,
Mənə illərim o, ünvan olsun.
Elə bir fikir ki, yansıd od tək
Zülmət içində də yol versin mənə.
Elə bir fikir ki, gördüklərimin
İçini, məğzi göstərsin mənə.

Onu su keçirib, od ritməsin,
Yolunda yay kimi hey gəlirim mən.
Ömrümün sonuna çatsın, bitməsin,
Onu nəvəmə də verə bilim mən.
Elə bir fikir ki, arzu da, kam da
Onun havasıyla bəslənsin müdam.
Elə bir fikir ki, qulaqlarımda
Döyüş nəğməsi tək səslənsin müdam.
Elə bir fikir ki, o gülən kimi
Hikmətlər açılınsın,

Məna durulsun.
Nəyə toxundusa, bir iksir kimi
Onun dəyərini bildirən olsun.
Elə bir fikir ki, tapmıb ona
Yoluna güvənənim,
Qürəliyənim mən.
Uçum o amalın sonsuzluğuna
Zirvələr başında zirvəliyənim mən.
Gözə görünməyən ömür yolumdur
Xəyalla, imanla dolu fikirlər.
Mənim səhrimin dan şəfəqləri –
Sabahın körpüsü, yolu fikirlər!
Zülmətin içində ulduzları yanar,
Dənizdə qovrular, gölədə çalxanar,
Axır mənzilini bir məbəddə sanar
Müqəddəs fikirlər, ulu fikirlər.
Bəzən nələyəyə kib tökər göz yaşı
Həmişə özümə durar yanaşı.
Özümün hakimi, sözümün başı,
Eşqimin, arzumun qulu fikirlər.

İyul, 1970

TƏ LATÜM

Təlatümsüz ürəkdə
Qan da sırsıra bağlar.
Təlatümdən yaranıb
Deyərdim sıra dağlar.
Su coşmasa, daşmasa,
Qranit qayalarla

üz-üz toqquşmasa
Təzə lənməz,
durulmaz.
Duyğu dənizlə rind
Çağlayan ürək lərlər
Sən lərlər də dar olmaz...
Ömür burulğarımdan
Saxlamasın qoy məni
Anamın
qapımızda
yandırdığı üzrlərlik.
Mənim xoşbəxtliyimçin
Məni gərək deyildir
Dərəcə bəxt vərlərlik.
Həyəcansız
dar gəlir
Məni köksün qəfəsi.
İnsan nəfəsi verin, məni
İnsan nəfəsi.
Neyləyirəm nəfəssiz
Sıra-sıra düzülmüş
Rəqəmi,
dədi məni?
İstəmirəm, a qardaş,
Yüz-yüz yalan vədi məni...
Məni rəngsiz, boyasız
Bircə doğru söz verin.
Mən gecəni neylirəm,
Məni hərəkət dolu
Mən səli, mən duyğulu
Təkcə bir gündüz verin!

Yüz-yüz yalvarışlara,
Mən-min təmənnalara
Dəyişmələrim
ürək dən
Gələn səsi, səmri məni.

İstəmirəm yüz illik
İzsiz keçən ömrü mən.
Mən
Həyəcən dolu
yalnız bircə gün verin.
Yüz ulduz sizin olsun,
Mən bircə gün verin!
Hər şeyi bütün verin!
Zirvələrin başında
Zirvə kimi tək olum!
Ağlayanda mən bulud,
Güləndə şimşək olum.

İyul, 1970

SƏHƏND QARDAŞIMIZA!

Axdı gözlərimdən sel gizli-gizli

B.Azəröglü

Səhənd! Mehrabımız ana Vətəndir.
Mehrabın başma dön, aşkar-aşkar.
Arzu çəngimi dan şəfqətin
Hörürəm, qardaşım, mən aşkar-aşkar.

Deyirlər: "Səbr edin, susun, gözləyin". –
Necə qışqırmayım, - necə? Bir deyin.
Sıxır bədnimi bu kor fəlin
Yənim biçdiyi don aşkar-aşkar.

Məni qorxutmayıq qara gecələr,
Zülmətin təşvişi hədərdir, hədər.
Gecənin bağrından doğulur səhər,
Qızarır üfüqdən aşkar-aşkar.

Baba kölgəsinə daldalanmayaq,
Kül olub kül üstə biz qalanmayaq.
Çillə quşu kimi gizli yanmayaq,
Odundan od alım, yan, aşkar-aşkar.

Haqqımı tapdayan mənə nələr anlar?
Haqqımdan danışır haqqı dananlar.
Belə də dərddə olar, siz ey qananlar,
Ağla gizli-gizli, qan, aşkar-aşkar?

Kəndə sə düşməsin itlər hürüşməz,
Könül istəməsin illər görüşməz.
Bir addım qabağa işığı düşməz,
İcindən yanmasa, can aşkar-aşkar.

Umur sə həsrini o yazıq Vətən
Bizim qəlbimizin öz atəşindən.
Belə gəlişini istəmirəm mən,
Gələsən, gedəsən sən, aşkar-aşkar.

1971

VÜSALDA - HİCRAN

Məni görən kimi sən hönkürürək
Açdın qollarımı...
Qucaqlaşdıq biz.
Bu gün qucaqlaşan qollarımız tək,
Nə vaxt birləşəcək bəs Vətənimiz?

Görüşdük, qardaşım, ilk dəfə bizdə
Ağladıq həmişə aşkar, həmişə xısın-xısın
Səni görməmişdən
ürəyimizdə
Səhənd dağı kimi sən ucalırdın.
O qəddər uzağıq, bu qəddər yaxın.
Görüşdük...

Həsran tən sonmu qoyuldu?
Ax!.. Yüz illi illik uzun hicranın
Vüsah, a qardaş, gün yarım oldu.

Dinlədik səni öz könlümüzün,
Sükutda bu dərdi böldük, sevindik.
Sevincin içində ağladıq o gün,
Ağlaya-ağlaya güldük, sevindik.

Anabir, atabir qardaş!.. Dərdə bax,
Öz halal evində bir günlük qonaq!..
Biz elə baxırdıq sənə, elə bil,
Baxırıq min illik həsrətimizə.
Elə bil doğmaca elimdən deyil,
Özgə planetdən gəlmişən bizə.

Elə baxıram ki, çöhrənin büsbütün
Güzgü tək kəs edib könlümü düşsün!
Üzünün xətləri - o qaş, göz, tamam
Özümə bənzəyir... lap doğmasan sən.
Üzündə gəzdikcə gözüüm,
sanıram
Keçirəm Təbrizin küçələrində...
Xuduyla əyləşib o gün dizbə diz,
Vaxtı, saatları dəyişdirdiniz¹.
Sən ona qayıtdın, o sənə, qardaş,
Göz yaşları səpildi masanın üstə.
Deyirəm, bu dəmdə nə olaydı kaş,
Zaman da donaydı bu anın üstə.
Sən az danışdın,
Dinib alışdın.
Dedin: - Neyləyirəm?
Bütövlüyüm
Qıyırlar mənə.
Özümü parça,

---

¹ Həmin gün görkəmli alim Xudu Məmmədovla Səhənd qol saatlarını dəyişdirmişdilər.

Dilimi ləhcə
Sayrlar mənim...
Ağlayar bu dərdə dağ da,  r ş də
Tapılar yenə də qmayan bizi.
Daha aydın gördük biz bu g r şd 
Amansız, gümansız h sr timizi.

X nc rim bir yana, pas atıb qını
Haray bu halıma, haray, hay-haray!
Vallah, g r ş nd  ayrılığmı
G r n b db xt rin halına vay-vay!

Məni g r n kimi sən h nk r k
Açdm qollarım...
Qucaqlaşdıq biz.
Bu gün qucaqlaşan qollarımız t k
Nə vaxt birl ş c k bəs Vətənimiz?

1970

YOL - DAĞ

Addımlaya-addımlaya mən illəri,
Yol gedirəm
Doğulduğum gündən bəri.
Yol gedirəm.
Pill  rim illər mənim, aylar mənim.
 z məsləkim, d z məsləkim,
 r yimi
zirv  r  haylar mənim...
Yol gedirəm,
bilməsəm də,
Qarşıdakı addımlarm sayını mən.
Addımlarım qüvvət alır,
X yalımda gülümsəyən son pillədən.
Mənim yolum - bir m sl kin d z yoludur,
Mənim yolum -  z fikrimin  z yoludur.
Min hissim var,

Min arzum var.
Yolum birdir,
yolum haqdır.
Mənim yolum dağlar aşib,
Zirvələrə çatacaqdır.
Bir ora bax,
Zirvəsinə yol var dağm.
Dağ nə qədər uca olsa,
Yol üstündən aşar dağın!
Yol ucadır zirvənin də...
Yorularmı
Öz yolunu düz gedən də?
Ey yolunu, məsləhini
Tez-tez hava bürosuna girov verən, -
İqlim üçün düşündürən,
Doğrudan da, çox zirvəksən,
çox qoçaqsan.
Onu bil ki,
Yan yolda qalacaqsan...
Yolu ota düşündürən
cığırılarda itir, batar.
Zirvələrin min tiri çiçəyin yetişmiş
Yoncalıqda əl-qol atar...
Yol qabağa, yol zirvəyə!
Bu yolları yağış döy, boran döy...
Bu yollarda düz yol gedən yılmay!..
yılmay!..
Son zirvəyə gəlib çata!..
Alqış dedim bu ömürə,
bu həyata!..
Bir ora bax!
Zirvəsinə yol var dağm
Dağ nə qədər uca olsa,
Yol üstündən aşar dağın!

Dekabr, 1971

AXTARIŞLARIM

Dünyadan od alır arzu da, kam da,
Könlümün içində necə gizlənim?
Gözüm də, könlüm də, qulaqlarım da
Gecəli, gündüzlü axtarır mənim...

Nə gecə tanıyır, nə gündüz könül
Axtarır,
axtarır...
"Yetər!"-deyəmmir.
Tapdığı incini doyumsuz könül,
Bu gün bəyənə də, sabah bəyənmir.
Tapdım, uşaq kimi sevinirəm mən.
Özüm vuruluram sətirliyərim.
Sonra görürəm ki,
tapdıqlarımın,
Heç biri könlümcə deyilmiş, demə!
İstəyirəm, həmişə aşib-daşam mən.
Gecəli-gündüzlü axtarışımdan
Tapdığım ləzzəti
tapdıqlarımda
tapmamışam mən.
Gəlib axtarıram,
Gördüklərim çox.

Min şeir gizlənib hər qarışımda.
Yox-yox!
Gözəlliği tapdığım yox,
Tapmışam bədi axtarışımda.

1972

Şəki

"Özünüz şəkili olduğunuz halda, hələ
Şəkiyə bir şeir həsr etməmişiniz".

Bir məktubdan

Bir nəğmə qoşmadım hələ mən sənə,
Dağlar bunu mənə kəsir sanmasın.
Mən dedim, vurğunam Azərbaycana,
Deyirəm, heç zaman xırdalanmasın
Könlümdən ucalan bu avaz, bu səss.
Böyükdür, ucadır məsləkim mənə.
Bala anasına "sevirəm" deməz,
Mən də deməmişəm, a Şəkim, mənə.

Sən öz keçmişini daim qorudun,
Babamın şöhrəti yaşayır sənə.
Bu eşq eşq olsun!
Dünlü bu gün
Çiyin-çiyindədir küçələrin...

Mən sənə borcluyam öz balan kimi,
Çox da ki şeirimdə görünmür adın.
Mən oxuduğum nəğmələrimi,
Mən qulağıma sən pıçıldadın.

Şerimin mayası - bu qaynar nəfəs
Sənin öz çiçəyin, sənin öz barın.
Şerimdə dil açıb danışımı bəs,
Sənin bulaqların, göy çinarların?
Mən həmişə bəkləyirəm, həmişə nənəyə, rəvayətə,
Gəncliyə, qubalı, həmişə naxçıvanlı.
Şəkili, şirvanlı, qarabağlıyam,
Bütöv Vətənim bütöv bağlıyam.
Mən sənin qoynunda gəldim cahana,
Məni bəxş elədin Azərbaycana.
Həmişə mən sənin həndəvərində

Üçan bir quşam.
Bir eldə doğulub
xoşbəxtəm ki, mən
Böyük bir Vətəni oğul olmuşam.

Noyabr, 1971

PIYADA - SƏRNİŞİN
(İKİ YOLÇU)

Baxdıq biz həmişə qabağa, önə.
Boylandı sabaha bu gündən illər.
Bir nəfər varmı ki, söyləsin mənə,
Necə gəlib keçdi ömründən illər?

Yayın бүркüsündə, qışın qarında
Hamının qisməti bir olmur yəqin.
Ömrün yeri-üyrü dolaylarmda
Kimi piyadadır, kimi sərnəşin.

Piyada keçmişəm mən bu yolları,
Kömləyi ummuşam ayaqlarımdan.
Qələbəmin oduyla şaxtanı, qarı
Əritdim, ömrümün ilk çağlarından.

Yanımdan maşınlar, qatarlar ötüb,
Mən əl ediblər pəncərələrdən.
Onların başından yağış, qar ötüb
Göylərin altında islanmışam mən.

Sərnəşin yol getdi, yoldan xəbərsiz,
Bilmədi bu yolda kəllə-kötür var.
Ancaq piyadanın, xəbərlər - vətərsiz
Alında iz açdı getdiyi yollar.

Yol özü apardı sərnəşinləri,
Yolda nə iz qaldı, nə də toz oldu.
Ancaq piyadalar gördü dünyanı,
Sərnəşin dünyadan xəbərsiz oldu.

Sürətini qəddər yeyin olsa da,
Sənişin mənzilə dolama çatdı.
Dağların başından aşdı piyada
Yolu kəsə getdi, yolu qısaltdı.
Yolu özü açan zirvədən keçər,
Yolu yolla gedən dağdan gen keçər.

Qovuşur ay aya, dolur il ilə
Mətləbi eynidir bu yarışın da.
Qərribi dünyadır,
Sənişin ilə
Piyada görüşür mənzil başında.

Ömür yollarında "rahat" gedənlər –
Zirvələr başına ucala bilməz.
Təklərlər üstündə deyirlənlər
Çatdığı mənzildə bənd ala bilməz.

Biri təklər üstə gətirildisə,
Birini gətirən ayaqlar oldu.
Biri bu mənzildə kirdar isə,
Biri bu mənzildə sahibkar oldu.

Avqust, 1972

HEYRƏT!

"Heyrət, eybüt!"¹
dedi dünyaya qələm
Aləm bir seyrim yüz heyrətimdir.
Mən heyran olmasam yazı bilmərim
Mənim nəğmələrim - öz heyrətimdir.

Bəzən deyirlər ki, dəyişib zaman
Hər şey adilləşib...

---

¹ Füzulinin "Heyrət eybüt, surətin gördükdə lal eylər mənə" misrasına işarədir.

Nə sevinc, nə qəm!
Elə bir möcüzə tapılmaz,
insan,
Ona heyrətlənən...
Heyrətlənmirəm!
Əgər belədirsə, küsmə zamandan.
Qəlbinə yaxşı bax!
Qəlbin çox soyuq!
Heyrət qurtarıbsa, demək, cahandan
Gözəllik köçübdür, xəbərimiz yox!..

Görə bilmirsənsə gözəllikləri,
Bu aləm səninçün günahkar olur?
Gözü buz bağlayan bulaqlar kimi,
Soyuq adamın da qəlbi kor olur.

Göylər damar-damar,
Yer lağım-lağım...
Bu heyrət, bu sual dindirib məni.
Hələ körpəlikdən bu heyranlığım,
Sual köhlənin mindirib məni.

Mən öz heyrətimin çəmənliyindən,
Cavablar axtardım, suallar dərdim.
Heyran qalmasaydım bu dünyaya mən,
Heyrətsiz halıma heyrətlənərdim.

Heyranam açılıb hey varaq-varaq
Saçılan ləçəyin min-min rəngin.
Siz deyin, mümkünmü heyran qalmamaq,
Ahəngsiz dünyanın öz ahəngin?..

Hansıni söyləyim?
Hansıni sayım?
Dünya başdan-başa min sirr, möcüzə.
Siz deyin, mən necə heyran qalmayım,
Yerində deyilən gözəl bir söz?..

Heyranam həmişə yanan k nl m ,
Alovu  eirimdir, k l  görünmür.
Heyranam toxuma, heyranam tuma,
 ini görürəm,   l  görünmür.
Otun p c lt s , k l  y n ətri,
Torpa ım nəfəsi - heyət nidası!
Bülbülün cəh-c hi,     y n ətri,
Suyun z mz m si - heyət nidası.
Heyrandır!
Budaqlar yarpağa heyran,
Torpaq da a heyran,
Da  da a heyran.
Sel dənizə heyran,
Su g l  heyran,
  l   m n  heyran,
G l g l  heyran!
 z n  heyrank n bu cansız al m,
Ey insan!
Demə ki, hey t nmir m!

Həmişə qorxm  am bigan likd n,
Ya a heyran-heyran,  l heyran-heyran!
Məni soyuq-soyuq dindirinc  sən,
"Can" deyib canımı al, heyran-heyran!

Sən odu, atəşi  zg dd n umma!
Al m tutmayıbsa, k z ürəyində.
B sir t g z n  a  bu dünyaya,
Axtar heyəti də  z ürəyində.

Hey tim yaşayır dərdi-s rimd .
 ls m...
gözlərimi qapamayın tez.
Baxın gözlərimə!
B b kl rimd 
Bir heyət     görəcəksiniz.

Noyabr, 1971

SƏ HVLƏ RİM, SƏ HVLƏ RİM!

Şübhələrim, gümanlarım,
Səhvlərim, nöqsanlarım,
Fəryadlarım, əzablarım, amanlarım!
Mən qaçdıqca əlinizdən,
Əməlim
Yağış kimi yağsınız
Neyləyim ki,
Siz özümdən ağsınız.
Salıb mənə əzablara
Mənə gendən baxırsınız
bir yad kimi.
Mən gizlədib bilməmişəm ömrüm boyu
Dodağımın arxasında ürəyimi...
O alışıb.
O danışib.
Yanımda dost olmayanda
Danışmışam özbaşına.
Ürəyimin pıçılıtsı
Dəyib mənə öz başıma
Toxmaq kimi...
Nə sevgimi gizlətməmişəm,
Nə kinimi...
Əzab verib günlər mənə,
aylar mənə.
Adam var ki, ömrü boyu
Dodaqları tıbbəssümlü
Tıbbəssümü,
Bir pay kimi paylar sənə,
paylar ona,
paylar mənə...
Dili ilə ürəyinin arasında
Yüz-yüz illik yollar durur.
Dodağında güllər açıb
Ürəyində kollar durur.

Hər sözünün vətəni "can", axırı "can"
Belə yaşar axıracan.
Ürəyi buz,
Sözü isti,
Özü ılıq.
Çəkmişdir ömrü boyu
Bircə dəfə peşmançılıq.
Bilməmişəm,
Nə çox imiş
Bircə qırıq nöqsanı
Şişirdim.
Bir dəryaca kədərindir
Bir damlada səhvimi mənəm.
Başqaları keçər, bəlkə, təqsirimdən
"Günahkaram, keç!" - sözüm.
Bağışlaya bilməmişəm
Öz səhvimi mən özüm.
Səhvərim boğazımdan bərk yapışmış
Yuxumu da dəra çəkir.
Vidanıma ora çəkir, bura çəkir.
Ürəyimdə vuruş gedir
Mən kiminlə vuruşuram,
heç bilmirəm.
Yıxılıram, yılmazım.
Heç bilmirəm bu vuruşun adı nədir,
qəsdini nədir?
Qəribədir,
qəribədir!
Səhvərim - alnımdakı qırıqlarım,
Qəlbimdəki vuruşlarım.
Əzablarda mən özüməm,
Mən könlümün öz səhviyəm,
Rahatlıqda özgeciyəm...
Səhvərim - ürəyimin dilimdəki
Həmişə sevgisi,
Həmişə nifrəti.

Səhvli rim - Dost danlağı,
Yad töhmüti.
Səhvli rim! Siz mənsiniz,
Mən də sizəm!
Mən səhvimdə səhsizəm!

Noyabr, 1971

ATA YURDU

Şəkiddə məhlə var nə qədər desən,
Gəldim bu dünyaya "Yuxarı baş"da.'
Bir göz evimizdə nə desən vardı,
Taxça aşağıda, buxarı başda.
Çıxdı ahıllığım o evdənin çölü,
Amma uşaqlığım yuxarı başda.
İndi mən həsrətəm ata yurduma,
Odu ürəkdədir, buxarı başda!

Yanvar, 1974

BABAMIN KOMASI

*"Kollu koxa " povestinin
müəllifi İsa Hüseynova*

Ay mənim ilk beşiyim,
İlk nəfəsim, ilk sözüm,
İlk gecəm, İlk gündüzüm.
Könlümün bu həyatla
İlk böyük qafiyəsi -
Ay babamın dəyəsi!..
Səndən əlim çıxalı
İstəmişəm həmişə
Səni duyğularımın
Bəstəsində gizləyim.

Sən ey mənim ən ülvü
Saflığım, təmizliyim!
Mənim duyğularımın
Ən nəğməli, ən həzin
Pərdəsində durmusan.
Toz kimi səpələnmiş
Kövrək xatirələrdən
Bir aşıyan qurmusan.
Sən şeirimizin ilk sözü,
İlhamımızın mayası,
Babamın belə kimi
Daş-divarı qurulmuş
Ay atamın koması!..
Uçuq barılarında
Kərpiclərin qum kimi.
Göylərdən vətəni güllər
Çığırın arzum kimi...
Necə belini bükdü,
Ocağını qaraltdı
Amansız zaman sənin.
Yeddi oğul çıxardı
Bir vaxt qapından sənin.
Əyləndi,
durursan
Yenə də öz yerində.
Uçanlar qayıtmadı
Ay babamın koması,
Əlin bizə çatmadı.
Sən salam verən yox.
Nə gülən, nə gedən var.
İndi uçuq qapını
Tıqqıldadar yağışlar.
Şəhərlərdə uçalı
Bəyənmişdik biz səni.
Qoymuşuq yalqız səni,
Ay babamın koması –
Mənim ilk nağıllarım,
Meşələrdə qurtaran

Ay mənim ilk yollarım,
Kölgəsi bənövşəli,
Ay böyürtkən kollarım,
Hər dərddən, tərddən
Mənim döstü tutduğum
Al-İlvan çiçəklərim,
Lampanın dövründə
Uçan kəpənəklərim,
Hardasınız,
Siz harda?
Ürəyim köçdünüz.
Siz indi yaşarsınız
Çığıran duyğularda...
Ay rəfləri kasalı,
Ay taxçalı, boxçalı,
Ay bağlı,
Ay bağçalı,
Qoşa pəncərələrdə
Pərdələri saçaqlı
Buxarılı,
Ocaqlı,
Alaca komam mənim,
Balaca komam mənim.
Təməz duyğularıyla
Ürəyimi, hissimi
Gündə bir boy ucaldan
Ay uca komam mənim.

Sən vermişən,
Sən dedim
Bu ömür yollarımda
Ağır duyğularımdan
Daşdığım yükü sən.
Beşinci mərtəbədə
Yaşasam da indi mən
Evimin də köküsən,
Şərimin də köküsən!..

Avqust, 1970

GETMƏ Z SÖZ YARASI

Bir soyuq baxışın odu, həniri,
Körpülər yandırdı, külü qaraldı.
Bir an baxıb ötdün...
Baxışın yeri
Çapılan könlümdə ömürlük qaldı.
Anın zərbsini bir ömür yedi,
Nələri etdiyini an heç bilmədi.

Yoxdur ikincisi tək ömrümüzün,
Niyə zəhərlədin bir ömrü, niyə?
İsti bir baxışa möhtəkən özün
Bəs niyə qıymadın onu özünə?..

Yaddaşdan bir yolluq silinib itər
Hər ömrün, hər günün min macərası.
Güllə yarasına nə var? tez gedər,
Getməz söz yarası, eyham yarası.
Niyə danışmadın, niyə ürəkli?
Xoş sözün hamının ehtiyacı var.
İnsan yaşamamış yalnız çörəkli,
Sınan ürəkliyin öz əlacı var.

Gözümüz önündə arzular, kamlar,
Narahat dünyada dinclik olarmı?
Ürək sındırmaym siz, ey adamlar,
Bülbül yuvasına daş atırmı?!

Sınan bir könül necə deyək:
"Döz!" Yamasaq bilinər sığın izi.
Bəzən xoş bir baxış, xeyirxah bir söz,
Günərlər, aylarla yaşadır bizi.

Dağsansa, sən danma tənini, düzü,
Bu darkönüllülük nə verir bizə?
Xoş bir təbəssümü, gözəl bir sözü
Bəzən biz qıymırıq bir-birimizə?

Ürək dən qocalır, axı, ilbəil,
O bizdən həmdəmdir, biz ona sirdaş.
İnfarktdan qorxursan?
Ürək daş deyil,
Özünün qəlbini sındırma, qardaş!

Mən səndən intiqam, sən məndən qisas?..
Alır verdiyini onsuz da zaman.
Adamlar, adamlar,
düşünsək bir az,

Hamiya yer çatır, genişdir cahan.
Əcəl başımıza kölgə salmamış
Sizdən "can" eşidim, siz "can" deyim.
Adamlar, adamlar,
yalnız xoş baxış,
Bir də təbəssümdür sizdən istəyim.

Yanvar, 1974

GÖYNƏ RTİ

*Nurəddin Bağır oğlu, bu şeiri
atalarımızın xatirəsinə həsr edirəm.*

Mənim atam
Öz qəlbində dəfn etmişdi
öz-özünü.
İçəridən alışırdı
Öz ahıyla, öz dərdilə
Dağıdardı tütüsünü.
Nə dərdini bildirirdi bir kimsəyə,
nə qəmini.
Saçlarında ağardardı sitəmini.
Hər acıya qatlaşırdı,
o, aşardı
Aşılmayan sirti, dağı,

Onun üçün n dıhşlı bir ı zabdı,
ı zabından danışmağı...
Bir pırdıyı köklınmışdi onun qılbı -
Axşamı da, sıhıri dı,
Sevinci dı, kıdıri dı...
Salammadı onu bir an
Nı ağrısı, nı acısı
Dayandığı mıqamından...
Vaxt ötdükı...
İstıdiyi yönı salıb
Zaman onu xamır kimi
kündııdı.
Yaman onu rındııdı...
Qırıqlandı illır onun
sıfındı,
Zaman onun qılbındı dı
cığır açdı.
Ürıyi dı yuxalaşdı...
Bulud kimi hey boşalıb
doldu kışı,
Dıymı-düşı oldu kışı.
Görürdük ki, gah açılır,
gah tutulur.
O, hamıdan sevgi umur,
qayğı umur.
...Mın dı onun özü kimi
Xısis idim
öz sevgimi bildirmıyı.
Ona tıslı vermıyı
Utanırdım, sıxılırdım.
Ürıyimi bildirmıyı
Öz-özümı ar bilirdim.
Mın elı gılırdi ki,
Onu öpüb qucaqlamaq
Yüngül çıxar,
Çox şit çıxar.
O, karıxar,
O, darıxar.

Nə biləydim,
Elə bunu gözəl yirmiş
Bəlkə mənə
o, dolanda,
Bulud kimi tutulanda...
Adıca bir övlad kimi,
Mən atama
nə qayğımı bildirirdim,
Nə sevgimi...
Ürəyini baş vurmadım,
Qulluğunda heç durmadım...
Bilmədim bir istəyini,
diləyini,
Öz sevgimlə
İsitmədim ürəyini...

yaşayarkən
mənim ona kiçik bir təbəssümüm
Süzülərdi ürəyini
kənül açan bir nəğmə tək.
O öldümü?
Bundan sonra
Təbəssüflə axıtdığım göz yaşlarım
Kimə gərək,
Nəyə gərək?

Bəli, artıq keçmiş ola!
Kim görüb ki,
Təbəssüflə qəlb boşala?
Hayıf! Hayıf! Nidasına
Çatır ancaq qüdrətimiz.
Əlimizdə olan zaman
Biləmmirik heç bir şeyin qədrini biz.
Ey övladlar,
ayıq salmaq istəyirəm
indi sizi.
Gizlətməyin atanıza, ananıza
sevginizi.

Olursunuz, duman olun,
sis olmayın,
Nəddə xəsis olsanız da
Sevgidə xəsis olmayın!
Bədilik bir ağrı tək
Sonra sizi yandıracaq,
göyündə cək.
Toydan sonra bu nağara
Kimə gərək,
Nəyə gərək?
İtirdiyin doğmaları,
zizləri
Qaytara ki, bilməy cək.
Qəlbinizdə döyün cək
Özünüzdün özünüzdə atdığımız
tən dəşi,

Gözünüzdə həsrət tozu...
Ondan sonra
Kimə verə bilərsiniz
Bağrınızda sızıldayan
Qayğı, sevgi borcunuzu?..

Noyabr, 1973

EHTİYAT

*Cəsurların dilliqanlılığına
şərrin fəngməsi oxuyuruq.*

M.Qorki

Ehtiyat sözündə nə ehtiyatlıyam,
Ehtiyat - hər yerdə ehtiyac olmur.
Hər sözün özünü qorayan ilham
Ayaqda sürünür, başda tac olmur.
Ehtiyat güdündə yazdım könülsüz,
Eləsi qəlbələri çətin yol tapır.
Ürəkli, cürətli dediyim hər söz

Həmişə qorxaqla da asan dil tapır.
Sənətin, ilhamın, eşqin gur səsi,
Qorxaq ürəkliyərdən niyə gen düşür?
Ehtiyat güdəndə, sözün gülləsi
Həmişə hədəfdən didərgin düşür.
Ehtiyat güdənlər, asta gedənlər,
Heç sizi görmədim mənzil başında.
Ey fikrin önündə daş gillədən,
Əliboş qaldıq siz il başında.
Yolu gedə-gedə addım sayanlar,
Yolunuz yarıda niyə səhv olur?
Ancaq cəsarətli addımlayanlar
Ya hər şeyi alır, ya da məhv olur.
Ehtiyat - birtərəf baş dolandırmaq,
Cəsarət - ya həyat, ya ölüm ancaq!
Ehtiyat vergüldür, nöqtə deyil, yox!
Ehtiyat çalardır, rəng ola bilməz!
Deyirəm dünyada bir qəhrəmanlıq
Kölgə ehtiyatdan doğula bilməz.
Qorxur cəsarətdən qorxu da şəkətsiz
Onun övladıdır igidlik, hünər.
Axı, cəsarətsiz, axı, ürəksiz
Qapını döyməmiş həmişə bir zəfər.
Cəsarət çətindir, ehtiyat asan,
Qorxudur alçaldan, axı, hər kəsi.
Cürətdən qorxmayaq qorxaq qorxudan
Qorxu - itətin dayaq nöqtəsi!
Dolandım - yüz ölçüb bir biçəndə mən,
Yaşaya bilmədim bircənər, ancaq.
Mən ziyan çəkəndim cəsarətimdən,
Qorxudan qorxuram, qorxudan ancaq!

May, 1970

TƏLƏB LƏRİM

Uçun, uçun,
Xəyalda ki zirvələrdən atlanın,
Tələbələrim mənə.
Bu gün mənə güvəndiniz,
Sabah sizə güvənəm.-
Bu gün önümdəsiniz,
Sabah isə ayaq açıb
gələcənin şirin sözlərini...
Vətənimə səpələnmiş
Mənim dan ulduzlarım...
Mən öyrədən,
Siz öyrənən,
Zaman keçir, yer dəyişir
Bu müqəddəs dövrüdə...
Bu dünyanı öyrənmişəm
Mən öyrədən-öyrədən...
Mən heç vaxt yad olmadı
Sevinciniz, Qəminiz.
Xəyallarla nəfəs alan
Cavanlıq aləminiz.
Hissiniz, duyğunuza
dola-dola,
Sizin ilə addımladım
Qol-qola...
Suyu hər il dəyişilən
Bir dəniz var önümdə.
Suyu axır, Durulur.
Bir tərəfdən boşalırsa,
Bir tərəfdən o, dolur.
Gənclik axır,
Bu axma qoşuldum.
Yaşım artdı...
Ancaq yenə

Sizinlə həmişə oldum.
Elə dedim: - Bu dünyaya
Nə baxdım ki, nə görürəm.
Beş il açıb ördüyünüz qapılan
Otuz ildir
Mən açıram,
örtürəm.
Sizin üçün bitən bir şey
Bitə bilmir mənənimçün.
Öyrədirəm,
Öyrənirəm,
günbəgün.
Mən həmişə
Sizin ilə həmişəm.
Hamınıza yoldaşam!

El-obada ayaq açıb
Mənim gözün sözərim,
Vətənimə səpələnmiş
Ay mənim ulduzlarım,
Fikrimizdən, sözümüzdən
Aldığımız işığı,
El-obada körpələrin
Ürəyinə səpin siz,
Biçin olmaz səpinsiz.
Bugünkü dərs
Təkcə bu günün dərsidir.
Təkcə bu gündə
Siz gələcəyin vətəni,
yox!..
Sizdən hörmət gözləyirəm,
Səcdə, yox!..
Səcdədə bir hərəkət yox,
Çırpıntı yox,
Alov yox!
O, həmişə sakit,
Həmişə donuq!

Sən önümdə donursansa,
Mən də yoxam,
Sən də yox!
Başqa simdə çalmalısan
Mənim köhnə havamı.
Sən mənmişən?
Yox!
Fikrimin,
Əqidəmin
davamı!
Sizin məni sevginizdə tapmışam
İtirdiyim nə varsa.
Mənim Sizə dediklərim
Ruhunuzda yaşarsa,
Sizin ayaq basdığınız
hər obada məni varam,
Qəlbinizdə çağlaram,
Dilinizdə qaynaram.
Gələcəkdə yaşaram!
Sabir olub,
Puşkin olub,
Vurğun olub
Hər dərşimin ön sözü.
Bəs nə imiş
Məramının, mətləbimin
Son sözü?
Harda bir ev uçubdursa,
Biz o evdə
Dirək olaq, Daş olaq.
Adıq bir insan deyil,
Bu Vətəni,
Əsl vətəndaş olaq!
1974

O NƏ DİR?

"Dünya ulu tanrının yuxusudur" -

- dedilər.

Onu bu xoş yuxudan ayıltmayın, -
dedilər.

Onun oyanmasını

Niyə istəmədilər?

O, nə qədər yatacaq

Dərin, şirin yuxuda?

İntəhasız olarmı,

Vaqiyyətlər, yuxu da?

Milyon-milyon ildi ki,

Fırlanır,

Yer kürəsi...

Nə benzini qurtarır,

Nə odu, nə qüvvəsi,

Hara gedir o belə?

Yerindədir yer el...

Dönür günün başma

Qüvvət alıb o, gündən.

Nə öz oxundan çıxır,

Nə də öz çevrəsindən...

Fırlanır...

Getmir ancaq

Nə irəli,

Nə geri...

Fırlanıb sapa düzür

O, ayları, illəri.

Yerin gözü yoxdumu?

Onun da

İnsan kimi

Var olsaydı gözləri,

Tərpəndi yerindən,

Çıxardı mehvərindən.

Tanrının da yuxusu

Dağıldı o zaman.

Təzə,
Başqa bir yuxu
Uyduurardı yuxudan.
Yer qopmadı yerindən.
İnsan qopdu...
Qanadı
Aldı məhləlinə rəndən...
Möcüzələr yaratdı,
Kainata ip atdı,
Uçub Aya da çatdı.
İnsan çıxı da bildi
Yerin cazibəsinə...
İnsanın:
"Mən tanrıyam,
Mən qadirəm" -
Səsin
Tanrı dıxsındı, durdu.
Boyladı dövrünü...
Gördü:
İnsanın özü
Dönüb Yer kürəsinə.
Ancaq...
O, kürə kimi
Fırlanmır öz yerində.
O yeriyir, o uçur
Ağlın üfüqlərinə...
Yer kürəsi
Tanrının
Uyduurduğu yuxudur,
Nağıldır,
Əfsanədir...
Bəs boylanıb yuxudan
çıxan insan?..
O nədir?

1974

DÜŞÜNCƏ - SÖZ

Özüm dən görünməyən
Könlüm mənəm,
Duyğum mənəm,
Sövdəm mənəm -
Azadlığım - öz məniyi dünyam mənəm.
Öz içimdən, öz dünyamda
Hakim dən mən,
Məhkum da mən.
Neçə yerə qol atıram
Bir özəkdən, bir tumda mən...
O coşqundur,
O daşqındır.
Mən rənglidir, Sürəkli dir.
Söz - fikrimin, düşüncəmin
Qələbidir,
Öz şəklidir.
Düşüncələr - havadakı quşa bənzər.
Sözler - quşa atdığımız daşa bənzər.
Dəyişə bilsəninkidir,
Dəyişmədisən -
Daşdan küsmən,
Özündən küs.
O incidən əlini üz.
Ürəkdedir o qönçələr...
Hansı gözə görünübdür
düşüncələr?

1975

MƏNİM XALAM

Mina xalama

Anam öldü dən, öz taleyimdən
Küsmədim,
yerində xalam var mənəm.

Ona güvənirəm,
Sanıram ki, mən
Arxamda alınmaz qalam var mənim.

Elə ki, darıxdım,
Minib maşına
Gedirəm Ağdaşa, düz xalamgil.
Yaxşı deyirlər ki, hamı bir yana,
Ananın tiri xaladan gəlir.
Bu necə tirdi, bu necə etir,
Ruhum sakit olur, ürəyim aram.
O tiri duydumsa riyyət illər,
İlkin qayıdıb uşaq oluram.
Bu necə tirdi, oyanır mənim
Könlümdə nə şirin, nə dadlı çağlar?
Niyət göz önümdə dayanır mənim
Qalanan təndirlər, yanan ocaqlar?

Bu necə tirdi,
İlkin duyğular,
Köhnə binəsin qayıdır yenə?
Bu necə tirdi, onda nə sirr var,
Məni məndən alıb qaytarır məni.

Bu necə tirdi, bu necə tər, -
Məni göyüm-göyüm niyə göynədir?
Bu nə göynərtidir? Deyə bilmirəm,
Niyət göynəyirəm, niyə, bilmirəm?
Niyət bu göynərti, niyə bu ağrı,
Alır öz əlimdəni ixtiyarımı?
Bu sızı, hamıya əziz olduğum
Qayğısız günlərin intizarımı?

Tutmaq istəyirəm baxışlarını
Mən mətləb gizlətir hər qayğısında.
Ötən günlərimin naxışlarını
Görürəm xalamın kəlağayısında.

-Ay oğul, saçını nə tez ağartdım?
Deyi, illərini çəkir başıma.
Deyirəm: - Tez niyə, illiyə çatdım.
Yox! İnana bilmir xalam yaşım.

Anamın diliylə o, məni oxşar,
Nəsihət eləyər hər görüşündə.
Mənim özüm boyda uşaqlarım var,
Xalam "uşaq" - deyir mən bu gün də.
Yox! Heç nə yayınmaz onun gözündən,
Dərdimi üzümün oxuyur mənim.
Xalama güvənib sanıram ki, mən,
Arxamda alınmaz qalam var mənim.

O necə qaladır? Uludan ulu.
Hansı bir qüvvəti özündə gizlətər?
Qayğıyla, sevgiyə doludur, dolu
O titrək dodaqlar, o yaşlı gözlər.
O necə qaladır? Zəif bir vücut!
Üfürsən yığılar,
Gücsüz bir qarı.
Qoluma güc gəlir, könlümə ümid
Çiynimə qonanda zəif qolları.

O elə qala ki, baş əyməz yada,
Könül çıxək açır hərərətində.
Dünya şər qüvvəyə dönüb axsa da,
Onun qucağında amandayam mən.

Köksünə baş qoydum, dedi: - qadası!
Sandım ki, çiynimdəni yük endirmişəm.
Xalamın sinəsi - sevgi qalası
Mən bu istiliyi harda görmüşəm?

Xalam uşaqları, sizə sözüm var
İndidən yanmayan sonra bərk yanar.
Düzünü deyim ki, anam sağ ikən,
Qədrini o qədr bilməmişəm mən.

Ayılmaq istərim indidən sizi
Yaman nigaranam xalamdan yana,
İndidən yandırın ürəyinizi
Qoymayın od tutub sonradan yana.

Siz də olarsınız ikiqat yetim
Yaxşı başa düşün, yaxşı, siz məni.
Anasız qaldığım bəsimdir mənim,
Amandır, qoymayın xalasız məni.

1976

İYİRMİ BEŞ İL

Ömür yoldaşıma

Elə bil dünündür Sabir bağında
Çıxdın qabağıma ağ çiçək kimi.
Elə bil dünündür, ağ paltarında
Qondun evimizə kəpənək kimi.

Nə tez başa gəldi iyirmi beş il?
Balalar yetişir, qocalırıq biz.
Nələri itirdik - qayıdan deyil,
Görəsən, nə imiş bəs qazancımız?

Sönmüş könlümün odu, həvəsi,
Balalar səslənir: "Bəsindir dayan!"
Oğlumuz toy umur, bizim toy səsi
Hələ getmişlərin qulağımızdan.

Bu necə dünyadır? Yolu bir qarış,
Ayıra bilmirsən çoxunu azdan...
Həzzindən, zövqündən hələ doymamış
Çəkirilər süfrəni qabağımızdan.

Bu necə dünyadır anlamıram mən,
Nə gəliş bəllidir, nə gediş biz.
Xəbərimiz olmur gəlişimizdən,
İnana bilmirik getməyimiz.

Vurduq bir zindana iyirmi beş il,
Ötdü günlərimiz ağı-qaralı.
Sənin duyğuların - bir nəğməli göl,
Mənim duyğularım min macəralı...

Sən nə dalğalandın, nə çalxalandın,
Haldan-hala düşdüm mən hər dəm, gülüm,
Sən mənə bir dəfə sevib dayandın,
Mən səni hər rəngdə sevirəm, gülüm.

Daş atdım,
Əlimdən çıxdı bir xata.
Bulana-bulana yenə duruldun.
Könlümdən keçəni duymadınsa da,
Ömrüm, günüm havadar oldun.

Düşdü yuvamıza, düşdü qan-qada,
Başımız üstündə ildırım çaxdı.
Səsimiz, nəğməmiz bir olmasa da,
Suyumuz, selimiz bir arxdan axdı.
Ata ocağının qələmədən çıxan
Çörəyi mənimə, ürəyi sənsən.
Başmda çal-çarpaz ildırım çaxan
İsti yuvamızın dirəyi sənsən.

Mənim xəyallarım uçdu havada
Sən mənə göylərdən endirən oldun.
Bizim qurduğumuz isti yuvada
Fəhlə mən oldumsa, usta sən oldun.

Elə ki, bəxtimin gözü yumuldu,
Yoluma nur saçan çilçirəq oldun.

Mənim nəşlərim özümün oldu,
Ancaq dərdlərim sənin ortağ oldun.

Başıma dolanan dərd-sərimin
Oduunu qələbindən keçirən oldun.
Səndən gileylənin şeirlərimin,
Sahibi mən oldum, qulu sən oldun.

Yanıb yaxılanda şeirim üçün mən,
Sən elə bildin ki, gizli qənim var.
Ayrıla bilmədin öz aləmindən
Bilmədin, mənim də öz alənim var.

Gülüm, aynasıdır üzüm, üzünün,
Məni əldən saldı axtarışlarım.
Üzün əks etdi mənim günbəgün,
Üzümdə açılan sərt qırışlarım.

Fikrim dərdi keçdi, təpələri aşdı,
Ardımca bir addım gələmədin ancaq.
Sən məni dindirdin,
Dilim danışdı,

Şerimi dindirə bilmədin ancaq.
Ötdüyün mahnını bir yol çəşmədin
Mən çəşdim...
Dərdən boylandım dağa.
Öz könül mahnını sən çəşmədin,
Mənim iniltimə uyşdurmağa...

Elə bil dünyəndir, Sabir bağında
Çıxdın qabağıma ağ çiçək kimi.
Elə bil dünyəndir, ağ paltarında
Qondun evimizə kəpənək kimi.

Aradan nə keçdi? İyirmi beş ildə
Qara saçımızda ağardı illər!
Təkcə istəyimiz qaldı könlüdə,
Qalan nə vardısı, apardı illər.

İndi xəyal yorğun, könül şikəstə...
Göncəliyi dadmamış qocalıq biz.
Övlad qayğısında, bir murad üstə
Birlişir uyuşmaz nəğmələrimiz.

Eyni yük altında neçə yoxuşu,
Arzumuz, qəsdimiz birgə aşındır.
Özgə budaqların iki yad quşu
İndi bir budaqda doğmalaşıbdır.
Budağın eşqinə darda, çətin
Nəfəsin könlümə qol-qanad vermiş.
Zaman ötüşdükcə

Məhbəbbətin də
İlk rəngi, ilk dadı dəyişilməmiş.

Demə qocalmısan, gülüm, doğrusu
Mənimçün bir az da sonalaşmısan.
Balamın anası, nə sirrdir bu?
İndi mənimçün də analaşmısan.

Dekabr, 1974

MƏN KİÇİK BİR ÜRƏYƏM

Yenə Şəkiyə gəldim bir az dincəlim dey,
Özümə gəlim dey.
Ancaq... bir gün, bir saat dincəlmə bilmədim mən
Ürəyimə səsində...
O səssiz... O səssizliyi hara getdimsən mən,
Gülərlü görmədi burda bir kimsə mən.
O səssiz qulaqlarımda bir top kimi gurladı,
Fərhimi həbs edib, nəşəmi oğurladı.
Pozdu rahatlığımı,
dincliyimi,
yuxumu...
Dedim: Dincəlmək bəni?

Dedim: - Ürək, ay ürək,
Bircə ay mənəndən ol çək.
Axı, mən də insanam,
Mənə nə sığ deyilmi bəs həyatın nəşəsi?
Qələbin dərinliyində duyduym yenə o səsi:
-Dünyada yaşamayan dünyadan dinclik umar,
Yanmağında tapmalı dincliyini səni təkar.
Dedim: - Bəs bu nədir

Çoxaldıqca yaşım da
Azalmadı arzular,
Aşır-daşdı arzular,
Başdan aşdı arzular.
Bahar oldu, qış oldu –
itirdiyim ömür, gün,
Qazandığım yaş oldu.
İndi nə istəyirsən?
Dedi: - Demə heç zaman "istəyin nədir?" mənə,
Dünnə zirvə bildiyim, bu gün pillədir mənə.

İstəyim birmi, onmu?
Köhnəsin çatmamış tənə arzular gəlir,
Köhnə arzularımın saçlarına dəndüşür.
Dünnəmin istəyi bu gün gözümündəndüşür.

Bir çuxurda lillənən,
Bircə çırtma daşından
Üzü səpən, güllənən
Göl olmaq istəmirəm.
Vəlini dağların zirvəsində götürən,
Dağlarda qah-qah çəkib, dərindən hönkürən,
Saçı dağda, tənə köpük-köpük ağarıb
düzənərdə qaralan,
Vəli müdrik qoca, sonrası cavan olan
Sel olmaq istəyirəm.
Mənim adım olaydı.
Bədi yol gedəydim
Gecə-gündüz,
Günəş, Ay

Sağım-solum olaydı.
Ulduz kəhkəşanları mənim yolum olaydı.
Mən il, ay bilməydim,
Vaxtın çərçivəsindən çıxaydı ömrüm-günüm.
Bədiyyətin kiçik ölçüm olaydı mənim...
Mən sahili olmayan dənizlər istəyirəm.
Axşamları olmayan gündüzlər istəyirəm.
Xeyallar aləminə mənə daim səsləyən
Cilvələr istəyirəm.
Zirvənin özündə də zirvələr istəyirəm.
Mən kiçik bir ürəyəm,
Bu dünyanın, həyatın
bəzəyirəm,
süsüyürəm,
Mən kiçik bir ürəyəm,
sonsuzluq ölçüsüyürəm.

1965-1974

ÖRTMƏN PƏNCƏRİNİ...

Örtmə pəncərəni!..
Necə? Sətilcəm?
Qorxmuram, qoy külək içəri dolsun.
Açıq qəlbim kimi qapım, pəncərəm
Dünyanın üzünə qoy açıq olsun.

Örtmə pəncərəni... Gəlir ilk bahar,
Gör, çölün havası necə təmizdir.
Açıq pəncərələr, açıq qapılar
Dünyaya açılan gözəlrimizdir.

Təzə bir havaya həsrət qalıb söz,
Söz də təzələnmək istəyir, dayan!
Dolsun otağıma, gəlsin iznsiz
Yellər pəncərəmi taqqudatmadan.

Tufan istəyirəm, yandıra bilsin
Könlümün qaralan ocaqlarını.
G lsin, qar şdırsın, alt-üst eyl sin
Yazdığım, pozduğum varaqlarımı.
Masa arxasında gec b g nd z
Bir  m r  ritdim təzə söz üçün.
G lsin təzə fikir, g lsin təzə söz
D n n yazdıqlarım k hn lır bu gün.
 st r m sabahı bu gündən bilim,
K nl m  nur qonsun,  ş q  il nsin
Örtmə pəncərəni, örtmə, sevgilim,
Hava t z l nsin, söz t z l nsin.

 yul, 1978, Şəki

QIZIM GÜLZARA

G lirs n, gedirsən...
Gözüm  z nd ,
Bilmirsən n  sorur, nə deyir atan.
 z nd n, gözündən,
hər bir sözündən
Q lbini oxumaq istəyir atan.
G lirs n, gedirsən... heç nə sormuram
Baxışlar danışır, baxışlar ancaq.
Bilmək istəyirəm, a mənim balam,
Səni isidirmi qonduğun budaq?

Qınama, b l d m mən bu həyata,
Kim  rxi geriyə d nd r  bilmiş?
 vlada qızıldan taxt verər ata,
Qızıldan b xtini kim verə bilmiş?
G lirs n, gedirsən. D yişmiş bizim
S z m z, sorğumuz...

Bu sən,
bu da mən.
Elə gəlirsən ki, elə bil qızım,
Bu evdə doğulub böyüməmişəm.
Bir az yad olmusan,
Bir az utancaq
Əvvəlki ərkini istəmə yenə.
Gələndə qonaqsan, gedəndə qonaq,
Nə tez özgüləşdi bu ocaq sən?
Sənin xislətin də necə dəyişdi,
Dəmə gileyliyəm, yox, yox, şadam mən.
Sev ki, sevilmişəm...
Bizimki keçdi,
İndi sənin üçün narahatam mən.
Qoru hər ləkədən məhbəbbətin,
Hər yerdə,
həmişə,
hər zaman, qızım.
Arxan- atan evi...
Səadətini
Yalnız ər evində tapasan, qızım.

May, 1978

FİKİR AXTARIŞI

-İsa!
-Musa!
-Tapdın?
-Yox!
İsaq - Musa quşları
Nəyi isə axtarır
Sübhə qədr
Gecələr.

Gecələrin özündən sirr gizlədər gecələr.
Ömrü boyu axtarır İsaq - Musaq quşları.
Bahar gecələrini
Suallara döndərir
Gizli axtarışları.
Axtarır, Tapa bilmir,
hey axtarır,
hey gəzir.
Əbdi axtarışdan
Nə yorulur,
Nə bezir.
Toyuq da dən içində
Eşlənmir,
axtarır.
Dən topası üstünə qalxır,
enir,
axtarır.
Tapır, yeyir,
o yenə
yeyə-yeyə axtarır.
Axtardığı, gəzdiyi gözlərinin önündə,
Bəs o nəyi axtarır, bəs o niyə axtarır?
Tapır,
yenə axtarır.
Mədsin deyil, yox,
Fitrətin axtarır.

Dolaylarda Əridib
dəmir çanqlarını,
Aşib sirr dağlarını,
Nəyi isə axtarır ulu babalarımız,
Ürəyi acılarla dolu babalarımız.
Mən də axtarışdayam,
Obaları, elləri dolanıb qarış-qarış.
Bəlkə mayamızdadır bu Əbdi axtarış!

Adamların gözündə həsrət ışıq-ışığıdır.
Mənim sonsuz həsrət - mənim axtarışımdır.
Axtarıram,
Özümdə nə yanı görüm dey.
Zərrə də qərar tutan dünyanı görüm dey.
Gecənin zülmətində sübhə iz axtarmışam.
Mən bir sözün içində
həmişə heç deyilməmiş
bircə söz axtarmışam.
Sabahımın eşqinə bu günümü danmışam.
Kimi nə gözlərinə qəlbinə boylanmışam,
O qələbdə məşəl tutan duyğunu görmək üçün.
Başqasının xeyirxah, gözəl mələyinə
ibrahim götürməyə üçün
Özümdə olmayanı özgəldə axtarmışam.
Fikirlərin tərkini, arzuların ilkin,
mələyin rükünə, özəyinə varmışam.
Bəzəkliyə nə vaz keçib axtarmışam özəyi.
Mən axtara-axtara itirmişəm çox şeyi.

Dünya - axtarış evi...
Kimi sərvət axtarır,
Kimi fikir axtarır.
Kimi də ürəklərin axtarış həvəsində
Sırr görür, sırr axtarır.
Sərvət, fikir!

Fərqə bax!

Sərvət - fikir deyilsə,
fikir - sərvətdir ancaq.
Bir fikir, bir söz yatır
yerin hər qarışında.
Biz uğurlar olsun fikir axtarışında!

Fevral, 1978

QARABAĞ ATI

1956-cı ildə İngiltərə kraliçasına
Qarabağ atı - "Zaman" hədiyyə
göndərilmişdi.

Cıdır düzü...
Sınə sində at oynaqar,
Cıdır düzü -
İgidliyin arayışı -
Üstündə də nal lə piri möhür bağlar.
Qarabağın cins atları -
hünərimin kişnərtisi,
Toppuzların gurultusu,
Qılıncların parıltısı,
Neşə r səsi!
Qarabağın kürən atı –
Döyüşlərdə arxasıdır
Koroğlunun,
Bayandurun.
Cilovunu gəlmirdimi,
hünəriniz varsa gəlr o qızmamış,
Qamçıların hədəsinə dayandırın!
Kişnədimi o uçacaq.
Kişnərtisi - qanadları!
Qamçı vurma!
Qamçı yola gətirən cins atları?
Zaman keçdi,
Zəmanəmdə "Qırat", "Dürat", "Zaman" oldu
İgidliyi kitablara köçürüldü.
Yaddaşlarda unuduldu.
"Zaman" atım, aman atım!
Keçmişimdən bu günümə amanatım!
Avtomobil zamanında
Niyə, axı, sənənin adın "Zaman" oldu?
Geriymə döndü zaman,
Məgər raket-kaman oldu?

"Qırat", "Dürat"
İndi nədir?
Ekzotika, eksponat!
Dövrümüzdə nə deməkdir
Kral, ya da kraliça?
Öz əvvəlki hökmündəmi
bu gün yenə
Britaniyada kraliça?
Kraliça Yelizaveta
Yelləndikcə
Arasında göyün, yerin,
Nəfəs alır havasıyla
Ötüb keçən təmtəraqlı ərərlərin.
O bəyənir
Asfalt üstü quş tək süzən maşınları,
Göydə gəzən maşınları.
İstəyir ki,
Əsrin dəli sürətini unuda o,
Keçən əsrin duyğulara sığal çəkən
Ahının dəm tuta o.
Karetada seyrə çıxır,
At saxlayır.
O, dünyanın ölüsünü
kəfənləməyə vətəninə
Sabahının körpisi tək qundaqlayır.
Öz kökünü qayıtmaqla
güman edir
Öz əsrini qabaqlayır.
Ekzotika vurğundur
Kraliça Yelizaveta.
Səyahətə çıxan zaman
qamçı vurmaz o hər ata!
Meyl salıb Qarabağdan
Təhfidə kimi gətirilən
Kəhər ata!
"Zaman" yatmır ipə, sapa,
Dirək olub kişnərtisi yerə, göyə.

Nə qamçıya boyun əyir, nə hədəyir.
O gəmirir cilovunu,
Kraliça seyr eləyir gendən onu,
Ayaqları eşir yeri,
Yaxın qoymur həndəvər mehtərli.
Nə etməli?
Gəlir bir-bir
Cıdırlarda ad qazanan,
Rekord vuran minicilər.
Nə faydası,
O ram olmur.
Kraliça aram olmur,
Qəzəblənir:
-Britaniyada yoxmu məgər
bircə kişi, -
Ram əyləyir bu qızını?
Kraliça yana-yana
baxır ona –
Ceyran kimi duruşuna,
Hirsli yeri eşməsin,
Heyran qalır
Kişinənəndə gursun.
At duyur ki,
Gözəlli heyran qoyub
Maddım-maddım baxanlan,
Neçə-neçə yarışlardan
Qələbəylə çıxanları.
Belə heyran baxışlardan
O ayrılır,
İstəyir ki,
belindəki
Onun ceyran hüsnünü yox,
Qaçışına,
Yürüşünü heyran qala.
İstəyir ki,
ayağının altındakı
Böyüdü torpaq olsun -

İstəyir ki,
belində ki
Yarışlarda nəmən alan jokey deyil,
Vuruşlarda zəfər çalan
igid olsun!
İstəyir ki,
yüyünini gəlmirəndə
Cilovunu çəkib yağın
igid olsun.
İstəyir ki,
sahibi də
Atlmaya beldən-belə.
Kişniyəndə
sahibi də
Kişnərtiyə cavab verə
Koroğlunun nərsilə.
O, belində kraliça qəbzəsi yox,
Vuruş istəyir, hünər istəyir.
O, belində
aynalılı Həccər istəyir.

Günər keçdi, aylar ötdü,
Qarabağın köhlənini
Qışda kişmiş,
Yazda yaşıl ot verdirər.
Səhər-səhər
Çəmənlərdə gəzdirdilər,
O yemədi, o içmədi.
Qızıl yüyən laqıldadı çənində,
Dolandıqca yad torpağın sinində
Arıqladı o günbəgün.
Xiffəti çəkirdi at Şahbulağın,
Cıdır düzün.
Ürəyində
Sarı dağdan enən daşın
səsi dindi,

Gözlərində Daşaltının ağ sulan giləndi.
O dözmədi,
yox, dözmədi,
Bu xiffətdə çox hikmət var.
Yad iqlim dözmə bilməz
Öz-özünü tanıyanlar!

Avqust, 1976, Şəki.

KÜL K - OT

"Hökmdar küləy, xalq ota bənzər.
Külə hardan əssə, ot başını o tərifi əyər".

Konfusi

"Hakim - dərli bir küləy,
Xalqsa - onun qabağında
Tir-tir əsnə ota bənzər.
Hansı yandan külək əssə,
O tərifi ot baş əyər".
Konfusunin bu ehkamu
Əsriləri oldu bütün hakimlərin
ilk hakimi.
Dolandırdı öz başına
məmləketi məhvər kimi.
Kəlamə bax!
Yüz-yüz illər
Bir ölkənin bayrağında dalğalandı,
Külək əsdi səmum kimi,
Ağızlara daş tıxandı,
Beyinlərdə fikir dondu.
Ürək yandı.
Kəlam dönüb
Hakimlərin illərində
məşəl oldu.

Ağızlarda mənə oldu.
Gözəl, çirkin damğasıyla
damğalandı,
Çirkin dönüb gözəl oldu.
Yerin bağıı cadar-cadar,
Axmazlarda donub qaldı,
süzülmədi həqiqətin bir damcısı.
Yalan - dövlət məşınının sükançısı!
Kəlamə bax!
Ehkamə bax!
Haqsızlığı
Yüz-yüz illər sığışmadı
Yerə, göyə.
Nə deyəsin
Bu sözdəki dırnaq içi
"böyükliyə",
"müdrikliyə"?
Külək əsdi
Gah imandan, gah gümandan,
Gah o yandan, gah bu yandan
Otlar əydi başlarını
Öz içindən yana-yana.
Gah o yana, gah bu yana
Külək əsdi...
Ot əyildi...
Külək əsdi,
elə bildi,
Qüdrətin bir səcdədir bu əyilmə.
Zalım külək,
Zülmə olan əyilməni səcdə bilmə!
Qorxudandır
Bu titrəmə,
bu əyilmə!
Özgəsinə qorxu ilə qorxudanın
özü qorxur.
İnanmırsan?
Aç qəlbi sənə ondan sor!

Bu qorxunun qabağında
Sən özün də
Qorxuzduğun ot kimisən.
Sən qorxuyla qorunmazdın
Bu qorxunun dəhşətini
Bilməsəydin ot kimi sən.
Ancaq bunu bilməlisən.
Məhbəbbət hörmət olar,
Qorxuyasa nifrət olar.
Nifrət sızır damcı-damcı
Nəhayətdə dağ dağlar,
Daş - oyular.
Zalım külək,
Unutma ki, gec-tezi suya dönür
Nə rildəyən,
Guruldayan
Şimşək olub çaxan bulud.
Əgər sağdan əsirənsə,
Sağa deyil,
Sol tərəfə yilir ot,
Bu tərəfə yilmənin sirri nədir?
Bu, hörmətə yilmə yox,
Bu, yalana dal çevirmə,
Həqiqətə yilmədir!

1976

SATQINLIQ

Səhl-Sumbat Xalq qəhrəmanı
Babək düşmənin əlinə verən.
Sata bildin
nəyi nəyi, kimi kim?
Təki olsaydın,
heç adını tutmaz idim,
Mikrob kimi

İlminin tarixini.
Babın sinəsinə yol açdığı
Zirvənə çatmaq üçün,
Dənə keçdik,
Tənə aşdıq.
Bu yollarda
Neçə-neçə həməzlər,
Sumbatlarla qarşılaşdıq.
Satqınların hiyləsindən
Neçə kənər
Tarix endi zirvəndən dənə.
Bu hiylə gər xəyanətli
Tariximin neçə-neçə varlığını
İkənədi,
qaraladı.
Bir ölkəni yaraladı,
Neçə yerə paraladı.
Mənə açıq düşmənin dəyən bir düşmənin
İçində bir, çölündə bir.
İçindəki nifrətini
Üzündə də o, gizlətmir.
Niyə qorxum bu düşməndən?
Bu meydanda ya o, ya mən!
O düşməndən qorxuram ki,
İçindəki zülmətini,
Qəzəbini, nifrətini
Üzündəki gülüş ilə
örtə bil!
Səhl-Sumbat!
Yollarıma diyirlədin
Xəyanətin ilk daşını.
Üzündəki gülüş ilə
Sən axıtdın
Bir ölkənin göz yaşını.
Bu gülüşlə
Xəyanətin zəhərini
bal qatmısan

Bu gülüş
anamızı ağlatmısan.

Sən həmişə yanımızca hər nirsən,
Sağımızda Səhl-Sumbat,
Solumuzda Səhl-Sumbat.
Can atırıq zirvələr -
Yolumuzda Səhl-Sumbat.
O Sumbatdan törəyən
Soyu-Sumbat.
Huyu-Sumbat.
Dili-mən,
Əli-qən.
Qazır məni quyu Sumbat!
Gah quzeydən, gah güneydən
Baş qaldıran yel kimisən.
Nəmərdliyin yol yoldaşı,
Kişiliyin qənimisən.
Yüz qızıla, bir "sağ ol"a
Sata bildin kişiləri,
Özün söylə,
Aldıqların satdığına
dəyərdimi?
Aldığına
arzuların göyərdimi?
Qızıl getdi, "sağ ol" itdi,
Özün öldün.
Xəyanət
Tariximin kürəyində
Dəmə kimi durur ancaq.
Gücün bax,
Ərimiz çatdı səsi.
Satılanın böyüklüyü,
Satqınlığın dəri cəsi!
Düşdü gələnlərlər
Xəyanət boz kölgəsi.
Neçə-neçə Səhl-Sumbat

baş qaldırdı o kölgədən,
Səsi gəlirdi o ölkədən, bu ölkədən.
Səhl-Sumbat,
Dünən maskan gülüş idi,
Bu gün nədir?
Gəliri də, çıxarı da,
Mayası da,
Maskası da
bilməcdir,
bilməcdir!
Səni çox da qınamıram
Satqınlığı vaxtın özü
hünər saydı.
Məgər satan olardımı
Məgər alan olmasaydı?!

Avqust, 1979

BƏLİ SƏBİY M

Mən "səbisən" deyən - düz deyir.
Mənim nöqsanımı demək istəyir.
Söz atdın...
Könlümdə qopdu zəlzələ,
Bilmədim, nə zaman çıxdım özümdən.
Toxundun könlümə
üstlik hələ
Deyirsən, lal olum, qışqırmayım mən?
Dəmir dəmirdi ki, toxunsan məgər
O da cingildəyər, o da səslənər.

Mən ki istəmərim bir ürək sına,
Səbiyəm,
çünkü həyəcanım var.
Hardasa bir haqqın tapdanmasına
Mən dözmə bilmərim, isti qanım var.

Mən bigandır soyuqqanlıq,
Hər şey öz ölçüm, öz tərzim var.
Sənin qərzinin mənə dərli yox,
Mənim öz görüşüm, öz qərzim var.
De, necə od tutub alışmayım mən –
Fikirsiz, məsləksiz ölü canlara? Bəli, səbiyəm,
heç çəkinmədən
Mənim qiddimə toxunanlara.

Dünyaya gəlmişəm, qanam.
Anladım,
Ürəyim od tutub yanar.
Bəli, səbiyəm, çünki insanam,
Mənim nifrətim var, məhəbbətim var.
Quzuya da bəli,
Qurda da bəli?
Deyirsən, olmasın baxışım mənim?
Nöqsanım budursa gər...
dəmli,
Ancaq naxışındır yanlışıım mənim.

İyul, 1979

NARAHAT OLANDA...

Zamanın dolanbac pillələrində
Keçməyə istəyirəm, keçə bilmirəm.
Narahat çırpınan dünyamızda mən,
Necə rahat olum, necə, bilmirəm?

Dinçlik, rahatlıqdır mənim düşmənim.
Buludlar üstün, ey könlüm, şığı!
Alır dincliyimi əlimdən mənim
Könül sakitliyi, can rahatlığı!

Rahatsa nı yanır, nı qanır ürək
Necə başa vurum bilmirəm, günü...
Elə bil, sinəmdə dayanır ürək,
Axı, eşitmirəm döyüntüsünü.

Narahat olanda çıxıb özündən
Qələbim qulağımda top kimi gurlar.
Onda bilirəm ki, yaşayıram mən,
Onda bilirəm ki, ürəyim də var.

Tufansız ürəklər durğun göl kimi,
Suyu təzələnməz, Dibi lillənir.
Narahat ürəklər daşqın sel kimi,
Hər daşın üstündə bir cür dillənir.
İçindən oyulub qələbim döyünsün,
Yarışa çağırsın daşqın selləri.
Təzə bir mahnıyla sel kimi hər gün
Oyatmaq istərdim yatmış çölləri.

Dibi görünməyən ümman göstərin
Baş vurum,
Kəşf edim dərinliyini.
Mənə əzab verin, izzirab verin,
Dadım səadətin şirinliyini!

İyul, 1979, Şəki

YAMAN SIXIR GECƏ MƏNİ...

İllər qədr uzun çəkdi
Bu intizar gecə mənənim.
Ümidimin gözünü
Şübhələrlə sürməliyədi bu qəmə mənənim.
Bu gecənin bir ömrünü həsr etmişdim

Neç-neç ömür qatdım.
Bir dilkdın min dilyı körpü atdım.
Ax bu gec sübh qıdır
Nılr, nılr -
Ola bilr?
Bir dilyim günş kimi
Pncrmd gül bilr.
İtkin düşn tık qardaşım gıl bilr.
Qıl fil bomba bir şhri
Yer üzündn sil bilr.
O bombanm bir neçsi atılarsa,
Yer kürsi başdan-başa öl bilr.
Hr şey, hr şey ola bilr,
Mıxı mısır ellyın var.
Geyinmişm mın gecni,
Yaman sıxır gec mni.
Darıxıram... Hara qovum
bu hsrıti, kldrı mın?
İntizarın bir gününd qocalmışam
İki göz dı borc almışam
Gözlüyirm shrı mın.

Mnim üçün
Shr yolda qala bilr.
Bu andaca gıl bilr,
Doğulmamış öl bilr.
Hr şey, hr şey ola bilr.
Mıxı mısır ellyın var.
Hardan glib hara getdim,
Heç bilmıdim bu nı yoldu.
Bir gecnin intizan
Bir ömürdn uzun oldu.
Bu intizar, bu hsrıtmış
Bılkı, mım -
Öz taleyim,
Öz qdım.

"Açıl" - dedim, açılmadı al səhərim.
Ümid güldü pəncərədə
Gün yerin,
Dən yerin.
Ürəyimdə nə işıq düşdü
Ümidimin gözəlrinə.
Dedim: - Vaxtın axarında
Gecə, gündüz silsilədi.
Bu gecələr Lap nə qədər Uzun olsa
Səhərlər hamılardı.
Mıxı mismar eləyən var...

Oktyabr, 1979

EKRAN QARALANDA...

- Qurtardı bugünkü verilişlərimiz
Dinləyin sabahın proqramını. ...
Hələ ki, bu günüm bitməyib...
Nə tez
Sabaha keçirsin?
İnsafın hanı?
Sabaha caladın nə tez bu günü?
Ölməmiş sən ona kəfəni biçirsin.
Tamam yaşamamış günün ömrünü
İndidən sabaha niyə keçirsin?

Yatmaq istəmirəm... Keçmə sabaha!
Gecənin ömrünü uzadaq bu cür.
Gənclik müftə imiş, qocalıq baha,
Fələkdən gün çalaq, ömürdən ömür.

Yatmaq istəmirəm... bitməyin günün
Başına dolanım, qoy dönüm hələ.
Səninçün bitibsi, amma mənimçün
Bitməyib, yaşayır bu günüm hələ.

Ekran qaralanda qurtarır günüm,
Uşaqlar yatmağa gedir bir-bir.
Ekrandan çıxılmı, başına dönüm,
Təklidən canıma üşütmə gəlir.

Zamanı borc ala q biz gecələrdən
Duyub yaşamamaq zülüm deyilmi?
Yatmaq?
Nə görmüsən bu yatmaqda sən?
Yatmaq da bir cür ölüm deyilmi?

Söykdənsin söz söz, baxsın göz göz
Gecəni uzadaq, vaxt unudulsun.
Qarışsın dağ düz, gecə gündüz,
Müddətli ömrümüz müddətsiz olsun.
Yatmaq istəmirəm... hər anım əziz...
Gecədən kamımcə doymadım hələ.
Hər gecə yatanda dəfə edirik biz
Ömrün bir gününü öz əlimizlə.

Ekran qaraldımı - könül diksindi
Gecəni bəs necə başa vurum mən?
Səsin səs gəzən qəlbimə indi
Təklisi nə ilə unutdurum mən?

Ekran qaralanda, ey yalqız ürək,
Özümə yeganə dost saydım səni.
Ekran qaralanda -
Sən ey mənim tək
Yatmaq istəməyin, tapaydım səni.

Yanvar, 1979

QEYRƏ TMI, AĞILMI?

Hanı dölilrin, a nınm Nigar,
Namırdır doğuldu bu zəmanədə.
Dədəsi kor olan qoç koroğlular
Özləri kor oldu bu zəmanədə.
Alı dədəmizin gözü kor oldu,
Çağdaş gələtin özü kor oldu.

Törədi Koroğlu dölilrindən
Savadlı, bilikli "ağıllılar" hey.
Bu ağıl hünər deyil, bəs nədən
Kölə ehtiyata səcdə qılar hey?

Vaxtın havasına baş yın ağıl
Hava bürosudur, o, ağıl deyil.
Sabahı bu gündən bəlliyin ağıl
Bilikdir, arzuya, eşqə yol deyil.
Onlara özgəsi hamıdan yaxın,
Onların özləri özünə özgə.
Bəli, hər şeyi var "ağıllıların",
Mərdlikdən savayı, qeyrətdən özgə.

Elə hey deyirsən: - "Fərasətimiz
Çatışmır, ağıllı olmalıyıq biz".
Sən ağıl deyəndə nəyi deyirsən?
Məni yın ağıl istəmirəm mən.
Həmişə danışdıq yerli-yataqlı,
Niyə azalmadı bir dərya dərdim?
Bizi ehtiyata çağıran ağıl
Bir çimdik qeyrət dəyişdirirdim.
Qeyrət azadlıqdır, bu amal üçün
Qeyrət addımlayır Yer kürəsini.
Qeyrətdir dəyişib yaradan bu gün,
Dünyanın siyasi xəritəsini.

Qoy ağıl, qeyrətə getsin dalınca,
Qoy yedək olmasın ağıla qeyrət.
Ağlınız qeyrətdən geri qalınca
Dönür fəsanıya, nəğilə qeyrət.

El deyib: "Ağıllı fikirləşincə,
Dəli vurub keçdi çayı bir anda".
De görək, neylədi ağıllı Həməz
Dəliyə "huy" - deyib cəbhə yaranda?

Dəlilik istəmə, ağıllı başdan
Qar yağar, soyuqdur onun tədbiri.
Dəlibaş atəşdir, o keçər daşdan,
Şumlar daş dözümlü, riddə səbri.

"Ağıl", "ağıl" - deyən boş nəğillərin
Dalında həmişə qorxu gizlənir.
Dünyada açılan bütün yolların
Vəli qeyrətdir, axın zəfəri.
Biz qeyrət gərək, biz od gərək,
Ölüm getməyi istedad gərək.

Sentyabr, 1985

HƏMƏZ, HƏMƏZ

Həməz adilikdən qalxıb ucalmaq,
Həməz bu millətə ağsaqqal olmaq,
Həməz bu ölkəyə gətirmək deyil,
Həməz istəyini almaq istəyir.
Fərmanı yerinə yetirmək deyil,
Ölkəyə fərmanlar vermək istəyir.
"Məndən ağıllısı tapılmaz" - deyir.

Masa hərisləri nə yaman çoxdur,
Həməz bu Vətəni düşünən ürək?

Milli tin adından danışan çoxdur,
Milli tin dirdin alıšan gırk.
Görünmür bu yolda nı vvıl, nı son.
Gün kimi bllidir: yeddi milyon
Dirdini köksündü yaşatmayan kəs
Bu boyda milli tı baş ola bilmz.

Özümüz yanırıq öz dirdimiz,
Dünyanın qulağı kar olmuş biz.
Bizim haqqımızı boğur siyasıt,
Haqqı sübut edın şahidimiz yox.
Sıfıra dönübdür başsız bu milli t,
Sıfırlar önündü vahidimiz yox!

Kimis yendirın, kimis yenın,
Ürüy piylınn, beyni piylınn,
Vıcdanı piylınn yekqarınlar
Dirdini nı bilsin bu ac milli tin,
Adic insafa möhtac milli tin.
Xalq üçün yananlar qapı dalında,
Xalqı talayanlar cah-cılalında.
Halımız, günümüz çtin, çox çtin!
Nıyi gözlüyirik? Bütün milli tin
Ürüy nıbzindü döyün nı kesi,
Özüylü, dostuyla, tayfasıyla yox,
Böyük milli tiylü öyün nı kesi
Tanıyan var isı göstırsin bizı,
Gılsin rıhbır olsuri milli timizı.

Milli t Qarabağda qırılan zaman
Oğlunun toyunda çalıb-oylayan
Adamdan milli tı baş ola bilmz,
Bu xalqın özündü ağır yükünü
Çıkın arabaya qoşula bilmz.
Xalqın yağısına alovlanmayan,
Cıbhıdı can verın şhid ısgırı

Özün doğmaca övlad sanmayan
Necə ola bilər xalqın rəhbəri?
Bu Vətən mənimdir, bu Vətən sənin
Səngərdə səngər dəyən güllənin
Ağrısı qəlbində göynməyən kəs
Bu boyda millət baş ola bilməz.
Millətçün yanam göstərin mənə,
İnanım mən onun böyüklüyün.
El bil ilişib zaman zamanda
Nə il bitəcək bu dərdin sonu?
Şuşada, Şellidə, Kərkicahanda
Atılan topların gurultusunu
Bakıda evində eşitməyən kəs
Vallah, bu millət baş ola bilməz.

* * *

Yel əsdi, fırpəndi, dindi məmləkət,
Kompassız gəmidir indi məmləkət,
Hara getdiyini özü də bilmir.
Lövbər ilişmişdi, zaman açsa da,
Bir addım irəli o gedə bilmir.
Sükançı göstərin indi siz mənə,
Gəlsin, dalgaları o, yara bilsin,
Verib sinəsini ləpə döyən
Gəmini irəli apara bilsin.
Bir oğul göstərin indi siz mənə
Millət həmişə ata, həmişə oğul olsun.
Çox gördük xalqını qul edənəri,
Eləsi gəlsin ki, xalqa qul olsun.
Elə bir namizəd göstərin mənə
Dolanım başına, dönüm gözün.

Aprel, 1992

İ G R QORUNMAZSA İSTİQLALIMIZ

Qərribə zamanda yaşadığ, oğul,
Bilmədik maskayla üzün fərqini.
Vallah, seçilmədi hiylədən ağıl,
Bilmədik yırıqlı düzün fərqini.

Yaşadıq birtəhər, yazdıq birtəhər,
Zaman bizim üçün müstəbid oldu.
Dil - açar olmadı,
ağla gələnər
Dildə kilidləndi, dil - kilid oldu.
Ağlın dediyini demədi dillər,
Bizi bağışlasın gələn nəsillər.

İzlədi hamını qorxu, təhlükə
Haqqın, ədalətin öldü anası.
Oldu başdan-başa o boyda ölkə
Məhkum millətlərin həbsxanası.
"Bərabər olmalı - dedilər - hamı",
Yasa döndərildilər toyu, bayramı.

Bərabər tutuldu od-alov suya –
Yaxşılar yamana, oğru doğruya.
Hər şey alt-üst oldu, qarışdı aləm,
Bağının barını el dərəmmədi.

Varlığını yoxsula döndərən qəlm
Yoxsulu varlıya döndərmmədi.
Hər şey öz əksiylə yerbə yer oldu,
Hamı yoxsulluqda bərabər oldu.

Tapdandı əzmimiz, şəxsiyyətimiz,
Mənlik sürgün oldu, yad oldu biz.
Nə simamız qaldı, nə sifətimiz,
Hamımız bənzədik bir-birimiz.

Yalan zumasına oynadı ölkə,
Yalan qıdlay, mərama döndü.
Sınımız altmda ürək yerin
Yalan dilə gəlidi, yalan döyündü.

Hələ torpağa da yalan kədir,
Yalan kilmışdi, yalan dərildi.
Dünyaya dərirdən pərdə çəkildi
Millət sarıti səadət bildi.

Qaranın üzündə bəzən ağ ləkə!
Vaxtın ləyində hər şey lənəndi.
Qərib aləmdir, qalib bir ölkə*
Məğlub etdiyini ləl açır indi.

Azadlıq, səadət haqqımdır mənə,
Allah çox görməsin bu haqqı bizə.
İstiqlal yolunda qurbanlar verib
Axır yetişmişik istəyimizə.
İplər qırılsa da, bilmirəm hələ
İpin ucundakı o qarmaq nədir.
Uzaqdan qurulur bizə min tələ,
Şeytanın barmağı evimizdədir.

Ey xırda millətlər, ayıq olun siz
Hələ çalxalanır bulanığ dəniz.
Verdiyi vədini tez unudan var,
Bulanıq sulara balıq tutan var.
Girib qılığına, alıb könlünü
Saçı sığallayıb başı vuran var,
Atı torbasıyla vuruşduran var.
Xırda millətləri "ayır, buyurla"
Bir-birinin üstə salışdıran var.
Odlu nöqtələrdə səngiyən odu
Püfləyib təzədən alışdıran var.

---

* Rusiyanın Almaniyadan yardım ummasına işarədir

Çıxs da əlində n xalqlar, ölkələr
Ölməyib o iblis, o Şeytan hələ.
Hələ ümid verir ona bəlkələr,
Düşməyib amirlik taxtından hələ.

Üç yüz il dünyaya qan udduran taxt
Çürüyüb, sahibi inana bilmir.
Ondan üz döndərüb bu dövrən, bu vaxt
Bu böyük gerçəyi o qana bilmir.
Həqiqət, dalət məhkəməsinə
Qol çəkir, qolundan utana bilmir.
Tərgitmək istəmir köhnə vərdisi,
Anlaya bilmir ki, qırılıb dişi.
Kiçik bəliqləri üyüdə bilməz,
Daha köhnə yolla o, gedə bilməz,

Yoğrulub İblisin mayası kindən,
İblis ləzzət alır öz pisliliyindən.
Ölüm anında da əl çəkən deyil,
O öz vərdisindən - iblisliyindən.
İndi ki, belədir...
Nə deyim artıq?!
Budur durumumuz, budur halımız;
Bizi məhv eləyər arxaymçılıq,
Əgər qorunmazsa istiqlalımız!

İyul, 1992, Şəki

TƏZƏ DƏN YARATSIN YARADAN BİZİ

Yalan mamırlanıb ürəyimizdə
Haram maya tutub çörəyimizdə.
Yalana inandıq, doğrunu dandıq,
Yalandan nə bezdik, nə də utandıq.
Həqiqət qovuldu həyatımızdan,
Yalan bazannda satıldı vicdan.
Xəyanət gözüylə baxdıq hər şeyə,
Təpədən dırnağa döndük hiyləyə.

Hiylə zəhərindən o qəddər içdik,
İndi yalan axır damarımızdan.
Sirat körpüsündən kəlləklə keçdik,
Dönmək istəmədik öz karımızdan.

Zamanın şər ilə söz birliyindən,
Haqqın zor əlində əsirliyindən
Qəlbimiz o qəddər yaralanıb ki,
Hiylələri o qəddər haqqı danıb ki,
Kəlləyi ağıldan seçə bilmirik,
Gerçəyi nağıldan seçə bilmirik.
O qəddər yırıqla çulğalaşmışıq,
O qəddər dolaşmış yollar aşmışıq
İndi hamar yoldan keçə bilmirik.

Tamam unudulub cəddaddan gələn
Gözəl xislətimiz, təbiətimiz,
Bu gün özümüzə yad olmuşuq biz.
Kiminsə dərdinə alışmış yanımaq,
Kiminsə əl tutmaq arğılır biz.
Kiminsə aldatmaq, nəyisə danmaq
Elə bil çevrilib xislətimiz.
Gözümüz önündə haqq olan zaman
Fəryad qopardıq mı?
Yox, susan olduq!
Biz ömür qazanmış susmağımızdan
Amma insanlığı uduzan olduq.

Bu gün özümüzə qabarıq zaman,
Biz necə keçmiş bu gündən danaq?
Biz indi dünyanın çirkəblərindən
Necə təmizlənmək, necə paklanaq?

Fikrimiz o qəddər həddən ibarət ki,
Ruhumuz o qəddər zədələnib ki,
Anlaya bilmirik astar nə, üz nə
İndi baxamırıq düzün gözünə.

Yalan mamır tutub ür yimizd
Bu qalın mamırdan arınmaq ç tin!
Günün damğası var kür yimizd,
Damğa biziml dir çox ill r, y qin.

Könlümü g mir n fikir l rimi
Dün n öldürmüş m bir c llad kimi.
M n kim m?
Ağlının k sil n dili!
M n fikir qatili, m l qatili!
Bu gün dal tli bir insan kimi
O qatil ömrümü ömür sayımmı?
Özümün özüm x yan timi
Bu gün m n özüm bağışlayımmı?
T rsin yaşadıq bir qanş ömrü
H l sağım solda, solum sağdadır.
Dün nki günl rin köllik möhrü
H l ruhumuzda yaşamaqdadır.

Nec t mizl y k dün n kirl n n
Bu gün saflıq uman ür yimizi?
Haqqa ç tin g l r haqqından dön n,
T z d n yaratsın yaradan bizi!

Avqust, 1992, Ş ki

ÜMİD HEYK L QOYUN

Ür k yaşar h mış
Ümidiyl qol-boyun.
Ümid yaşadar bizi,
Ümid heyk l qoyun.
Ümid nec xoşqılıq,
Ümid nec işv kar.
O - bütün qıfıllara
Düş n sirli bir açar.

T k olsam, h ms hb tim,
Cüt olsam, h mkarımıdır.
Ac olsam, o -   r yim,
L t olsam, paltarımıdır.

 middir d rdimizin
Sin sini dađlayan.
 middir bu g n m 
Sabahıma bađlayan.

Bizim min-min arzumuz
Hər vaxt bizdən  nd dir.
Pu  olan d  k belə
Ümid yed yind dir.

Ümid bizdən çox ya ar,
O, nə əvvəl, n  sondur.
 midin  mr , vallah,
 mr m zd n uzundur.

 mid  bir olanda
Həyat biz  bal dadır.
O, aldadıb yaşadır,
O, ya adıb aldadır.

Heykəl qoyun  mid 
T rk etməz bir an bizi.
Arzuya qanad verib
Odur yaşadan bizi.

Qana-qana aldanaq,
Budur həyat, budur haqq!
Yaşaya bilərikmi
  g r biz aldanmasaq?

Avqust, 1992.

VƏTƏN MARŞI

Ey Vətən oğlu, düşün, bil ki, sənindir bu Vətən,
Sabahın, həm bu günün, həm dünənidir bu Vətən.
Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var
Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular.
Biz Vətən məcnunu, el aşiqi, sülh əsgəriyik
Biz Vətən naminə ölsək, dirilərdən diriyik.
Mənim öz ulduzumu bağrına basmış hilalım,
Dedi öndər: "Yönü bayraqdakı üç rəngdən alım"
Sən bu gül bayrağın altında məramınca yaşa,
Qoyma düşmənin nəfəsindən ona çirkab bulaşa.
Sənin öz bayrağının kölgəsi cənnətdi sən,
Günəş hər gün doğur ancaq içimizdən Vətəni.
Bizim iqbalımızı yazdı qılincin kəməri,
Bizi biz etdi Dəddə Qorqud oğuznamları.
Ey Azərbaycanımız, türkün oğuzlar Vətəni,
Ər oğullar, Ər igidlər, kişi - qızlar Vətəni,
Sənin haqqındır azadlıq, sən eşqindir iman,
Tapmar haqqa və insanlığa haqddan doğulan.
Bəşərin dərini öz dərdi bilib millətimiz.
Bizim öz niyyətimizdən doğub hürriyyətimiz.
Gecələr yatmadan əvvəl sor özündən ki:
"Bu gün Mən nə etdim mənə yurddaş edən öz yurdum üçün?"

1992

SÖZ ALAĞI

Çəkdiyimiz bu dərdlər, müsibətlər, bəlalər
Qəddarin qəzasımı?
Günahkar bəndələr Allahın cəzasımı?
Özümüz də bilmirik nədən nə istəyirik
"Əgər belə olarsa, elə olar" - deyirik.
Ədalətin saplağı asılıdır bir "əgərdən".
Sözlər düşüb kəsərdən, sözlər düşüb dəyərdən.

Sözün bina tikirik, daşı yox, kərpic yox,
Prezident fərman verir, icrası yox, gücü yox.
Boş-boş ömrün il qaralanır kağızlar,
Qatıq kəsmir ağzlar.
Şəhli-şirli sözlər maça kimi sürtülüb,
Hara gəldi dürtülüb.
Söz itirib rəngini, çəkisini, tamamı –
Öz ilkin anlamını. Sifəti də bozlaşıb
Yaman həyasızlaşıb. Sözlər elə dəyişib
Dünün ağ bildiyimiz
Bir gün sonra ağ olmur,
Elə üz göstərir ki, onu tanımaq olmur.
Söz qiymətdən düşən yaman artıb sellənib
Sellənməyi bir yana, daş kəsikli lillənib.
Kürsülərdə, efirdə, zəhərləyib havanı
İndi meydan sulayır neçə söz pəhləvanı.
Qanadlı nitqləri basıb sözün alağı
Hünərin var seç görüm kəhər atdan ulağı.
Əlindən iş gəlməyən
Söz ilə basıb-kəsən quru bəy bənzərlik.
Oxuduğu sözlərin mənasını bilməyən
Müğənniyə bənzərlik.
Fələyin çarxı döndü,
Başqa donda göründü.
Heç olmasa bir anlıq boylanmadıq çarxa da
Bizim arxamızdakı bizi qoydu arxada.
Qabağa tələsmədik.
Qalxan kimi qorunduq, qılınc kimi kəsmədik
Bilmədik, haqq yolundan biz nə zaman sapındıq.
Tapınmadıq məsləhət, nə fəsimizə tapındıq.
Bir yerdə ki, məmləkət sözün yedəyindədir,
O ölkədə bilinməz yaxşı nədir, pis nədir.
Bir yerdə ki, susdurur, aqili yelbeyinlər
Bir yerdə ki, körpələr, türfə qızlar, gəlinlər
Düşmənin pəncəsində bu gün dustaq olubsa,

Dərdimizin torpağı dərdimizin quluna
Əgər oylaq olubsa,
Vay bizim halımıza –
Ölün amalımıza!

Bir yerdə ki, gah əli, gah Vətəli alqışlanır
Düşmənin tuşlanması od ağızlı silahlar
Öz xalqına tuşlanır.
Bir yerdə ki, namus, ar inzivaya çəkilir,
Bir yerdə ki, qaçqının payına göz dikilir,
Bir yerdə ki, ürfanın cəhalətində fərqi yox,
Bir yerdə ki, yalanın həqiqətində fərqi yox,
Bir yerdə ki, rüşvətdir ədalətin təməli,
Bir yerdə ki, şəhidlə fərarinin məli
Bir-birinə qarışmış,
Bir yerdə ki, yasla toy, xeyirli şəfə barişmiş,
Bir yerdə ki, kiməsə
xəlvəti him-cim etmək,
Halalca torpağını düşmənin təslim etmək
Adicə bir işdisə,
Ölüm adiləşibsə,
Mənim adiləşibsə,
Dərd, qəim adiləşibsə,
Bir yerdə ki, millətin haqqı hərrac malıdır
O ölkədə Vətənin də, el də satılmalıdır.

Çörək bahalaşanda, qeyrət ucuzlaşarmış,
İnsan ürəyi yox, mədəsiylə yaşarmış.
Ət-qızıl qiymətinə, vicdan su qiymətinə,
Yalan od qiymətinə, iman su qiymətinə
Satılırsa, susmağı, gəlin, sayaq hündürdən,
Günəşi də gözləyərkən batdığı yerdən.

İyun, 1993

OXUMA, BÜLBÜL

Bu bahar oxuma, bülbül, sən allah.
Zülmətdir,
Yoluna şam tutanın yox.
Şuşan ağlar qaldı, köçdü el-oba
Şirin cəhcəhinin dən tutanın yox.
Sən Cıdır düzündə cəh-cəh vuranda
Qədir hay verirdi sən bir anda.
İndi bu dağlardan didərgin olduq,
İndi bu dağların Qədirliyi yox.
Elsiz dağ da susar, bulaq da dinməz,
Qədirsiz Şuşada qədrin bilinməz.
Bu bahar oxuma, bülbül, sən allah.
Daşaltı çayının kəsilib səsi,
Bizsiz o kükrəməz, o, coşa bilməz.
Vallah, inanmıram, bülbül nəğməsi,
Hayastan dilin uyuşa bilməz.
Oxuma, oxuma, bülbül, sən allah.

Açma xanbülbül, açma, sən bu il,
Görürsən, bu bahar bizimçün deyil.
Axı, əhmədlərin, Məhməmmədlərin
Qanıyla sulanmış çiçəklər bu il.
Ötdü günlərimiz ahlı, amanlı,
Sənin hikmətini o ləliqanlı
Çöllərin gəldisi anlaya bilməz
O yerlər bizimçün darıxmırmı bəs?

Bizsiz Şuşamızda nəllər baş verir?
Allah bizə ümid, ona aş verir.
Çiçək kimi zərif, su kimi şaqraq,
Muğam kimi kövrək, anam Qarabağ,
Nəğməli qəlbini söylə, sən bu gün
Cəllad tapdağına bəs necə dözdün?
Qoy bəhər verməsin bu il bu torpaq,
Düşmənin məzarına o dönsün ancaq!

Bizim oylağımız o qəlbi dağlar,
Muğam pıçıldayan ayna bulaqlar,
Daşaltı çayının daş dölün səsi,
Şuşa qalasının "rim gəldi"si,
Dərin dərhlərin daşğın selləri,
Natəvan şeirinin "qərnfilləri",
Sən qayadakı bülbül nəvəsi,
Nəvvabın, Xudunun yurdu - yuvası,
Nal tökün dağların dar keçidləri,
Şuşanın kaşından göy məscidləri,
Yarış meydanları, cıdır düzləri,
Ulu Pənah xanın ayaq izləri
Görün, bizim üçün darıxmırmı bəs?
Boz qarğa bülbülə tay ola bilməz.
Yaxşı ki, ayağı yoxdur onların,
Onlar da bizimlək, yoxsa, qaçardı.
Onda bu gün kimi gələcəkdə də
Zülmə, haqsızlığa haqq əl açardı.
Bu ilki bahardan biz nə?
Vallah,
Gələcək də, bu bahar bizimçün deyil.
Oxuma, oxuma, bülbül, sən allah,
Açma, xarıbülbül, açma, sən bu il.

May, 1994

YURD YAD İ LİNDİ

Sabirin, M.Cəlilin divanısi,
hüquqşünas Ə.Yaşara

Hər gün neçə şəhid dəfn edirik biz,
Ağacı torpağa basdıran kimi.
Üzlərdə qəzəbdən nə kölgə, nə iz,
Dəfn mərasimi ötür an kimi.

Niyə bu mərasim sarsıtmır bizi?
Necə gəlib çatdıq bu "məqama" biz?
Bu ki, faciədir... faciəmizi
Niyə çevirmirik intiqama biz?

Qəzəb zirvəsindəndik biz bu gün,
Yoxuşlar çevrilib enişə döndü.
Şəhid dəfn etmək, yoxsa, bizimçün
Adicə qaydaya, vərmiş döndü?

Məzəmmət başında qanadlı sözlər,
Qanadlı cümlələr baş alıb gedir.
İntiqam hissimiz varsa bir qədr,
O da bu sözlərlə boşalıb gedir:
"Ədalət bizdədir... bizimdir zəfər,
Daim güvənməmişik biz həqiqətə.
Vətənin yolunda ölən şəhidlər
Ölmür, qovuşurlar bədiyyəyə".

Çox gözəl sözlərdir, hikmətli, kövrək
Amma çox uyuruq sözə, "hikmət".
Yoxmu mərasimdə bəs bu şəhidlik
Qovuşmaq istəyən bədiyyə?
Buyursun, bir nəfər irəliləsin.
Bu şəhid oğlana varmı bir vətən?
Onun qatilinə hanı qəzəb, kin?
Onun qisasını kim alacaq bəs?

Verib Qarabağı Bakıya qaçdıq,
Bakıda "Qarabağ" kafesi açdıq.
Verib Qarabağı oxuduruq biz,
Toylarda "Qarabağ şikəstəsi"ni.
Heç demə, bizim də kişiliyimiz
Toylarda cırmaqmış minlik dəstinə.

Çaldı, Qarabağı çaldı düşmənim
Bəs o şikəstəni oxuyan kimdir?
Düşmənin lindəyən Qarabağ,
mənim

Şikəstə deməyim şikəstliyimdir.
Biz bunu bacardıq, biz bunu yalnız,
Biz qənim olmuş öz tamahımız.
Düşməni yönəlmir qəzəbdən, kindən,
Dərs ala bilmədik əcdadımızdan.
Özümüz bu kökdən, yurd yadından,
Haray Çəlbəxi xan, haray Pənah xan!

Aprel, 1994

UTANIRAM

Şəhidlərin, qaçqınların
Üstümüzdən ahı var.
Çatdığımız bu nöqtədən
Hamımızın günahı var.

Düşmənimiz arxalandı
Silahına, öz gücünə.
Zorətəslim olan torpaq
Qaytarılmaz söz gücünə.

İldən getdi yurd-yuvamız,
Necə dözdük bu dərdə biz?
Qaytarmaqçın haqqımızı
İl açmayaq namərdə biz.

Düzü budur: Bu dünyada
Gücün varsa, sözün haqdır.
Gücün yoxsa, son əlacın
Xəcalətdir, utanmaqdır.

Bir zamanlar neçə-neçə döyüşlərdən
Qalib çıxan qalalara baxdıqca mən
Keçmişimlə indim durur yan-yanaşı.
Keçmişimdən bu günüm

Yağır indi töhmət daşı.
Alışırım için-için,
Sual qopur ürəyimdən: Neçin, neçin?

Babaların ucaldığı
Bizim qalib qalalardan utanıram.
Çadırlarda
Donan körpü balalardan utanıram.
Bu torpağı qorumağı
Özümüzü borc bilmədik.
Vətən getdi,
Vətəndaşlıq zirvəsini yüksəlmədik,
utanıram.

Vətən getdi, şeir yazdıq:
"Sən mənimdən, ana Vətən".
Vətən getdi, nitq dedik
Uca-uca kürsülərdən,
utanıram.
Vətən getdi, el talandı,
Didişirik biz hələ də.
Biz iqtidar uğrunda döyüşlərdən
Usanmadıq bir gələcək,
utanıram.

Söz altında yatammırdıq,
Diz altında yatan olduq.
Döndürün qazancını
Nəfsimizə satan olduq.
Yurdu satmaq hesabına
Arzumuza çatan olduq,
utanıram.

Səbrimizin dolub daşan kasasından,
Şəhidlərin alınmamış qisasından,
Onların qan bahasından,
Bu millətin qəhrli manlıq dühasından
utanıram.

Biz h   də  alxanırıq
  sr keçdi, durulmadıq.
Kütlə yik, bu   k- evird 
   nib millət olmadıq,
utanıram.

Q birl rin ba  da ını o urlayan,
Ya ama cın  l  soyan
G d  rin  z m z  n olduğuna
utanıram.

Bu millətin acı-doğru, toxu-oğru.
Aclarına acıyıram,
Mən toxuna utanıram.
 l n varsa, vay halına!
Arxa  evir d zl y n , amalına!
Bir q birlik yer alma cın
  t k- t k R  v t g r k!
Haqq evinə gedəndən də haqq istəyən
  r fsiz  nə deyim mən?
 l m-ucuz, həyat-baha,
 ndi  l m, ya ama dan min qat baha!
O da haqqdır, bu da haqqdır.
Mənim kimi bin vanın
Son  lacı utanmaqqdır.

Yar b, necə mill tdi bu?
Başdan-başa zill tdi bu.
 z- z n  q nimdi bu.
Hər nə isə m nimdi bu,
  srlik qan d    nin 
Deyə bilmir son s z n ,
Amma qırır  z- z n ,
utanıram.

Cırtan boyda    enistan
D v  boyda Rusiyaya dərs ver li

Onu şöhrət məqamından
endirəli

Mən özümü necə varsa,
Elə görüb utanıram.
İndi çeçen qeyrətində
Dərs götürüb utanıram.
Bu ölkənin sərvətini
O satalı, bu satalı,
Vətənin olub hərərac malı,
utanıram.

Çadırlarda el qırılır,
Toylardasa pul cırılır,
utanıram.

Özgəsinin qoltuğunda yuva qurmuş,
Özgəsinin fitvasıyla
Öz xalqına tələ qurmuş,
Özgəsinin əli üstə
İqtidara can atan kəs
Bu millətə əsl oğul ola bilməz.
Bizimkidir o namərd də.
Buna dözmür, mən yanıram.
Satqına yox, satqınlığa utanıram.

Elə bildik, bu bəhlələr
Allah yazan qədr imiş.
Bizim də Vətən sevgimiz
Utanmağa qədr imiş.
Bu torpağı qorumağı
Özümüzə borc bilmədik.
Vətən getdi,
Vətəndaşlıq zirvəsinə yüksəlmədik.
Heç olmasa bu gerçək biz inanaq.
Sonuncumuz qalanadək
Ya vuruşaq, ya utanaq!

Mart, 1995

ŞƏHİD ANASI

İçindən alışıb o, yana-yana
Müşgül dilini gətirir dil,
Məmurun önündə yilir ana: -
Şəhid anasıyam, mənə rəhm el!
"Şəhid anasıyam!" - zənn edir ana
Dərdin çarəsidir bu iki kəlmə.
Əslində, millətin bağrından keçən
Qılınc yarasıdır bu iki kəlmə. –
Şəhid anasıyam, eşidin mənə...
O susdu, dayandı, gözəli doldu.
Könüllər dağılayan iki kəlməni
Bağlı qapılara açar bildi o.

O, hələ bilmir ki, açar bildiyi
Düşmür kilidlənmiş daş ürəkliyə.
Bəsdir təsəlliylə könül verdiyi,
Döyür qapıları o, nahaq yerə. –
Şəhid anasıyam! - Naləyi bir bax!
Bu nalə bir qəlbə yumşaltmır ancaq.
Biz niyə həmişə özgeyanlıyıq
Amma özümüzə soyuqqanlıyıq?

Bu iki kəlmənin mətləbi nəydi?
Duymayıb, həmişə ona, həmişə sözə qıydıq. –
Şəhid anasıyam, - deməməliydi,
Biz onu gözündən oxumalıydıq.

-Şəhid anasıyam!
Onun fəryadı
Məlum həqiqəti kölgələndirir,
"Ana" dediyimiz o böyük adı
Analıq taxtından yerə endirir –
Biz niyə bu qədər soyuqqanlıyıq?
Şəhidi şəhidlik mərtəbəsinə
Endirir ananın giley-güzarı.

Bizdə'n kömə'k uman dər'dli səsindən
Alışıb yanmazmı şəhid mən'zarı?
Ana qapılarda dilənir bu gün,
Oğul şəhid olmuş, yoxsa, bununçün?

İyul, 1996

ATATÜRK

Atatürkün atası! Adi cəfakeş bir ata,
Öz kiçik külfətinin cövrünü çəkmiş bir ata,
Bir böyük millətə ancaq ata ekmiş bir ata!
Atatürkün anası! Adi bir insan, bir ana.
Zaman ötdükcə nədən səcdə qılır hər kəs ona?
Bir böyük millətə bir gün ata doğmuş o ana.
Atatürkün sinəsi, yurdun almmaz qalası!
Atatürk millətinin hə'm atası, hə'm balası!
Nədir arzum, diləyim tanrıdan imanla bu gün?
Talanən, bağrına dağlar çəkilən xalqım üçün:
Yeni fikrin küləyində'n qoca millət darana,
Bizi birleşdirəcək bir Atatürküm yarana!

1992-1998

MƏN TÜRKƏM

Sən bizi aldatdın illərdən bəri,
Mən çərx-i-fəlakdən dərs götürmüşəm.
Özgə anasından südənmənləri,
Özgə qulluğunda duran görmüşəm.

Bə'sdir dözdüyümüz ölümə'n betər,
Köhnə bazardakı o köhnə nırxa.
Millətə yüz yerə caladın, yetər,
Yüz arxın suyunu qatma bir arxa.

Əslimi, nəslimi tanıyıram mən,
Qarışıq deyiləm, özümdəm hürkəm.
Sən kimsən, sən nəslən, özün bilərsən,
Mən ilk qaynağımdan türk oğlu türkəm!
Sübutdur, dəlildir, ağlın qibləsi,
Dəyiş bilərsən adımlı ancaq.
Canım çıxanadək qəlbimin səsi,
"Türkəm" - gerçəyini pıçıldayacaq.

Noyabr, 1995

SUAL VARSA, CAVAB VAR

Mən üzgüçü deyiləm, nə işim var dərin
Mən üzürəm də nizin ancaq dayaz yerin.
Dənin dərinliyi vahiməylə doludur
Təkcə bunu bilirəm: Dərinlik qorxuludur.

Mən qorxuram könlümün içinə baş vurmağa,
Orda donub daşlaşan layları qaldırmağa.
Qaldırdınmı bir layı, lay üstündən lay gəlir,
Sükut layı pozulsa, dalınca haray gəlir.
Haray, dərinlikdəki min-min məchuldan haray!
Ana yoldan ayrılan cığırdan, yoldan haray!
Bir gülü dərmək üçün min əzaba dözürkən
Qarşında gül yerinə dikilən koldan haray!
Qorxuram xəyalımmı mən hər gün aldadıb
Sərxoş edən meyində.
Bir də... .könlü dəryamın dİbsiz
dərinliyində.
Nə deməkdir duyğumun bircə anın içində
Yanıb cİlalanması?
Sabahkı faciənin bu gün hardansa sızıb
Ürəyimə damması?

Nə damdı, niyə damdı?
Niyə ağla dammadı, ancaq ürüyə damdı?
Biz dammanı bilirik damdırandan xəbərsiz.
Gah yanıb, gah sönmürük, yandırandan xəbərsiz.

Daman ki, məlum idi.
Bəs, damdıran kim idi?
Niyə xəbərdar edir tale mənə öncədən?
Xəbərlərdə taledən gəlir, yoxsa, mənə Tanrının
Verdiyi düşüncədən?

Yuxuda gördüyümüz gerçək olur ertəsi,
Bu günün olayları unudulur ertəsi.
Qırx il əvvəl olanlar elə bil bayaq olmuş.
Niyə uzaqlar yaxın, yaxınlar uzaq olmuş?
Nə deməkdir bu hallar -
Mənə heyrətli vəndirən bu cavabsız suallar?

Heykəllər döndərib hər duyğumu, hissimi
Mehrab kimi, büt kimi
Onların qarşısında mən donmaq istəyirəm,
Hər birin əlimə toxunmaq istəyirəm.
Eşitmək istəyirəm fəryadını, ahını,
Mən görmək istəyirəm bir duyğudan göyərən
Onun dörd cinahını.
Dünyanın bir sığılı, amma bol şilləsi var,
Ömrün üç pilləsi var:
Dünn-günah,
Bu gün - dər,
Gələcək - ölümdür.
Üçü birgə - insanın öz-özünə verdiyi
İztirabdır, zülümdür.
Günah - köhnə günahdır, unuduruq amma biz.
Günahkardır cəddimiz.
O zamandan bulanıb hey axsa da çox sular,
Tanrının cənnətində cəddimizi qovdular.
Hakim ola bilmirik nə fəsimiz o gündən,

Xilas ola bilmirik şeytanın hiylə sindən.
Biz əl açıb dərğaha -
Təzə adlar veririk bu gün köhnə günaha...
Tənn hər şeydən əvvəl torpağı yaratdı ki,
Yaratmaq istədiyi insan üçün yem olsun,
Təbiətdə bir ahəng, tarazlıq, nizam olsun.
Amma insan ölüncə
Bu dəfə də o özü torpaq üçün yem oldu.
Bu, ona təslim ikən,
O, buna təslim oldu.

Sən ey bu nizamdakı ilk qaydanı pozanım,
Sən ey vaxtın əlilə bizə tale yazanım,
Nə deməkdir, özün de,
Yemin dönüb yenidən yeminə yem olması?
Hakimin qul olması, qulun hakim olması?

Bircə günün içində min bir hala düşməyim -
Özgəsiylə dil tapıb, özümə döyüşməyim
Nə deməkdir, ilahi?
Mən ki, aciz bəndənəm,
Bu duyğular elində
üzü qara,
dili lal,
Gözü kor şərmdənəm.
Mənə verdiyin ağıl niyə gəlmir karıma?
O, cavab tapa bilmir min-min suallarıma.
Özün de, mənim ağlım aciz iş bu qədr,
Hardan doğru bəs sənənin sirrinə əl uzadan,
Bu cavabsız suallar?
Eyni gündə doğulur hər qılıfa bir açar,
Qıl fıl varsa, açar var,
Sual varsa, cavab var.

Mart, 1996

BİR ÖMÜR YUXU

Bu gecə yuxuda gördüm, ölmüşəm
Nəfəsim tənəgiyib...
Amma bu aləm
Yüz illik, min illik vərdisindədir,
Hər kəs öz yolunda, öz işindədir.

Gəlir qulağıma qəhqəhə səsi,
Hardasa uzaqdan bir quş nəğməsi.
Odur, bax, məni yir çöldə bir quzu,
Axır bulaqdan da sırhaşlarla su.

Heç nə dəyişməyib evdə yerini
Dolabda kitablar, güldənda çiçək.
Açıq pəncərənin pərdələrini
Gah-sağa, gah sola oynadır külək.

Gördüm, məni baxır şəklim divardan,
Dedim, nağıl imiş arzu da, kam da.
Dedim, bir fərq varmı, görəsən, bu an
İndi o şəkillə mənim aramda?

Mən ölü, o cansız... kənar otaqdan
Gəlidi nəvələrin şən-şatır səsi.
Gördüm, məni baxır masam bucaqdan,
Neyləyim? Üstümdə ölüm kölgəsi...

Bir sənsə qulağıma gəlmişdi haqdan,
Ölümü görmüşdüm o vaxt elə bil.
Mənim ürəyimə dammışdı çoxdan:
Ən böyük qismətim ölümdür bu il.

Unutmaq istədim ölümü bir an
Gördüm, bacarmıram, əl hara çatır?
Mənim ölümümə, gördüm, dünyadan
Heç nə əskilməyib, hələmən dünyadır.

Yaman dəyişkəndir dünyanın rəngi
İnsanı ağıladan bəzən ağılıdır.
Böyük s fehlikdir, d ş n s n ki,
Dünyanın varlığı s n  bağılıdır.

Qışqırdım, içimdə boğuldu səsim,
Səslərin içində yox oldu səsim.
Hamının dərdinə mən ortağ oldum,
Hamının dərdini saldım qəlbimə.
Bu gün mən ölmüşəm, mənim yoxluğum
Heç kəsin vecin  deyilmiş, demə.

Yalanm  bu dünya, dedim, ağı yalan!
Təzə bir şeirimi bitir c kdim.
Masamın üstündə yarımçıq qalan
Yazıma boylamb, qıfıl ah çəkdim.

Ayıldım yuxudan... dedim ki, çoxu
Nədənsə, öncədən  l m  duymuş.
Yox, yuxu deyilmiş gördüyüm yuxu,
Mənim yaşadığım  m r yuxuymuş.

Avqust, 1997

YALAN BAZARI

Bu yalan bazarında m tah yaman ucuzdur
Aldığımız da söz d r, satdığımız da söz d r.
Sözün ləyaqətinə, mənasına varmadan,
Utanıb qızarmadan
Qıpırmızı yalanı bülbül kimi  t rs n,
Riya d yirmanında sən yalan  y d rs n.
 z n bilirsən bunu,
Mən də yaxşı bilirəm
Səndən e itdiyimin ağı yalan olduğunu.
Bilirəm, sən borclusan
Bu yalan alverind  həqiqəti danmağa.

Abrının macalı yox, qızarıb utanmağa.
Amma mən də borcluyam sənin yalanlarını
Doğru, gerçək sanmağa -
Aldadıb aldanmağa.
Məndə qulaq, səndə dil, səndə qulaq, məndə dil,
Sən mənə, mən də səni aldadıq müttəsil.
Qulağımız, dilimiz bu yalan bazarında
Satın alır cənnəti.
Hər mətinin qiyməti
Bəlli olur dünyədə.
Aldadıb aldanırıq,
Bu minvalla razıyıq sən məndən, mən də səndən.
Gerçək elə dəşənir,
Yalansa gecə-gündüz o qədr alqışlanır
Ayırd edə bilmirik
Gerçək harda qurtarır, yalan hardan başlanır.
Yalan sərxoşluğunda elə xumarlanmış,ıq,
Çaylağı yol, gülü kol, qaranı ağ sanmışıq.
Yalan - həqiqətə istədiyi ölçüdə
Paltar biçən dərzimiz.
Yalan-həyat dərzimiz.
Gerçək-üzü qaradır.
O, gerçək yalanların kölgəsində dolana.
Cəza-həqiqətədir, cəza düşmür yalana.

İyul, 1998

MƏNİM FƏRQİM VARMİ HEÇ?

Bir tərəfdən sel kimi od axıdan buruqlar,
Bir tərəfdən çadırdə donan körpə uşuqlar.
Yurdumuzun atəşi isidir cənnəti
İsə bilmir ancaq Zübeydəni, Nəbini.

Yağan qarı qasırgə burmalayı bu gecə
Sobam yanır otaqda gürhagurla, gör, necə.
Yatağıma girmişəm, uyumaq istəyirəm

Yerimdə şirin-şirin.
Çatmır mənə naləsi çadırlarda üşüyən
Günahsız körpələrin.
Amma rahat buraxmır bir qərribə sirsizni:
Döşüyimin istisi bəsləyən sancmır mənə?
Yatıram şirin-şirin.
Mən ki bilirəm indi çadır körpələrinin
Soyuqdan əsdiyini.
Özümdən də böyükdür öz-özümə heyrətim:
Varsa Vətənin namusum, varsa millət qeyrətim
Necə yata bilirəm öz isti yatağında?
Yatır nəvələrim də solumda və sağında.
Sordum özüm özümdən:
-Görəsən, doğurdanmı bu yurdun oğluyam mən?
Bilmirəm kim utansın indi mənim yerim?
Qıyardımı bu zülmü mən öz nəvələrim?
Nəvələrim deyilmi bəsləyən qış gecəsində
Damsız qalan körpələr?
Hələ ucalmalıyıq bu alçalan körpələr?
Bunu bilən vətəndə öz isti yatağında
Rahatca yatarmı heç?
Yurdunun atəşin qızınan cənəbidən
Mənim fərqim varmı heç?

Yanvar, 1998

UTANMAQ, QIZARMAQ

I

Qalxıram kürsüyü danışmaq üçün
Nədənsə, hər dəfə dil topuq çalır.
Məni elə basır zəhmi kürsünün,
Demək istədiyim qəlbimdə qalır.
Uca kürsülərdən danışanda mən
Həm nətiq oluram, həm də dinləyən.

Uzun illər boyu öz istəyimlə
Çox-çox kürsülərdən danışsam da mən,
Razı qalmamışam özümün hələ
Özüm, sözüm nə zarfımda.

Əgər karıxdımsa, elə o anda
Görürəm, alnıma soyuq tər gəlir.
Özüm öz sözümün nöqsan tutanda,
Öz səsim özümə eyni cür gəlir.

Kürsüdə sərbəstlik məni çox çətin!
Qorxmuşam fikrimi çatdırmayam mən.
Qorxmuşam, salonda yığılmağın
Üzüm zillənin nəzərində.

Qorxmuşam, itirilmiş ölçü hissini
Qorxmuşam, nizamın pozulmasından.
Qorxmuşam, tərsinə anlayıb məni
Sözün başqa yerə yozulmasından.
Çox zaman kürsüdə sıxılmışam mən
Özümün utanıb çəkdiyimdən.
Utanmaq - özündən bir boy ucalmaq!
Qızarmaq - günahı boynuna almaq!
Utanmaq hissini Allah heç kəsə
Qələbindən çıxarıb, gülünc etməsin.

II

Xisləti, fitrəti hamıya məlum
O, yalan danışdı, yalan, ağ yalan.
Gözümü gözündən çəkib duruxdum
Onun vəzirini utandığımdan.

Osa utanmadan gülüb gerçəyi,
Şəst ilə gözünü gözümə dikdi.
Üzün vursaydım "yalandır" - deyər,
O, mənim üzümə dirən cəydi.

Ondakı üz bax, yalan düz oldu
Qara ağ, tıp dağ, astar üz oldu.

Üzd abır varsa, sözd ölçü var
Həyadan süzülən o söz qurban.
Dünyada nə desən gözləmək olar
Özündən, sözündən utanmayandan.
Abır - üz suyudur, qıl qızarar
Qırmızı deyilən bir acı sözdən.
Üzün ismi tidir o su...
İhləzar
Abırı, ismi ti silinmiş üzden!

Tanrım, nöqsanımı göstərdin mənə
Səhvimi öyrəndim xecalımdan.
Utanmaq hissini sən verdin mənə
Bu böyük lütfün minnətdaram mənə.
Gerçək - qəlbimizdən qaçarıdırsa,
Yalan - yüksəlişin açarıdırsa,
Utanmaq, qızarmaq unudulubsa,
Abır - abırsıza məğlub olubsa,
İnsaf da, vicdan da rəşq çəkilməş
Demək, insandakı insanlıq ölmüş.

İyun, 1999

GEÇ L R - P NAH YERİM

Səhrilərim - boyasız, gündüzlərim - qorxusuz
Gecələrim - narahat, gecələrim - yuxusuz.
Başbaşayığ sübh tək mənim fikirlərim,
Gecələrdə açılır gizli-gizli sirlərim.

İndi mən qısılmışam gecələrin qoynuna
Boylanıram içimdə gah əvvəl, gah sona.
Gecələr - sığınacaq yerim, gecələr - pənah yerim,
Gecələr bir-birilə döyüşən fikirlərim.

İnanardı ağıl da öz içimin sən
Şirin xəyallarımın yumşaq mütəkkin
Baş qoyardım bir zaman
Xəyalı gerçək kimi yaşayardım bir zaman.

İndi qurban verməyi hazıram bir yad kimi
Min-min səhərlərimi, min-min gündüzlərimi
Bir anlıq sükutuma, bir yuxusuz gecəm.
Qəm sükuta dəm tutur, gecələr sükut qəm.

Allahın bal yuxusu məni haram gecələr
Sürünürəm gündüzlər, yaşayıram gecələr.
Anam deyirdi: "Oğul, sən gecə doğulmusan
Bəlkə buna görə də gecə quşu olmusan".

Mən təpədən dırnağa indi səbrəm, dözümə,
Çoxluğumda başqası, təkliyimdə özüməm.
Verdiyin tənhəliyi geri götürmə, Allah,
Gecəmlə həsb-halı məni çox görmə, Allah.

Mənim məni ən yaxın sirdaşımdır gecələr,
İçimə damcılayan göz yaşımıdır gecələr.
Gecələr sığınacaq yerim, gecələr pənah yerim,
Səhərlər açılanda qapanır kirpiklərim.
Öyrəndim gecələrdən
Qaranlıq içində məni
Ulduz-ulduz yanmağı,
Özümə qapanmağı, içimə boylanmağı.

Gecələrin sahibi, gündüzlərin quluyam,
Mən gündüzlər adıyım, gecələrə uluyam.
Gecələr çiçəklənir söz gülşənim, söz bağım
Gecələrin şahıyam, yoxdur mənim ortağım.

Dekabr, 1999

İNSAN VƏ ZAMAN

ÖMÜR

Y. Məmmədliyəvə ithaf
Deyirlər, çox ardır yüz il, illi il,
İnsana bir ömür kifayət deyil.
Həmişə isitməmiş öz yerimizi
Ölüm cəllad olub haqlayı bizi.

Deyirlər, şirindir dadı dünyanın,
Kaş iki olaydı ömrü insanın.
Nola, çalışsaydıq ömrün birində,
Sonra yəllənəydik biz digərində.

Hər öz ömrünü bir cür baxmış,
Hər bu dünyanı bir cür anlar.
Cahanda bəşəriyyətin zövq alacaqmış
Zəhmətin özündən zövq almayanlar?

Yüz-yüz ömür belə azdır doğrusu
Bir ömrü insana az sayanlara
Haramdır bu hava, haramdır bu su
Yəllənən eşqilə yaşayanlara.

Yaşamaq-yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır
Şam gər yanmasa, yaşamır demək
Onun da həyatı yanmağındadır.

Ömrü az olsa da, qartal yenmədi
Dedi, səmələrdə öz oylağım var.
Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.

"Bu dünya beş gündür",- deyib hər yerdə
Sağ ikən qəbirdə izanan da var.
Öz alın tərili bircə ömürdə
Yüz insan ömrünü qazanan da var.

Fevral, 1956

QARA SAÇLAR, AĞ SAÇLAR

Saçlarıma dən düşür, dən düşür, yaman düşür,
Hər baxanda anamın ürəyinə qan düşür.
Bu ağ saçlar, ay ana, səni dərdə salmasın,
Saçımın ağılığından qanın heç qaralmasın!
Alışırım gecələr masa arxasında mən,
Saçlarım da ağarır, qələbəmin atışındən.
Sən demə ki, balamın bəlkə gizli qəmi var,
Vaxtsız ağaran saçm özgə bir aləmi var.
Ölüm belə qəm deyil bu həyatı duyana,
Mən bu ağ saçlarımla öyünürəm, ay ana!
Qara, şəvə saçları təbiət vermiş mənə,
Mən güvənə bilmərdim onun bu töhfəsinə.
Zəhmətli həyatımın ilk bələzi sanmışam,
Ağ saçları həyatda mən özüm qazanmışam.

Sentyabr, 1957

DÜNYAMI, MƏNİMİ?

Uşaqlıq şəklimə hey baxıram mən,
İllər xəyalımdan süzülüb keçir.
Şirin xatirələr gözüm önündən
Gah ağlayıb keçir, gah gülüb keçir.

Küçdən tapdığım rəngli bir şüşə,
Könlümü nə qədər sevindirirdi!
Adamlar, adamlar mənə ni həmişə
Oxşayar, əzizlər, xoş dindirirdi.

Xəyalın uçardım ulduza, aya.
Bir təzə sevdaya düşərdim hər gün.
Elə bilirdim ki, bu qoca dünya
Mənim üçün yaranıb, ancaq mənim üçün.

Dünya həmin dünya deyilmi aya-
Bəs nəçin mənimlə əylənmir yenə?
Artıq köhnə dünya, bu qoca dünya
Özgə cür görünür, özgə cür mənə!..

Bəlkə ayrılmışam özüm-özümdən,
Özgə bir adamam bəlkə indi mən?
Dünya gözəlləşir, dəyişir aləm;
Ömür yollarını vüqarla keçdim.
Anlaya bilmirəm, qana bilmirəm
Dünyamı dəyişdi, mənmi dəyişdim?

Yanvar, 1959

QAĞAYI KİMİ

Həm dənizdə, həm havada, həm də yerdə cövləri var,
Həm üzürlər,
həm süzürlər,
həm gəzirler,
qağayılar.
Bu arzunun hər sətilə əsrlərli məni yanımışam,
Təbiətin qağayıya bəxş etdiyi nemətləri
Mən əqlimlə qazanmışam:
həm gəzirəm,
həm üzürəm,
həm süzürəm!

İyul, 1960, Rıqa

**H  R   K LD 
BƏR ANIM...**

(Q  m yoldaşım Yusif S m do luna)

Hərdən töküb  n m 
köhnə   kill rimi,
Mən yadıma salıram
o ötən ill rimi.
Bu şəkillər, şəkillər
köhnə xatir  rin
min nəğməli səsidir.
Yaşadığım anların
kağızlar üzərində
 ks olan k lg sidir.
  kill r yığın-yığın,
  kill r d st -d st ;
Hər şəkildə bir anim
 b  dilik yaşayır
cansız bir kağız  st .
Ya amı am o anı,
O an çıxıb əlimdən;
O anda keçirdiyim
H y canı, duyğunu
ya amaram bir də mən.
Siz ey ötən illərdən
mənə xatirə qalan
cansız dövlətim, varım –
Kağız parçalarında
donub qalan anlarım!
Siz  st n  toz basan
n  m siz bir simsiniz,
mənim zahirimsiniz...
O anda yaşadığım
hissim, duy um, düşüncəm,
bura əks olunmamış –

kağız üstü qonmamış.
Bax, bu şəkil: əlimdə
bir dəstə gül tutmuşam;
Sanki qaya başından
yerə baxan bir quşam.
On il əvvəl çəkmiş
bu şəkilə baxanda,
O vaxtkı duyğularım
yada düşür bir anda.
O duyğuma gülürəm,
o arzuma gülürəm.
Duyğular başqalaşmış,
Arzular başqalaşmış.
O zamandan bu yana
çox sıldırım dağları,
qayaları aşmışam.
Arzular başqalaşmış,
mən də başqalaşmışam.
O şəkildə gördüyün
əli çiçəkli oğlan –
sadə ürəkli oğlan
mənə mmi?.. Ah, dəyişir-
Axı, insan dəmbəldir.
Doğrusu, o, həmişə mənəm,
Həmişə ki, mən deyiləm.
Bu şəkillər, şəkillər
köhnə xatirələrin
mənə gəlməli səsdir.
Yaşadığım anların
kağızlar üzərində
Həkk olan kölgəsidir.

İyul 1960, Rıqa, Dubultı

ÖMRÜN PAYIZI

Yavaş-yavaş

Dövrən tez dolandır, illər tez gəlir.
Biz də dıyışırık hey ildən-il.
Ömrün pılları necə düz gəlir
Ana tənbiyin fəsiləri!

İlk bahar çağdır uşaqlıq ömrün,
Şıltaqdır, oynaqdır kəpənək kimi.
Ömrün yay çağdır gənclik büsbütün,
Coşğundur, dərli o, küək kimi.

Barlı-bəhərlidir payızı ömrün,
İnsan da bar verib yir başını.
Dünyanı dərindən dərək etmək üçün
Düşünüb, gizlicə çatur qaşını.

Ağarır saç, saqqal ömrün qışında,
Həyat zəifləyir, axıra çatur.
İl-illər verərək, qoca yaşında
İnsan mürgüləyir, tənbiyə yatır.

Ömrün payız fəslə sıxdı həlimi,
Yoxsa qocalıram mən yavaş-yavaş.
Payızda yarpağa xal düşən kimi
Düşür saçlarıma dən yavaş-yavaş.

Ağaclar soyunur, yer xəzəllənir,
Fikir dumanlanır, gözlər zillənir,
Güllərin üstünə enən tək enir
Mənim gözlərimdən çən yavaş-yavaş.

Soyuyur havalar, soyuyur bütün,
Qısalar, qısalar günlər günbəgün.
Axı, yaxınlaşır qürubu ömrün,
Yilir dağlardan gün yavaş-yavaş.

Saralır get-gedə çöl, çəmən, çayır,
Könül hər saati  m rd n sayır.
Bir s ls qulağıma hey p c ldayır: -
Bəxtiyar, göylərdən en yavaş-yavaş!

Oktyabr, 1960

BARMAQLAR

Barmaqlar, barmaqlar!
N  qədər i iniz,  m liniz var!
Kitab yazırsınız, ot çalırsmız,
Calaq vurursunuz, bağı salırsınız.
Siz ç rtmə da ç hb gah i in-i in
Məsum bir k rp ni g ld r rs n z.
Çəkib t tiyini gah da tüfəngin
Yaxşı bir insanı  ld r rs n z.

Barmaqlar pul sayır, ç  k də d rir,
Barmaqlar can verir kamana, tara.
Barmaqlar, barmaqlar yol da göstərir
Nab  d yollarda yol azanlara.

Barmaqlar qaldırır  n ağır y k də,
Barmaqlar can verir da a, torpağı.
 r yin elçisi qızıl  z k də,
Barmağı taxılır, bəli, barmağı.

Mümkünmü, mümkünmü saymaq, büsbütün
N  r  qadirdir barmaqlar yenə?
Bizim  srimizd  barmaqlar üçün
Yaranıb lap təzə bir vəzifə də...

Bir kiçik düyməni basmaq! Bu nədir?
Basdısa, bu dünya bir viran dir.
Məhv etmək b  ri,  rzi, hər şeyi,

Bir anda dünyanı alt-üst eyləmə k!
İşə bax! Bu boyda ərəzin taleyi, -
Bir kiçik barmağa bənd imiş, demə k!

İnsan idrakının yaratdıqları
İnsan idrakının həddindədir.
Gələn, ay insanlar, birlişək ban,
Dünyanın taleyi məndə, səndədir.

Nələri görmüşdür bu qara torpaq,
Yenicə sağalır sinə dağları.
Bizim birliyimiz kəsək ancaq
Düyməyən uzanan o barmaqları.

Noyabr, 1962

QALİLEY

Dedi: - Yer fırlanır... inanmadılar.
Onlar ona güldü, o da onlara.
Dedi: - Həqiqətə şübhə nizmi var?
Dedilər: - Haqq deyən çəkilir dara.

O dedi: - Fırlanır, fırlanacaq yer,
Buna gülsəniz də, gülməsiniz də.
Yerdən dərslər götürüb ölən qədr
Məgər fırlanmırq həyatda biz də?..

"Fırlanır" - Sözüylə o müdrik insan
Qırdı mövhumatın sərt buzlanı.
Əqlin baltasıyla vurdu başından,
Sındırdı öküzün buynuzlarını.
Milyon il dedilər: - Qaşqa öküz
Çatıbdır şöhrətə, şərifə dünya.
Dedi: - Yer fırlanır... ancaq bu sözlə
Tanıdı özünü ilk dəfə dünya!

Qaliley "fırlanır" - Deyəndən bəri,
Ucaldı, göylərdən yerlərə baxdı.
Hər cürə uydurma fəsanları,
Əqlin alovunda yandırdı, yaxdı.

Yer fırlanır, - deyən o çəkdi fəryad,
Sözünün gücünü özü də bildi.
Elə bil, bir anlıq susub kainat,
Bu iki kəlməyə qulaq kəsildi.

Dedi: - Yer fırlanır - qarışdı aləm
Yer durdu, fırlandı məscid, kəlisə,
Dedi: - Yer fırlanır, elə bil bu dəm
Təzədən çəkdi çarmıxa İsa...

Dedi: - Öz hökmümə inanıram mən,
Gərək dəyişilən dünyanın adı.
Dedi: - Yer fırlanır!... Bu iki sözün
Papanın başında göy guruldadı.

Dedi: - Yer fırlanır... Bu ikici söz,
Mən bir sual düzdü "İncil"in üstü.
Papa qəzəblənib - Dağ basırıq biz –
Dedi, - bunu deyən o dilin üstü.

Divana çəkdi alimi də rəhal,
Dünyanı düşündü, eşqini andı.
Böyük Cordanonu yandıran tonqal,
Gözünün önündə gəlib dayandı.

Müqəddəs kitaba əl basıb həmin Dedi: -
Şəkkim yoxdur, bu kitab haqdır.
Ancaq düzü budur; deməsin də mən,
Yer elə fırlanır, fırlanacaqdır!
Qəlbə bax, eşqə bax!..
Qorxub ölümən,

O öz məsləkində geri dönmədi. –
Həyatın naminə sürünmərim, məni,
Məsləkin naminə ölürəm, - dedi.

Bəşər tarixində bəlalı insan,
İki qütb önündə çox dayanıbdır.
Haqdan yapışanlar keçib həyatdan,
Həyatdan qopmayan haqqı danıbdır.

Bu hünər önündə baş yirəm məni.
Ötən zamanlarla fikrim öpüşdü.
Ölüm ayağında "nəhl-həqq!"¹ - deyən
Mənim Nəsimim də yadıma düşdü.

Qaliley! Həllək kəşfin bir yana!
Onun qiymətini alimlər bilir.
Sən haqdan dönmədin həyat naminə,
Bundadır böyüklük, bundadır hünər!

May, 1963

SÜRÜT

Bir zaman vardı,
Verst ağaclarını saya-saya,
Üç gün gedirdik
Moskvaya.
Darıxdıq,
Bu sürətin ləngliyinə,
Sonra uçduq səkkiz saata,
Darıxdıq,
Darıxdıq yenə...
İndi üç saata gedirik,

---

¹ nəhl-həqq - ərəbcə "mənim Allah" deməkdir.

ancaq
Yolun uzunluğu
Yenı darıxdırır bizi,
İşıqdan almaq istı yirik
sürı timizi.
Yox!
Bu sürıt dı bizı yenı azdır, az!
Bu sürıt
Fikrimizin sürıtın çatmaz.
Mın ınsrin oğluyam,
ınsrin!
Darıxmamaqçın
Mın
Fikrimin sürıtini verin!

Sentyabr, 1963

NEKROLOQ

Nekroloq - bir hıyatın son nidası,- son sısı,
Bir mınalı hıyatın ın qısa mınzırısı.
Ömrün bütün günlrı tez bir yerı yığışdı
on cümlıyı sığışdı...
Mırhuma bircı anlıq versıydılır ömr ıgır,
Baxıb, baxıb yad kimi,
o buna ağlardımı, o buna gülırdimi?..
Boylandı mınların ın kütah lövhındın
mırhum bizı son kırı.
Hır kın sin arzuları çoxdur mınların rındın
min kırı, milyon kırı.
Ürkdkı arzular mınların rındın ızldır,
Elım k istıdiyim mınım elıdiyimdın
hım çox, hım dı gözldır!
Elıysı... Nekroloqa ömür tam olsun deyı
ın mınların bırabır ın gözıl arzular da
niyı yazılmır, niyı?!

Fevral, 1964

ÜRÜ KDÜ Kİ
"SAATLAR"

Dünya,
bu qoca dünya
Bina olandan bəri,
Hərür nir soldan-sağa
Göydü Günüş,
Yerdüsü
saatın üqrüblüri.
Bu minvalla dolandır,
Yerür,
Göylür,
Dünizür.
ü qrüblür vaxtı izlür,
Vaxt da günüşü izlür.
Ah!.Bu daş, bu türüzi,
Ah!... Bu ölçü, bu mizan,
Büzün irüli gedir.
Büzün geriye qalır
Qülbimizdä qurulan
Min bir süsli saatdan.
Büzün sühür olmamış
Axşam olur münimçün
Büzün sonsuzluq qüdüür
Uzanır,
uzamr gün,
Ürkdüki "saatlar"
Qülbün öz iqliminü,
Nügmün sinü, siminü
Daim hü mahüng olur,
Hür qülbün öz eşqinü,
Arzusuna qurulur...
İnsan saata görü
Çox dolandı,
Çox döndü.
O cansız üqrüblürin
Arxasınca süründü.

Daha böyük günlər
Qanadlanır eşqimiz,
Almaçiq,
gülürüz,
Sabaha gedirik biz.
Vaxt gəlir cəmk,
bir zaman
Qələbimizdə dolanan
Saatlarla dönmək,
Dolanacaq bu dövrən.

İyun, 1964

BİR ÜRƏK DÖRD FƏSİL

Hər gecə danışır radio havadan:
"Sabah az buludlu, biri gün yağış...
" İqlimin sirrini bu qadir insan
Gör necə öyrənmiş, gör necə açmış...

Sabahkı havanı bilirik bu gün,
Ey insan,
Bununla demərim öyün...
Minbir havasını yerin, dənizin
vəldən bilirik çox zaman, şəkisiz.
Bəs niyə bilmirik öz qələbimizin
Bir andan sonrakı havasını biz?..

Dörd fəsil yaşayır bir ildə torpaq
Qış, qış kimi gəlir, bahar bahartək.
Bir saat içində bəs nədən ancaq
Dörd fəsil yaşayır bəzən bir ürək?

Sabahkı havanı bilirik bu gün.
Ey insan,
Bununla demərim öyün...

1965

**BABAMDAN
QOCAYAM MƏN**

Babam öldü səksənində
Atamsa altmışında.
Həm babamdan,
Həm atamdan
qocayam
Mənsə qırxca yaşında.
Telefonlar,
teleqraflar,
radiolar,
qəzetlər,
Yükləndirir günün, ayın yüküylə,
Hər saati, hər anı...
Bir otağa sığışdırır
Sağı gündüz, solu gecə
Başı bahar, ayağı qış dünyanı...
Qitələri,
qütbləri
Birləşdirir sürətini.
Bu sürətini,
Bu cürətini,
Alovunda, odunda
Dəyişibdir
mənim eşqim,
fitrətini...
Sürətimiz çoxaldıqca
Məsafələr qısalır.
Dünən bu günümün,
Bu günümün sabahımdan
Dəqiqələr borc alır.
Günlər günə,
Aylar aya qarışdır -
İtirmişik
aylarnı,
illərin sahilini.

Mən bir ayda yaşayıram
Babamın bir ilini.

Dağdan enib
Dağ başına dolanan
Burulduqca bulanan
Düzənliyə durulan
Yüz xislətli çayam mən.
Atamdan qocayam mən,
Babamdan qocayam mən.

Fevral, 1965

MƏNİM AD GÜNLƏRİM

Bu gün ad günüdür... evdə hamı şən.
Ancaq fikirliyəm, kədərliyəm mən.
Gəncliyim ötəlmiş, belə günlərdə
Anıb yoxuşumu töşüyürəm mən.
Xəzan yarpaqları oynayan yerdə
Necə üşüməyim?.. Üşüyürəm mən.
Ancaq... uşaqlıqda istərdim hər gün,
Bizim evimizdə məclis qurulsun.
Günlərin hamısı dönüb büsbütün
Məni sevindirən ad günüm olsun.
Atamın, anamın yeganəsiydim,
Arzusu, həvəsi, könül səsiydim.
Ömrün nə qəribə günləri vardı,
Mənim ad günlərim bayram olardı.
Mən nə bilirdim ki, dəyişir insan,
Ad günün, şad günün olmur bir zaman.
Aldığım o gözəl oyuncaqları
Qaçıb göstərirdim dostlara bir-bir.
Hamı, hamı ömrün o şən çağları
Gedən, a qardaşlar, bir daha gəlmir...

Həmən adamammı?... Yox, başqayam mən.
Özgə cür görünür bu aləm mən.
Bir zaman könlüm sevinc gətirən
Ad günüm gətirir indi qəm mən.
Deyirəm, yenə də ömrümdə bir il
Ötdü...
Ötən illər səfə düzülür.
Mənim ad günümdə indi mən deyil,
Mənim balalarım sevinib gülür.

Avqust, 1965

QORXU

Mənim sol əlimdə yanıq yeri var,
O, mənə töhfədir körpəliyimdən.
Odu odluğundan xəbərsiz vaxtlar,
Əlimi manqalda yandırmışam mən.
Mənə "cız!" - dedilər,
Ancaq qorxmadım.
Əlimi yandırıb tanıdım odu.
Mənim həyat ilə ilk tanışlığım,
Əlimi yandıran oddan başladı.
Oxşadı gözümlə hələ uşaqlığın
Ocağın al-əlvən alovu, közü.
Dünyaya gəldi, bilmirəm nədən,
Nəyə vurulduqsa, yandırdı bizi...
Mən oddan qorxmadım yanana qədr;
Mən qorxu bilmədim qanana qədr.
Elə ki, yandım
Odlə oynamaqdan qorxdum, dayandım.
Başlandı qorxu -
Başlandı ehtiyat -
Başlandı həyat...

İyul, 1966, Şəki

ANAM TƏ ZƏ DƏ N BÖYÜYÜR

Qızım Gülzara

Anam, öz adımı qızıma verdi,
Anam, nəvəsini çox istəyirdi.

Körpə nəvəsini qoyub yerində
Anam arxayınca dünyadan getdi.
Qızımın qıyqacı nəzərlərində
Anamı görürəm, anamı indi.

Nəvə nənişin oxşayır eynən,
Böyüyür, ucalır ilbəil qızım.
Təzədən böyüyür, anam təzədən,
Anamın özüdür elə bil, qızım.
Həyat öz qəribə sirlərində
Bizə ləvan-ləvan möcüzə göstərir.
Qızımı adıyla çağırıram mən
"Ay anam" deyirəm, o da hay verir.

O mənim anamdır, o mənim anam,
Ancaq bir fərqi var, bunu danmaram:
Bir vaxt anam məni can-can deyirdi,
İndi məni anama can-can deyirəm.
Bir vaxt anam məni çox istəyirdi,
İndi məni "anamı" çox istəyirəm.

Sentyabr, 1966

NƏ SƏ ÇATMIR

Gecə-gündüz, səhər-axşam,
Mən yazıram, oxuyuram.
Yazılarım kitab-kitab.
Nə olsun ki,

Ürəyim çoxu yatmır,
Şeirimdə də nəsi çatmır,
Sözümdə də nəsi çatmır.

Könlümüzün
Keçənlərin arxasınca biz qoşuruq,
Çalışırıq, vuruşuruq.
Sən düşür məramımız,
Mənlən bu səsi çatmır.
Düzü budur:
Sözümüzdə hər şey çatır,
Özümüzdə nəsi çatmır.

Gəmilərdə üzürük biz,
Maşınlarda gəzirik biz.
Hey gedirik,
Hey gəlirik.
Qışı böyük şəhərlərdə,
Yayı - dağda,
Kurortlarda dincəlirik,
Ancaq yenə biz bilirik:
Nəsi çatmır,
Nəsi çatmır...
Lap ayda da,
Lap gündə də nəsi çatmır,
Çatanların özündə də
nəsi çatmır.

Təkcə mənəmmi bunu duyan?
Yox-yox! Hamı gileylidir.
Bu, insanın öz həvəsi, öz meylidir.
Yaşayırıq, yaradıırıq,
Öyrənməklə boy atırıq.
Dünya - cıdır, Həyat yarış...
Ucalırıq pillə-pillə,
Boy atınq qarış-qarış.

Biz həmişə ucalmırıq
Bir qalxanda,
Bir enirik...
Bu eniř n, bu qalxıřdan
Yařamağı  yr nirik.
Həyat  z  - bir möcüzə,
Bu m c z n qarřısında
Gah susuruq,
Gah dinirik.
  nd  Deyirik ki, g r təbabət n  acizmiř.
Xəstəlik  ox,
Dərman çatmır, dava çatmır...
Son n f sd  qıřqırıq:
Hava  atmır,
Hava çatmır.
 yr nirik -
Demək daim qalxınq biz
Son zirvəyə çatmır ancaq    rimiz.
 st yimiz ařır-dařır,
Arzulara çata-çata
Arzu bizdən uzaqlařır.
řikay t  bařlayırıq  zg sind n.
Ancaq heç vaxt
Biz řikay t el mirik özümüzdən.
Bir arzuya çatan kimi
Arzu d ř r g z m zd n...
Gah alıřır,
Gah s n r k
 ırpıırıq,
D ř n r k:
N s   atmır,
N s  çatmır...

 drakımın iřıęıyla
Z lm tl ri çox yarmıřam,
Ömrüm boyu axtarmıřam,

Tapmamışam:
Nədir, axı, bu çatmayan!?
Hər bir sirri açan zaman
Açılan sirr,
Minbir sirrini
Varlığından xəbərləyir.
Açıldıqca
Açılmayan azalmayır.
Aça-aça düynləri bağlayırıq,
Biz günbəgün.
Çox vaxt elə bilirəm ki,
Dadı-duzu qabaqdadır ömrümüzün.
Öyrənirik -
Günü-gündən
Ucalırıq, qalxırıq biz...
Son zirvəyə
Çata bilmir illərimiz.
Qoy çatmasın!
Elə deyək: nəsi çatmır!
Axı, insan
Çatmayana çata-çata insan olmuş,
"Hər şey çatır" - deməkdənsə,
Ömrün başa çatması xoş!..

Noyabr, 1965

ANTENNA

Binaların damında
Antenna dirəkləri...
Dəmir,
Polad çubuqlar,
Bir dam üstü göyərək
Cahanı qucaqlayan
Nəhəng qanad çubuqlar.

Günün sözü çubuqlar
İdrakın tənənsi,
Bəziyi,
Süsü çubuqlar.
Şəhərdən-şəhərə
Səsin körpüsü çubuqlar.
Qutularda yaşayan
İnsanın,
Gör-götür dünyasından
Hər an,
Hər gün bir təzə
Pay götürmək arzusu,
Hər şeyi bilmək,
duymaq,
görmək arzusu!..
Beyin qutularında
Çox darıxmış bu arzu.
Artıq
Bir neştər kimi
Binaların damını yarıb çıxmış
bu arzu!
Əsrin,
Günün
başında
Közərir taclar kimi.
Qışda yarpaqlarını
Tökən ağaclar kimi
Titrəyir,
Rüzgarındır
Onu belə titrədən?..
Xeyr!
İnanmıram mən!
Əsrin səbləridir
Onu belə titrədən!
Ax! bu dəmir ağaclar, -
Həndəsi üçbucaqlar
Dünyanın o başını

Çəkib evlərin bağlar...
Cəryan telləritək
İnsan səbəlinin
Hey gərilmiş arzusu...
Hər şeyi gözəlilə
Görmək,
Qulaqlarıyla
eşitmək,
Əqlilə
bilmək arzusu!

Yarışıb gecə-gündüz
Dərin dənlərlər biz.
Sıldırım dağlarla biz,
Dünyanın o başını
Eşidirik, görürük
Bu dəmir gözəllər biz,
Polad qulaqlarla biz...
Ancaq...
yeni də ancaq
Bəs deyil bunlar biz.
Könlümüzün min sözü,
Min sualı var biz!
Bəzən duya bilmirik
Bizimlə illər boyu
Bir binada yaşayan
Eyni dərdi daşıyan
Qonşumuzun
Ürəyində keçni.
Burda kimi qınayaq?
Onu,
Məni,
Ya səni?..
Bizə elə gəlir ki,
Ağlımız dərinədir,
Hissimizə dayazda...
Bilməkdən bezmədikmi?

Gəlın duyaq bir az da...
Bal kimi röyalara
Uyaq, uyaq bir az da.
Qəlbimizin başma
Dəmərdən yox, amandır! -
Duyğumuzun telindən
Bir antenna qoyaq biz.
Uzaqları bilirik,
Yaxınları duyaq biz!

TƏSSÜF

İdman yarışı

Çörək yeyi-yeyi, nərd vura-vura,
Baxırıq hər axşam televizora.

Ekranda görürük: dəstəbdəstə
Adamlar qırılır...
Yeni ölüm, qan
Bombalar tökülür şəhərlər üstə,
Öləndə insandır, baxan da insan.

Analar, körpələri ağlaşır zar-zar,
Dərdli, təpəli bəli qana.
Elə bil uzanan odlar, alovlar
Qəhqəhə çəkərək gülür insana.

Od-alov sürünür şəhərdə dil-dil,
Uçur uca evləri, balaca damlar.
Elə bil ekranda qırğına deyil,
İdman yarışına baxır adamlar.
Çörək yeyi-yeyi, nərd vura-vura,
Baxırıq hər axşam televizora...

1968

BAŞ

Amerika alimi R. Uayt meymunun beynini bəddəndən ayrı uzun müddət yaşada bilir. Bu məsələ ilə əlaqədar beynin köçürülməsi problemi üzrə dünya filosofları arasında böyük mübahisələr gedir.

Qorib aləmdir... zəmanəmizdə
İdrak təbiətlə yarışa girmiş...
Böyrək də,
ürək də,
qulaq da,
göz də
Bədəndən bədəni köçürülmüş...

Bir maşın sahibi gərək olanda
Sman hissələri alır dükandan.
Deyirəm, insanın əzaları da
Aptekdə satıldı bəlkə bir zaman.

Azmıdır insanın məglər dörd-səri?
Bu da bəşər üçün təzə təhlükə!
Hazır fikirləri, düşüncələri
Başlara doldurub satdılar bəlkə?

Böyrəyi, ürəyi dəyişməyə asan.
Bəs başı?
Bu yerdə bir qədr dayan!
Hər şeyi dəyişir, axı, baş, beyin.
Baş özü, başları necə dəyişsin?
İnsanın adına, şərf-şanına,
Deyirəm, gələcəmi bundan bir ləkə?
Bir nadan güvənib öz imkanına
Dahinin başına göz dikdi bəlkə?

Ey həkim, gücün inansan da
Dahinin beynin qan sızdı birdən
Cahil də qəzaya düşdü həmin gün.
Cahilin başını öz bədənindən
Ayırdıq dahini yaşatmaq üçün!

Nə deyək?
Kim öldü?
Dahi, ya cahil?
Hansına yas tutsun qohum, qardaşı?
Dirilən kim oldu?
Bu ki, sirr deyil,
Dahinin bədənini, cahilin başı.

Dahi, yaşayacaq bir nadan kimi...
Kimi aldadırıq burda, biz kimi?
Cahilin başıyla, düşüncəsilə
Yaşayan o dahi, yenə dahimi?

Hamı o vətəni qidə, məslək?
Əgər fikri yoxsa, özü sağmıdır?
Yaşamaq xətrin fikri dəyişmək –
Məsləki dəyişmək yaşamaqındır?..

1968

SİQNALLAR

Dostum R. Nurəddin üçün

Uzaq ulduzlann sakinləşir
Yoxsa bizim kimi dünya dar gəlir?
O biri dünyadan dalbadal yen
Bizim dünyamıza siqnallar gəlir.

Ulduzlar insana nə deyir görən?
Bu səslər salammı,
Yoxsa hədəmi?
Biz uzaqlardan siqnallar verən,
Nə caib məxluqmu?
İnsanmı?
Nəmi?

Hələ dünyasına qapılıb insan.
Dünya vəznindəndir diləyimiz də.
Alimlər düşünür: varlığımızdan
Xəbərlər göndərəkmi onlara biz də?
Bəlkə də... Gülürlər biz uzaqdan,
Yəni biz onlardan geriyik belə?
Onlara baxanda, bəlkə də insan
Uşaqlıq dövrünü yaşayır hələ?..

Təhlükə gözləyir bəlkə dünyanı?
Bəlkə...
Həddəyir bu səslər bizi?
Bəlkə...
O dünyanın qadir insanı
Öyrənmək istəyir qüdrətimizi?..
Nə gəlir bu təhlükə olsa, bu yerdə
İndiki təzadlar kimin gərəkdir?
Millətə, r,

fikir r,
 qid r də,
Onda bir m sl kd  bir   c kdir.

K k  kəsiləcək nifr tin, kinin,
Lo manlar olacaq onda hökmran.
Hamı bir ağızdan deyəcək yəqin:
Ya asın dünyamız, yaşasın insan!

Avqust, 1968

NEO

*Asiya və Afrika yazıçılarının
Daşkənd m  avir sind n təəssürat.*

Bir salonda iki qitə,
Hər qit d  neçə millət...
Hər natiqin  iyin ri arxasında
bir məmləkət
Dayanıbdır...
Oyanıbdır
Yuxusundan,
Afrikanın, Asiyanın
qaraları,
Yaraları
K z ba layır.
Varaqlayı r  t nl ri
hər danışan  z dilində...
M nzilind  m hbus olan
bu d n nin m hkumları
danışırlar
indi uca bir k rs d n,
Yox h rk d n,
Yox qorxudan
bu dünənki m zlumları,

Dili bağlı, qolu bağlı m hkumları.
Dill r  lvan,
Mətləb eyni...
D rd r, qəmlər bir olanda
söz bir olar.
Dünyanın bu başı ilə
O başı həmfikir olar.
Danışanlar eyni s z 
təkrar edir d n -d n 
Dill rini bilməsəm də
    kəlmə b sdi mənə:
" mperiya"
"Koloniya"
"Neo, neo!"
Nədir neo?
Köhnə tələ,
Təzə hiylə!
Bu neolar - s z  gizli, q sdi dərin.
Oyun a dı başlarına
S z  hərfi mənasında
başa d ş n millətlərin.
Bu neolar -
bu t l  r,
bu hiyl  r
min-min olur.
Təzə-təzə hiyl  rd n
baş açmaq da çətin olur.
Haqla-nahaq qarışıbdır bir-birinə -
G l baş  ıxart
neoların  st  b z k, altı t z k
Min cür fitnə-f sadından.
Haqq boğulur haqq adından.
 z haqqımı təzə-təzə başa d ş n
millət, uşaq misalıdır.
Siyasətdən xəbəri yox,
min arzulu, x yallıdır,
Hələ dünya səhnəsində

o tapmayıb öz yerini.
Qamaşdırır parıltılar
həll onun gözlərini.
Körpə uşaq hardan bil
Ona yaxın görünmənin
Çox-çox uzaq mənasını?
Hardan bil
Qaranın ağ mənasını?
Köhnə, qədim hiylələri neçə kəsr
Təzə-təzə boyalarla
Yedirdirlər sözü açıq,
gözü bağlı millətli.

O danışan natiq bax!
"Neolardan" fəryad çəkir
Bütün təzə hiylələri, kəlləkləri
sayır bir-bir,
Deyir: bəsdir, bu aldamaş.
Artıq bütün bu "neolar" bizə tanış!
Bu neolar - üstümüzdə qılınc kimi
sür bizim.
Saçımızı sığallaya-sığallaya
Başımızı kəsir bizim.
Sizin kimi bir insanıq.
Biz nə daşıq, nə dəmirik,
Yəni, artıq biz heç kəs
Yamaq olmaq istəmirik!

Yaman dərdidir,
Özgəsinə yamaq olmaq!
Yaman dərdidir,
Azadlığın həsrətinə
damaq olmaq.
Yaman dərdidir,
Gözün ola,
amma görə bilməyən.
Yaman dərdidir,

İlin ola,
Evində ki zir-zibili
sən süpür bilməyən.
Yaman dərdidir,
Dilin ola,
nə danışıb, nə dinənsən.
Yaman dərdidir,
Ağlın ola,
özgəsinin ağı ilə
düşünənsən...
Yox, zamanın öz sözü var.
Hər gecənin gündüzü var.
Yırlar dəlüz görünür
Siyasətin aynasında.
Bu nə sirdir?
Aynanın ki, bir üzü var.

İki yerə parçalanmış Vyetnamın
İki bədbəxt vətəndaşı
Bu salonda
Oturubdur yan-yanaşı.
O da insan,
Bu da insan..
Eyni dərdi
o da çəkir, bu da çəkir.
Hər ikisi suya qaçır,
Amma gözə görünməyən sirr onları
oda çəkir, oda çəkir,
Türk yunana deyir: Kipr
Həm mənəmdir, həm sənindir.
Sənin məni,
Mənim səni
Atdığımız güllələri
düşmənidir.
"Parçalayıb sən hökm sür!" siyasəti
Yurdumuzda od qaladı.
Biz bir yana,

Eyni dili,
Eyni dini
neç yer parçaladı.
Sən dən quzu,
Mən dən quzu,
Gəl qoruyaq canavardan özümüzü!
Gəl qorxmayaq
Nə sən mən dən,
Nə mən sən dən.
Gəl biz qorxaq
canavarın mən dən sən dən.
O mən dən dən həzm olunur
Neç-neç balacalar.
Kiçik-kiçik tən pələndən
dağ uclar.
Biz vuruşub
Çiynimizin üzərində
Ucaldıq imperiyanı...
Böyüklərin qidasıdır
kiçiklərin qızıl qanı.
Gəl anlayaq bu haqqı biz:
Bir qılıncla,
Bir qələmlə
Yazılıbdır tariximiz.
Bizim böyük sənətkarlar
Bir qaynaqdan ilham alıb.
Sizin ağac,
Bizim bağa kölgə salıb.
Öküzümüz olmayanda
Sənin baban,
Biz verib öküzünü.
Babam ölüm yatağında
Pir babanı çağırırdı
Ona deyib son sözünü.
Axı bizim
Dərdimiz dən,
Babamız da
Qardaş olub.

Məgər indi,
bu qardaşlıq,
unudulub?..
Daha bəsdir,
Gəl, qardaşım, verək bu gün öl-öl biz,
Salaq qurdun yuvasına vətənlə biz!
Neçə dildə danışan bu adamların,
ürəyi bir,
sözü birdir.
Siyasətin aynasında
yirilən düz görünsə də,
Aynanın ki, üzü birdir!
Dillər ləvan,
Mətləb eyni,
Dərdlər, qəmlər bir olanda
Söz bir olar.
Dünyanın bu başı ilə
O başı həmfikir olar.

1968, *Daşkənd - Bakı*

ELM-ə XLAQ

"Təbiət üzərindəki qələbələrimizlə çox
da oynunmayək. Hər bir belə qələbə
üçün təbiət bizdən intiqam alır",

F.Engels

Cürbəcür adlarla adlandırmışıq
Ötən hər şeyi, ötən hər şeyi.
Köhnə hüdudları çoxdan qırmışıq,
sərimiz elmə səri, kəşflər səri!

Hüdudlar içində özünü dandı,
Elm - yüz illərli yatdı beşikdə.
Elm - ayaq açıb dolanır indi,
Havada, torpaqda, evdə, eşikdə!..

Dağların çəmni, bağların ban,
Çatışmır.
Kimyaya meydan vermişik.
İpək corabları, yun paltarları
Sintetik şeylər dəyişdirmişik.

Bəlkə torpağın da, bəlkə yerin də
Qalmayıb o köhnə gücü-qüvvəti?
Elə bil, elə bil meyvələrin də
Dəyişib əvvəlki dadı, ləzzəti.

Təbii nemətlər çatışmır, nədir?
Təbiət zəngindir, o, yoxsul deyil;
Təbiət insana səxavətlidir,
Ancaq qul deyil.

O ki, öz varını insana vermiş
Ona qəsd etmək cinayət olar.
Bu gün təbiətlə yarışa girmiş
Kimyəvi zavodlar, laboratoriyalar.

Elm hökm eləyir indi hər yerə,
Zülmətin bəgrinə işıq nəqş edir.
Sonsuz qadınlara, ya ərsizlərə
Naməlum kişidən övlad bəxş edir.

Elm, özünəmi yoxsa... güvəndi?
Axı, bu qüdrəti biz verdik ona.
Əqlin yaratdığı elmlər indi
Düşübdür xalqlıq iddiasına...

Dava-dərman ilə doğulan kəsin,
Anası məlumdur, atasıysa yad.
Atanı... övladın əslini yəqin,
Nə ana biləcək, nə də ki, övlad.

Fəri olmurmu bəs əsl ata?
Bəs saxta atanın nədir günahı?

Uşaq anasına doğma olsa da,
Qondarma ataya ögeydir, axı.

Daha bir cinayət, daha bir xata!
Bu da bəşər üçün böyük bir ləkə -
Doğma övladından xəbərsiz ata
Bir vaxt öz qızına rə oldu bələk?
Səni danlamırmı içində bir səls –
Demirmi, ay həkim, cəhdin nəhaqdır?
Övlad öz kökünü tanımırsa bəs,
De hansı kök üstə boy atacaqdır?

Kökünü bilməyən özünü bilməz,
Biz nə gətirir bu niyyəti, həkim?
Onda bir-birinə qarışmazmı bəs
Fərdiyyəti,
Şəxsiyyəti,
milliyyəti,
həkim?

Bu nədir? Gerimi qalmışam yoxsa?
Mən ki, güvənməmişəm hər zaman elmə.
Əxlaqa, qaydaya toxunandasa
Mən üsyan edirəm, mən üsyan, elm...

Təbiət həmişə təzədir, təzə,
Biz üz çevirməyək bu təzəlikdən.
Elm əxlaqla durub üz-üzə
İndi biz hansına haqq verək, görən?

Axı, bu tədbirlər bizi çaşdırır,
Gəlin uca tutaq qidə mizi,
Həkim, təbiətdən uzaqlaşdırır
Qondarma davalar, dərmanlar bizi.
Bir şey ki, saxtadır - ondan nə fayda –
Saxtanın nə yönü, nə etibarı;
Əynimiz, başımız kimyalaşsa da,
Mayamız, kökümüz saf qalsın barı.

Anadır, deməli güclüdür torpaq,
Ondadır ılacı, axı, hər şeyin.
Gəlın, təbiətin özündən alaq
Dava-dərmanını hər şikəstliyin.

May 1969

DAYAN İNSAN!

İnsana od bağışladı
Prometey!
Ehey!
Ehey!
Dayan, insan!
Hara belə?
İnsan dedi gül-gül:
-Dayanmağa nə macalım, nə halım var.
Yürüyürəm,
İrəlidir yolum ancaq!
Məqsədim bu, məsləkim bu:
Bilim ancaq,
Bilim ancaq!
Yox! "Allahü-əkəbər" vaxtı keçdi çoxdan.
De "İnsanü-əkəbər" indi.
Əlimdir bu göy indi, bu yer indi!..
Pay aldığım od əlimdə
Məşəl kimi yanır, yanır.
Yol gedirəm...
Özündəki qaranlıqlar
Qətrə-qətrə işıqlanır...
-Prometeydən pay aldığım o od ilə, axı, bir gün
Cordanonu yandıran da sən özündün.
Qorxum budur, o od ilə
Özünü də yandırasan
Aman, insan, dayan, insan.

Avqust, 1970

EKSPONAT ADAM

-Ayrı cür yaşadığ biz ömrümüzü,
Adamlar korlanır, vallah, günbə gün.
Bizim vaxtımızda böyüyün sözü
Bir qanun olardı kiçiklər üçün.
Biz hara gedirik deyən yoxdu bir,
Nə kiçik tanınır, nə böyük indi.
Hərnin ağzından bir avaz gəlir, -
Deyən hər-axşam o, hey deyindi...

Düzü beləsiylə danışmaq çətin,
Əsnədim,
Adamın yuxusu gəlir.
Özü muzeylərin eksponatı,
Sözündən naftalin qoxusu gəlir.
İstəyi budur ki,
o, həyata yox,
Gərək hər yat ona bu gün saz gəlir.
İstəyi, məsləki tutuquşuluq,
Hamının ağzından bir avaz gəlir.

Ona deyən yoxdur, çal ağlar neyi
Zamanın yerini...
Görək nə çıxar?
Hər səsin öz yeri, öz gözəlliyi,
Axı, hər avazın öz xəyalı var.

Hamı bir nəfərmi, hamı birmə ki,
Hamının çəkisi düz, taraz gəlir?
Hamı bir-birinə bənzər yirmi ki,
Hamının ağzından bir avaz gəlir?

Sən niyə qorxursan,
Axı, sən niyə
Səslərin, sözlərin ləvanlığından?
Niyə məftun olaq bir gözəlliyə?

Min-min gözəlliklə doluykən cahan...
Xoruzun bir səsi, bir nəغمəsi var.
Banlar,
Cır səsiylə qulaq dırmalar.
Neçə zəngünlü, neçə nəغمəli,
Bülbül cəh-cəhinə el heyran qalar.

Düzü, beləsiylə danışmaq çətin.
Sənədim.
Adamın yuxusu gəlir.
Özü müzeylərin eksponatı,
Sözündən naftalin qoxusu gəlir.

Tarix muzeyində şüşə dolablar,
Dolablar içində
o saxsı qablar
Muzeydə gözəldir...
qürreli nirsən.
Ancaq düzü budur, sən heç onları
əlinə almazsan dükanda görsən.
Sənin fikrin köhnə, ürəyin soyuq.
Yox-yox!
Zamanda yox,
Günah sənədir.
Saxsının qiyməti, bu günündə yox,
Dünyəndən danışan dünyanınədir.

Onlar çox gözəldir,
Ancaq bu günün
Çini qabları ilə yarışa bilməz.
Fikri, sənənin kimi, dünyəndə qalmış,
Bu gündə, sabahla barışa bilməz.

Noyabr, 1971

BABAM, ATAM, MƏN

"Apollon-8" gəlməsi ilə kosmik səyahətim
Məni bir daha inandırdı ki, biz hamımız
balaca bir planetdə yaşayırıq

F.Borman

Babam həyatında yalnız bir kənd
Faytonla Şəkildən Ağdaşa getmiş.
O baxıb uzanan dar gədiklərə,
təccüb etmiş.
-Bu yerlər hamısı padşahındır?
Deyi, faytonçudan o xəbər almış.
Bəlkə də, dünyaya
o miskin, fəqir
Babamın verdiyi bu, ilk sualmış.
Bir dünya bilirdi Şəkini babam,
bu yaşa qədər.
Onun gözlərində dünya bu gündən
Böyüdü, uzandı Ağdaşa qədər.

Səksən verst dağ yolu! Zarafat deyil.
Ən uzun, ən böyük yoldu babamçın.
Şəkildən Ağdaşa uzanan bu yol,
Böyüklük ölçüsü oldu babamçın.

Atamın qəribə adları vardı:
Məni qollarında atıb-tutardı.
Həmişə soruşardı: - De, görək mənə,
Nə boyda sevirsin?
Deyirdim: - Səni
Lap bu dünya boyda istəyirəm mən.
Sevgimin böyüklük dərəcəsi
Atam xoşlanardı.
O, uzun-uzun
Bu sözə gülürdi...

Axı, atamçün
Dünya, böyüklüyün son ölçüsüdü,
Atamın dünyası, dünya özüydü.

Mənimçün?
(Qorxuram xəyalım aza).
Kosmosdan baxıram mənin dünyamıza.
Deyirəm: - Nə qədər kiçikmiş cahan.
Axı, mənim dünyam, çıxıb dünyadan.

1971

DANYERİ

*Son zamanlar ABŞ-da "Başqa cür düşünən-
lər" in adı "qara siyahıya" düşür. Bu siyahıya
düşənlərdən biri də məşhur fizik, "Xalqlar
arasında sülhü möhkəmlətmək üçün" bey-
nəlxalq Lenin və Nobel mükafatları laureatı
Laynus Polinqdir.*

(qəzetlərdə)

- Mənim fikrim,
sənin fikrin, onun
fikri... Bu nə demək?
Bir ölkənin milyon-milyon vətəndaşı
Başqa-başqa düşünürsə
Bəs hökumət nəyə gərək?
Biz hamımız bir fikrin
bir səsiyik.
Laynus dedi: - Yox, yox, məgər
Biz hamımız bircə rəngli
İnkubator cücəsiyik?
Yoxmu mənim öz varlığım,
öz nəfəsim?
Axı, neçin boğulmalı

mənim sözüm,
mənim səsim?!
Susdurdular dərhal onu –
"Haqq" adından haqq oğlunu.
"FBR"nin düzəltməyi
Müdhiş qara siyahıya
Artırıldı bir nəfər də.
Adlar deyil,
düşüncələr yarıb susdu.
Susub yandı o dəftərdə.
Hökumətlər cərgəsində
Öz yerin var.
Hidrogenin, atomun var.
Tankların var, topların var.
Nəfərin var, Nəfərin var!
Qüdrətini, qüvvətini
Ağır-ağır silahlara sən vermişən
Bəs eylərsən, niyə qorxdun?
Qorxun nədir - bilirmisən?
Ürəyinin ortasından
Bir səs dedi: haqqa sığın!
Sənin qorxun - haqsızlığın!
Atomunla, raketinlə
Sən elə zənn eləmə ki,
Hakimisin yerin,
göyün.
Boş havadır səsin, küyün.
Silahlara arxalanan sənin gücün –
zəifliyin,
acizliyin,
gücsüzlüyün.
Haqqın uzun ipinə bax, o yumaqda
məllərin
düyün-düyün...
Heç xəbərin yox özündən.

Yarpaqları sol tərəfi yən külək
sağdan sir.
Onu soldan axtarma sən.
Orda, burda sən özünü çox öyürsən,
səndən, Sən qorxudan uçunursan,
üşüyürsən.
Qorxmadığın bir məmləkət
de, varmı heç?
Belə qanlı silahları olan ölkə
qorxarmı heç?
Sən qorxursan dünən, bu gün.
Min hidrogen bombasından
qorxuludur sən üçün
qanan bir baş,
yanan ürək!
Sən atomdan qorxmamısan
Bir fikirdən, düşüncədən
qorxduğun k!
Boyalan həqiqətdən,
Həqiqəti rəzalətdən
Öz gözüylə gördüyünü boş nağıldan
Seç bilən,
bir ağıldan,
niyə qorxdun? –
Bilmirəm mən!
Gör o, bir böhtançısı,
yalançısı,
Niyə onun dediyini
Məmləkətdən gizlədirsən?
Niyə onu həbs edirsən?
Milyon-milyon qoşunun var.
O isə tək.
Niyə qorxdun?
Təkbəşinə Laynus sənə neyləyəcək?
Dəhşətlidir "qara dəftər" –
Qananların,
haqq oduna yananların

siyahısı!
Başlarını yerə dikib
Qoyun kimi otlayanlar –
Əsarətə hür sayanlar,
Bu Vətənin hər neməti, sizə ehsan!
Ey Vətənçün alışanlar,
Susmayanlar, danışanlar,
Qismətiniz ölüm, zindan!
Atomun var, raketin var,
Sən qorxursan.
Bu qorxunun ağırlığı
Sənin haqsız işlərinin
Çəkisidir,
dəyərdir.
Üfüqdəki aləməngə bax,
Dan yeridir,
Dan yeridir!

1972

ŞAİRLƏRİ ÖLDÜRÜRLƏR

*Müştəbidlər başa düşmür şairləri.
O zaman ki başa düşür, fərman verir ölümünə*

A. Voznesenski

Öldürdülər Nerudanı.
Öldürdülər ömrü boyu
Qəm çəkəni, dərd udanı,
Öldürdülər azadlığın nəğməsinə
Nəğməsilə saz tutanı...
Öldürdülər şairləri
Kimisini birdən-birə
Bıçaq ilə,
Güllə ilə.
Kimisini

ürün yeridən k söz zəhərin
gil-gil...
Öldürülür,
hə d il,
qorxu il,
təhdid il...
Öldürülür şairi,
qana-qana.
Bil-bil.
Şairin dilini bağlayanda
Öldürülür onları öz illəri...
Ürünü dəlib çıxan
fikirləri demək üçün,
Şair dözər hər zülüm.
Dodağını kilidləmək
Şair üçün bərabərdir
min ölüm!
Öldürülür şairi –
Öldürülür, xeyalları,
fikirləri...
Yox-yox!
Fikir ölüm bilməz.
O, şairin özündə yox,
sözündədir.
Ədalətli cəlalanan,
Həqiqətdən qüvvət alan
Qadir sözün qabağında
Güllənəndir,
atom nədir?..
O deyəcək öz sözünü.
Qaynayacaq, o daşacaq,
o coşacaq.
Söz - həmişə ədalətin düşmənilə
vuruşacaq!
Söz - yerlərdə sürünməmiş,
Dodaqlarda çiçək açmış.
Doğru sözün qabağında

Yalan sözün rəngi qaçmış.
Söz-nəbzidir,
haqq səsidir zəmanin,
Aynasıdır zəmanın.
Ey müstəbid, dünyanın yox,
bu gün bax!
Sən aynanı sındırmamış

O aynada
Öz eybəcər üzünü bax!
Yalanların boyasıyla
bəzən də üzünü sən,
O aynada görəcəksən
düzünü sən!
Yaxşı görür
Şairlərin iti gözü
Yalan ənlilik-kirşanın
Dalındakı mürdar üzü!
Haqla-nahaq,
Gerçəkliklə yalançılıq
üzləşdiyi gündən bəri,
Öldürülür şairləri...
Haqq istəmək, Düz danışmaq
hələ qalsın bir tərəf
Göz yaşı da,
hıçqırıq da
Yasaq olan bir ölkədə
Qatı zülmət işıqlıqda,
nur kölgədə...
Buna dözmək?
Necə dözmək?
Xunta qeyri-qanunidir.
Əxlaqsızın törməsi
bircə dözmək,
Necə dözmək?
Oktyabr, 1973

50 YAŞIM

Mən necə oldu ki, çatdım illiy? –
Yox, deyər bilmərim,
Dedilər: - Niyə?
Bir içim su kimi içdim mən onu.
İllic an imiş, demə, illi il.
İllərin nə tərsovuşduğunu
Bilərk yaşamaq, yaşamaq deyil.

Bilmədim...
Könlümün həyvanları,
Qovladı bu dağdan o dağa mən.
Ömrün arzu dolu pilləkləri
Uçurdu budaqdan-budağa mən.

Gün doğdu...
Həvəsli,
Yanan ürəkli
Çalışdım, vuruşdum...
Gün axşam oldu.
İli qarşıladım tənəzli, dişli,
Bir də ayıldım ki, il tamam oldu.

Yol getdim...
Saymadım yağışı, qarı.
"Məqsədlə tənəzin dincilməz" - dedim.
Yanımdan ötüşdü verst ağacları,
Macalım olmadı, saya bilmədim.

Elə qanadlandım,
Mən elə uçdum,
Sürət döndərdi ayı həftəyi.
Arzular ardınca göyləri uçdum,
Yerin təqvimləri yaramır göy.

Zəhər də içmişəm, bal da yemişəm.
Ömrümün yolları min keşmə keşdə.
Mən vaxtı heç zaman gözümə mişəm,
Vaxt özü qapımı döyüb həmişə.

Məni yaşadan da təlatüm oldu,
Dalğalar qoynunda ötdü anlarım.
Mənim zaman ölçüm, vaxt ölçüm oldu,
Ölçüyü gəlməyən həyətcanlarım.

Mühit də nizidir önümdə masa,
Ləpədir ömrümün hər anı, qardaş.
Dalğalar ürəkə baş qaldırmasa,
Həyatda axtarma dalğanı, qardaş.

Yaşadım, bildirib vaxta həddini
Dəli dalğaları mən yara-yara.
Yaşadım...
Eşq olsun vaxtın həddini
Özünə sığdıran çırpıntılara!

Zirvədən ötübdür, döşə qar yağır,
Yel əsir,
qapını qış döyür...
Nə qəm.
Əlrimi xərclədim...
Xoşbəxtliyimdir,
Neçəm qaldığını deyə bilmərim.

Gah müdrik qocayam, cah cavanam mən,
Yadıma salıram gah da ilkimi.
Könlümə sığmayan təlatümümün
Yaşadım əlrimi bircə il kimi.

1975

QOCALAR

Çın ıl üstünd, ıl çomaq üst
Qocalar ıl şir tin başlarında.
Sin bayatılı, könül şiksti,
Ömür varaqlanır yaddaşlarında.

Yaşıdlar köç edib, cavanlar işd
Tək-tənha oturmaq son ılaqları.
Həyatın amansız yalqızlığında
Tutur ıl rindın ıl ağacları.
Yumub gözlərini düşünür onlar.
Durur göz önündə ötən zamanlar.

Yerdə çuxur açır çomağın ucu,
Sonuncu həddin dirənib ömür.
Dünyadan aldığı, dünyaya borcu
Nəymiş?

Düşüncənin sonu görüm

Çomağın ucuna dikib gözünü,
Onlar saatlarla oturur bel.
Fikir bir gəmi ki, bilinmir yönü,
Çırpır, çıxammır ancaq sahil.

Onlar düşündükə boşalar, dolar.
Birdən düyün düşür fikrin vətəli.
Doqqazlar başında bizim qocalar
Düşüncə heykəli, fikir heykəli!

Vətənlər deyirdim, onlar bu qədr
Bekarca oturub darıxmır mən gər?
Kitab oxuyardım darıxmamqçün
Onların yerinə olsaydım gər.

Bir qalın kitabmış hər ömür, demə,
Oxumaq istəsən, yum gözlərini.

Bukar deyilmişdir...
Ürəkli rind
Onlar oxuyurmuş öz-özünü.

Yanvar, 1976, Ağdaş

Tİ SKİNLİK

İlləri dən kimi zaman üyütdü,
Ocaq heydən düşüb, göz qaralıbdır.
Ömrün yayı keçdi, bahar ötdü,
Ömrün iztirablı qışı qalıbdır.
Onu da bilmirəm, qalıb, qalmayıb?
Bəlkə köçməyən qışa çatmamış.
Amma həyat eşqi heç azalmayıb,
Köçməmiş istəmirəm qışı dadmamış...

Fəsilər gözəl - bahardı, yaydı.
Qış - əzab fəslidir...
Barı - şaxta, qar.
Ömrün dadı-duzu arxada qaldı,
Öndə əzabım var, iztirabım var.

Vaxt boyu kiçildi, yaşı böyütdü,
Zaman verdiyini bir-bir alar.
Başımın üstündən ötdü, nə ötdü
İllərin köç edən səfi - durnalar.

Gözümə tor gəlir... Belədi gərmiş.
Başıma gələn qəddərdən gəlir.
Demirəm, gözlərim toran gətirmiş,
Deyirəm, havaya duman, çən gəlir.

Ağlımla hər şeyi görürəm, nə qəm,
Baxmadan seçirəm qaradan ağı.
Baxıram, yaxını görür bilmirəm,
Uzağı görürəm, ancaq uzağı.

D md n d şd y m  bildirm s m də,
Zaman  z i ind ,  z i ind dir.
"Hiss edə bilmirəm ya ı" - des m də,
Bilirəm ya  nədir,  m r, gün nədir?..

Mənim  z m clisim, mənim  z yerim,
 ıl ın duy ulardan yaşım   kindi.
Gözəl qız g r nd  yanan gözlərim
O luma g zaltı axtanr indi.
Bəs bu nə s vdadır, bəs bu nə həvəs?
 l m  özümdən gen sayıram mən.
Cavanlar yanında bu n d ndi bəs
Ya ımı deməyə utanıram mən?

 r k bu dünyadan k sd , incidi,
Ya ımı birisi salır n yada.
Dünya uşaq idi, dünya gənc idi,
M nim  b rab r qocalır o da.

Ayları, illəri   kdım tarıma,
Yoxsa bezdirm  m qoca dünyanı?
Ya ımı artırıb h mya larıma
Uşaq t k baxd  ım günlərim hanı?

Özümdən ir li baxırdım onda,
 ndi arxadadır q sdım, gümanım.
Dumanlı xatirə ya ı larında
 lsanır ürəyim, islanır canım.

K d rli anlarda anıram h rd n
Kim r gəlib keçdi, dünyadan kim r?
Bu, niyə belədir?
Ya la dıqca mən
Oyanır ruhumda çox-çox q dim r...

Atam, babam girir yuxuma tez-tez,
Ardıqca rəngbərəng m ll rimi.
Yuxumda atamla atam kimi yox,
 ndi danışıram h mya ım kimi...

Nədir bu təlaşlar, heç sorma, könlüm,
Üzməsin bu yolda kədərlər, qəlməsin.
İtən gəncliyini axtarma, könlüm,
Axtarsan, qorxuram itirməsin.

Təzə pöhrələr o məğrur günəş
Verib istisini qüruba endi.
Mənim itirdiyim o od, o atış
Oğlumun gözündə alışırdı.
Dünya təzələnsin! Görüşüb qışla,
Bu haqqı həmişə bilən, həmişə danan mənim.
Köhnə dünyamıza təzə baxışla
Övladlar gözündən boylanən mənim.

İyul, 1978

TAPMAQ - İTİRMƏK

Bir eniş var
sonunda
Hər diki,
Hər yoxuşun.
Yerə bir enməyə də var
Uçuşunda hər quşun...
Bu yollar dolay-dolay,
Fikirliyə qoşun-qoşun.

Dolaşırıq dünyanı
İldə dəmir bir əsa,
Ayaqda dəmir çarıq.
Biz tapdıqca itirir,
İtirdikcə tapırıq.

Həvəsimiz, meylimiz
Gah suyadır, gah oda.
Tapdığımız qədərlər də
İtiririk dünyada.

Sonda sevincə dönür
Çəkdiyimiz əzablar.
Uduzduğum - ömürdür,
Qazandığım - kitablar.
Nehrini çalxamadan
Südə dönüb yağ olmur.
Nəyisə itirmədən
Nəyisə tapmaq olmur.
Hər gəliri-çıxarı
Çəkir mizan -tərəzi.
Hər yələncə, hər səfa
Bir cəfanın vətəni!
Qazancın iki ucu:
Həm xeyri, həm bəlası –
Yollardakı qəzalar
Sürətin öz bahası...
Nağıl döndü gerçəyi:
Bu məqamda biz artıq
Sürəti yox,
Yələci
Tapanə minnətdarıq.

Hara gedir bu sürət –
Hara gedir bu gərdir?
Bizim yaratdığımız
Bizə qənim kəsilmiş.

İztirabsız bir fərh,
Əziyyətsiz bəhrə yox.
Həyatın qiymətini
Ölümlər borcluyuq.

Könül duymaz sevinci
Ona zülüm olmasa.
Həyat bizi bezdirər
Əgər ölüm olmasa.

Həvəsimiz, meylimiz
Gah suyadır, gah oda.
Tapdığımız qədr d
İtiririk dünyada.

İyul, 1980

CAVAB

*İranda Azərbaycan xalqının milli varlığını danan,
xalqımızı farslardan dönmə hesab edən "alimlər"
peyda olmuşlar. Bunlardan biri də milliyyətcə azərbaycanlı olan Yəhya Zəkərdir.*

Özgə qapısına daş atan – azğın,
Sən özgə daşını özünə atdın.
Özgəyə qənimi çox eşitmişik,
Özünə qənimi sənmi yaratdın?

Nədir bu böhtanlar, bu uydurmalar?
Fitnə kökündədir çaldığım bu saz.
Siyasət fitnə könülsüz, naçar
Zaman oynasa da, tarix oynamaz.

Zamanın süzgəci narından narın,
Keçirir hər sözü neçə ləkə.
Özünə qalacaq uydurmaların,
Gördünmü zir-zibil keçə ləkə?

Mən yaxşı bilirəm məqsədin nədir,
Uydurma tarixin məramı nəymiş.
Nəsimi, Füzuli, Xətai, Sabir Sənci,
Firdovsinin yetimləriymiş.

Sən şanın hanı, şərəfin hanı?
Yilmə özgəyə öz mənzilində.
Nənin bayatını, anan laylanı
Niyə çağırmadı bəs fars dilində?

Altay dağlarını baban aşanda,
Ağan bu cürüti heç danmamışdı.
Qorqud öz dilində nəğmə qoşanda
Sədinin qəzəli yaranmamışdı.
Tarixlər yaradıb tarixdəni qədim
Bu xalqın qılını,
Bu xalqın sözü.
Bəs necə oldu ki, ey dönük alim,
Biz olduq özgənin tör-töküntüsü?

Cırtan nağılını danışdı nənin,
Bu nağıl qanana ibrətdir bu gün.
Divə yılmışdı Cırtan...
Amma sən
Qarğa qabağında sərçəyi döndün.

Ey sözündəni min, özündəni razı,
Yalamı söylədin kimin adından?
Ananın laylası, atanın sazi,
Babanın ocağı çıxdı yadından?

Anan duasında dedi: "Ya Allah,
Balamın həmişə üzə ağ olsun.
Elə yaşasın ki, el ona pənəh,
O da el-obaya bir dayaq olsun".

Dayaq olmalıykən öz elinə sən,
Elin kürüyində bir bıçaq oldun.
Sən igid olmalı, ər olmalıykən,
Özgənin lində oyuncaq oldun.

Bu halda sən kimsən, nəçisən, düşün,
Xalqının başmda özgə yumruğu!
Ömrünü-gününü qoltuqda sürdün,
Səni isitdimi özgə qoltuğu?
Su töküb özgənin dəyirmanına,
Özün inandınmı öz yalanına?

Çəkdiyin boyalar pozuldu yen,
Yağanda zamanın gur yağışları.
Tarix sillə kimi çəkdi üzün
Özgədən aldığı o alqışları.

Özgənin şoruna sən qaymaq deyib,
Demə öz südün bulama, Yəhya,
Sən bu gün tüpürüb öz boşqabına,
Özgə boşqabını yalama, Yəhya!

De, hardan öyrəndin sən bu oyunu?
Qamış tapılmadı ölçmə boyunu.
Sən öz bostanının kəşib suyunu,
Özgə bostanını sulama, Yəhya.

Onsuz da özgəyi sən yadsan, oyan,
Canımı versən də boyatsan, oyan.
Sən onun əlində alıtsən, oyan,
Özünü özgəyi calama, Yəhya!

Ağan hökm elədi... haqq bildin onu,
Yerin yetirdin hər buyruğunu.
Söyüb öz dədəni, sən quyruğunu
Özgənin önündə bulama, Yəhya!

Sən ki, inanansan Allaha, din,
Bəs bu nə lotuluq, bəs bu nə fitnə?
Sən öz çirkabına,üfunətin
Gəl, bu boyda xalqı bulama, Yəhya!
Qatma yad mayası sən öz nehrinə,
Söymə təndirin, söymə təhnən.
Özgə məhləsinə sən öz məhlən
Belə cani-dildən ulama, Yəhya!

1984

LƏZZƏTİ - AĞRISI

Gülün ləçəyində od varaq-varaq,
Bilmirik hardandır bu rəng, bu ətir.
Gül də iztirabdan doğulur, ancaq
Rəngi də, ətiri də yanmaqdan gəlir.

Yanır önümüzdə ocaq gürhagur,
Biz də qızınırıq alışan oda.
Bilmirik, ağacın can ağrısıdır
Alışan kösöyün alovları da.

Oturub evində yalnız həzz üçün
Şerimi oxuyan oxucum,
Düşün!
Sənin ürəyində istilik verən
Bu duyğu, bu alov hardandır, görən?
Düşün, sən düşün!
Ərimi iyliyin, rəngimi gördün.
"Gözəldir" - dedin!
Ancaq bilmədin,
O rəng, o ətir
Böyük bir yangıdan bircə qətrədir.
Oxu dərin dərin, duy dərin-dərin,
Ey mənim könlümü təftiş edənin.
Duysan, bilərsən ki, bu şeirlərin
Ləzzəti sənindir, ağrısı mənim.

İyul, 1982

OXUCU MƏKTUBU

Məktublar alıram oxuculardan,
Məktublar nur dolu, təşəkkür dolu.
Bir bələdçi olub məni çox zaman,
Göstərir haqq yolu, doğru-düz yolu.
Oxucu məktubu! Şirində şirin

Könlümü dayaqdır onun hər biri.
Dedi bu məktublar
Tənqidçilərin
Deyi bilmədiyi çox mətləbli.

Oxucu məktubu! Möhtacam məndə
Sənin könül açan sözünə hər gün.
Bəzən öz-özümde nə şübhələndə,
İnamsız qələbimdə inama döndün.

Oxucu məktubu!
Düşünmələrin
Könül hıçqırığı, ürək nidası!
Yazdığım nəğmənin, yazdığım şeirin
Bir müddət sonrakı əks-sədası!
Səndən ey oxucum, çox bilmirəm mən,
Məqsədim deyildir dərs vermək sənə.
Məqsədim - qələbimdə alışan oddan
Atış çiləməkdir sənin qələbin.
Həqiqətə nəminə yaşayanların
Qələbində alışar, döyünər bu od.
Yoxu var,
Əyrini düz sayanların
Könlündə köz tutmaz, tez sönrə bu od.
Bu od əmanətdir Nəsimilərdən,
Şairlər qoruyub yaşatmış onu.
Bu odun nuruyla hər xalq, hər vətən
Açmış həqiqətin, haqqın yolunu.
Bu odun istisi yaşatmış bizi,
Zülmətdən keçirmiş məniyimizi.

Günəş alışmasa, gün doğmaz yəqin.
Həqiqət görünməz!
Həqiqət budur!
Bir xalqın sağlığı - şairlərinin
Alışb yandığı oda borcludur.

Şair - od qaynağı, şeir - güllərdir.
Barıtsız şeir şeir deyilməz.
Şairi olmayan bir xalq kütlədir,
Amalsız bir kütlə xalq ola bilməz.

Oxucu məktubu! Düşünmələrin
Könül hıçqırığı, ürək nidası.
Yazdığım nəğmənin, qoşduğum şeirin,
Bir müddət sonrakı əks-sədası!

Mən tək, siz çoxsunuz...
Hər biriniz
Cavab yazammıram...
Ancaq mən siz
Borclu da qalmıram,
Ürək sözlərim
Kağızlar üstündə şırım-şırımdır.
Ünvanı siz olan mənim hər şeirim
Sizə göndərdiyim məktublarımdır.

İyul, 1981

VAXT

Uşaqlığım,
Gəncliyim,
ahıllığım - eynimi?!
Yox, hər biri başqadır, bir-birinə yad kimi
Gələcək qovur gedəni. İnkər edir mən, mənəni...
Ömrün hər pilləsində başqalaşır təbimiz,
Dünyada məqsəd dimiz, dünyadan tələbimiz.
Vaxt mənə pərvanə tək başına dolandırır,
Dünnə qanmadığımı bu gün mənə qandırır.

Kim düşünür döyür ki,
Mən vahidəm, mən birəm!
Bircə bunu bilirəm: mən güclüyəm, qadirəm.

Mən gücsüzəm, acizəm tək vaxtın əlində.
Ömrün o sahilinə əlim yetə bilməyir
Ömrün bu sahilində.

Hanı gözümin nuru, Hanı qələbəmin qoru?
Kimdir udan, uduzan zaman ilə arzusun
Əbədi yarışında?!

Saçımın ağlığında, alnımın qırışında
Zaman necə at çapır, yüüyən öz əlində.
Oğulsansa, tap görək, kimdir atın belində!
Mən öz azadlığuma tanrı dedim, haqq dedim
Bir hökmə, bir fərmana mən başımı
Əymədim.
Amma vaxtın dalınca
Ömrüm boyu qul kimi necə sürünmüşəm mən,
Qolumdakı saatın quluna dönmüşəm mən.

1985

LAYİQƏ Mİ MƏN?

Atalar sözləri öyüddür bizə
Yüz illər, min illər deyiləcəkdir.
"Elə yaxşılığı, sənin at dəniyə,
Balıq bilməsən də, xalq biləcəkdir".

Mən xaliq demədim,
Xalq dedim...
Nədən?
Xalqımdır, elimdir xaliqim mənəm.
Onun dostlarına dost demişəm mən,
Onun düşmənidir, mənəm düşmənim.

İşıqsız, qapalı bir göz, de, gözmü?
Yaşamaz sünbüldün düşən dəni, ayrı...

Xalqın zərri siyım...
heç gördünüzmü
Bir zərri yaşasın kütlədən ayrı?

Sənsən qüvvət verən sətirlərim,
Sənsiz özüm də heç, sözüm də həddər.
Damla zəhmətini, zərri şeirim,
Sənsən qiymət verən dəryalar qəddər.

Baxdın şairin bir ömür kimi,
Dikdin üzümüzə baxışlarını.
Biz hara getdiksi,
Gül-çiçək kimi,
Səpdin başımıza alqışlarını.

Sevgin gözəl rind bizi böyütdü,
Öyündün bizimlə, ey xalq, ey Vətən!
Həmişə qəlbimdən bir sual ötdü:
Sənin hörmətin layiqəmmi mən?
Onu bilirəm ki, sən elə sənsən,
Gücüm də səndədir, səadətində.
Yaxşını yamandan yaxşı seçənsən,
Sən bənzəyirdim dəyanətində.

Onu bilirəm ki, öz tanrım kimi
Həmişə fikrimdə, ürəyimdəsən.
Onu bilirəm ki, şeirlərimi
Yazan mən oldumsa, yazdıran sənsən.

Xalqa arxalanan xalq sevrilərin
Özü də xalq üçün arxaya döndü.
Xalqa arxasını çevirənlərin
Arxası həmişə yerdə süründü.

Tanıtdın adınla övladlarını,
Uçdular qırılmaz qanadlarınla.
Xalqlar cərgəsində dönüb özün də
Tanındın namuslu övladlarınla...

Hər bir övladım qəlbəsinə
Boy alıb ömrün gün qazanmışan.
Ürəyi ürəkli qarşıladsın sən,
Sən qul olanı allah sanmışan.

Sevgin gözlərində bizi böyütdü,
Öyündün bizimlə, ey xalq, ey Vətən!
Həmişə qəlbimdə bir sual ötdü:
Sənin hörmətin layiqəmmi mən?

1974

XATALI YUXU

Adların üstün adlar calandı,
Bu nədir?!

Gözlərim alacalandı.
Şöhrət cədvəlində ad böyüdükə
İstedad бүküldü, balacalandı.

Xatalı yuxudur şöhrət yuxusu,
Canıma od saldı onun qorxusu.
Bu yuxuya uyan yatar, oyanmaz.
Dəbdəbə axtarar, təmtəraq gəzər,
Sürət qatarına necə də bənzer,
Kiçik obalardan ötr, dayanmaz.
Ancaq qulaqlarda qalar fit si.
Amandır, qorxuram, şöhrət zirvəsi
Razılıq təxtində qaldıra mənə.
Zirvə saymamışam, mən bir zirvəni.

Hara tələsirsən, dayan, ey qatar,
Ayağım altından torpaq qaçmasın.
Böyük, kiçik, ellər, obalar
Olarmı şairi könül açmasın!

Ağrıdan, acıdan yaranır əsər,
  r ya anmamı  söz b   yind .
Bit mi ,
bit mm z böyük bir əsər
 z nd n razılıq k lg liyind .

  hr tin y k n  d   nd nm  bəs?!
Min   hr t bir borcu ödəyə bilməz.
Qorxum ondandır ki,
Ömrün qışında
Bahar çiçəkləri  z  gəlməsin.
Sənətə   hr tin bu yarı mda
 erim   hr tim  çata bilməsin.
Min   hr t yaradır bəzən bir şeir,
Min   hr t bir şeiri yarada bilmir.
Sənəti   hr t  yedək olanlar
Sonsuz olduğunu g r nda anlar.

Rahatlıq g ldimi,
Könül dinc  r,
X zanı gəlməmiş susar söz ba ım.
Bütün bu fikirlər, bu d   nc  r –
 z m n  z m  x b rdarlı ım!

1984

XEY R -   R

Təbiət insana iki    verib,
Kiminsə əlindən tutub qaldıraq.
Bizə  m   üçün bir ağıl verib,
 aylarm üstündən k rp  r quraq.
Anamız, atamız biz  dil verib,
Darda  ırpmanın halını soraq.

Dill r yaranıb ki, mahnı deyək biz,
Dill r yaranmayıb yalan dem k  n.
Mahnıda birləşir hissl rimiz,
Yalanda ayrılır yollar büsbütün.

O  li, o dili, o ağılı bəzən
Xeyirli iş r  iş tmirik biz.
Bu g n  d m tutan  m limizd n
Suala çevrilir g ll c yimiz.

Hər duyan ürəkdən bir cahan keçir,
  Ivan boyalıdır dünyanın donu.
Kimi xalq yolunda canından keçir,
Kimi vəzifəyə satır xalqını.

Xalq var,  z  odsuz, ocaqsız qalır,
Odundan qonşuya pay verir  z .
Xalq da var, o odu əvəzsiz alır,
Qonşu torpağına dikilir g z .

Vicdanın g v si - tamah dağını,
Aşa bil nl r  insan dedik biz.
Yalandan, riyadan qazandığını
Vicdansız ger kd n qazana bilməz.
Min bir rəng yetirir bir rəngdə torpaq,
Həm şəfa, h m  l m yatır z h rd .
Kol-kos da bitirir,  i k də torpaq,
Ağlın meyv sidir xeyir də, ş r də.

Yaxşı da, yaman da bizdədir deyin,
N  onun, nə bunun  z odu yoxmuş.
Xeyir-ş r qol-qola! N  yüksəkliyin,
N  də alçaqlığın hüdudu yoxmuş.

Böyük bir millətin taleyi bəzən
Tum kimi  ırtданıb t p r l rk n,
M tt l qalırsan şərin h km n .
Baxırsan arxaya, baxırsan  n 
Nəşr t r y rmiş q r zd n, kindən.
Deyirsən, insanın hafiz sind n
Həqiqət silinib unudularmış.
Xeyir də bu qədər məhkum olarmış?

Qoy nağıl oxusun siyasətçilər,
Onların qəlbinə nağıl nur çilər.
Nağıl dinləyin fikri ucalır,
Xəyaldan yol açır o, həqiqət.
Həmişə nağılda qələbə çalır,
Həqiqət yalana, işıq zülmət.

Mart-avqust, 1986

TAMAH - LƏ YAQUT

1

Nəfsin qul olsan... Nə deyim sən?
Ağlına güvənmə, güvən mədin.
Adın insan olar, özün böcəksən,
Boyundan yüz dəfə kiçiləcəksən.
Dünyanı udsan da, doymaz gözlərin
Dibi görünməyən quyudur tamah.
Adəmənin Hatəm dəyirman tək
Nə töksən,
Əridir,
Üyüdür tamah.
Özünü yüz dəfə kiçildib, amma
Mədinə yüz misli böyüdür tamah.
İnsan dərk edirsə bu gerçəkləri,
Onun zatındakı tamah bəsnədir?
Cənnəti almaya satandan bəri
Tamah, ləyaqətli bəhsəbəhsədir.
Nəfsin uyanın
dövri - qədimdən
Həmişə silahı xəyanət oldu. Bu da qəribədir,
Bəs, neçin, görən,

Tamahın qurbanı ləyaqət oldu?
Ağlı maddəsində n xırda gəldilər
Dünyanı yedirdi öz niyyətinə.
Kəsib tamahından ulu daddılar
Caladı həmişə ləyaqətinə.

Alçalda-alçalda şəxsiyyəti
heç olur
Şərdən də xeyir güdənlər.
Ac qalar, alçaltmaz,
ləyaqəti
tamah qılınıcına qalxan edənlər.

Acgöz "qazancında" yenə uduzdu
Çünkü o pozdu –
Tamahla ləyaqət arasındakı
Nazik xətləri.
O, görən bilmədi adi bir korun
Yaxşıca gördüyü həqiqətləri...
Sərvət qul olan bir rüşvətxorun
Xəlvət qazandığı var-dövlət oldu,
Aşkar itirdiyi ləyaqət oldu.

2

Meymun - ləyaqətin insan övladı.
Ləyaqət - insanın ikinci adı.
Ləyaqət - insana ən doğru ünvan.
İnsan bu ad ilə dördayaqlıdan
İki ayaqlıya bir tarix keçdi.
İnsan qətrə - qətrə insaniləşdi
Yalnız öz insanlıq ləyaqətilə...
Qazandıq bu adı biz gillə-gillə.
İndi ləyaqətlə qazandığımız
İnsanlıq adını itirəkmi biz?

Oktyabr, 1985

AXI, DÜNYA FIRLANIR...

Vaxtın d yirmanında daş  ridi, qum oldu,
Tarixə atdığımız qayıtdı, l z m oldu.
D n nin həqiqəti bu gün tərs yozum oldu,
Niyə də yozulmasm, axı, dünya fırlanır.

Çox ovlaqlar i ind  çox ovları ovladım,
Aşıb - daşan arzumu mən artıq cilovladım.
Mən atamı  tm ş m, məni  t r  vladım,
Bu, belə də olmalı, axı, dünya fırlanır.

D n n d z sandığımı bu gün  yri sanıram,
B z n olur, özümdən  z m oğurlanıram.
Hər il başqa arzunun başına fırlanıram,
Niyə də fırlanmayım, axı, dünya fırlanır...

Çox  yil n görmüşəm, əyilməyən başları,
Sular duruldu, gördük dibindəki daşları.
 nvanını dəyişdi d n nin alqışlan
Niyə də dəyişməsin, axı, dünya fırlanır.

Necə dönür bu dövran, necə dönür bu g rdiş,
Tazıların st n  dovşanlar da g l rmiş.
Dünya bina olandan hər şey d yişil rmiş,
D yişm sin neyləsin, axı, dünya fırlanır.

  b dini dünyada mən əbədi sanmadım,
Bir at ş  tutuşdum, min at ş  yanmadım.
B tl r gəldi və getdi, birinə inanmadım,
Niyə inanmalıyam, axı, dünya fırlanır.

Fırlandıqca bu dünya, yox da dönüb var olur,
Quruyan     rd n sular yenə car olur.
Bu dünyanın xeyri də, şəri də təkrar olur,
Niyə təkrar olmasm? Axı, dünya fırlanır.

Min-min illər bu dünya beləcə fırlansa da,
Bir yuvanın b lb l  min budağa qonsa da,
Aylar, illər, f sil r bir-birini dansa da,
D yişm zdir  qid m, çox da dünya fırlanır.

Nə qəddər istəyirsən, min o qəddər fırlana,
Qarşıma gah şəhər çıxa, gah xeyir dığırlana,
Çərxi fəlakət istəyir, lap dolana tərsin,
Əqidəmi heç nəyə dəyişməyirəm mən yenə.

Oktyabr, 1985

İKİ MÜHACİR

*Öz Vətəninə mənsub olmayan şəxs
insanlığa da mənsub deyildir.*

V.Q.Belinski

Dərd var ki, bənzər mir heç hansı dərdə
Gəzdiyim, gördüyüm yad ölkələrdə
Vətənin burnunun ucu göynəyən
Adamlar görmüşəm nə qədər desən.
Bu vətən nisgilli mühacirlərin
Acı taleyin acımışam mən,
Bəzən aşkar-aşkar, bəzən gizlicə...
Vətəni uçurlar onlar hər gecə
Min rəngli qanadlı yuxularında.
Qəriblik - Elə bir dərd ki, çəkilməz.
Balıq balıqdır ki, yad sularında
Yaşaya bilsən də, böyüyə bilməz.

Ulu keçmişimiz... həmişə qılınç, həmişə qın
Bizim həmişə xeyrimiz, həmişə şərəmizdir.
Türbə qəbirliyi əcadımızın –
Torpağa işləyən köklərimizdir.
Bu kökün üstündə dayanmayan kəs
Yaşayar,
bir boy da ucala bilməz.
İmkan dənizində üzə bilsən də,
Fərhəddən bir çimdik pay ala bilməz.
Bir doğma anaya min ögey ana
Tay ola bilərmə?
Ögey- göz dağı!
Kim deyir eynidir, eyni insana

Vətən torpağıyla qürbət torpağı?
Min dəfə güclüdür öz imkanından
Vətən torpağının üstündə insan!
Bir Vətən həsrəti - bir ulu nisgil!
Vətənsiz yaşamaq - yaşamaq deyil.
Vətəndən kənarda yaşayanlara
Mühacir demişik... lap doğru, lap düz!
Vətənin içində yaşayıb, ancaq
Özünü Vətənin yad sayanlara,
Özgə məbbdinə baş qoyanlara
Nə ad verək biz?
Adam tanıyıram, yuxularında
Üzər balıq kimi yad sularında.
Uçar Nyu-Yorka, uçar Londona,
Mənəvi mühacir deyirdim ona!

O, elin içində elin özgə,
Tarixin özgə, dilin özgə,
Havasına özgə, suyuna özgə,
Əcdaddan baş olan soyuna özgə,
Doğma ocağına, közün özgə,
Özü də bilmədən özün özgə,
özgəy doğma,
Vətəndən savayı hər şey doğma.

Qürbət çörəyini yeyər mühacir
Vətən havasıyla yaşayar ancaq.
Ölürkən... Dizin döyər mühacir,
İstəyi - Vətəndən bir ovuc torpaq.
Mənəvi mühacir Vətən deyil,
Güvənər həmişə ancaq özün.
Vətən çörəyini təpər gözün
Özgə havasıyla yaşayar müdam.
O da bir adamdır, bu da bir adam.
O da mühacirdir, bu da mühacir.
Biri torpaq istər, biri cəvahir,
Biri insan isə... o biri tacir!

1986

QANMAQ - QANMAMAQ

Bütün ömrüm boyu anlar kımı
Qəzetdən, kitabdan mən şirə çəkdim.
Bilməyi çalışdım bilmədiyimi,
Bunu bilmədim ki, mən bilməsəydim,
Nəyi uduzacaq, itirəcəydim?
Qazancım nə oldu, İtirdiyim nə?
Qazancım dəyərimi itirdiyim?

Qanmazın qandığı bir şey var ancaq:
Özünü hər yerdə düz, doğru saymaq!
O, elə bilir ki, səhv edə bilməz,
Bir müşkül önündə ağıl yenilməz.
Onun məmində olmaz bir "xəta",

Ondan ağıllısı yox bu dünyada.
Qandınsa... şübhələr və tərdüdlər
Ömrünün peykinə dönəcəksən.
Qandınsa... qəlbində dil açan kəldir
Əzmini, eşqini yenəcəksən.
Qananlar uduzur batıb dərinə,
Qananlar uduzur şübhələrində -
Bağırma çəkiliş qanma dağından.
Qanmazlar qazanır qanmadığından.
Qandıqca... özümü dəurdum üz-üzə
O da mən,
Bu da mən.
Kimə haqq verim?
Möcüzə içində başqa möcüzə.
Nə hakim bəllidir, nə də müttəhim.
Kaş, qanmayaydım
Özümlə üz-üzə dayanmayaydım.

Fevral, 1985

SEVİNCİN ZİRVƏ Sİ, DƏ RDİN ZİRVƏ Sİ

Köhnə dostum M.Sadiq müəllim

Qarışb dünyanın yaxşı-yamanı,
Ə zabı, ləzzəti, sevinci, qəmi.
Göründüyü kimi gördüm dünyanı,
Çox vaxt görümmədim olduğu kimi.

Gəldim dünya ilə çox vaxt döş-döşə,
Bəznə ala bildim öz istəyimi.
Həyat qurtardı,
Əgər həmişə
Dünya görünsəydi olduğu kimi.

Dünya çalın-çarpaz dağlayan kəsi
Özgəsinə sevinc paylayan gördüm.
Ən böyük sevincdə ağlayan kəsi
Dərddə qol götürüb oynayan gördüm.

Arzu tənliyində, hiss tənliyində,
Tutur ağ qaranı,
Bəmə səlsə zil səsi.
Birləşir duyğunun dərinliyində
Sevincin zirvəsi, dərdin zirvəsi.
Ey könül, dünyadan nə küs, nə inci,
Sevincdə qəmi gör, qəmdə sevinci.

Mart, 1986.

UNUTQANLIQ

*"Yadımıza belə gətirməzdik ki, ermənilər çox-çox
vəvl... hazırladıqları hədsiz-hesabsız bombaların
hamısını bizim başımızda partladacaqmış...
Bu sadə dilliyimiz səbəbilə cümləmiz qonşu erməni-
nilərlə yenə qədim sayaq üzrə sülhanə rəftar edib*

rahat və arxayın olmağı vəz və bəyan edirdik və bu
surətli milhtimizin gözünü bağlayıb...uçuruma
sarı hazırlayırdıq. İndi lazımdır ki, bunlardan ibrət
alib gələcəkdə aldanmamağa çalışsaq ”.

Ömər Faiq Nemanzadə
1906-cı il

Ömər bəy, hər sözün haydı, haraydı,
Deyilib el bil, bu çağımızda.
Sənin bu fəryadın sırğa olaydı,
Daim səslənəydi qulağımızda.

Sərin əvvəlini unutmuşuq biz,
Səldim yadımıza dünənimizi.
Sadıqlıbliyimiz, təmizliyimiz
Tarixdə nə qədər aldatmış bizi.

.. .Erməni zülmündən yüz ildən bəri
Daşdan-daşa düşəydi bu xalqın başı.
Unutdu çəkdiyi müsibətləri,
Niyə oğurlandı onun yaddaşı!

Biz başdan-ayağa rəhmik, şəfqətlik,
O, kin dağarcığı, o, goreşəndir.
Biz əvvəl insanıq, sonra millətlik,
O, insan olmadan millətlişəndir.

Bilirik, tutulub o, yaman dərdə,
Qəlbində həmişə kin əzizləyir.
Elə unuduruq, dar döngələrdə,
O, bizi vurmağa məqam gözləyir.

Bilmədik, içini gəmirir bu kin,
Sözü keçməyində üzdən həlimdir.
Unutduq, nifrətli mayalanmışın
Fikri - intiqamdır, qəsd - zülmüdür.

Mən öz qonşuma da gerçək olanı,
Çatdıra bilmirəm, haqqım kəsilmiş.
Osa yalanıyla bütün dünyanı
Bizim üstümüzə qaldıra bilmiş.

Biz boğub vicdanı, qəhr edib an,
Şərr yoldaş olub haqqı danmanq.
Heç vaxt unutmırıq yaxşılıqları,
Amma pislilikləri unudanlarıq.

Sulanıb həmişə qonşunun bağı
Bizim arxımızdan, şəfqətimizdən.
Əfsus! Bacarmışdıq bağışlamağı,
Aman diləyindən düşmənin də bizdən.

Quyuğu əzilir, yumşalırıq biz,
Deyirik, bir daha o, çalan deyil.
Amma unuduruq, unuduruq biz.
Küdurət xəstəsi sağalan deyil.

Utanmaz, usanmır bəddəmlindən,
Bəlləddir unutqan xislətimiz.
Bilir, dədəmizin onun əlindən
Çəkdiyi zillətlər dərslə olmur bizə.

Bu yaman xisləti, gəlir, tərki edək,
Tarixi dərslikləri daha dərk edək.
Tərki edək, unudaq soyuqqanlığı,
Unudaq keçmişə unutqanlığı.

Daim gözüümüzün önündə dursun
Keçilən yollarda xeyir-şərimiz.
Bu günü unutsaq, sabah, biri gün
Bizi bağışlamaz nəvələrimiz.

Dedim, silinməsin bu qan, bu qada,
Bir də, güllə izi dağ-daşımızdan.
Yalnız bu günə yox, biz sabaha da
Güzgü tutmalıyıq yaddaşımızdan.

İyul, 1991

QÜRUB DÜŞÜNCƏ LƏRİ

Bir zamanlar "Mənim üçün vaxt çatışmır" 1958-ci ildə yazdığım "Vaxt çatışmır" şeirim nəzərdə tutulur.

B.Vahabzadə

Vaxtı vaxtın özündə
Ən borc almaq istəyirdim.
İstəyirdim, bir anda bir saatlıq iş görüm.
İndi isə bilmirəm vaxtı necə öldürüm?
İndi başdan ayağa şikayətləm, gileyəm.
Vaxtımın qatiliyəm.
Vaxtı kəsib doğrayan o qayçı qırıqların
Ağzı yaman küt olmuş.
Çağlayan çeşmələrin qaynaqları tutulmuş.
Məni sıxır,
elə bil, bir qəlibdir bu dünya.
Mənim üçün necə də boşalıbdır bu dünya.
Hər şey məni tez yorur.
Öz dünyamı dolduran boşluğun ağırlığı
Ürəyimi doldurur.
Yaman ağırlaşmışam
Peyvənddim, cırlaşmışam.
Öz bədənənim, öz canım dönüb məni yük olmuş
Tükənməyən həvəsim,
Yaratmaq ehtirasım arzuma dönük olmuş,
Söz dolaşır dilimdə,
Qələməsir əlimdə
Xəttim tanımmaz olmuş.
Vaxtın axarındakı köhnə nizam pozulmuş.
Heç özüm də bilmirəm
Bu dünyadan nə aldım, bu dünyaya nə verdim,
Cürətimi itirdim,
Tərk ehtiyat qazandım,
Ümid sütunlarında qatbaqat çat qazandım.
Haray, qaraya dönmüş bəmə yaz ağım, haray!
Haray, əlimdə çıxan halal torpağım, haray!
Üzüm qırıq qatı, gözümlə tor çəkilir

Arxada yetmiş ilim, öndəs, Allah bilir...
Gecələr rim uzanır, vaxtın ömrü gödəlir
Yuxum gəlmir ki, gəlmir, səhər gəlmir ki, gəlmir.
Necə gəlsin?
Ömrümün axşam çağındayam mən.
Bir az durulmaq üçün
Yolda çuxur axtaran bir bulanıq suyam mən.
Dostumdan, tanışımdan bir təbəssüm dilənən
Bir qərrib yolçuyam mən.
Yaşadığım illəri ilklədim bir də mən
Asandır bəyənmişəm ki dərləri zirvədən
Ömrümün zirvəsində ötənləri daşladım.
Mən artıq yoxluğumu yaşamağa başladım.
Bu günümə baxıram, dünənimi anıram
Tez-tez haçalanıram.
Fikrimə düşün düşüb
Bu günümə qar, yağış, dənənimə gün düşüb.
Bu hahma nə deyim?
Qocalığın önündə hesab verir gəncliyim.
Bəlkə budur qocalıq?
Qəlbin yuxalanması,
sonun ilki anması?
Qocalığın önündə gəncliyin utanması,
Meşədə ağacların tək-tək yarpaq tökməsi,
Yetkin ağıl önündə ürəyin diz çökməsi?

Yanvar, 1995

VAXT ALDANMADI

Qızıla mis qatdılar,
bala - şəkər,
südə - su.
Dəyərsizi, ucuzu bahaya satmaq üçün.
Baqqal çəki daşının içini oydu, oydu
Alıcını çəkidi müdam aldatmaq üçün.

Özgünün yerini imzalar da atdılar.
Torpağa gil qatdılar.
Sementi kül qatdılar.
Cığaradan, kağızdan
Saxta gül yaratdılar,
Saxta pul yaratdılar.
Hər yerdə ölçüləri qısaldıb uzatdılar.
Bir sözün, saxtaqlar üstündə bərqərar olan
Bir dünya yaratdılar.
Bu yalan bazarında aldadan da özünü
Haqlı bilir, haqq sanır
Aldadan anlamır ki, aldadanda aldanır.
Bu dünyanın niyə xəlbirinə qarışdı.
Yamanlıqla yaxşılıq bir-birinə qarışdı.
Heqiqəti rəngləyib, ağartdılar bozları.
Dünyanın nə hiyləgər, mahir kələkbazları
Saat ilə təqvimlə qata bilmədi, r,
Yalnız vaxtı, zamanı aldada bilmədi, r.

Sentyabr, 1997

ÇOX İMİŞ

Xudunun əziz xatirəsinə

Usanıb şəhərin küy-kələyində
Gəldim ziyarətə dost məzarını.
Gördüm, sıralanmış qəbirlərdə mən
Ölümün möhtəşəm addımlarını.

Gəldim qəbristanı, gəldim səbirlə
Rastlaşdım nə qədər tanış qəbirlə.
İnana bilmədim gördüklərimə
Şəhəri dönməmiş, şəhərdən qaçmış!
Burda yatanların çoxu, heç demə
Mənim öz dostlarım, tanışlarım olmuş.

Orda dən, burda un, arada daş var
Zamandır hər lə dən bu dən yirmanı.
Bir-bir üyüdülür dostlar, tanışlar
Birdən ayılırıq: filankəs hanı?

Bəzən üzü durur üzsüz astarm
Neçə pilləsi var tək bir cə ömrün.
Mən hardan biləydim, ölü dostlarım
Diri dostlarımdan çox imiş bu gün.

Usanıb şəhərin hay-həşirində
Gəldim ziyarətli dost məzarmı.
Gördüm, sıralanmış qəbirlərdə mən
Ölümün möhtəşəm addımlarını.

May, 1998

VİCDAN Xİ STİ SİYİK

A vicdan əzabım, üsyan
Əzabım, öldürmə məni.

Musa Yaqub

Musa, vicdanımdan illə zardasan.
Bu ovqat necə də mənə tanışdır.
Bizim qəlbimizi ağrıdan vicdan
Umulan kəsliəri ağrıtmamışdır.

Dünya - bir bilməcə, dünya - bir təzad,
Arifin dərdi çox, bir qəmxarı yox.
İxtiyar sahibi - vicdandan azad,
Vicdan sahibinin ixtiyarı yox.

Qənimi olsa da yeri, düzlərin .
Doğruluq dərşini keçmə oğruya.
Xalqı çalib-çapan qeyrətsizlərin
Vicdanı varmı ki, bir an ağrıya?

Millət öz dərdinə sir oldusa,
Bizim qismətimiz izzirab, olım.
Mən də sənə kimi, özizim Musa,
Vicdan əzabından xəstə düşmüşəm.

Vətən qarşısında bilək bir kər
Həminin danılmaz haqqı, borcu var.
Millətin düşdüyü bu zillətli
Mən də günahkaram, sən də günahkar.

Gah olur gördüyüm bu zillətli
Şahidi olduğum müsibətli
Görərkən istəməyib gözümlü yumdum,
Onun əlacını özgədən umdum.
Mümkünmü?..
Deyincə, qaraldı qanımlı,
Məni ilan kimi sancdı vicdanım.
Vicdanım səndən dəng oluram mən,
Ağrılar içində qovruluram mən.
"Əlimdən nə gələr?", deyincə,
ağrı
Azalır, ağlım da haqq verir mənə.
Gözümü yumduğum haqsızlıqları
Vicdansa, bir-bir göstərir mənə.

Vicdan saldı məni, bax, belə dərd
Mənə ondan qaçanda qaçdım özümə.
İçimdə başlayan çəkişmələrdə
Gizlənpəç oynadım vicdanımla mən.

Vicdan yaxşı seçir yirətin düzü
Yaxşından yamanı, dostdan düşməni.

O qovdu, mən qaçdım, itidir gözü
Harda gizləndimsə, o tapdı məni.
Vicdanım zamana uymur ki, uymur,
Məni yaşamağa qoymur ki, qoymur.

Bizim içimizi belə göynədən,
Bizi öldən salıb, bizi qəhr edən,
Haqqın öz səsidir, haqqın öz səsi
Vicdan xəstəsiyik, vicdan xəstəsi.

Gözümüz önündə haqq çilikdənir
Haqqın qəbri üstə nahaq dikedir.
Bağırдық: - Dayanın, haqq divanı var
Gördük, eşitmədi kimsə bu səsi.

Hələ üstümüzə çirkəb atdılar
Olduq bu millətin "xain bəndəsi".
İllər gəlib keçdi, ömür gödəldi,
Baharı gözəldik, təqvimlə gəldi.

Təqvim baharını neyləyirik biz?
Könül bağçamızı basdı ot, əlaq.
Ömrümüz boyunca gözəl diyimiz
Səadət gülləri açmadı ancaq.

Zülmün məhvərinə dolanır zaman
Göydəki buludlar insan ahıdır.
Göydə aramasın Allahı insan,
Hər kəsin vicdam öz Allahıdır.

Ay Musa, özünü yorma boş yerə,
İş ki, belə gedir, nə gerçək, nə haqq?
Allahı qəlbində görməyənlər
Vicdan kəlməsini necə anladaq?

İyul, 1999.

SANDIQDAN SƏSLƏR

MÜƏLLİFDƏN

Sovetlər İttifaqı dağıldandan sonra arxivimi araşdırdım, gənclik illərindən yazmağa başladığım gündəliklərimi, çap olunmamış şeirlərimi varaqladım, keçdiyim yolları dəftər səhifələrindən yenidən keçib həmişə rəhləndim, həmişə təssüfləndim. Ona görə rəhləndim ki, gənclik illərində də həqiqi görmüş, ağ qaradan seçmiş, duyğularımı, fikirlərimi qələmə almış, müəyyən qədər yazıya köçürmüşəm. Ona görə təssüfləndim ki, ömür yollarında bədrəmələrim də olmuş, duyğu və fikirlərimi açıq-aşkar və tam dəqiqliyi ilə yazma bilməmiş, zamanın tufanlarından ehtiyat etdiyim hallar da olmuşdur.

O dəhşətli illərdə çapa verə bilmədiyim, yalnız yazmaqla təsəlli tapdığım bu şeirlər qələməmin fəryadı - yəni, o zamanın ağrı, acılarıdır. 1950-ci illərdən Sovetlər İttifaqı dağılana qədər yazılmış və arxivimdə gizlədilmiş bu şeirlərin bir qismi ilk dəfə "Nağıl-həyat" (1991), "Ümidə heykəl qoyun" (1993), "Körpü çaydan uzaq düşüb" (1996) kitablarımda, tam halda isə 7 cildlik "Səsləri"min 6-cı cildində (2003 "Sandıqdan səslər" başlığı altında çap olunmuşdur. Burada verilən şeirlər onların yalnız cüzi bir qismidir.

NAĞİL - HƏ YAT

Anam olsan belə, ay anam, xeyli,
Səndən gileyliyəm, səndən gileyli...
Sən duymaq düşünməyə öyrətdin mənə,
Duyub-düşünməkdən azad olaydım.
Danışmaq öyrətdin sən öz körpənə
Nola, mən anadan lal doğulaydım.

Dilini bir il öyrəndim... nahaq!..
Öz dilim özümə kəsilib yağı.
Bütün ömrüm boyu çalışdım, ancaq
Öyrənə bilmədim danışmamağı...
Başıma bəladır mən öz dilim,
Dənizdə üzümə durub sahilim.

Yerimə öyrətdin tutub əlimdən,
Dolaşdım aranı, dolaşdım dağı.
Balana yerimə öyrətdincə sən,
Gərək öyrəldiydin yıxılmamağı...

Fikirlər yağılır beynimdə qat-qat,
Cavablar-qorxulu, suallar-yaşaq.
Həyatı qanana ögeydir həyat,
Onu qanmayana doğmadır ancaq.

Məni incidirlər bəzən qəsd ilə,
Ertəsi hər şeyi unuduram mən.
Girəvə düşəndə zalimə belə
Zülm edib, kam almaq gəlmişir əlimdən.

Ana, quduzlaşır həyat, ilbəil,
Dalayır puç olan ümidlərimi.
Niyə isti deyil, mehriban deyil
Bu amansız həyat qucağın kimi?..
Hardasan, ay ana, bir gəl, mən yenə

Bəlalı başımı qoyum dizinə.
Mənə nağıl danış, dayansın anlar,
Görüm, nağıldakı o qəhrəmanlar
Cütbaşlı divləri nə tənhiyə yıxır,
Nə tənhiyə gizlətib, tilsimdən çıxır.

Bir danış, hardadır, görüm, səadət?
Bizim yurdumuza o niyə gəlmiş?
Danış, danış görüm, Məlik Məhəmməd
Zülmətdən işığa necə çıxdı bəs?

Danışma ay anam, danışma, kiri,
Beynimə batmayır bu fəsanlır.
Divləri görmüşəm ki, nağıl divləri,
Onların yanında toyuğa bənzər.

Nadanlar görmüşəm, öz yolundakı
Dikə geniş deyir, düzə dik deyir.
Tülküləri görmüşəm, öz qolundakı
Dəmir zəncirləri bilərzik deyir.

Atasını söylən, yada baş alın
Rəhbərləri görmüşəm, qəddar, amansız.
Tikana gül deyən, gülə kol deyən
Qarılar görmüşəm dinsiz, imansız.

Quldurlar görmüşəm, özünə yer deyil,
Yurdunu talayıb asudə yatmış.
Tacirləri görmüşəm, simuzəri deyil
"Malades" sözünü Vətəni satmış.

Dünyam biləndən, duyandan bəri
Mənim gözümə düşüb həyat da.
Nağılda gördüyüm qorxunc şeyləri,
Həyatda görmüşəm, anam, həyatda.

Yanvar, 1964 - may, 1965

HÖRÜMÇƏK TOR BAĞLADI

Tariximiz danışdı,
Uydurma tarix ilə kimliyimiz anıldı -
Öz kökünü bilməyin gözü küllü bu millət
Zamanın yollarında hər addımda yanıldı.
Uydurma tarix bizi anamızdan ayırır
Yad anadan alınmış bələkdə qundaqladı,
Təmizlimiz laxladı.
Bu xalqın tarixini düz bildirən, düz yazan
Tarix kitablarında hörümçək tor bağladı.

Kim deyək dövrünü bu dövrünün, bu günün?
Vəzifəyi sümsünən
Vəzifə kürsüsünün
Birinci pilləsində mərəkəzdən noxtalandı.
Kişiliyi vardısı, bu anda axtalandı...
Ürəkdeki cəsarət,
mərddənlik,
dəyanət
talandı,
tapdalandı.
Məğrur keçmişimizdən üzüldü illərimiz
Şərəf bildik özgeyi qul olmağı, yoxsa, biz?
Hər cür zülmü udduq.
Könlüni qazanıb, ağılı unutduq.
Vidən, düzlük, həqiqət sürgün oldu bu yerdən.
Yaltaqlıq və xəyanət silahını yağladı.
Cəsarət qılıncının ağzı düşdü kəsərdən,
Qəbzəndə, qınında hörümçək tor bağladı.

Dilimiz yasaq oldu.
Ruhumuz qəlbimizdə bədi dustaq oldu.
Ruhsuz yaşadığca biz
Vidənımız, eşqimiz
Üzümüz ağ oldu.

Biz belə cəşadığımız, yaşamadığımız, süründük,
mənəlimizdə deyil, sözümüzdə göründük.
Ruhumuz qan ağladı,
Məscid qapılarında hörümçək tor bağladı.

Həqiqət dilə gəlirdi.
Dildə ilişdi, qaldı.
Həqiqətin üstünə yalanlar kölgə saldı.
Vuruşmadığımız, bəşadığımız
Biz "azadlıq" adlanan bir uydurma nağılla.
Ölənin düşüncələrini qəlbimiz yas saxladı.
Həqiqəti deməkdən elə qorxduq...
Ağılla
Həqiqət arasında hörümçək tor bağladı.

Oktyabr, 1968

QORXU

Mən qorxuram, sən qorxursan,
O da qorxur, bu da qorxur,
Biz qorxuruq.
Təzə fikir beynimizə gələnin kimi
tez qorxuruq.
Başqasından qorxdığımız bəs deyilmiş
Özümüzdənin biz qorxuruq!
Qorxu, qorxu!
Bir qurd olub yeyir bizi içimizdənin,
Nə gözəlyir Vətənin bizdənin?
İradə yox,
kişilik yox.
Biz qorxuruq,
biz susuruq.
Fikir ölür,
can sustalır,
ürək donub,

ruh boğulur.
Qorxu bizim dilimizdə kilid olur,
Beynimizdə qıfıl olur.
Dərd budur ki, bu dərdi də,
Biz qanırıq, biz bilirik.
Qorxa-qorxa
Özümüz də özümüzçün
Biz qorxuya çevrilirik.

İyul, 1972

BELƏ QALMAZ

Sabir demiş, "Biz ərəlik",
İş yerində
"Özgəsinin sözlərini
əzbərəlik".
Toz-torpağı yel sovurar,
Dənəsi də yelə qalmaz...
Vallah, billah, belə qalmaz,
belə qalmaz!
Bu inamla yaşamışam,
Bizim kimi zəvəkərlərin
İgidliyi dözümlə olsun,
"Heyvərlik, boşboğazlıq"
bizim olsun.
Gələcəyin övladları iş görəcək.
Hamı dua və zinətlə deyib,
Qəbrimizə tükürək.
Deyəcəklər, ey babalar,
Yaş yetirib kal oldunuz,
Gör-gör kor oldunuz,
Din-dinlə oldunuz.
Səbriniz heyrətdəyik,
Siz dözümdə fil oldunuz.
Ey nəvələr, nəticələr,

Biz heç nə yik, biz heç nə yik...
Gecə-gündüz babamızın
məlini heyrətdə yik.
Heyrət edin sizə bizim
səbrimiz...
"Lənət" deyib, siz tüpürün qəbrimiz...

Haqqımızı biz qanmadıq.
Biz bu günü yola verib
Gələcəyi inanmadıq!
Keçirdik öz əlimizi
Boynumuzu biz xaltaya,
Sap olmadıq bir baltaya.
Ac olsaq da, "toxuq" - dedik.
Biz ucadan "bəli" deyər çox bağırдық,
Qəlbimizdə "yox-yox!" - dedik.
Toz-torpağı yel sovurar,
Dənəsi də yel qalmaz.
Vallah, billah, belə qalmaz,
Belə qalmaz!

1974

DİZ ÜSTÜ

O, çox zəhmətli, çox qüvvətlidir
Böyükdür,
Nəhəngdir və qüdrətlidir.
Bunu çox eşitdik, çox dedik düzü.
Çox deyib, alçaltdıq öz-özümüzü.
Onun böyüklüyü aydındır bizə.

Bir baxaq,
Bir görək,
bilək, biz nə yik?
O, böyük görünür gözəlrimizə
Nədən ki, özümüz diz üstündə yik.

Kiçildik, biz ona böyük dedik
Yetər bu səcdələr, bu diz çökmələr.
Biz onun önündə iməklərdik
Əzdi başımızı nallı çökmələr.

Duraq ayaq üstü!
Axı, ərik biz.
Qalxsaq, o kiçilər, böyükerik biz.

Avqust, 1976, Şəki

MÜSAVAT

Zülmətli savaqlarda zəfər çaldığı gündən,
Qəlblərdə azadlıq odu yandırdı Müsavat.
Ulduz və hilal eylə ki, üç rəng qovuşdu,
Boz qurdu könüllərdə oyandırdı Müsavat.

Meydan oxudu qan çilən dövrəyə qarşı,
Hər zalimə, hər nadanə, hər hədyənə qarşı,
Tüğyan elədi eylə ki zülm insana qarşı,
Öz həddini zalimlərə qandırdı Müsavat.

İlhamını almış o, Vətən adlı gözəldən,
İman suyunu, çünki, o içmişdi düz ildən.
Xalq naminə haqq adlı vuruşlarda əzəldən
Ön cərgədə hər tilsimi sındırdı Müsavat.

Öndər dedi: - İstiqbal üçün dağ aşalım biz,
İstiqlalə, istiqbalə daim qoşalım biz,
Bir türk kimi isımlaşə, çağdaşlaşalım biz
Amalına bir xalq inandırdı Müsavat.

Amalı təmiz, məqsədi aydın, üzü ağdır,
Ən ali məramında qərəzlərdən uzaqdır.
Tarix şüuru - xalqımı millət yapacaqdır
Haqdan dönməni haqqa tapındırdı Müsavat.

Düzlük şuarı daima çarpışdı yalanla,
Torpaqdan alıb qüdrəti, kökləndi zamanla.
Cənnət edəcək amala dönmüş bir imanla
Ünvanı Azərbaycan olan yurdu Müsavat.

Fevral, 1977

SƏBR ELƏ DİK

Açan gündən gözümüzü
Ümidlərin laylasında
Xumar gördük özümüzü.
Arzumuzu vermə dilər,
Bizə ancaq döz, dedilər.
Elə bildik, düz dedilər.
Hər gecənin gündüzü var,
Gələcək gündüz, dedilər.
Biz gözlədik.
Qələbimizdə baş qaldıran
ümidləri zizlədik.
Hey izlədik,
Uca-uca kürsülərdən
Vəz olunan nitqləri.
Həyatda yox,
qəzetlərdə göstərdilər
bizə yalnız xeyri-şəri.
Şirin-şəkər yalanları yeyi-yeyi
Biz inandıq gələcəyə.
O gələmdi,
Düz yıldı,
Yıllıqlar düzələmdi.
Arzumuzun vəzini
Bizə yenə söz verdilər.
Həqiqəti görməməyə
Dəyişdirib gözümüzü
Bizə başqa göz verdilər.
Baxıb saxta gözümüzə
Hamar gördük çuxuru biz.

Saray bildik axuru biz.
Görmmdik qat bağlayan paxırı biz.
Bu paxırı görnlri,
Xalq yolunda candan keçn rnlri
"Xalq düşmni" damğasıyla
Lkkyib mhv etdlr.
Haqq adına haqqı yıxıb sürütdülr.
Bozu ağdan seçnlri
zindanlarda çürütdülr.
Susub dözdük, döz, dedilr.
Sözdñ boluq
Söz içindñ üz, dedilr.
Söz içindñ üz-üzñ
Sbrimizdñ bñzñk vurduq ömrümüzñ.
Hñr cñfaya dözñ-dözñ
Biz alçaldıq addımbaşı.
Qul etdlr vñtñndñ vñtñndaşı,
Ayaq altda palaz oldu lñyaqñti.
Biz ucalıq zñnn elñdik rñzalñti.
Sñbr elñdik.
Qara günü ağ söz ilñ pñrdññdik.
Zñnn etmñyin,
bñdbñxtliyi özümüzñ dñrd elñdik.
"Biz xoşbñxtik, bñxtñvñrik" - sözlñrini
Şüar kimi dilimizdñ vird elñdik.
Qırıb qalın meşññri
Pambıq ñkdik.
Qanımızdan güləb çñkdik.
Yüz hektarın mñhsulunu on hektara,
On nñfñrin mñhsulunu bir nñfñrñ
yaza-yaza,
Hñm insanı, hñm torpağı
Necñ verdik biz güdaza.
Meydan verdik ağ yalana,
Hñqıqñt dñ tapdalana-tapdalana
Çñkildi dağlar dalma,
Bñlkñ... orda daldalana.
Sñbr elñdik,

Özümüzü cəbr elədik.
Orden, medal yarışında
Dumanladıb beyinləri
DDT-yə zəhərlədik
Yüz-yüzləri, min-minləri.
Bircə çəngə ağ pambığa
Qurban verdik gənc qızları, gəlinləri.
Bu dünyaya göz açmamış körpələri
Bətdə cəzəhərlədik.
Yaşamadıq, baş girdik
Yalan-yalan vədləri yey-yey,
Ümid ilə qarnımızı doyuzdurub,
Biz inamla yenə baxdıq gələcəyə.
Gələcəklər gəlib keçdi,
Ümidimiz doğrulmadı.
Şirin-şəkər yuxular da çin olmadı.
Amma yenə səbr elədik.
Qələbimizi arzulara qəbr elədik.
Susmağı da qeyrət sandı qeyrətimiz.
Səbrimizin laylasında
xumarlandı qeyrətimiz.
Bu dözümlə,
Bu zülüm
Heyrətdir heyrətimiz!
Sentyabr, 1979

LAL - KAR

*Dil açmada lallıq da gedər, karlığımız da.
Çün lallığımız doğmuş idi karlığımızdan.*

Şəhriyar

Həm lal olduq, həm də
kar Lallıq karlıqdan doğar.
Niyə lal olduq, görən?
Bunu bilirsənmi sən?
Bunu bilək biz əvvəl,
Ötənlər baş vuraq
Bunun üçün indi gəl.

Zaman-zaman zildik
Məhkum olduğumuzu
Nə anladıq, nə bildik.
Bununçün də soydular
Dərimizi qatbaqat.
Haqqımızı kimsədən istəmədik, ey ustad.
Çünki onu qanmadıq.
Bu miskin halımızdan
Qızarıb utanmadıq.
Bütün dünya oyandı,
Biz hələ oyanmadıq.
Susduq, hər şey dözdük.
İçimizdən oyulduq.
Karlıqdan lal olmadıq,
Susduq-dey lal olduq.
Sabirimiz demişkən:
"Bir cayıb şeyik biz".
Tərs gəlib hər işimiz.
Bizim çaqqalımız da
Gəlir öz dağımızdan.
Bizim karlığımız da,
Bizim lallığımız da
Doğub susmağımızdan.

İyul, 1979, Şəki

BAŞQASININ YASINDA

Dərindir, qorxuludur sakit axan lal sular.
Bir kəlmənin içində bəzən neçə söz yatır.
Adi gözəl görünməz orda yatan duyğular,
Çözənsən, görərsən kül altında köz yatır.

İçimi göstərmədim cahil tutan güzgüyə,
Üzdə gülüb, içimdə müşkülüm ağladım.
Millətimin dərdini ünvanlayıb Özgəyə,
Başqasının yasında öz ölümə ağladım.

Dekabr, 1981

Hİ SRİ T Nİ ĞMİ Lİ Rİ

Gİ LİR

Tarıma çökülmüş sim bəniz sən!
Titr bir yarpağın titrəməyində.
Bil, dənizdə coşan suyun səyində
Xəzri gəlir, yoxsa, gilavar gəlir.
Bir az sıxlaşanda göydə buludlar,
Yavaşca titrəşir yerdə göy otlar.
Onlar da bilir ki, havada çən var,
Sabah yağış gəlir, sabah qar gəlir.
Müəssir deyildir hər kəsə ancaq
Ürəkəni keçəni gözdən oxumaq.
Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq
Gərək bilsən ki, ilk bahar gəlir.
Qəlbim götürməyir bəri-bəziyi
Çətindir yamamaq sınımış ürəyi.
Özün dərk edəsən gərək hər şeyi
Səni başa salmaq məni ar gəlir.
Baxışdan söz götür, söz anla sözdən,
Həssas ol, sevgilim, ömrün boyu sən.
Əgər sevirənsə, ayaq səsimdə
Gərək bilsən ki, Bəxtiyar gəlir.

1950

QISQANIRAM MƏN

O çalır, nəğmənin hər xalında səni,
Qəlbi, ruhunu tapmışan deyən.
Unudub zamanı, vaxtı, məkanı
Xəyal dünyasında məclis qurmuşan.
Səslərin oduna əriddib canı,
Özünü nəğməyə qarışdırmışan.
Nəğmə aldı səni mənim əlimdən,
Səni, nəğməyə də qısqanıram mən.

Dayanıb güzgünün qabağında səni,
Pərişan saçına daraq çəkirsən.
Arzular, diləklər təmənnasıdır
Bu qoca dünyada hər kəsin, gülüm.
"Pərişanlıq zülfün öz qaydasıdır",
Halı pərişanlar neyləsin, gülüm?
Güzgü də zövq alır gözəlliyindən,
Səni güzgüyə də qısqanıram mən.

Ömrün yollarını inamla keçdim,
Axırda odlandı bağrımın başı.
Eşqin çeşməsindən bir damcı içdim,
Axdı sellər qədr gözümün yaşı.
Bu dərdə tablamaq müşkül olsa da,
Eşqsiz ürəyi dəş sanıram mən.
Düşməsin araya gülüm, qan-qada,
Səni, özün də qısqanıram mən,
Daim öz-özünün yanında sən,
Neyləsin həftə də bir yol görüşən?

Dekabr 1961

GÖZÜN DİLİ

Qara gözlər,
Ala gözlər,
Qonur gözlər...
Nə qəddər sözlər
Deyilmiş mədhin gözəl gözlərin,
Şairlər, indi də məni söz verin.
Qorxuram gözlərin məni gözəldindən
Aman göz əldindən, dad göz əldindən!
Gözdən hansı qəlbə dağlar çəkilməz?
Gözün dediyini dil deyə bilməz.
Həm incə, həm dərin dili var gözün.
Sözünü ürəklər anlayar gözün.
Məni, çıxmasa da ürəyin səsi,
Elə ki, havada gözlər öpüşür.
Eşqin də ilk odu, ilk şərəfsi
vəlcə ürəyi gözlərdən düşür.
Gözləri mədh edən şeir də gerçək,
Gözün öz dilində yazılmış gerək,
Bu dil müəmmədir, bu dil çətindir,
Bu dillə dinəni bu dillə dindir.

1961

YOX DÜŞMÜR M, QALXIRAM

Ən uca mərtəbədə yaşayırsan...
Çox gözəl.
Məni bu pillələrlə
İmtahana çəkmi, gəl!
Yox, yox!

Mən dem ki,
Muğayət ol özündən,
Çıxma bu pilləni
Xəstə ürəyinlə sən!
Yox!
Onlar yormur mənə!
Bir addıma qalxıram
Qalxanda beş pilləni.
Düşəndə bir pilləni
Beş addıma düşürəm.
Düşürəm... Yox düşmürəm,
Sanki yoxuş qalxıram.
Mənə yola salırsan:
Gah özüm,
gah da sənə baxıram.
Düşürəm...
Düşə bilmirəm
Köynəyim tondan ağır,
Sıxır mənə çiyimdə.
Düşürəm...
Düşə bilmirəm
Sənin baxışlarının
Ağırlığı çiyimdə.
Yox!
Mən pillə düşmürəm,
Ruhum düşür göylərin
Min-min mərtəbələrdə.
Hara gedim, bilmirəm
Ayağıma dolaşan
Ürəyimlə indi mən?...

Düşürəm, xəyal kimi...
Aparıram beynimi,
Ürəyim sizdə qalır.
Kədərim yanımdadır,
Fərhim sizdə qalır...
Mənim bu tərs taleyim

Gör necə də zalımdır,
Enişim - hicranımsa,
Yoxuşum - vüsalımdır.
Sənin pillələri rini
Qalxmaq necə asandır
Düşməyə, enməyə çox çətin!
Bu da mənasız deyil,
Hər işi tərsinədir
Əzəldən məhəbbətə!

Oktyabr 1963

BİR SALAMA DƏYMƏDİ

Bu gün məni səni gördüm,
Salam verməyə istədim,
Üzünü yana tutdun.
Söylə, illərdən bəri
Qəlbimizin bir duyub
bir vurduğu illəri,
Axı, nə tez unutdun?
Beş ildə gözü müzdən axan o qanlı sellər,
Bir salama dəymədi?
Həyəcanla, fərhəllə, qəmlə dolu o illər
Bir salama dəymədi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?
Sənin eşqin salammı qorxuyamı dəyişdin?
Yoxsa sən öz əhdin, ilqarına ağ oldun?
O qədr yaxın ikən, bu qədr uzaq oldun.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız
Bir salama dəymədi?
Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi?
Sən neylədin, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənim üçün
Əlçatmaz bir çiçəksən,
Yaşanmış günlərim təkcə geri dönməyəcəksən!...

Qop, ey tufan, s, ey yel! Xəzəl olum, tökülüm
Düz beş il ürüyimd
Bəslədiyim məhbəbbət, bir salama dəymədi.
Bir günlük həsrətim döz bilməyin, gülüm,
Bəs nə oldu?
Bu həsrət bir salama dəymədi?
Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,
Sən necə etinasız ötdü bildin yanımdan,
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm,
Sənin qəlbin əsmədi.
Arxana da baxmadım!
Niyə sənin yolunu məhbəbbətin kəsəndi?...
Qazancımız de, bumu?
Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?
Sən məni zülm eylədin, mən zülm yaraşır.
Bir salama dəyməyin eşq ölüm yaraşır.

Sentyabr 1961

Həsrət

Yoxsan...
Qərib işdir
Danışiram yenə mən
Əlim qəlm tutur,
Durub şeir yazıram
Səhrə-səhrə sən mən.

Sən həmişə mənim kəndərim,
Sən həmişə də şadlığımсан.
Sən mənim əsarətim,
Həmişə də azadlığımсан...
Yoxsan...
Qərib işdir
Qəlbim,
hissim,
düşüncəm,
Axı, oyaqdır mənim

Necə nəfəs alıram -
Havam ki, yoxdur mənə?
Yoxsan...
Sən mənə üçün
Xoş arzularsan, demək,
Baharda qarsan, demək,
Qışda baharsan, demək.
Yoxsan...
sən mənə üçün
Daha çox varsan, demək.

Sevilənler, sevənlər
Ayrılığın, həsrətin
Əlindən dad çəkdi, dad.
Eşq - həsrətin anası,
Həsrət - aşiqə ustad.

Ömrün boyu qaçmısan
Arxanca yüyürmüşəm.
Səndə imkansızlığı,
Uzaqlığı görmüşəm.

Həsrət öyrətdi mənə
Hardayam...
indi hardan
Hara gedəcəyim mən.
Nəydim,
indi nəydim mən?

Həsrət öyrətdi, həsrət
Vaxtın hardan başlayıb,
Haraya vardığını.
Həsrət öyrətdi
mənə
Başlayan bir həyatın
Səndə qurtardığını.

Həsrətinin gözüylə
Mən dünyaya baxanda,
Gecələr gündüz olur.

Həsranın zülmüti
Gözümə nur verir,
İdrakıma göz olur.
Həsranım başlananda
Başlanır bu cahana
Sonsuz heyrətim mənim.
İdrakımla yaşıddır
Eşqim, həsrətim mənim...

Böyük bir şair dünyanın
Vaxtın qısalığından
Dad çəkib "uzan!" - dedi,
Anm qısa ömrünü
O, uzatmaq istədi.

"Ey an, sən uzan" deyib
Vaxta böhtan yazdı o.
Əgər həsrət çəkseydi
Ana yalvarmazdı o.

Onda o bilirdi ki,
Həsranın bircə anı
Bərabərdir illərə.
Bircə günlük ayrılıq
Neçə illik vüsaldan
Uzun olur yüz kərə.
Bircə günlük ayrılıq
Bir ömürə tənin olur;
Həsran vaxtı uzadan,
Səbri gödəldən olur.
Həsranın - məhəkkə dəşim,
Həsranın - yol yoldaşım.
Yanır başım üstündə
O, ulduz tək, o, gün tək.
Mərdandır, böyükdür
Həsranın də özün tək...

İyul 1964, Kislovodsk

SEVİ BİLİ RİMSİ ...

Ancaq məhbəbbət üçün yaranmışam mən,
Alamıqaz bilirdən bu haqqı kimsə.
Xoşbəxtəm,
küsmərim öz taleyimdən,
Əgər sevirəmsə...
sevilirəmsə...

Məhbəbbət - amalım, arzularımdır,
Ona kainatım, cahanım deyim.
Mənim dövlətimdir, mənim varımdır
Bütün varlığım ilə sevilə bilməyim.
Sevilə bilirəmsə, Əgər ürəkdən
Dünyanın ən gözəl adamıyam mən.

Səni sevirəmsə, sevirəm demək
Həyatı,
dünyanı,
yoxdur düşmənim...
Əgər sevirəmsə - qəlbim aynatmaq
Şəffafdır,
həssasdır,
kövrəkdir mənim...
Bu könül aynama gülümsəyirək,
Göylərdə,
yerlərdə
Əks olur həməni.
Sevirəm,
sevirəm,
sevirəm,
demək,
Bütöv bir aləmmə, kainatam mən.

Mən ki, kainatam, aləmmə, nə qəm,
Ayım da,
Günüm də,
Ulduzum da var.
Həm zülmət,

həm də ki,
aydınlıq gecəm,
Həm açıq,
həm tutqun
gündüzüm də var.
De məndən varlısı dünyada varmı?
Sevən də özünü yoxsul sanarmı?

Mənim öz eşqimin öz ulduzları
Dağıdır, könlümə nur, qucaq-qucaq...
Axi, bu sərvəti, dövləti, varı
Məhbəbbət bəxş edir insana ancaq.
Bəli, ilk insanla həmyaşam artıq,
Bilmirəm aydayam, ya gündüyəm mən.
Zamandan, məkandan çıxmışam artıq,
Dünyəvi aləmin fəvqündüyəm mən.
Öz böyük eşqimlə fəzadayam mən.
Məni endirməyin yerə, amandır.
Dünya çox kiçikdir məhbəbbətimdən,
Hər arzum bir cahan, bir asimandır.
Verir arzularım göydə səs-səsə,
Dəməyin yerdə uç, yer bəs deyilmi?
Yanan bir ürəyi, sevən bir kəsə
Asiman özü də qəfəs deyilmi?
Sevə bilirəmsə, gər ürəkə
Dünyanın ən yaxşı adamıyam mən!

Dekabr 1964

TƏZƏN

Bu şirin sevdaya düşəndən bəri
Neçə yol ayrıldıq bir-birimizdən.
Ayrılıq günləri, hicran günləri
Uzandı...
Ömrün ömrə aldı bizdən.
Biz ki, öyrənmişik hicrana artıq.

Cövrü yadda qalır, qəm unudulur.
Sevən könüllərçün, gülüm, uzaqlıq
Ən böyük, ən gözəl yaxınlıq olur.

Yağış dayandımı?
Qalın buluddan
Sıyrılıb yenidən təzə gün doğur.
Hər uzun ayrılıq, hər qısa hicran
Səni mənim üçün təzədən doğur.
Ayrılıq dəmləri düşürkən yada
Təzədən sevirəm, təzədən səni.
Elə bilirəm ki, bu gen dünyada
İlk dəfə görürəm, gülüm, mən səni.

Ayrılıq günləri düzülür səfə,
Hər gün gözləyirik, hər gün bir günü,
Ayrı bir adamsan, gülüm, hər dəfə
Vüsəlin vətəni, hicranın sonu.
Teleqraf kağızı... kiçik bir varaq.
Alışan könlümə su səpir yenə
Səndən ayrıldığım on gündür, ancaq
Milyon illərdir ki, həsrətəm səni.

On gündə əzabla neç-neç min,
Dəqiqə, saniyə yola saldıq biz.
Bu uzun anların, dəqiqələrin
Hansını yaşadığ bir-birimizsiz?
Sənin də yerinə danışaram mən,
Qoy olsun, qəlbimiz ayrı deyildir!
Biz iki olsa da vüsəl günləri,
Ayrılıq günləri bir oluruq, bir!
Həsrət, ürəyimdə qaladan möhkəm,
Hicran çöplərindən bir yuva qurmuş.
Sənin yanında da səni həsrətim,

Həsrət ayrılıqdan uzun olunmuş...
Görüş qışdan sonra gələcək bahardır,
Ayrılıq, görüş bitir... tez olur.
Eh! Ona nə var ki, müddəti vardır,
Həsrətsiz ölçüsüz, müddətsiz olur.

Bil, yaman gündü d, yaxşı gündü d,
İstər m qovuşam, m n yet m s n.
Gözüm gözlü rin dikil ndü d
Hsr t m, hsr t m, hsr t m s n !

İyul 1965, Qusar

**ÖZÜNDÜ N AYRILA
BİLMÜ YÜ CÜ KSÜ N**

Deyirs n, d r d oldu biz eşqimiz,
Sarsıntı, üzüntü yetm zmi artıq?
Ürkcü n q d r bir olsa da biz
H y at yollarında ayrılmalıyıq.

Ayrılmaq! Söz asan, m l ç tindir,
Sevm k! Bu ki, s n n öz fitr tindir.
Nec ayırasan odu ürkd n,
İstini at şd n, tri çiçkd n?..

M n n öz ist yim, m n n öz kamım –
S n n öz ist yin, s n n öz kamm.
S n n ad günündür m n n bayramım,
M n n ad günümdür s n n bayramın.
Biri-birimizçün doğulmuşuq biz.
Birdir h r eşqimiz, h r ist yimiz.

H r d n bir darıxıb g lzm y çıxsan,
Ayağını öp n göy otlar m n m.
Başını qaldırıb göylü r baxsan,
Kövr lib qaralan buludlar m n m.
Dem ki, yanımcı n h r l nirs n?..
Mehv rin başına g r k h r l n m.
B z n s b b sız d k d r l nirs n,
S b b i axtarma, o s b b m n m!
Q l bin çox ucalır, çox qanadlanır,

Ona zirvə mənəm,
Ona son mənəm.
Yata da bilmirsən uzun gecələr,
Gözlərindən qaçan o yuxun mənəm...
Hər kəsə tutmadın, axı, tən mənə.
Sən də bu dünyada mənənimçün təksən.
Sən qova bilərsən evində nənəni,
Qəlbində ki, qova bilməyəcəksən.
Sənin hər dəqiqən, hər anın mənəm,
Axı, adın mənəm, ünvanın mənəm.

Qapını üzümə bağlasan da sən,
Özündən ayrılı bilməyəcəksən...
Sən ki, sən deyilsən,
Sən də bil, mənəm.
Yaşını çoxaldan, səni ucaldan,
Gün mənəm,
Ay mənəm,
Gülüm, il mənəm!..

1965

UNUTDURDUN SƏN MƏNİ

Xəyalınla, fikrinlə
Həmişə sərxoşam mən.
Unutmuşam özümü,
Dönüb sən olmuşam mən.
Öz könlümün səndən,
Öz könlümünün düşüb
Dağlar başı qaralıb
Dərhlər gün düşüb,
Niyə belədir, gülüm,
Sən özün bilməlisən,
Fikrim dəyün düşüb!

Həqiqət, - güman olub
Xəyalım - duman olub
Gah düzəndə sürünür

Gah t p d  görünür.
İli ir kollarlara
Fikir r – qıraq-qıraq,
Arzular - para-para,
 mid r pərən-pərən,
Q s ml r - yalan olub
An var dönüb il olub,
 l var dönüb an olub.
H sr tim, bu anlan,
günləri, danır mənim.
Saatımın  qr bi
Yalnız sənin ba ma
Dönüb dolanır mənim.
S n  könül ver li,
Mənim     n bu köhnə
vaxt  l s  pozuldu,
Sənin məhəbbətinin
Dərəcəsi,  l s 
Mənim vaxt ölçüm oldu.
Bir  axtalı qı dayam,
Mənə əlvən baharı
Unutduran sən oldun.
Ancaq hər gün bah n
Məndən soran sən oldun!
 mmanam, sahilimi
Unutdurdun sən mənə.
Qarlı da am,
selimi
Unutdurdun sən mənə.

Gec y m,
g nd z m 
Unutdurdun sən mənə
 nsanam,  z- z m 
Unutdurdun sən mənə
Bu dünyada hər şeyi
Unutdurub sən mənə

Çəkirmisən göz dağı,
və zindən öyrətdin
Səni unutmamağı!..

1965

NÖQTƏ YƏ DÖNDƏRƏRDİM

Mən burdayam, sən orda...
Yenə hicran, yenə qəm...
Yerdəyəmmi? - bilmirəm,
Göydəyəmmi? - bilmirəm...
Aramızda sən kimi,
uçrum kimi dayanan
Bu uzun yollar deyil,
Gülüm, zamandır, zaman!..

Məhbəbbətimiz qədr
və zabımız var bizim.
Aramızda dayanmır
Bu uzun yollar bizim!..
Aramızda dayanır
Neçə-neçə il, gülüm,
Neçə-neçə ay, gülüm!
Bu ayları, illəri
Fikrimin sürətli
Necə udum, ay gülüm!
Bizim istəyimizlə
Qara dönüb ağ olmur!
Yolu qısaltmaq olur,
Vaxtı qısaltmaq olmur.

Uzun yollar, dolaylar
və gər olsaydı dərdim,
Mən onları kəmərtək
Belimə dolandırıb
Nöqtəyə döndərərdim!

Avqust, 1965

AZADLIQ

Azadlıq istəyirdin...
İndi məndən uzaqda
Azadsan, cismən azad.
İndi buyur, sevgilim,
Mən dustağam, sən azad!..
Beləmi?
İnanmıram.
Biz bir şəhərdə ikən,
Dəqiqəni, anını,
Səpa düzüb incitək,
İzləyirdim səni mən.

İndi məndən uzaqda
İzləmir heç kəs səni.
Ancaq, azad deyilsən,
İzləyir, öz köksündə
Aldığım nəfəs səni.
Orda pərsiştəşkarın
Bir deyil, min-min olsun.
Qorxmuram, yox, qorxmuram,
Mən yox, sən öz hissin,
Sənin gözətçin olsun!
Sən sevən bir ürəyin
Özü boyda dağısan!
Mənim dustağım deyil,
Hissinin dustağısan,
Qələbinin dustağısan.

İyul 1966, Şəki

* * *

Nəğmə olub gəlir
Sənə layla çalardım,
Dönüb yuxun olaydım.
Ayaqların altına

Sərdədim gül-çiçəklili
Çölü məni, çiməni məni.
Nağıllar dünyasma
Aparaydım səni məni.

Çıxıb çərçivələrdən
Göylərə baş vuraydıq.
Vaxtı da donduraydıq.
Qanunlara od vurub
Sərhədləri qıraydıq.
Eşqimizin oduna
Dünyanı yandıraydıq.
Biz məhbəbbət ünvanlı
Təzə dünya quraydıq.

Səni hər an, hər saat
Görmək üçün, sevgilim,
Gecələr ay olaydım,
Gündüzlər gün olaydım.
Sənin gözəlliyindən
Səhər-axşam həzz alan
Dilsiz güzgülən olaydım.

Güzgülən olsaydım gər,
Qəm yeməzdim yenə məni;
Səni, öz diləyimcə
Göstərirdim səni məni.

Sentyabr 1966

KÜÇƏ DƏ İTİRDİM...

"Yaşaya bilmirəm bu sayaq daha,
Bəsdir,
Yorulmuşam,
Qurtaraq daha!"
Deyə avtobusa mindin...
Dayandım,
Vaxt da mənim kimi dayandı, sandım.
Yox! O dayanmadı, işlədi yenə.

Minib avtobusa səninlə birgə
Bir göz qırpımında zaman da getdi,
İxtiyar da getdi, güman da getdi...

Bu nədir?
ayağım üzüldü yerdən.
Hər şey öz yerini dəyişdi birdən,
Dayandım...
Arxamca yollar süründü,
Saat da tərsinə dolandı, döndü.
Səndən ayrılmadım,
Səndən məni, gülüm,
Özümdən ayrıldım,
Özümdən, gülüm!
Bilmədim nə idim,
İndi nəyəm məni?
Küçələrdə uçuma döndü gözümdə.
Səni itirdiyim bu anda bilsən,
Yolların üstündə itdim özüm də.
Dolaşdı kainat,
Qarışdı aləm,
Kimdir qulağımda belə hönkürən?
Küçədə itirdim səni, dözmürəm;
Həyatda itirsən neylərim görəni?

İyun, 1967

UNUDAM GƏRƏK

Ayrıldıq... güc gəlirdi bizə hücumlar,
Ayrıldıq, usanıb tənəddən, sözdən;
Bizdən razı qaldı yadlar, qohumlar,
Biz razı qalmadıq öz-özümüzdən.

Ayrıldıq... nəğməmiz qaldı yarımcıq,
Fikirlərdə pərişan, könüllərdə qırıq.
Ayrıldıq... de harda ləngidi zaman?
İndi nə sən sənədən, nə də məni mənim.
Başımda tufanlar hayqırıdığından,
Meyvəsi dəymiş tökülən mənim.

Dağlara dırmanıb ardımca qoşdun,
Özgü buludlara qarışan mənəm.
Taleyin hökmüylə sən çox vuruşdun,
Bu ağır hökm ilə barışan mənəm.
Yandıran da mənəm, yaxılan da mən.
Döyən də,
Vuran da, yıxılan da mən!
Ayrıldıq...
bilmədik,
neçin,
nədən biz?
Ayrıldıq...
Ayrılmmaq istəmədən biz.
Yoxdur ürəyimdə sənə qızıl b, kin,
Yadıma düşməyir bədən mələrin.
Nifrətsiz ayrılıq ayrılıq deyil,
Nifrətsiz ayrılıq vüsaldan şirin...

Gülüm, sev-sev ayrılıq biz.
Ürək kökdən düşən tək sim bənzer,
Bizim gözü yaşlı, bədənəxt eşqimiz
Atalı-analı yetim bənzer.

Deyirəm unudam səni mən gərək.
Mümkünmü?
Arzuya məlul tən gərək!
Unuda bilməkcün səni, sevgilim,
Təzədən doğulam, təzədən gərək!

Avqust, 1967, Nalçik

GÖR NECÜ GÜCLÜSÜ N

I

Yatmaq istəyirəm...
sənsizliyimi
Yuxu dənizində batırım deyil.
Yuxumsa kölgəni öz kölgəm kimi

İzləyir, qısqanıb səni hər şey.
Yuxum qaçaq düşüb məndən yan gəzir,
Yuxum küçələrdə sərgərdan gəzir.
Həsrətin asılıb kirpiklərimdən
Yuxum da gəlmir ki, heç olmasa mən,
İtirim, baturım səni yuxumda.
Məndən vəfalıymış səni yuxum da,
Yuxum qaçaq düşüb yatammıram mən,
Yuxum qorxub qaçıb fikirlərimdən...

II

Gəzmək istəyirəm...
sənsizliyimi
Yollarda itirirəm, unudum tamam.
Hara gedirəmsə, xatirən kimi
Ağır bir yük ilə qarşılaşaram.
Səni itirmişəm,
neyləyim ancaq
Hər zaman, hər yerdə
görünür yerin.
Yox, dözə bilmirəm, dərdə ondadır ki,
Özündən ağırdır xatirələrin.
Şirin xatirələr bir tikan tiki
Yollara səpilib dəstəbdəstə.
Xatirən tikandır cızır qələbimi,
Yoxluğun duz səpir yaramın üstə.
Yaddaşım elə bir günəş ki, gün ki,
Dünni nur kimi görürəm aydın.
Deyirəm, yaddaşım elə ölsün ki,
Mənə dünnimi xatırlatmasın!

III

Gülmək istəyirəm... ürəyimdəki
Höknürtü səni batırmaq üçün.
Bilmirdim,
Məhbəbbət bir cəllad tiki
Mənim gülüşümü öldürmüş bütün.
Yandırdı könلümü bu soyuqluğun,

Var ikən, sağ ikən yox olmuşam mən.
Gör necə güclüsən, sən yoxluğun,
Mənim varlığımı aldı limdən...
Başımda tufan var, könlümdə çovğun,
Arzu da, fikir də qaldı yarıda.
Gör necə güclüsən, sən yoxluğun
Mənə ögey etdi doğmaları da.
Fərhim, sevincim dünəndə qaldı,
Dərdimdə, qətimdə yaşarsan mənim.
Yoxluğun gör necə qəlibə çaldı,
Bu günüm ölüdür, yaşar düşünim!
Çaldım öz könlümü ayrı simdə mən;
İlişib qalmışam düşünimdə mən.

Sentyabr 1967

K P N K
Xatirələr

Emin Sabitoğlu bəstələmişdir

Kəpənəklər uçub gedər,
Əlimizdə
İşləyən toza bənzər xatirələr.
Payız gələr...
Yollar üstə səpələnən xəzlərdən
Gah itən, gah üzən çıxan
İz bənzər xatirələr...

Fikrimizin aynasında
Gah alçalır,
Gah yüksəlir xatirələr...
Gah olur ki, acılıqdan
ürək dölir xatirələr...
Gah həyatın özündən də
Əziz gəlir xatirələr...

Dağ başından gün yilr.
Bir müddətsi istiliyi
daş-divarda qalar ancaq.
Güclük gedir,
xatirəti könlümüzü alar ancaq...

Unudulmuş bir kədərli nəğmədəki
Qırıq-qırıq sözün bənzər xatirələr.
Hərdən yanıb,
Hərdən sönmə
kəz bənzər xatirələr.
Cığrıları dağa çatan
Düz bənzər xatirələr.
Bir işıqsız göz bənzər
xatirələr...

Noyabr 1967

ÖZÜM-ÖZÜMÜ DANDIM...

O gün... o müdhiş gün...
sevərk səni,
Üstün təhqirdən od əldim mən.
Sənin on beş illik ümidlərini
Arzunu, hissini gülləldim mən.
İndi mən özümü dandım büsbütün,
Başqa cür baxıram indi aləm.
Mənim söhbətimin, mənim sözümün
Dadı da, duzu da sənənməmiş, demə...
Söndü sənəmdəki o od, o ocaq,
Boş bir qovuq kimi havadayam mən.
İnsan nə fəlsinən uzaq, çox uzaq,
Vulkamı soyuyan bir adayam mən.
Ağlım ürəyim necə qırıbdır,
Mən özüm-özüm bir yük olmuşam.
Sənəmdə ürəyim buz bağlayıbdır,
Budağı budanmış kötük olmuşam.

Nə çiçək oxşayır, nə ulduz mənə
Fikirlər dağılmış, xeyallar enmiş.
Yerin də, göyün də gözəlliyini,
Sənin gözələrinə mən görürəmmiş.

Gecələr düzülür sapa fikirlər,
Yorğanım daş olur, döşəyim tikan.
Səhərlər gözümü açıb dünyaya
Qalxmaq istəmirəm heç yatağımdan.

Yatmaq istəyirəm, yatmaq, bax el
Gözümü zilləyib tavana baxım.
Mən hansı arzusun təlatümüyü
Əynimi geyinib qapıdan çıxım?

Qaçıram, qaçıram, səhərlər mənə
Bir deyən olmasın - "Sabahın xeyir".
Axı, sabahını itirən yazıq,
Sabahdan şər umur, xeyir istəmir.

El bil dayandı yolu ömrümün.
Buna can atırdım... bəş arzu nəydi?..
Həsrət, vüsalla dolu ömrümün,
Mənə nə itincə, özü itəydi...

İndi yolum düzdür... nə dağ, nə dər...
Bu başdan baxanda, o baş görünür.
Kaş qismət olaydı istəyənlər
Enişsiz, yoxuşsuz, dalğasız ömür...

Həyat çırpıntıymış... onun hər günü,
İllərin yükünü çəkəsə, nə dərdim...
Mən Qorqud olsaydım, sevgi sözünü
Yaşamaq sözünə cinas edərdim.

Sentyabr 1968

MƏN URƏK OĞRUSU

Alıb keçmişini,
Əvvəlcədən mən
Əzablar bəxş etdim gələcəyinə.
Hissim xəcil qalıb öz mənimdə
Sözüm də qurtanb... Nə deyim sənə?

Küləklər oynayıb ürəkdə, canda,
Özüm düşməndir öz canım mənim.
Gözüm ağlamır mən ağlayanda
Vidanim ağlayır, vidanim mənim.
Saz tutub içimdə qəm şikəsti,
Kədərlə bəstəsiyəm, vicdan xəsti.

Əlrim yapışb öz telyimdə.
Mən heç nə ummuram gələcəyimdə.
Dağı da dağılayır dağın öz dağı
Üzüm durubdur öz dərdim-sərim.
Bu günüm sabaha danlaq, göz dağı,
Sabahım-dünən təssüflərim.
Yüz-yüz peşmançılıq çəkəmməz, dayan,
Bir zərrə daşını, zərrə yükünü.
Qaytara bilməmiş geri, heç zaman
Axı, mən təssüf, bir ötən günü.

Sözüm - bu günümün çıxıran səsi,
Kədərlə bəstəyəm, vicdan xəsti.
Alıb ürəyini,
Əvvəlcədən mən
Sənə əzab verdim ürək dolusu.
Mən kiməm? Utanır dilim sözümdə.
Mən - ürək oğrusu, ömür oğrusu!

Etiraf asandır! Mən hansı haqla
Qovmaq istəyirəm könlümdəni?
Özüm öz eşqimi tapdalamaqla
Əlindən almışam gələcəyini...

Sənin sabahını kölgələndirən
Məğrur keçmişinin ləkəsiyəm mən...
Ney tutub içimdə qəlmə şikəstəsi,
Vicdan xəstəsiyəm, vicdan xəstəsi.

Avqust, 1970

NAĞİL GECƏM

Ulduzların diliyə
Nesə danışır gecə.
Mən də fə seyr etdiyim,
Adi, sadə bir gecə...
Birdən...
qəlbim titrədi
Üşüdüm,
köks ötürdüm.
Ürəyimdə bir səni,
Bir də...
illər dalından
Nağil gecəmi gördüm.
O gecə...
gözlərimdə
Mürgüləyir həmişə
Ən şirin uyğum kimi.
O gecə...
ürəyimin
Yatır dərinliyində
Altıncı duyğum kimi...
Gecə...
bir səni,
bir də mən.
O gecə baş qaldırdı
Bu gecənin içində...
Şirin duyğularıyla,
Hər şeyt arzularıyla
Bir anda doldu gecəm.

Uzaq bir xatirənin
Həzin zümzüməsində
Nəğməlişdi bu gecəmə.
O gecə çoxdan keçib,
Geri dönməz o, bir də.
Bir gecənin həzzini
Geri qaytara bilməz
Mən belə gecələr də...
Bir gecədə, bir anda
Şirin bir xatirəyə
Acı gerçək görüşdü.
O gecənin gözündə
Bu gecənin bağrına
İsti bir damcı düşdü.
Dedim, dağıl dünya,
Dağıl, tez dağıl, gecəmə.
Sən dünyadan köçmüşsən
Qəlbimə, nəğlə gecəmə.
Sən indi bu günümə
Gedə bilməzsən yola;
Ürəyimdə yaşarsan
Təssüflə qol-qola.
Dövrən dönür, vaxt keçir
Səhərdə az qalır.
İndi gecələrərim də
Mənimlə yalnız qalır.
Sən yoxsan...
Bu günümə
Rişxənd edir dünənim.
Mən bir gecə gəlsə də,
Nəğlilə gəlmir mənənim.
Bu gecənin içində
Nəğləsizəm indi mən.
Gecənin illərində
Sarı bir yarpaq durur
Xatirə dəftərində.

Fevral, 1973

DARIXMA HA...

Məktubunu oxuyuram...
Dön-dön,
Qayıdıram hər cümlən, hər sözün.
Oxuyuram,
Düşünürəm.
Düşündü gözlərimi yumuram ki,
Səni görəm.
Oxuyuram, düşünürəm. Fikrim ötən günlərimi
varaqlayır,
Oxuyanda gülümsəyən sətirlərin,
Düşündü qan ağlayır.
Bir məktubda nə deməkdir
Bu ağ, qara?
Rənglər bax,
Hardan-hara?
Kim deyir ki,
Hər kəlmənin
Bir mənası bir yükü var?
Yox! Ürəkdə dilə gələn yaşıl sözlər,
Budaqlardır,
Yüz budağın bir kökü var. Kök ürəkdir.
Yarpaqlarda rəngi yaşıl,
Səsi, sözü pıçıldılar.
Pıçıldının səsi birsə,
Mən tələbi, mən sözü var.
Mən sözün öz mənasını istəmirəm.
Bir məzmuna o, qul olur,
O, duyğudan məhrum olur,
Yoxsul olur.
Mən vurğunam hər kəlmənin
Çalarına.
Nida kimi dik dayanıb
Hökm verən halına yox,

Sual kimi boyun büküb
Düşüncüyü dalanna.
Düşüncünün min rəngi var.
Göydəki ay, yalnız aydır,
Suya düşsə,
Qırçınlanan dalğalarda
Neçə rəngdənin çəlgisi var.
Sənin illərin duyğuların
Sözün məna sərhədində
O tayıdır.
Sözün yatır quzu kimi,
Çalarları haraydandır.
Çalarların alovuna alışıram.
Günün keçir...
Səsləndikcə qulağımda cümlelərin,
Ətrafıma lal kəsilib
Mən səninlə danışaram:
Yazırsan ki: - Darıxma, ha...
Burda sözün qəsdə geniş,
Yuvası dar.
Burda sözün cövhərində
Neçə-neçə söz sıçrayar.
Sözünün fikir.
Fikirdənin də
Neçə-neçə mətləb çıxır.
"Darıxma"nın o tayında
Söz darıxır,
Söz karıxır.
Sənin "yox"dakı o "var"a bax.
Sözün əksi-çalara bax.
Sənin "darıxma" deyən zaman,
İstəyirsən ömrüm boyu
Mən darıxım sənin üçün.
Rənginə bax, qələbindən çıxan sözün!
Darıxıram, aya, günə sığışmıram.
Darıxıram,
Dünyamızı
Qaydasına ölçüsünə

Sığışmıram.
Darıxıram,
İstəyim çatmaq üçün.
İstəyimiz fəvqündədir sözümüzün.
Darıxıram,
Doğmalarım sağ-solumda.
Darıxıram,
Baxışların
Yanıb sönür xəyalımda.
Gözəlrimin önündəki baxışlara
Yad olmuşam.
Xəyaldakı baxışların işığında
Udulmuşam.
Təqvimdəki varaqların
Bir ayını birdən cırın!
Yayı ötüm,
Göz yaşı tək kirpiyimdən,
Qopub düşüm payıza mən.

İyul, 1975, Şəki

KİLİD

-Sən mənə hamıya qısqandın, yetər.
Nədir bu şübhələr, bu üzüntülər?
Bir belə qısqançlıq nəyi gətirir?
Sənə də, mənə də məhv edəcəkdir.
Mən ki səninliyim
get,
Arxayın get.
Nə özünü incit,
Nə mənə incit!
-Sevirəm,
Nə lüzüm söz, öyüd?
Mənim qısqançlığım sevgimin özü!
Vurulan kilidin böyüklüyü də -
Qorunan sərvətin də ölçüsü!

Dekabr, 1973

YAMAN DARIXMIŞAM

Yaman darıxmışam səninçin, yaman!
Mən əsir düşmüşəm öz istəyim.
Nifrəti gizlətmək asandan asan,
Sevgini gizlətmək mahalmış, demə!

Haraylar yüklənir könüldən yenə,
Bu necə haraydı, bu necə haydı?
Öhdəmdən gəlirdim... Gözüm üzünə,
Qulağım səsinə darıxmasaydı...

Elə bil hər yerdən üzülüb əlim...
Mən azıb qalmışam qəmə dərsində.
Dirilib yaşanır səni günərim
Sənsiz günərimin xatirəsində.

Yaman darıxmışam... Bu nədir yenə
Ağlım sağa baxır, ürəyim sola.
Ürəyim dönübdür göy göyərçinə
Qonub sən gedəli sən gələn yola.

Yaman darıxmışam... Hər axşamçağı
Arzumu günəşin telinə sardım.
Mənimlə olsaydı, mən darıxmağı
Zamana ən uzun ölçü sanardım.

Yuxuma gəlmişdin...
Qısıldıq küncə.
Danışdıq...
Yel əsdi...
Dağıldı dərd-qəm.
Kölgəyə dönmüşdüm,
Səni görüncə
Sənin işığında yox oldu kölgəm.

1974

SƏN OLURAM MƏN

Yaxşı ki, ayrılıq,
Yaxşı ki, bizdən
Çırpıntı, sarsıntı lə üzür yen.
Həyatı öyrəndik həsrətimizdən,
Odur ki, həmişə möhtacam sən.

Rəngi bir,
dadı bir
toyun, büsətin
Həsrət min rəng çəkir gözlərimiz.
Yaxşı ki, ayrılıq,
bu dərd həyatın
Dərin qatlarını göstərir biz.

Yanımda olanda uzaqdasan sən
Mən səni görmürəm olduğun kimi.
Səndən ayrıldım,mi,
hər yerdə sənən
Mən görür bilmirəm, vallah, heç kimi!

Yanımda bir quru cisməm özüm də,
Ayrıldım,
ruh olub əriliyəm mən.
Eşitmə qulağım,
Görmür gözüm də.
Arzudur eşidən, həsrətdir görən.
Adi bir insanam,
Sənin yanında
Başqa qayğılarla yaşayıram mən.
Elə ki, ayrıldım,
qəm dumanında
Fikrimin ilki də,
Sonu da sənən!
Yanımda rahatam, sakitəm tamam,
Ayrıldım, od tutub alışır ürək.

Rahatlıq - ölümdür,
Həllə mə'n sağam.
Mənə tufan gərək,
həyəcən gərək!

Vüsal dəmlərində sən nur, mə'n چراق,
Görürəm, mə'n mə'nəm, sən də sənmişən?
Ayrılıq dəmləri sən, sənmişən, ancaq
Bilmirəm, bə's niyə mə'n olmuram mə'n?

Səndən ayrılanda vahidəm, birəm,
Həm də bir hədəfə vuruluram mə'n.
Yanında, həmişə ikiləşirəm,
Ayrıldım, çevrilib sən oluram mə'n.

Avqust, 1980

DƏRİNSƏN, ZİRVƏN SƏN

Hikmət kitabıdır sənin surətən.
Onu sona qədər oxumaq çətindir!
Sən uzun illərin dolaylarında
Mənimçün heç zaman adılmışmıydın.
Sən "gəlmə" deyirsən, gərək "gəl" - desən,
Yüz giley gizlənir bir gileyində.
Həmişə, hər yerdə qeyri-adisən
Qəribə görünən adiliyində.

Baş vurdum könlünün dərinliyinə,
Qalxdım zirvəsinə sənin arzunun.
Əlimi, qolumu bağladın yenə.
Nə orda son gördüm,
Nə də burda son.

Ürəkde nə qədər inci gizlənməz
Onlar bir-birində bəha, dəyərlidir.
Sonuncu görüşdə tapdığım gövhər

İ vətəli gövhərdən daha dəyərlı.
Sənin ürəyində yatan incilər,
Mənim ürəyimə ulduzlar çilir.

Qəlbi təbatay açmamısan sən,
Qorxmusan, gözünə çox işıq düşən.
Gözərim qamaşa...
Hər görüşündən
Bir sır saxlamısan gələnin görüşü.

Aya çatmamışdan o gözəlliyi
Yetişməyə eşqilə yandıq, düşündük.
Mən il bu həsrətli tor atdıq göyü,
Çatdıq,
ovcumuzda qum geri döndük.

Aydın fəsanı si bitdi o gündən,
Dönüb ovcumuzda toz-torpaq oldu.
Sırrını insana bildirdiyindən
Aydın gözəlliyi itdi, yox oldu.

Sən mənim ovçuma qum tökməyə kən
Həmişə gizlətdin nəyisə məndən.
Ucaldın günbəgün,
Qalxdın günbəgün.
Daha gözəl oldun bu gün, dünəndən.

Hikmət kitabıdır sənin surətın.
Onu sona qədər oxumaq çətin!
Bu uzun illərin dolaylarında
Mənimçün bir dəfə adılşmışdın.

Dərsən,
zirvəsən mənim gözümdə,
Belə tanımışam səni mən, gülüm.
Qeyri-adiliyin boy alır, həmişə
Mənim həsrətimdən, eşqimdən, gülüm.

Avqust, 1980

İŞIQ SÜRÜ Tİ

Xəyalım yenı dı öz səffərində,
Onun söykək yeri dırdım, mılalım.
Anın yüzdı biri, mindı birində
Ərzin o başına uçur xəyalım.

Məsəffı yox olur göz qırpımında,
Uçan xəyalımın kəramətindən...
Bir dı baxıram ki, Onun yanında
Diz-dizı, üz-üzı oturmuşam mın.

Xəyal məsəffını yox edib keçir,
Bəs Ona hardandır işıq sürüti?
Bir anın içində əridib keçir
O, həmm məsəffını, həmm dı həsrüti...

İşıqla doludur sevin könlüür,
Tutuşar, alışar o, axşam-səhər.
Sevgiyı mırhaba, sevgiyı alqış!
Çırağ da nurunu gur seldın alır.
Xəyal bu sürüti sevib alışmış
İşıqla süslənmiş könlüdn alır.

İyul, 1997

QƏZƏL, QOŞMA, GƏRAYLI

* * *

Yenə bağlar o bağlardır, fəqət bağda gülüm yoxdur,
Gülüm yoxdur, bu dünyada ayım yoxdur, ilim yoxdur.

Zaman dönməz öz hökmündən... Biz ayrıldıq, tez ayrıldıq,
Dilim bar verməz, ay dostlar, deyim ki, sevgilim yoxdur.

Çiçəklərdən, külləklərdən mən allam trini yarın,
Dilə kəlməz, ürək ölməz, sevgilərcin ölüm yoxdur.

Gülüm qəyar qılıncıyla sevgiləni ayrı düşdük biz,
Bu həsrətdən, bu möhnətdən daha müdhiş zülüm yoxdur.

Sevib yandım, küllək qalxdı, külüm sovruldu flakə,
Məni gərmə bu dünyada odum söndü, külüm yoxdur.

Ağac yansa, fəğan eylər, deyər öz dərdini aşkar,
Deməkcün dərdimi yar, bənim varsa, zilim yoxdur.

Səninlə Bəxtiyaram mən, ayım sənsən ilim sənsən,
Bu dünyada mənim sənsiz ayım yoxdur, ilim yoxdur.

Oktyabr, 1961

***

Bu qəddər saldı məni həsrət, amandan-amana
Könlüm axırda mənim d ş d  g mandan-g mana.

Ne  alim yazıb  z dərdini izhar elədi,
A şiqin dərdi fəqət keçdi zamandan-zamana

D rd -q md n usanıb d ş d  könül hicr oduna,
El y k indi  ikay tmi yamandan-yamana?!

Səni gördükdə mən ancaq belə dil-dil  t r m,
Bo alır g y  buludlar da dolandan-dolana...

Dem r m görməmişəm mən səni çoxdandı, gülüm,
Görürəm surətini yalqız olandan-olana...

Könlümün  st  d  n k lg  r  lan silinir,
Başımın  st n  sən k lg  salandan-salana.

Ne  yol v dd  verib  hd  vəfa qılmadı yar,
Bəxtiyar! Qəlbin axır d ş d  talandan-talana.

Sentyabr, 1963

***

Ağlar  r yim, s s g  r, ah-azar görünməz.
Gözdən ya  axar, qaynağı zinhar, görünməz.

Ruzgar yenə tüğyan eləyir dalda, budaqda
Toz-torpağı gördük, niyə ruzgar görünməz?

Tonqal yanır, at   görünür, at   yaxmı ,
  l gizli s bb , gizli s bb bkar görünməz.

İllər üzərindən yön alıb yol gedirik biz
İllər görünür, bəs niyə yollar görünməz.

Qəmdən şad olursansa, könül mülkünün sən bax,
Güllər açılib, amma o gülzar görünməz.

Bəxtin məni yar olduğunu çoxları söylər,
Bəxtim görünür, bəs niyə dildar görünməz?

Avqust, 1970

* * *

Daş ürkəklərdə yanib daşları sındırdı muğam.
Haqqa düşmənin olanı haqqa tapındırdı muğam.

Nə güman etmişim ondakı tilsimləri sən,
"Kürü ahıyla qurutdu", "salı yandırdı" muğam.

Onun hər guşəsi bir xatirə, bir canlı kitab,
Keçilən yolları hərdən bizə andırdı muğam.

Su çilərin kinli ürkəklərdə qəzəb tonqalına,
Neçə qəsdin önünü kəsdi, dayandırdı muğam.

O - ürkək yağısı, göz yaşları, bir çəngil bulud,
Oyadıb yaddaşı, vicdanı utandırdı muğam.

Dəfn edin siz məni Zabul segahın mayısın,
Deyirəm, bəlkə, məni bir gün oyandırdı muğam.

Çox kitablar oxudum, zənn elədim bəxtiyaram,
Məni çox mətləbi ahıstəcə qandırdı muğam.

1974

BƏXTİYARAM MƏN

Səninlə

Ömrün payızında sevdim, sevildim,
Elə bilirəm ki, ilk baharam mənin.
Arxanca sürünün kölgənəm sənin,
Harda qərar tutsan, orda varam mənin.

Mey olsan, yanında bir qədər ollam,
Gül olsan, çətrini öpən meh ollam.
Ot olsan, bir anda dönüb şəh ollam.
Dağ olsan, zirvənə yağan qaram mənin.

Başımı qoyaram gündə yüz kərə
Bir yol ayağını basdığın yerə.
Eşqindir ucaldan məni göylərə,
Bu eşqin gücünə minnətdaram mənin.

Sevgiyə hədd qoymaq, düzü günahdır,
Cahilin hər işi, sözü günahdır.
Eşqi günah saymaq özü günahdır,
Kim deyir, eşqimdə günahkaram mənin?

Özün bir aləmsən, eşqin bir aləm,
Sən olan könüldə nə kədərsən, nə qəm!
Sənsiz bu dünyanın nə bədbəxtiyəm,
Səninlə dünyada bəxtiyaram mənin.

Dekabr, 1962

Sən GETDİN

Sən getdin, elə bil dünya boşaldı
Yaz da köçüb getdi, yeri boş qaldı,
Bahar ürəyimi sənsiz qış aldı,
Mən yazı vurğunam, qışı neylərəm?

Eşqimi aparıb sən getdin demək,
Eşqsiz bir könül nəyimə gərək?
Soyuq daşa döndü o gündən ürək
Sənəmdən asılan daşı neylərim?

Həmişə ayrırıq, gecə-gündüzük,
Birimiz tənəyik, birimiz düzük.
Üstünün qaşıyla tanmar üzük,
Nə gər üzük yoxsa, qaşı neylərim?

Niyə yaşayıram, mən niyə sənənsiz?
Nə yerə baxmaram, nə göyü sənənsiz.
Mən ki, kor olmuşam hər şeyə sənənsiz,
Kor gözün üstündə qaşı neylərim?

Mart 1967

SƏNİN DİLİNDƏN

İllərdə bir eşqin cövrünü çəkdik –
Ayrılacaq, gün sənər, il qınar bizi.
Eniş-yoxuşunu bir ötdüyümüz
Yollara nə deyək, yol qınar bizi.

Sən dedin, başlanan qurtarsın gərək!
Mən dedim, doymayırsızdan ürək!
Birgə bəkdikimiz gülü dərman sərk
Tikanlar ol çalar, gül qınar bizi.

Bəs deyil bu illəm, bu kədərimən.
Elədin dünyanı sən hədərimən.
Gözəl sözlər dedin nə qədərimən,
Gəl indi danlama, dil qınar bizi.

Çox çəkkə bilmədik nazını eşqin,
Qış gəlib, yaşadığ yazını eşqin.
Yamanca sındırdıq sazını eşqin,
Bilmədik, axırda tel qınar bizi.

Dedin ki, eşqimlə bəxtiyaram mən.
Dedin ki, dönmərim qəlbim sındı.
İndiysə çəkinib el tən sındı
Deyirsən, ayıbdır, el qınar bizi.

İyul 1967

BAKIYLA TƏBRİZİN ARASINDAYAM

Mənim qismətimdir alatoranlıq
Gecəylə gündüzün arasındayam,
Qurulur içimdə mizan-tərəzi,
O gözəl, bu gözün arasındayam.

Yollar ayrıcında çox talanmışam,
Fikirlərə ləndə haçalanmışam.
Təpədən qorxmuşam, düzü danmışam,
İndi dağla düzün arasındayam.

İlişib qalmışam qəm çaləsmda,
Bir gözəl tilsimin daş qalasında,
Həmişə qapılar astanasında
Bayırla dənizlərin arasındayam.

Bəxtiyar, sənəndən neçə "məni" keçir
Biri dərddə keçir, biri şəni keçir,
Məftillə çəpərlər sənəmdən keçir.
Bakıyla Təbrizin arasındayam.

May 1969

QOCALMIR

Qocaldır insanı, qocaldır zaman;
Ürəyin atışı, közü qocalmır.
Dağları, daşları qocaldan zaman,
Bilmirəm, bəs niyə özü qocalmır?

Getdi baharımız, yer qışa qaldı.
Düzlər qara qaldı, yağışa qaldı.
Bizimki bir quru baxışa qaldı,
Neyləyərk arzunun gözü qocalmır.

Bəxtiyar, düşünək biz dərindən-dərindən.
Xeyallar möhtəşəm, arzular şirin.
Əsl sənətkarın, əsl şairin
Özü qocalsa da, sözü qocalmır.

1965

DÜNYANIN

Baş çıxarmaq həmişə çətindir, həmişə asan
İblisindən, mənləyindən dünyanın.
Adəm satdı bir buğdaya cənnəti,
Tora düşdü kənləyindən dünyanın.

Nə gözəldir, ürək geniş, söz açıq,
Yaşamadım bir sevdami yarımçıq.
Əzab adlı dəyirmandan narın çıx,
Keçəcəksən bələyindən dünyanın.

Arzum üçün bir mələyi cüyürdüm,
O təpədən bu təpəyə yüyürdüm.
Niyə qorxum kəfənin?
Nə gördüm
Beşiyindən, bələyindən dünyanın?

Biz özümüz özümüzdən öc aldığ
Keçən günün günün bac aldığ
Ömrümüzün yarısında qocaldığ
Şilləsindən, kötüyindən dünyanın.

Könül üzgün, xəyal küskün, dərbəddər
Özün söylə zülm olarmı bu qəddər?
Arxasınca palaz kimi sürüdü
Bərək yapışsam bələyindən dünyanın.

Könül düşdü min arzumun izin
Biləmmədik yirisi nə, düzü nə?
İndi kəfənin toxuyuruq özün
Öz gülündən, çiçəyindən dünyanın.

1977

VAY HALINA

Doğulduğun, böyüdüyn Vətənin
Haqq tapdanıb, şərəudulsa, vay halına!
Səxavətin unudulsa, qəmələmə,
Ləyaqətin unudulsa, vay halma!

İmzası var yasda toyun, toyda yasın,
Bu qütblər bir-birindən ayrılmasın.
Sən şəorun bahalığı dər olmasın,
Yağın şorla bir tutulsa, vay halına!

Hər söhbətin hər məclisdə yeri deyil,
Unutma ki, qocalırsan sən ilbəil.
Yaşlıların sən gülsən, zarafat bil,
Balan yaşlı cavan gülsən, vay halına!

Həyatından gileylənb çox ağlama,
Ötənləri yana-yana varaqlama.
Arzuların ölməsini yas saxlama,
İnam ölsən, iman ölsən, vay halına!

Nöqsanını üzə deyən namərd deyil,
Kıraydın yaşadığın ev, yurd deyil.
Anan sən ögey olsa, bir dər deyil,
Zaman sən ögey olsa, vay halına!

Yanvar, 1989

YALAN HAKİM OLUB

Qorxu kölgəsinə sığınmış bu gün
Sədaqət, dəyənət, məhbəbbət, allah.
Yalan hakim olub, böhən gözətçi,
Çürüyür zindanda həqiqət, allah.

Əyri əyriyi yeridir daşa,
Keçib əyriliklə hamıdan başa.
Doğru həsrət qalıb isti bir aş.
Görün hara gedir bu millət, Allah.

Həftələr dəyişdi, günlər dəyişdi,
Tərəflər dəyişdi, yönlər dəyişdi.
Qiblələr dəyişdi, dinlər dəyişdi,
İt ot verilir, ata t, Allah.

Ünvanı dəyişib rəzalətin də,
Qaymaq da satılır şor qiymətinə.
İndi sədaqətin səltənətinə,
Əyləşib hökm edir xəyanət, Allah.

Ha çığır, ha bağır, yatan ayılmaz,
Yaxşını yamandan ayıran olmaz.
Satsan, üzün də baxan tapılmaz,
Necə ucuzlaşıb ləyaqət, Allah.

Yalanlar həqiqət qiyafəsinə,
Yekənlər cövlan edir şeş xanəsinə.
Oğrular, əyriyə zəmanəsinə
Əyrilik sayılır fərasət, Allah.

İyul, 1989.

HAQQI YOX

Cavanşir Quliyev bəstəlamışdır

Yad əlində tapdanırkən şərf, şan,
Türkün türklə davətə haqqı yox.
Hər işimiz başlanır kən sıfırdan
Türkün türklə davətə haqqı yox.

Dayaq olsun bu gün gərək sol sağa,
Bu vətəndə yurdumuza gün doğa.
Bütün millət dönməliyə yumruğa
Türkün türklə davətə haqqı yox.

Tarix bizi imtahana çəkir kən
İmdad umur hamımızdan bu Vətən.
Dünya da haqq səsimizə kar ikən
Türkün türklə davətə haqqı yox.

Sındırıldı dəyirməndə pərimiz,
Əsir oldu divan bizim Pərimiz.
Dağlırkən ocağımız, pərimiz
Türkün türklə davətə haqqı yox.

Nə çox imiş bu torpağa göz dikən,
Baxa-baxa gözüümüzə mil çəkən.
Düşmənimiz dostumuzdan çox ikən
Türkün türklə davətə haqqı yox.

Sinəni yarmalıyıq zülmətin,
Bu məqsəddə getdiyimiz yol çətin.
Hər gün neçə şəhid verən millətin
Bir-birilə davətə haqqı yox.

İyun, 1992, Şəki.

SÖZ OLUB

"Düşdüyümüz oyuna bax"

Kürsü qalır, oturanlar dıyışır,
Gıllın deyir, gılışımıl yaz olub.
Bircıli başa vurub qışqırır:
"Dıyışdirdim, ıyri dönüb düz olub".

Sın yalanın boyuna bax, ay Allah,
Divanına, toyuna bax, ay Allah.
Düşdüyümüz oyuna bax, ay Allah,
Otuz ilin fahişisi qız olub.

İpık imiş açılmamış barama?
Hır çıçkdın mılhm olmaz yarama.
Hır dnizdn sın mirvari arama,
Yaxşı pisdın, qızıl misdn az olub.

Alqışlara, tırlırlı uyma çox,
Nüfuzunu dağ başına qoyma çox,
"Mın, mın" dey öz döşün döym çox
Hansı sırqıl lıpirindın iz olub?

Gördüm vaxtın fitnısinı, felini,
Ey Bıxtıyar, saxla görık dilini.
Sındırıblar hıqıqtin belini,
İndi dönüb ağızlarda söz olub.

1988-1995

DİD RĞİN

Başına haranın külünü töksün
Sınisi ıabdan dağ-dağ didrgin.
Tız Vıtındı qırib, çkingın
Köhn Vıtındın qaçaq didrgin.

Başının üstündə öz tavanı yox,
Yavanlıq bir yana, heç yavanı yox.
Bu gün, sabaha bir gümanı yox,
Ay özü özündən uzaq didərgin.

İsdi, hardan isdi bu sənüm yeli?
İl başı kəsmədi, kəsdi baş ılı.
İsti yuvasından perik düşli
Gah orda, gah burda qonaq didərgin.

Hamının arzusu onunla birkən
Xeyirə dolanmır yenə bu örkən.
Özü bu dünyadan haqq istəyirkən
Adını qoydular nahaq didərgin.

Könlündə köz tutub Vətənin həsrəti
Qurtarıb gileyi, sözü-söhbəti.
Öz acı taleyi, öz müsibəti
Özünün başına qınaq didərgin.

Soyuq baxışlardan xoş xəbərlər umar
Ağlamaz, göz yaşı ahından damar.
Ümitsiz sabaha o, ümid yamar
Ümidi ömründə yamaq didərgin.

İyul, 1993, Şəki

QORXURAM

İki yolun ayrıcında dayanıb,
Gah o yandan, gah bu yandan qorxuram.
Divdən deyil, milçək qəddər gücül
Mən özünü div sayandan qorxuram.

Haqq evində haqq divanı qurulmuş,
Hər qazancın öz bahası sorulmuş.
Təmnnəsiz boynumuza yük olmuş
Bağışlanan şərf-şandan qorxuram.

Bu dünyadan umacağım mizandır,
Qorxduğum kəs bu mizam pozandır.
Tox gəl danın qudurması yamandır
Acandan yox, mən doyandan qorxuram.

Uyuruqsa nəfs adlanan elçiyi,
Tüpürürük vicdan kəsin ölçüyü.
Odur verən düz qiyməti hər şeyi
Vicdanından qorxmayandan qorxuram.

Dekabr, 1998

KÖRPÜ ÇAYDAN UZAQ DÜŞÜB

Dostum H.Şirməmməd

Hələ toxum cücərmiş,
Tarlamıza əlaq düşüb.
Başımız da daz olalı,
Əlimiz dəraq düşüb.

Xəyallarım - qanad-qanad,
Ətəyimdənin dardı həyat.
Dünənim Dürat, Qırat,
Bu günüm də əlaq düşüb.

Əlim üzüldü diləkdən,
Dilim yandı "gəl" deməkdən.
Öz haqqını gözləməkdən
Haqqın gözünə ağ düşüb.

Bu tayda sən, o tayda mən,
Üzümədim bu çayda mən.
Ömrəritdim harayda mən,
Körpü çaydan uzaq düşüb.

Dekabr, 1992

İNSAN KİMİ SAXLA MƏNİ

Ulu tanrı, köməyim ol,
Arzuma adaxla məni.
Məni insan yaratmışan,
İnsan kimi saxla məni.

Göl olmuşam dama-dama,
Məhləmə qoyma səni yarama.
Bu sevdəyə bu mərama
Daha bətr bağla məni.

Fikirlərim qatar-qatar,
Biri atar, biri tutar.
Yaxınlara əlim çatır,
Qovuşdur uzaqla məni.

Dünənimi dana-dana
Göz dikirmə gündoğana.
Əgər gündə bir zindana
Çəkic vursam, ağla məni.

Ey ümidim, ey gümanım,
Sözüm haqsa, necə danım?
Qurban olsun haqqa canım,
Nahaq işdən saxla məni.

Soruşdular: Kimdir mənim
Yaxşıma da pis deyənim?
Həm dostum, həm də düşmənim
Göstərdi barmaqla məni.

İyul, 1991, Şəki

BİL BİLDİYİN QƏDİR

Əzizim Nurəddin üçün

Çal dünyadan xoş günü
Çala bildiyin qədir.
Verəcəksən, unutma
Ala bildiyin qədir.

Quzu kimi mərsən,
Min-min arzu dilərsən.
Sən boşala bilərsən
Dola bildiyin qədir.

İdrak yolu qorxulu
Gülündən çoxdur kolu.
Gedəcəksən bu yolu
Gəl bildiyin qədir.

Nəyi gərək gileyir
Bu çabalar, bu səylər
Bildiklərin bəs eylər
Elə bildiyin qədir.

Bu dünyanın min donu
Min rəngi, min oyunu.
Dərək edərsən sən onu
Bilə bildiyin qədir.

Sevinc dağına çıxsan
Sanma dərdən uzaqsan.
Bir gün ağlayacaqsan
Gülə bildiyin qədir.

İyul, 1992.

AĞILA SƏ RHƏ D

*Ağıl həddindənin artıq inkişaf
edərsən, xarakteri pozar*

Ribot

Dəyişməmiş fikrini
Lap bu dünya dağıla.
Öz hikməndən qalmısan
Sən boğula-boğula.

Tərgit bu fironluğu,
Minlik bilmənluluğu.
Aldanmışsan sonluğu
Toyla bitmə nığıla.

Əhsən dedim, min əhsən
Ayrılmayıb kökündən,
Gələcəyi bu gündən
Gör bilən oğula.

Ömür həddər, gün həddər,
Kim özünə qəsd edərsən?
Əsl ağır bir qəddər
Sərhəddə qoyar ağıla.

Noyabr, 1998

AĞIL BAŞQA, ÜRƏK BAŞQA

Bir-birənə bənzərsən də,
Yel başqadır, külək başqa.
Ətri də xoş, rəngi də xoş
Gül başqadır, çiçək başqa.

Hər diki yoxuş bilmə, gəl,
Hər meyi meyxuş bilmə, gəl.
Hər ucanı quş bilmə, gəl
Quş başqadır, böcək başqa.

Hər dərddin ortaq mənim,
Hər ağrı tən bölməm,
Sən çəkənsən, mən gələnəm
Gəmi başqa, yedək başqa.

Haqqın yolu-öz yolumdur,
Yılmayan düz yolumdur,
Xeyirlər sağ - solumdur
Şeytan başqa, mələk başqa.

Bir diləyən mən calandım,
Gah qazandım, gah talandım.
Ömrüm boyu haçalandım
Ağıl başqa, ürək başqa.

Dilək oldu mənim adım,
Pərvazlandı qol-qanadım.
Çatmadı səbrim, inadım
Məhl başqa, dilək başqa.

Noyabr, 1998

SƏ YAH T D FT RİND N

AĞLAYAN P Rİ

Gözəl bir qız heykəli,
Çənə sində sağ əli,
Düşünür incə-incə;
Daş üstündə düşüncə?!
Onun sol yanağında
Göz yaşı gillənmiş.
Elə bil şəh çilənmiş
Üstünü ağ çiçəyin.
Bu günahsız mələyin
Kədərini, qəmini,
Öz gizli aləmini
Soyuq daşa həkk edən
Sənətə heyranam mən.
Mərmər ağdır, qəm qara,
Ağ rəng hara, qəm hara?
Çöküb bir axşam kimi
Dalğın baxışlara qəm,
Ağ daşın sinə sindən
Baş qaldırıb qara qəm.
Daş üstündə duyğu, can?!
İnsan duyğularından
Gör bir nəfər yaranmış,
Möcüzələr yaranmış!
Can vermiş insan əli
Xarabazar dünyanın
Torpağına, daşına;
Bu heykəldə qəlb odu
Soyuq daşı çevirmiş
İsticə göz yaşma.

Daşda ürək döyünür,
Baxıram dön-dön,
Barmağımı qoyuram
Göz yaşını üstün.
Əlim yanır elə bil.
Yox, yox, bu heykəl deyil,
Ağlayan bir pəridir,
Qulağımda səslənən
Onun nalıdır.
Əyri-əyri o baxır
Usandığı cahana...
Sənət verən bir cana
Ölüm yoxdur, o sağdır!
Nə qədr ki, insanın
Arzuları gülümüş
O qız ağlayacaqdır!..

Fevral, 1961, Roma

MİKELANCELONUN

"KƏDR"İ ÖNÜNDƏ

İsanın cəsdini uzanıb lal, kar,
Dizləri üstündə ana Məryəm.
Saçır atışını solğun baxışlar
Ana qəlbində ki o sonsuz qəlmin.

Baladır ananın imanı, dini,
Ucalır bu dinlə göylərə torpaq,
Məryəm ağ deyir... onun səsinə
Hər kəs öz qəlbində eşidir ancaq.

Baxıram heykəl... mən heyətdəyəm...
Necə yerindədir hər xətt, hər qırıq!
Dizləri üstündə Məryəm min bu dəm
Elə bil doğrudan ölü uzanmış.

Heyk   baxıram, fikri dumanlı,
  m r v  fasızdır, əcəl amansız.
M ry m  baxıram, k d ri canlı;
 saya baxıram, cəsədi cansız.

Məryəm heyk ld  də canlıdır, əlbət,
Axır damarından elə bil qan da.
Özgə bir can verib  saya sənət
 l  cəsədinin cansızlığında.

Fevral, 1961, Roma

 STANBUL

Bosfor körfəzi...
 ki qitə
S yk nm ş bir-birinə
Ortasında bu yolun.
Bir tərəfi Avropadır,
Bir tərəfi Asiya
 stanbulun...
T rk oğlu durub ortada
Seyr edir
Sağını,
Solunu.
Bir şəhərdə birləşir
 ki qitə.
Birinə başlanğıcıdır,
Birinə sonu...

...
Sol tərəfində
D bd b li keçmişindən yadigar qalan,-
Başı göylərə ucalan
Camel ri, b rc ri, q l  ri;
Durur min ildən bəri.
Sağ tərəfində
Modern evlər, banklar, otell r...

Türk oğlu
Gözlərində suallar yağa-yağa,
Gah sola baxır, gah sağa.
İstanbul keçmiş vüqarlı, şanlı,
Bu günü özünə yad.
Gələcəyi dumanlı...

Bu gün
Bir ayağı Avropadadır.
Bir ayağı Asiyada
Türkün.
Qulaqlarında motor səsi,
Dilində quran surəsi
Türkün.
Zaman onu dilləndirir,
Əsrin ahənginə səls verir
Düşünüb dərinən;
Ancaq babası çəkir təkli rindən.
Çırpır şəhər
İkilik içində.
Düyüm-düyüm olmuş fikirlər
Əsrin keşmə keşində...

Bir şəhərdə görüşür
İki dünya, iki aləm.
Tapacaqdır, əminəm,
Türk oğlu haqq yolunu.
O, hələlik seyr edir
Səğini,
Solunu...
Ürəyi Şərq ürəyi,
Ağlı Qərbağlıdır
Türkün.
Bu təzəddən
Sinəsi dağlıdır
Türkün
Durab hiss ilə ağıl arasında.
Həqiqət ilə nağıl arasında.

İrəlimi getsin
Geriyləmi dönsün
Keçmişdən qopa bilmir
Bu günümü
Tapa bilmir
Axtarır
Axtarır
Axtarır
Qarşıda işıq var,
Axtaran tapar!...

Fevral 1961, İstanbul

ATILMAYAN TOPLAR

Daş barılar, qalalar,
Bürclər durur yan-yana.
Onlar keşik çəkirlər
Sultanın sarayına.
Toplar da tuşlanıbdır
Daş barıdan şəhər.
Toplar bura gəlmişli
Atılıbmı bir kər?

Yox! Niyə də atılsın?
Sultanın bu dünyada
Nə dərdi, nə qəmi var.
Axı, niyə atılsın
Axı, niyə, bu toplar?

Gəlmələr yerliləri
Çapır da, talayır da...
Sultan hasar içində,
Millət isə bayırda...
Toplar da mürgüləyir,
El bil yasa batmış,

T k rl ri  yilm  ,
L l  ri pas atmış...
Yadlar hücum çəkdilər,
Yadlar doldu şəhərə,
Paslı toplar dinm di,
Atılmadı bir k r .
Sultan  z aləmində,
Sultan  z kefind dir.
Axı, ona nə var ki,
Mill ti n  g nd dir.
Toplar atılmadı ki,
Sultan diksini  bilər
G ll  rin səsinə.
Niyə zəhər qatılsın
Ki inin n  sin ...
Yadların tapdağında
Vətən oldu tarımar.
Axı, niyə atılsın,
Axı, niyə, bu toplar?

Millət  l r acından
L t gəzir, üryan gəzir,
 cn binin önündə
Sultan  z  m rit zir...
 z dilind n də gözəl
Bilir firəng dilini;
Axı, Parisdə alıb
Sultan  z təhsilini.
Arvadı firəng qızı,
 vladı da fir ngdir,
Bilmir  r b dilini,
Axı, niyə də bilsin,
Bu dil kimə gərəkdir?..
Sultanın fir ngl r 
Çox böyük hörməti var,
Axı, niyə atılsın,
Axı, niyə, bu toplar?..

***

Vətənin sir olubdur
Gölmələrin lind...
Rəbin öz elind;
Məktəb firəng dilind,
Qəzet firəng dilind.
Elmi-nücum yaradan
Rəb dili bəs hanı?
Qaldırın məzarından
Böyük bül Vəfanı.
Qoyun o qoca loğman
Tarixi varaqulasın.
Hanı Mürri şeiri?
Bu gün qan ağlasın!
Sultan öz sarayında
Qulaq asır nəğməyə,
Şərab içib məst olur
"Dünya fanidir" - dey
Onunçün bu dünyada
Bir qadın, bir şərab var
Axı, niyə atılsın,
Axı, niyə, bu toplar?

***

Topların üstündəki
Nişana bax, nişana,
Cənabi özü satmış
Bu topları Sultana.
Bu toplar məmləkəti
Qorumaq üçün deyil,
Yada satmaq üçünmüş.
Yurdu verib özgeyə
Rahət yatmaq üçünmüş.
Bu toplar özgələrdən
Qorumurmuş bu yeri.
Öz doğma millətin

Qoruyur özgüləri.
Sultan özü bəxtiyar,
Gözləri süzgün, xumar.
Axı, niyə atılsın
Axı, niyə, bu toplar?..

Tetuan, fevral 1961

FƏRYAD

*İtaliyanın qədim Pompey şəhəri
Vezuvi vulkanının püskürməsindən məhv olmuşdur.*

Vulkan püskürdü birdən,
Bircə anın içində
Səhrə belə qalmadı
Mən illik bir şəhərdən...
Şəhər göyü sovrulub
Yer ilə yeksan oldu,
Mən ilin yaratdığı
Bir ana qurban oldu.
Deyirlər, göylər belə
Üzünə pərdə çəkmiş,
Görməməyə bu halı.
Batdı insan arzusu,
Batdı insan xəyalı.
Bir şəhərin taleyi
Axdı bir ulduz kimi.
Yanaqlarda gülüşlər,
Dodaqlarda kəlmələr
Donub qaldı buz kimi.
Fəryad qopardı insan,
Lələlərin bağına
Xal düşdü birdən-birə
Bu heybətlə nidadan.
Diksindi göy də, yer də,
Təbiət yasa batdı.

Bu d h tli bağırtı
Axşamçağı göylərin
Sini sini qanatdı.
Keçdi illər, əsrlər
Hər şeyə qadir insan
Yer  z nd  beləcə
Çıxdı min imtahandan.
Təbiətdə n  qəddər
 nsan  z- z  gəldi,
D y ş d  gah əyildi,
Gah dik lib düzəldi...
 nsan q  b  çaldı,
Min bir arzuya çatdı,
Təbiətin  n nd 
Qopardı ı fəryadı
Daş üstündə yaratdı:
O, diz  st  yıxılmış
Kainatı  ağırrır
F ryadyyla imdada,
Sol  li torpaq  şir,
Sağ  liys  havada...
 zd ki d h t  bax,
Qorxuya, heyb td  bax!
Dolandıqca bu nəhəng
Heyk lin d rd yanına,
Vahim d n adamın
L rz  düşür canına...
 zd ki d h t  bax!
Qorxuya, heyb td  bax!
Daş üstündə yaranan
Bu insan fəryadına,
Baxdıqca nəşr düşür
Hər baxanın yadına.
Təbiətdən güclüdür
 nsan əzəldən bəri,
Pompeyin birdən-birə
Batmasına baxma sən.
Təbiətin qəzəbi
Məhv etdi bir şəhəri,

Dünya dağıla bilər
İnsanın qəzəbindən.
İnsan öz qəzəbiylə
İnsanlığın kökünü
Kəsə bilər dünyadan,
Bir dəfə öz əlindən
Fəryad qoparar insan,
Yenə dodaqlarda söz
Üzlərdə gülüş donar,
Əməli öz başına
Cidar olan insana.
İnsanın sualı var:
Biz batan bir şəhərin
Acısını düşünüb,
Ah çəkirik bu gün də,
Əgər dünya batarsa,
Bu dərdə ah çəkəmyük
Bir nəfər qalacaqmı
Dağılmış yer üzündə?..

Fevral, 1961, Pompey xarabaları

LATIN DİLİ

Latın dili!
Hər sözündə dünya boyda yük daşıyır,
Latın dili! -
Millət ölüb, dil yaşayır.

"Ana" deyən, "torpaq" deyən,
"Vətən" deyən yox bu dildə.
Ancaq yenə yaşar bu dil.
Sabah bizim ərzimizin
Sərhəddində o yana da
Qoşar bu dil.
Bəlkə... bütün ulduzları
Gəzər bu dil.
Döyüşlərdə zəfər çalıb

Ölən rə bənzər bu dil.
Vətəni yox,
Milliyyəti yox
Yaşar özü.
Elmlərin təməlidir
və söz, axır söz.
Kim deyir ki, ölüdür bu?
Həkimlərin, Alimlərin,
Loğmanların dilidir bu.
Bu dil ilə hesablanır ay da, il də.
Çiçəklərin,
Böcəklərin,
Küləklərin,
Fəlakətlərin
Adlarını yazır alim
Ölü dildə.
Kim deyir ki, ölüdür bu?
Ölülərin dili deyil,
Dirilərin dilidir bu.
Atlantika sahilində
Coşa-coşa,
Daşa-daşa:
- Mən azadam, mən xoşbəxtəm, -
Deyir natiq yad dilində.

Söylə natiq,
İndi nəyə inanaq biz –
Qulağamı,
Ya gözümü?
Məni mi, Ya sözümü?
"Mən azadam, müstəqiləm" sözlərini
Öz dilində deməyi də
İxtiyarın yoxsa gər,
De, kim sənə azad deyər?..
Söylə, necə azadsan ki,
Komalarda dustaq olub ana dilin.

Böyük-böyük məclislərdən
İtirilib ilim-ilim?..
İclaslarda bir kəlməsi, sözü yoxdur.
Bəlkə... onun böyük, rəsmi məclisləri
Çıxmaq üçün üzü yoxdur?
Söylə, bəlkə - bəzə doğulub,
Atasından yox xəbəri?
Bəlkə bu dil çox kasıbdır,
Qucağına sığışmayır
Əsrin böyük fikirləri?..

Sən dərdə bax,
Vətəndə var,
Millət də var.
Ancaq onun dili yoxdur.
Elə bil ki,
Güzgü kimi, hamar, şəffaf rəyalın var,
dili yoxdur...
İndi söylə,
Hansı dilə ölü deyək:
Vətən varkən,
Millət varkən,
Kiçik, yoxsul komalarda
dustaqlıq olan bir dilləmi?
Yoxsa, uzun əsrlərdən
keçib gələn,
Xalqı ölən,
Özü qalan bir dilləmi?

Aprel 1967, Kasablanka

HAYD PARK

*Londonda "Haydпарк" deyilən bir bağda hər kəs
istədiyini danışmaq, həttə hökuməti ittiham etmək
hüququna malikdir.*

Hayd park!
Bu bağda azaddır insan.
Azaddır məramı, fikri hər kəsin.

Ey qəlbi yaralı, fikri pərişan,
Qəlbindən keçəni qorxma, de gəlsin.
Danış bildiyini...
Qoruq-qadaq yo:
Burda nə düz söz, nə yalan söz.
Burda fikir azad, burda söz açıq,
Yalan doğru kimi dürtülmür göz.
Bu parkdan kəndə, bağdan uzaqda
Dolaşır ölkəni müdhiş yalanlar.
Ancaq həqiqəti yalnız bu bağda
Deməyi iznin var, ixtiyarın var.

Niyə həqiqətin qaradır üzü?
Ali məclislərdən niyə qovulmuş?
Sözə hakimsi də
Həqiqət özü
Yalan qarşısında müttəhim olmuş.

Boğurlar, düşünüb anlayanları,
Xalq yenə əsrlik qeyli-qalında.
Gerçəyin yerinə ağ yalanları
Gördük həqiqətin pyedestalinə.

"Azadlıq məndədir" - söyləyən ölkə,
Ölkələr dağıdıb qana batmışan.
İnsan hüququndan dərəcəyən ölkə,
Haqqı bağ güncünə niyə atmışan?
İzdiham önündə danışır biri,
Həqiqət çağlayır məğrur səsinə.
Vurur ürəyinin döyüntüləri
Onun hər sözündə, hər kəlməsində.

Qəlblər nur kimi çilənir səsi,
Sözləri zülmətdə چراق yandırır.
İnsan arzusunun dilə gəlməsi
Burda daşları da işıqlandırır.
Parkın hər tərəfi yamyaşıl çimən,
Qışın oğlan çağları - burda ilk bahar.

Haqqın, hıqıqtın gül nıfınsındn
El bil boy atır burda ağaclar.

Parkdan kındasa yri oldu düz,
Sözdün paltar biçdi yalan gerçiy.
Güllmi, bombamı, atşmi haqq söz,
De, niy qorxurlar düz sözdün, niy?

dalıt susanda, haqq boğulanda
Yalan zıfır çalır,
Gerçik mat qalır.
Qanun düşüncüyü qalıb olanda
Haqq söz barıt olur, qalıb yırtılır.

Qalıbı qoruyub saxlamaq üçün
Sözü "Hayd park"da dustaq etdilir.
Bu gün deyils d, sabah, başqa gün
Yalan hıqıqtıdn bir imdad dilir.

Parkın dövründ dmir çpır var,
Haqq sözün önünü ksir hasarlar.
Kaş bu park böyüy, hasar dağıla,
Dünya başdan-başa "Hayd park" ola!

Oktyabr, 1978, London

KAMAN NAL Ç KİR...

Uzaq Britaniyada kaman nğmsi...
Habil lal tellri dil gıtırmiş.
Bir xalqın köksündn gılın ah sısi,
Başqa bir xalqı da inildıdirmiş.

Başqadır bu xalqm mslki, dini,
Fıqt, bu nğmy başlar yılmış.
Soyuq qanunların daş sırhı dini
Sındıdn savayı kim aşı bilmiş?

Kamanın səsində hıçqırıq, ıllım,
Duyan'ürklər od ıllıdır.
Xəzər ləpələri el bil bu dım
Temza sahilində ləpəlidir.
Kaman nə danışır, kaman nə deyir,
Belə için-için neçin inləyir?
Hicran öz hökmünü verəndən bəri
Kaman nə çəkir vüsal eşqin.
Bölünən bir xadqın könül telləri
Kamanın bağrında ağlayır yenə.
Kaman susan kimi
Qalxıb salondan
İlində gül-çiçək bir cavan oğlan
Atıldı səhnəyə...
O gül-gül
Çiçək topasını verdi Həbil.
Alqışlar altında endi səhndən
Yenidən kamança dindi səhndən.
Mer ziyafət verir şər fəhmiz,
Bu gecə ayrıca hörmət var bizə.
Bir kağız çıxardı Həbil cibindən: -
Mən bağışlanan gülün içindən
Tapdım bu kağızı, görün, nə yazır.
Oxuduq... Sözlərdən od-alov yağır.
Oxuduq kağızı biz dön-dön.
Oxuduq bir xalqın faciəsini
Eşitdik, kamanın iniltisinə
Səs verən qardaşın fəryad səsini.
Mənim dilimdədi bu məktub... -Necə?
-Mənim qardaşımış o cavan oğlan.
Temza sahilinə təhsil dalınca
Gəlib xan Arazın sağ cinahından.
Bilmirəm nə deyim kor taley məni?
İkiy bölündü bir ana torpaq.

Balaca bir çayı keç bilməyən
Qardaşlar görüşür qürbətə ancaq.
Dalıb qəlbimizin hönkürtüsünə
Oxuduq məktubu biz dön-dön:
"Ulduzlan saya-saya
Ayaq basır insan aya.
Mənim bu taydan o taya
Əlim çatmır sənə, qardaş".

Dərdin şair olub o cavan oğlan,
Zamanın qəribə oyunu varmış.
Yerdə beş addımı keçməyən insan
Göydə lap aya da ayaq basarmış!

Ana təbiətin düzüb-qurduğu
Qaydanı, hüdudu dağıdar insan.
Ancaq aşa bilmir, keç bilmir o,
Özü yaratdığı həddin, hüdüddan.

Hicran öz hökmünü verəndən bəri
Kaman nalı çəkir bir vüsəl üçün.
Bölünən bir xalqın könül telləri
Kamanın səşində birləşir bu gün.

Oktyabr, 1978, Qlazqo

N ĞM L R

YAĞMA, YAĞIŞ

Hacıbaba Həsənov bəstəlamışdır

Göylər çün büründük
Ürüyimi bürüyür qəm.
Yağma, yağış, yağma, yağış,
Mən görüş təlirləmişəm.

Mənim şirin sevincim
Acı zəhər sən qatma gül.
Göy çəməndə yol gözəl yən
Sevgilimi islatma gül.

Pəncərəm hicran yazır
Damcılardan naxış-naxış.
Mən görüş təlirləmişəm
Yağma, yağış, yağma, yağış,

Ürüyini boşaltmasın
Bu gün göylər insan kimi,
Mən ki, açmaq istəyirəm
Sevgilim ürüyimi.

Yağsan da mən gedəcəyəm.
Görüşündə yağışda biz.
Üstümüzə açılacaq
Çətir kimi öz eşqimiz.

1953

BU GECİ

Romans

Həsrət, hicran yolunu,
Gülüm, birlikdə keçdik.
Sona çatdı intizar,
Biz yenə də görüşdük.
Könlümüzün səsinə
Həmdəm olduq bu gecə.
Elə bil ki, təzədən
Biz doğulduq bu gecə.

Susdu çəmən, susdu çöl,
Başını ydi güllər;
Təbiət lal kəsillər
Danışanda könüllər.

Bülbül də nəğməsini
Sanki deyir bizimçün.
Güllər açar qışda da
Həsrətlər qovuşan gün.

Mənə elə gəlir ki,
Günəş də doğdu gecə.
Heç kəs yaşamır, gülüm,
Bizdən özgə bu gecə.

Fevral, 1960

GECİ LƏ R, AY GECİ LƏ R

Müsiqisi Şahid Əbdülrəhimovundur

Tellərini dolayır boynuma ay, gecələr,
Mənim sirdaşsınız, gecələr, ay gecələr!
Ürəyimdə səhrin ulu həsrəti varmış...
İntizar arlarında gecə uzun olarmış...

Quştı k uçur xıyalım hardan hara gecələr.
Mən həsəd aparıram yatanlara gecələr!
Baxıram pəncərədən boylanən ulduzlara
Dərdimin əllərilə yuxum çəkilir dara.

BİRİ SƏNSƏN, BİRİ MƏN

Əhsən Dadaşov bəstələmişdir

Bir bulağın iki gözü, -
Biri sənsən, biri mən.
Bir almanın iki üzü, -
Biri sənsən, biri mən.

Qoşa simin titrəməsi, -
Biri sənsən, biri mən.
Bir pərdənin iki səsi, -
Biri sənsən, biri mən.

Açıq səma, göy qurşağı, -
Biri sənsən, biri mən.
Dən ulduzu, səhər çağı, -
Biri sənsən, biri mən.

Bu həyat da iki rəngdir, -
Bir sevinc, biri qəm.
Sevinc kimdir, kədər kimdir?
O həm sənsən, həm də mən.

Bu dünyaya biz gəlmişli
Həmişə qəmlik, həmişə sevinc.
Sən məndəsən, mən səndəyəm,
Gözəldir qəmdə sevinc.

İyul, 1962

DODAQDA GƏZ

Könül, dolan el-obanı,
O dağda gəl, bu dağda gəl.
Leylək olub yer eşincə,
Sən bülbül ol, budaqda gəl.

Hər atış, oda yanma,
Sözün haqsa, onu danma.
Manat olub xırdalanma,
Yaqut kimi barmaqda gəz.

Əskik olma xeyir-şərdir,
Gün tək görün sən hər yerdə,
Duyğu kimi ürəklərdə,
Nəغم kimi dodaqda gəz.

Sentyabr, 1963

KÖLGÜ M QÜ DİR YAXINSAN...

Niyaməddin Musayev bəstəlemiştir

Ayrılığın eylədi,
Könlümü dağ-dağ, gülüm.
Qış kimi düşüncəli,
Yaz kimi oynaq gülüm.

Kölgüm qədir yaxınsan,
Ancaq tuta bilmirəm.
"Unut" demək asandır,
Mən unuda bilmirəm.

Soyuqluğun könlümə
Saldı qara xal, gülüm,
Dəniz kimi dalğalı,
Heykəl kimi lal gülüm.

Bəs nəyədir gümanın,
Ay gümanlı gümansız?
Könül kimi vətən falı,
Ağıl kimi amansız.

Gecə kimi fəkirli,
Gündüz kimi şəfəq, gülüm
İki hissən ləndə
Gəl, oynama sən, gülüm.

Aprel, 1965

QƏLBİ DOLU

GECƏ LƏ R

Şəmsi Kərimov bəstəlemiştir.

Göydə yanır aypara
İşıq düşür yollara.
Bənzəyir nağıllara
Bizim ulu gecələr,
Qəlbə dolu gecələr.
Səsləyib haylar mənə,
Ulduzlu göylər mənə,
Yuxudan eylər mənə
Bu yuxulu gecələr,
Gül qoxulu gecələr.

Gah sənür, gah alxır,
Öz rənginə qarışır,
Bizə nağıl danışır
Mən duyğulu gecələr,
Qəlbə dolu gecələr.

Dan ulduzu - pəncərə,
İşıq saçır hər yerə.
Kəsb bilmir səhər
Gedən yolu gecələr,
Əsrarə dolu gecələr.

1965

KƏPƏNƏ K

Emin Sabitoğlu bəstəlemiştir

Güllər üstə uçan, qaçan
Bir qayğısız kəpəndə,
Çiçəklərin ürəyində
Sən mən şirin bir dildə.
Sorağını gül-çiçəkdən
Dalınca mən, gördüm yoxsan,
Qaçdım sənə dalınca mən,

gördüm yoxsan.

Nəğm deyir sənə güllər
Yel əsdikə narin-narin.
Hər çiçəkdən bir rəng alır
Qızıl-qızıl qanadların.

Hansı gülü oxşadınsa,
Ləçəyində izin qaldı.
Səni tutdum, uçub getdin,
Əlrimdə tozun qaldı.

1974

DURNA QATARI

Emin Sabitoğlu bəstələmişdir

Əsir payız külləyi,
Gecə uzun, gün gödək.
Ağacdən yarpaq düşür,
Bir ömrün gülləri tək.

Susur çaylar, çeşmələr,
Susur çimən, dağ, dərə.
Köçür duma qatarı
Uzaq-uzaq ellər.

Bizim çöllər ayrılır
Bu vətənsiz gözəldən.
Qışda üşümək üçün
Yer don geyir xəzəldən.

Köçür durna qatarı,
Ürəyimiz kövrəkdir.
Küllək əsir, dağlardan
Payızın tərzi gəldi.
Yarpaqlara, otlara

Sarı-sarı zəfər düşür.
Yaşımıza yaş gəlir,
Ömürdün günlər düşür.
Köçür durna qatan,
O, baharda dönəcəkdir.
Ötən günlər dönəydi
Durna qatarları tək.

1975

MƏN YANDIM, SƏN İSİNDİN

Emin Sabitoğlu bəstəlamışdır

Ürəyimdən keçəndən
Düşmədinmi duyur sən?
Səndən cavab gözlədim,
Nə "hə" dedin, nə "yox" sən.

Dedim: - Susma, danış, din,
Nə danışdın, nə dindin.
Məhbəbbətin oduna
Mən yandım, sən isindin.

Dillənsən, sevgilim,
Mən nə daşam, nə dəmir.
Mən il də gözləyirdim,
Axı, ömür gözləmir.

Sükutunla durmusan
Ürəyimin qəsdin.
Söylə, susan sevgilim,
Bu sükutun qəsdin?

1977

QIZIM

Şəfiqə Axundova bəstəlamışdır

Məhbəbbətə gülşən olub
Göy də, qızım, Yer də, qızım.
Sevir, sevir bir-birini
Güllər, çiçəklər də, qızım.
Bu dünyanı yaxşı tanı
Sevgisiz bir ürək hamı?
Sev torpağı, sev insanı
Yaşa ürəklərdə, qızım.
Gör Xəzər Kür nə deyir.
Buludlara Yer nə deyir?
Nə gəmsində gör nə deyir
Əsən külləklər də, qızım.

İllər yaşat bircə gündə,
Hər gecəndə, gündüzündə.
Başın olsun göy üzündə
Ayaqların yerdə, qızım.

1973

ANA YURDUM

Anaların laylasından,
Babaların tarlasından,
El toyundan, el yasından
Səni içdim udum-udum,
Ana yurdum, ana yurdum.

Bağ gülündə, dağ qarında,
Sel-suların axarında,
Pahıdların vüqarında
Səni gördüm, ana yurdum,

Ana yurdum, ana yurdum.
Yay mehind, yaz şehind,
Quşlarının cəhcəhind,
El qəmind, fərhəhind
Səni duydum, ana yurdum,
Ana yurdum, ana yurdum.

Füzulinin "ah" səşind,
Üzeyirin nəğməşind,
İlşərin ləhcəşind
Səni andım, ana yurdum,
Mənim andım, ana yurdum.

1992

QİSAS BÖYÜTSÜN SƏNİ

Vasif Adıgözlov bəstəlemişdir

Sən çovğun bu gecə
Qar üstün qar qalar.
Düzəngahda qurulmuş
Çadırımı yırğalar.
Görən, biz nə deyir
Qarıldaşan qarğalar
Layla balam, a layla.

Qulağımız hamıdan
Bir xoş xəbərlə soraqlar.
Sızıldaayan külək də
Dərdimiz qan ağlar
Layla balam, a layla.
Rəva bildi tanrımı
Biz bu işgəncəni?
Mən böyüd bilmədim,
Qisas böyütsün səni
Layla balam, a layla.

Göy biz qənim olsun
Bu zülmü yerdə qoysaq.
Qoy biz qənim olsun
Qaçdığımız o torpaq!
Layla balam, a layla.

Yanvar, 1994

AZƏRBAYCAN - TÜRKİYƏ

Cavanşir Quliyev bəstəlamışdır

Bir millətlik, iki dövlət
Eyni arzu, eyni niyyət
Hər ikisi Cümhuriyyət
Azərbaycan-Türkiyə.

Bir ananın iki oğlu
Bir ağacın iki qolu
O da ulu, bu da ulu
Azərbaycan-Türkiyə.

Ana yurdda yuva qurdum
Ata yurda könül verdim
Ana yurdum, ata yurdum
Azərbaycan-Türkiyə.

Birdir bizim hər halımız
Dilimiz, amalımız
Bayraqlarda hilalımız
Azərbaycan-Türkiyə.

Dinimiz bir, dilimiz bir
Ayımız bir, ilimiz bir
Eşqimiz bir, yolumuz bir
Azərbaycan-Türkiyə.

1991

HARA GEDİR BU DÜNYA?

Başa keçdi gerçıyi
İlimizdın çalanlar.
Bu dünyanın rıngını
Dıyışdırdı yalanlar

Hara gedir bu dünya?
Bu gözıl dünyamızdan
Gözıllik qovuldu, hey.
Könüllırin açarı –

Dillır qıfıl oldu, hey.
Hara gedir bu dünya?
Hır şey döndü tırsın
Xeyir şır qul oldu.

Haqqın çiyinin minmık
Yüksılış yol oldu
Hara gedir bu dünya?
Yalan evin içindı

Gerçık kapı dalında.
Doğru çörıy möhtac
Yri cah-cılalmda
Hara gedir bu dünya?

Yolumuz duman olmuş,
Yaxşılar yaman olmuş.
Haqq bu gün öz haqqını
Haqsızdan uman olmuş
Hara gedir bu dünya?

1996

ÖMÜR QATARI

"Sonuncu döngü"

Eldar Mansurov bəstəlemiştir

Bu yollardan qatar ötdü,
Qulağımda səsi qaldı.
Tükənsə də canda taqıt,
Yaşamaq həvəsi qaldı.

Dayazda gördüm dərinini,
Xeyirdə gördüm şərinini.
Ömrün yaxşı günlərini
Yola saldım, pisi qaldı.

Ömür ki, var bircə qanş,
İlki savaş sonu barış.
Qatar ötdü qırıq-qırıq
Üz-gözümdə hissi qaldı.

Unudulub çoxdan bəri,
Dünyanın toy-düyünləri.
Ötüb keçdi şən günləri,
Dərdi, qəm-qüssəsi qaldı.

Qatar gedir özbaşına,
Yetdim ixtiyar yaşına.
Çatıram mənzil başına,
Sonuncu döngəsi qaldı.

İyun, 1996

MÜNDƏ RİCAT

Yaradır inam məni, mən inamın övladıam.....4

İvan çıxıqlar

Ana dili.....	8
Təklək.....	9
Dağda şlalə kimi.....	11
Kimdir mənim düşmənim?.....	13
Özümdən narazıyam.....	15
Ana hədiyyəsi.....	16
Vətəndən-vətən.....	16
Səadət nədir?.....	17
Anam haqqında şeirlər.....	18
Ağıl-göz.....	23
Həbil səhə.....	23
Mənim şeirim.....	25
Karusel.....	27
Nə sənin dülsən, ne mənin bülbül.....	28
Təyyarlar.....	30
Azərbaycan oğluyam.....	32
Nə sənsən, özün ol.....	35
Ekranla görüş.....	38
Meşin qapılar.....	39
Ümid.....	41
Şair - Vətən.....	42
Miz arxasında.....	43
Riyaka.....	45
"Anamın kitabı".....	47
Mən nə var?.....	49
Oğrular.....	50
Mənim anam.....	51
İki kor.....	52
Səhənd məktub.....	53
Fikir qanadlarım.....	56
Şairlər.....	57
Beşik.....	60
Buludlar nə yaman gözəl olurmuş.....	62
Elə bir fikir ki.....	64

Təlatüm.....	65
Səhənd qardaşımıza.....	67
Vüsəlda hicran.....	68
Yol-dağ.....	70
Axtarışlarım.....	72
Şəki.....	73
Piyada sənişin.....	74
Heyrət!.....	75
Səhlərim, səhlərim.....	78
Ata yurdu.....	80
Babamın koması.....	80
Getməz söz yarası.....	83
Göynərti.....	84
Ehtiyat.....	87
Təbələrim.....	89
O nədir?.....	92
Düşüncə - söz.....	94
Mənim xalam.....	94
İyirmi beş il.....	97
Mən kiçik bir ürəyim.....	100
Örtmə pəncərəni.....	102
Qızım Gülzara.....	103
Fikir axtarışı.....	104
Qarabağ atı.....	107
Külək – ot.....	111
Satqınlıq.....	113
Bəli, səbiyəm.....	116
Narahət olanda.....	117
Yaman sızır gecə mən.....	118
Ekran qaralanda.....	120
Qeyrətini, ağılımı?.....	122
Həm oğul, həm ata.....	123
Əgər qorunmazsa istiqlalımız.....	126
Təzədən yaratsın yarıdan bizi.....	128
Ümidə heykəl qoyu.....	130
Vətən marşı.....	132
Söz alağı.....	132
Oxuma, bülbül.....	135
Yurd yad əlində.....	136
Utanıram.....	138

Şəhid anası.....	142
Mənin türküm.....	143
Atatürk.....	143
Sual varsa, cavab var.....	144
Bir ömür yuxu.....	147
Yalan bazarı.....	148
Mənim fərqim varmı heç.....	149
Utanmaq-qızarmaq.....	150
Gecələr pənah yerim.....	152

İnsan və zaman

Ömür.....	154
Qara saçlar, ağ saçlar.....	155
Dünyamı, mənmi?.....	155
Qağayı kimi.....	156
Hər şəkildə bir anım.....	157
Ömrün payızı.....	159
Barmaqlar.....	160
Qaliley.....	161
Sürət.....	163
Nekroloq.....	164
Ürəkə ki "saatlar".....	165
Bir ürəkə dörd fəsil.....	166
Babamdan qocayam mən.....	167
Mənim ad günlərim.....	168
Qorxu.....	169
Anam təzədən böyüyür.....	170
Nəsi çatmır.....	170
Antenna.....	173
Təssüf.....	176
Baş.....	177
Siqnallar.....	179
Neo.....	180
Elm-ə xlaq.....	185
Dayan, insane.....	188
Ekspонат adam.....	189
Babam, atam, mən.....	191
Dan yeri.....	192
Şairi öldürülür.....	195

50 yaşıım.....	198
Qocalar.....	200
Təskinlik.....	201
Tapmaq - itirmək.....	203
Savab.....	205
Ləzzəti – ağrısı.....	208
Oxucu məktubu.....	208
Vaxt.....	210
Layiqəmmi məni?.....	211
Xatalı yuxu.....	213
Xeyir – şər.....	214
Tamah - ləyaqət.....	216
Axı, dünya fırlanır.....	218
İki mühacir.....	219
Qanmaq-qanmamaq.....	221
Sevincin zirvəsi, dərdin zirvəsi.....	222
Unutqanlıq.....	222
Qürab düşüncələri.....	225
Vaxt aldanmadı.....	226
Çox imiş.....	227
Vicdan xəstəliyik.....	228

Sandıqdan səslər

Müəllifdən.....	231
Nağıl - həyat.....	232
Hörümçək tor bağladı.....	234
Qorxu.....	235
Belə qalmaz.....	236
Diz üstü.....	237
Müsəvat.....	238
Səbr elədik.....	239
Lal-kar.....	241
Başqasının yasında.....	242

Həsrət nəğmələri

Gəlir.....	243
Qısqanıram məni.....	244
Gözün dili.....	245

Yox, düşmürəm, qalxıram.....	245
Bir salama dıymıdı.....	247
Hısrıt.....	248
Sevı bilirımsı.....	251
Tızdın.....	252
Özündın ayrıla bilmıyıcıksın.....	254
Unutdurdun sını mın.....	255
Nöqtıyı döndırırdim.....	257
Azadlıq.....	258
Küçdı itirdim.....	259
Unudam gırk.....	260
Gör necı güclüsın.....	261
Kıpınk.....	263
Özüm-özümü dandım.....	264
Mın ürık oğrusu.....	266
Nağıl desım.....	267
Darıxma, ha.....	269
Kilid.....	271
Yaman darıxmışam.....	272

Sın oluram mın

Dırinsın, zirvısın.....	274
İşıq sürıti.....	276

Ozıl, qoşma, gıraylı

"Yenı bağlar o bağlardır...".....	277
"Bu qıdır saldı mını...".....	278
"Ağlar ürıyım, sıs gır...".....	278
"Daş ürıklırde yanıb...".....	279
Bıxtıyaram mın.....	280
Sın getdin.....	280
Sının dilindın.....	281
Bakıyla Tıbrizin arasındayam.....	282
Qocalmır.....	282
Dünyanın.....	283
Vay halına.....	284
Yalan hakim olub.....	285
Naqqı yox.....	286
Söz olub.....	287
Didırgin.....	287

Qorxuram.....	288
Körpü çaydan uzaq düşüb.....	289
İnsan kimi saxla mən.....	290
Bil bil diyin qədr.....	291
Ağıla sərhd.....	292
Ağıl başqa, ürək başqa.....	292

Səyahət dəftərində

Ağlayan pəri.....	294
Mikelancelonun "kədr" önüdü.....	295
İstanbul.....	296
Atılmayan toplar.....	298
Fəryad.....	301
Latın dili.....	303
Hayd park.....	305
Kaman nalı çəkir.....	307

Nəğmələr

Yağma, yağış.....	310
Bu gec.....	311
Gecələr, ay gecələr.....	311
Biri sənə, biri mən.....	312
Dodaqda gəz.....	312
Kölgəmə qədr yaxınsan.....	313
Qəlbi dolu gecələr.....	314
Kəpənək.....	314
Duma qatırı.....	315
Mən yandım, sən isindin.....	316
Qızım.....	317
Ana yurdu.....	317
Qisas böyütsün sən.....	318
Azərbaycan - Türkiyə.....	319
Hara gedir bu dünya.....	320
Ömür qatan.....	321

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güllüliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter sənəfləndiricisi:	<i>Rəşad Həmidov</i>
Korrektor:	<i>Elmira Teymurova</i>

Yığılmağa verilmişdir 29.04.2004. Çapa imzalanmışdır 21.11.2004.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap sürəti 20,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 153.

Kitab "Şərq-Qərb" mətbəxində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

000003